Фаслномаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон

СИЁСАТИ ХОРИҶӢ

мақаллаи
илмиву назариявӣ ва иттилоотӣ

№ 2, 2012

Сармуҳаррир
Ҳамрохон Зарифӣ – Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Муовини сармуҳаррир
Низомиддин Зоҳидов – Муовини вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои филология, профессор

Котиби масъул
Давлаталӣ Назриев – Сардори Раёсати иттилоот, матбуот, таҳлил ва тарҳрезии сиёсати хориҷии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҳайати таҳририя
Эркин Раҳматуллоев – Мушовири давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба сиёсати хориҷӣ, доктори илмҳои сиёсӣ;
Талбак Назаров – Собиқ Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, академики Академияи улуми Тоҷикистон, доктори илмҳои иқтисодӣ;
Бобохон Маҳмадов – Раиси Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои таърих;
Худойбердӣ Холиқназаров – Муовини аввали Раиси Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои таърих;
Карокатулло Олимов – узви вобастаи Академияи илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои фалсафа, профессор;
Сӯҳроб Шарипов – Вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои сиёсӣ;
Абдураҳмон Маҳмадов – доктори илмҳои сиёсӣ, профессор;
Георгий Кошлаков – устоди Донишгоҳи славянии Россия-Тоҷикистон, номзади илмҳои геология;
Ғуломҷон Мирзоев – устоди Донишкадаи молияи Тоҷикистон, номзади илмҳои фалсафа, дотсент;
Холмаҳмад Самиев – Декани факултаи муносибатҳои байналмилалии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, номзади илмҳои таърих, дотсент;
Шералӣ Ҷононов – Сардори Раёсати шартномавию ҳуқуқии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Ардашер Қодирӣ – Сардори Раёсати кишварҳои Осиё ва Африкаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
Салими Хатлонӣ – котиби дуюми Раёсати иттилоот, матбуот, таҳлил ва тарҳрезии сиёсати хориҷии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои филология.

Муҳаррири техникӣ – Х. Сафаров
Ороишгар – Ш. Самадӣ

Нишонии фаслнома: ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 42

© Фаслномаи Вазорати корҳои хориҷии
Ҷумҳурии Тоҷикистон

ТОҶИКИСТОН ВА ҶАҲОНИ МУОСИР

Ҳамрохон Зарифӣ

Тоҷикистон ва масоили глобалии ҷаҳони муосир

Дар оғози ҳазорсолаи нав вусъати мушкилоти глобалӣ, аз қабили тағйироти экологӣ, афзоиши номутаносиби аҳолӣ, норасоии озуқа, захираҳои обӣ ва энергетикӣ, қафомонии технологии кишварҳои олами сеюм мавриди нигаронии ҷомеаи ҷаҳонӣ қарор дорад. Мушкилоти мазкур, ки алҳол ҷаҳони муосирро ба давраи навбатии бӯҳрони иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангию гуманитарӣ ворид намудаанд, дорои чунин хусусиятҳо мебошанд:

- бо хислати умумиҷаҳонӣ доштанашон манфиати тамоми кишварҳо ва халқҳои ҷаҳонро халадор месозанд;
- ба таназзули тамаддуни имрӯза мусоидат ва ба рушди минбаъдаи инсоният таҳдид менамоянд;
- ҳолати ташаккули мунтазами онҳо мушкилоти нави глобалиро эҷод менамояд;
- хислати комплексӣ ва системавии онҳо талошҳои дастҷамъона ва амалҳои муштараки тамоми давлатҳо ва халқҳоро тақозо менамояд;
- бартараф кардани онҳо ба роҳандозии тадбирҳои фаврӣ ва муассир ниёз дорад.

Бояд тазаккур дод, ки ҳарчанд истилоҳи "масъалаҳои глобалӣ" дар адабиёти илмӣ аз охири солҳои 60-уми асри гузашта мавриди истифода қарор гирифта бошад ҳам, худи ин мушкилот инсониятро дар тӯли тамоми таърихаш думболагирӣ менамуданд. Вале баъд аз анҷоми ҷанги дуюми ҷаҳонӣ, ба туфайли фаъолияти бисёрҷанба ва фаромиқёси инсоният, паёмадҳои глобалии ин масъалаҳо вусъати тоза пайдо намуда, имрӯз ба авҷи баландтарини худ ё ҳолати бӯҳронӣ расидаанд.

Ҳолати мазкур, дар навбати худ, ба эҷоди силсилаи хатару ситезаҳои наве, аз қабили бархурди тамаддунҳо, терроризми

байналмилалӣ, экстремизми мазҳабӣ, ҷинояткории трансмиллӣ ва қочоқи маводи мухаддир мусоидат намуд, ки онҳо ба амнияти низоми мавҷудаи сиёсиву иҷтимоӣ, ҳуқуқию гуманитарии ҷаҳонӣ ва дар маҷмӯъ ба сулҳу суботи сайёра таҳдидҳои муассир ба бор оварданд.

Тоҷикистон низ аз фишори чунин хатару ситезаҳои глобалӣ берун набуда, бо қисме аз онҳо, аз қабили терроризми байналхалқӣ, ҷинояткории фаромиллӣ ва мушкилоти экологӣ аз солҳои нахустини соҳибистиқлолии худ дар ҳоли бархӯрд қарор дорад. Аз ин рӯ, ҷумҳурӣ ибтикорҳои ҷомеаи ҷаҳониро оид ба масъалаҳои глобалӣ пайгирона дастгирӣ намуда, худ низ дар доираи Созмони Милали Муттаҳид, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, Созмони Конфронси исломӣ (ҳоло Созмони ҳамкории исломӣ), Созмони ҳамкории Шанхай ва дигар созмонҳои минтақавию ҷаҳонӣ ҷиҳати ҳалли дастҷамъонаи масоили мубрами рӯз, аз ҷумла, хавфу ситезаҳои афзоишёбандаи терроризми байналхалқӣ ва экстремизми мазҳабӣ ва дар ин замина пайдо шудани масъалаи бархурди тамаддунҳо, вусъати гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир ва силоҳ, норасоии оби тоза ва мушкилоти энергетикӣ тадбирҳои мушаххас пешниҳод менамояд.

Баланд бардоштани нақши марказии Созмони Милали Муттаҳид ба ҳайси созмони байналмилалии универсалӣ дар ҳалли мушкилоти ҷаҳонӣ ва таъмини ҳамқадамии он ба рушди босуръати дунёи муосир ва равандҳои ҷаҳонишавӣ солҳост, ки дар мадди назари роҳбарияти Тоҷикистон қарор дорад. Яке аз чунин василаҳои мувофиқсозии фаъолияти СММ роҳандозӣ намудани ислоҳот дар ин созмон мебошад. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҳануз моҳи октябри соли 1997 зимни суханронии худ дар Иҷлосияи 52-юми Маҷмааи Умумии Созмони Милали Мутаҳид ба масъалаи ислоҳоти СММ таваҷҷӯҳ намуда, иброз дошт, ки “ғояҳои мутобиқати СММ ба воқеияти имрӯза бешак муҳим ва заруранд” ва аз ин рӯ “дар шароити имрӯзаи ноустувори гузариш дар ҷаҳон нақши СММ ҳамчун воситаи ба эътидол оварандаи авзоъ бояд пайваста афзояд”.

Дар ин росто роҳбарияти Тоҷикистон вобаста ба ислоҳоти СММ чандин маротиб назари худро иброз намудааст, ки нуктаҳои асосии он чунинанд:

- воқеъбинона муносибат кардан ба ислоҳоти СММ, бо роҳи бештар таваҷҷӯҳ додан ба ҳалли масъалаҳои нисбатан муҳим,

риояи тавозуни оқилонаи навҷӯйиҳо ва таҳкими усулҳое, ки самараашонро нишон додаанд;

- афзудани аъзоёни доимии Шӯрои амнияти СММ, аз ҷумла, аз ҳисоби намояндагони кишварҳои рушдёбанда дар асоси интихоби бонавбат;

- иштироки фаъолонаи СММ дар таъмини тараққиёти босуботи кишварҳои дорои иқтисодиёти гузаранда, аз ҷумла, дар рафъи оқибатҳои манфии иҷтимоии давраи муосир;

- таҳким бахшидани нақши СММ дар ҷодаи расондани кумаки байналхалқӣ ба ҳамгироии давлатҳои транзитӣ ба системаҳои ҷаҳонии иқтисодию тиҷоратӣ.

Тоҷикистон дар симои СММ созмони навшуда ва муқтадиреро дидан мехоҳад, ки ҳамқадами ҷаҳони тағйирпазири муосир буда, дар ҷилавгирӣ намудани хатару таҳдидҳо тадбирҳои муассир андешад ва ҷавобгӯи орзую омоли ҷомеа ҷиҳати таъмини рӯзгори созгор бошад.

Таҷриба собит месозад, ки татбиқи муваффақонаи ҳадафҳои муштараки умумиҷаҳонӣ, аз ҷумла, мубориза бар зидди терроризми байналмилалӣ мазмун ва мундариҷаи нави ҳамкории ҷомеаи ҷаҳониро тақозо мекунад, зеро чорабиниҳои то имрӯз амалишуда, мутаассифона, натиҷаи дилхоҳ ба бор наовардаанд. Аз назари Тоҷикистон ҳодисаҳои охирини олам бори дигар нишон доданд, ки ҳаллу фасли масъалаҳои ҷаҳониву минтақавӣ бе таҳкими нақши марказии СММ дар масъалаҳои байналмилалӣ ва бе таҳкими усули дастҷамъӣ дар сиёсати ҷаҳонӣ дар асоси риояи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ имконнопазир аст.

Бинобар ин, Тоҷикистон дар Иҷлосияи 67-уми Маҷмааи Умумии СММ бори дигар таваҷҷӯҳи ҷомеаи ҷаҳониро ба масъалаи баланд бардоштани нақши Созмони Милали Муттаҳид дар ҳалли проблемаҳои ҷаҳонӣ, зарурати ислоҳоти амиқи сохториву барномавии Созмон ва Шӯрои Амнияти он ҷалб намуд. Таъкид карда шуд, ки барои ҷомеаи ҷаҳонӣ ислоҳоти оқилонае ки дар натиҷаи он Созмони Милали Муттаҳид тавонад, ба рӯйдодҳои ҷаҳон фавриву шоиста вокуниш кунад ва бо таҳдидҳои сершумори ҷаҳони имрӯз ба таври муассир муқовимат намояд, зарур мебошанд.

Терроризми байналхалқӣ дар охири асри XX дар ҳошияи равандҳои ҷаҳонишавӣ босуръат ташаккул ва тавсеа ёфта, алҳол барои аксар кишварҳои ҷомеаи байналмилалӣ ба як хатари фарогир табдил гаштааст. Тибқи маълумоти сарчашмаҳои боэътимоди байналмилалӣ, айни ҳол дар ҷаҳон тақрибан 500 ташки-

лоти террористӣ амал мекунанд, ки дорои шабакаи фаромиллӣ ва муташаккили сохторӣ мебошанд. Дар соли 2011 дар маҷмӯъ дар 70 давлати ҷаҳон зиёда аз 10 ҳазор амалҳои террористӣ ба вуқуъ пайваста, дар натиҷаи онҳо зиёда аз 12,5 ҳазор одам ҳалок шудаанд.

Тоҷикистон бо терроризми байналмилалӣ ҳануз овони ҷанги шаҳрвандӣ рӯбарӯ шуда буд ва бо оқибатҳои фаъолияти зиддиинсонии он бевосита шинос мебошад. Мувофиқи маълумоти мақомоти ҳифзи ҳуқуқи ҷумҳурӣ аз замони соҳиб шудан ба истиқлолияти давлатӣ то имрӯз дар қаламрави кишвар аз ҷониби гурӯҳҳои мухталифи ҷиноятпеша зиёда аз 100 амалиёти террористӣ ба анҷом расонида шудааст. Ҳарчанд дар натиҷаи талошҳои қатъӣ ва пайвастаи мақомоти мазкур дар мубориза бар зидди терроризм дастовардҳо ҳастанд, вале, мутаассифона, ин зуҳурот то кунун пурра аз байн нарафтааст.

Дар иртибот ба хислати фаромиллии терроризм Тоҷикистон мутмаин аст, ки муборизаи муваффақона бар зидди он бидуни талошҳои муштараки минтақавию байналмилалӣ ғайриимкон мебошад. Сарвари Тоҷикистон 24 сентябри соли 1995 зимни Иҷлосияи 58-уми Маҷмааи Умумии СММ изҳор намуда буд, ки «нерӯҳои сулҳовари Созмони Милали Муттаҳид дар сурати ҳамкории он бо созмонҳои минтақавӣ, метавонад ба маротиб афзоиш ёбанд ва пеш аз ҳама, дар роҳи пешгирӣ, хомӯш кардан ва танзими ихтилофоти низомӣ, мубориза алайҳи терроризм, зуҳуроти радикалии равияҳои мухталифи бунёдгаро хизмат кунанд».

Маҳз дар ҳамин қарина моҳи ноябри соли 2002 зимни ҷаласаи Ассамблеяи парламентии ҳамкориҳои иқтисодии АвруОсиё ташаббуси Президенти Тоҷикистон «оид ба созмон додани эътилофи зиддитеррористӣ» пешниҳод гардид.

Аз нигоҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфи назар аз талошҳои ҷомеаи ҷаҳонӣ, ки асосан баъд аз ҳодисаҳои 11 сентябри соли 2001 дар шаҳрҳои Ню-Йорку Вашингтони ИМА вусъат пайдо намуданд, дар ҳалли ин қазия то ҳол натиҷаҳои муассир дастрас нагаштаанд. Дар иртибот ба ин роҳбарияти Тоҷикистон дар доираи созмонҳои зикршуда ҷиҳати куллан тағйир додани вазъ дар ин самт пайваста маҷмӯи тадбирҳоеро пешниҳод менамояд, ки муҳимтарини онҳоро зикр кардан бамаврид аст:

1. Қабули Аҳдномаи муштараки умумиҷаҳонӣ оид ба мубориза бар зидди терроризм, эътироф намудани терроризм ҳамчун зуҳуроти дорои ҳадафҳои сиёсӣ;

2. Пешбинӣ намудани ҷазо нисбати давлатҳое, ки аз терроризм пуштибонӣ зоҳир менамоянд;

3. Аз ҷониби кишварҳои мутараққӣ таҳия ва роҳандозӣ намудани барномаҳои фарогири кумаки иқтисодию иҷтимоӣ ва технологию иттилоотӣ ба кишварҳои олами сеюм;

4. Таъсис додани Маркази байналмилалии зиддитеррористӣ таҳти сарпарастии СММ;

5. Баланд бардоштани нақши ҳамоҳангсози Интерпол дар мубориза бар зидди терроризм;

6. Ташкил намудани маъхази умумии маълумот ва шабакаи муштараки иттилоотӣ дар соҳаи мубориза бо терроризм.

Бояд тазаккур дод, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон низ дар пайгирӣ аз сиёсати дар ин самт муайяннамудаи Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон дар ҷодаи мубориза бо терроризми байналмилалӣ ҳам дар сатҳи миллӣ ва ҳам дар сатҳи минтақавию байналмилалӣ пайваста талош меварзад.

Дар доираи талошҳои Тоҷикистон ва дигар кишварҳои манфиатдор соли 2010 Стратегияи зиддитеррористии глобалии СММ дар Осиёи Марказӣ қабул карда шуд ва ҳоло ҷумҳурӣ дар таҳияи Нақшаи муштараки амалҳо оид ба татбиқи он саҳми фаъол гузошта истодааст.

Вусъати гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир дар марҳилаи кунунӣ бидуни истисно барои тамоми кишварҳои ҷаҳон хатари бузургеро эҷод намудааст. Тибқи маълумоти Раёсати СММ оид ба маводи мухаддир ва ҷиноятқорӣ айни ҳол дар ҷаҳон тахминан 230 миллион одам навъҳои гуногуни маводи мухаддирро истеъмол менамоянд, ки беш аз 27 миллиони онҳо ба вобастагии доимӣ аз маводи мухаддир мувоҷеҳ буда, ҳар сол қариб 200 ҳазор кас бар асари ин вобастагӣ мефавтад. Гардиши молиявии истеҳсолу фурӯши ғайриқонунии маводи мухаддир тахминан 400 миллиард доллари америкоӣ ё 8 фоизи ҳаҷми савдои ҷаҳониро ташкил медиҳад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба ҳайси ҷузъи ҷудонопазири ҷомеаи ҷаҳонӣ ба таҳдиду ситезаҳои ин зуҳурот бевосита мувоҷеҳ гаштааст. Ҳарчанд Тоҷикистон кишвари истеҳсолкунандаи маводи мухаддир нест, вале ба сабаби мавқеияти ҷуғрофӣ ва доштани сарҳади тӯлонӣ бо Афғонистон қаламрави он аз ҷониби гурӯҳҳои ҷиноятқор барои интиқол додани ин мавод истифода мешавад. Бо назардошти чунин ҳолат, Тоҷикистон гардиши ғайриқонунии маводи мухаддирро ҳамчун яке аз таҳдидҳои асосӣ ба амнияти миллӣ ва суботи кишвар ҳисобида, ҷиҳати самаранок ба роҳ

мондани мубориза бар зидди он фаъолона талош меварзад. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Иҷлосияи махсуси 20-уми Маҷмааи Умумии Созмони Милали Муттаҳид моҳи июли соли 1998 пешниҳод намуда буд, ки дар атрофи Афғонистон «камарбанди амниятӣ» ташкил карда шавад.

Минбаъд низ, дар ин самт ибтикорҳои худро пайгирона идома дода, аз минбарҳои гуногуни минтақавию байналмилалӣ пайваста тадбирҳои судбахшро манзур менамояд. Муттаҳид намудани кӯшишҳои ҷомеаи ҷаҳонӣ барои ҳалли масъалаи қочоқи маводи мухаддир дар минтақаи Осиёи Марказӣ (Конфронси байналмилалӣ "Тоҷикистон бар зидди маводи мухаддир", соли 1999, Душанбе), ташкили Эътилофи байналмилалӣ бар зидди маводи мухаддир (ҷаласаи 58-уми Ассамблеяи Генералии СММ, соли 2003), имзои Созишнома байни давлатҳои аъзои Созмони ҳамкории Шанхай оид ба ҳамкорӣ дар мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир, психотропӣ ва прекурсорҳои онҳо (17 июни соли 2004), ташкили Маркази Созмони ҳамкории Шанхай бар зидди маводи мухаддир (ҳамоиши сарони давлатҳои СҲШ, соли 2008, Душанбе), таҳияи Барномаи муштараки мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир таҳти сарварии СММ ва Соли байналмилалии мубориза бар зидди гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир эълон намудани соли 2011 (моҳи майи соли 2009, Душанбе), бархе аз ибтикорҳои кишвар дар ин ҷода мебошанд.

Тоҷикистон бар он назар аст, ки мубориза бо маводи мухаддир бояд сараввал дар макони парваришу истеҳсоли он ба роҳ монда шавад. Аз ин лиҳоз, зарур аст, ки давлатҳои манфиатдор кӯшишҳои ҳукумати Афғонистонро дар мавриди қатъи кишт, истеҳсол ва қочоқи маводи мухаддир бевосита дар қаламрави ин кишвар ҳамаҷониба ва пайгирона дастгирӣ намоянд. Дар ин росто, зимни Вохӯрии ғайрирасмии вазирони корҳои хориҷии Иттиҳоди Аврупо оид ба мавзӯи "Афғонистон ва ҳамсояҳои он" (14 декабри соли 2008, Париж) Тоҷикистон пешниҳод намуд, ки дар шаҳри Душанбе Маркази зидди маводи мухаддир бо иштироки кишварҳое, ки стратегияи Ҳукумати Афғонистонро дар ин самт ҷонибдорӣ менамоянд, таъсис дода шавад.

Масъалаи гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир ва транзити он на танҳо ба Тоҷикистон, балки ба тамоми кишварҳои минтақа хос мебошад. Аз ин рӯ ҳамкориҳои муштарак дар мубориза бар зидди ин падида дар форматҳои гуногуни минтақавӣ, алалхусус Созмони ҳамкории Шанхай, яке аз ҷузъҳои муҳими си-

ёсати Тоҷикистон дар ин самт ба шумор рафта, ҷиҳати тақвияти онҳо пайваста тадбирҳои мушаххас пешниҳод карда мешаванд. Аз ҷумла, моҳи августи соли 2008 Тоҷикистон дар Саммити душанбегии сарони давлатҳои СҲШ пешниҳод намуд, ки дар заминаи Агентии назди Президенти Тоҷикистон оид ба назорати маводи мухаддир Маркази зидди маводи мухаддири СҲШ, инчунин Маркази таълимии махсусгардонидашудаи тайёр намудани кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ҷиҳати мубориза бо гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир ташкил карда шаванд.

Ташаббусҳои Тоҷикистон дар ҷодаи мубориза бар зидди маводи мухаддир аз ҷониби кишварҳои пешбари ҷаҳон ва созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ ва пеш аз ҳама Созмони Милали Муттаҳид, дастгирии ҳамаҷониба меёбанд. Хусусан ташаббус дар мавриди таъсиси «камарбанди амниятӣ» дар атрофи Афғонистон миёни онҳо ҳамраъйии васеъ пайдо намуда, даъвати Тоҷикистон дар бораи созмон додани «Ҳамёрии глобалӣ ҷиҳати муқовимат ба хатари маводи мухаддир» ба номгӯи «Ташаббусҳои муҳимтарини соли 2003 дар соҳаи таъмини сулҳ ва амният» шомил гардид. 29 апрели соли 2005 Шӯрои Иқтисодӣ ва Иҷтимоии СММ бо бартарии кулли овозҳо Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба ҳайси аъзои доимии Кумитаи Байналмилалии СММ оид ба назорати маводи мухаддир интихоб намуд.

Ин дастовардҳоро дар маҷмӯъ метавон ҳамчун шаҳодати баҳои баланди ҷомеаи байналмилалӣ ба талошҳои кишвар дар ҷодаи мубориза бо гардиши маводи мухаддир ва эътирофи сиёсати босамари Тоҷикистон дар ин самт арзёбӣ намуд.

Таъмини сулҳу субот дар Афғонистон бо назардошти мақоми авлавиятноки ин кишвар дар низоми муносибатҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сиёсати хориҷии Президенти кишвар мавқеи муҳимро касб намудааст. Аз ин рӯ, имкониятҳои дипломатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ҳамкориҳои дуҷониба ва бисёрҷонибаи он, пеш аз ҳама ба барқарорсозии сулҳу субот дар Афғонистон равона шудааст.

Дар ин қарина Тоҷикистон аз қарорҳои Конференсияи Бонн оид ба Афғонистон (моҳи декабри соли 2001) ҷиҳати ба эътидол овардани вазъ ва танзими сохтори сиёсии ин кишвар, инчунин ҳукумати нави он бо роҳбарии Ҳомид Карзай ҳамаҷониба дастгирӣ намуд.

Сарвари Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон 29 сентябри соли 1993 дар суханронии худ дар Иҷлосияи 48-уми Маҷмааи Умумии Созмони Милали Муттаҳид таъкид намуда буд, ки дастгирии

кӯшишҳои роҳбарияти Афғонистон ҷиҳати барқарор намудани сулҳу оромӣ дар сарзамини машаққатдидаи афғон ба манфиати тамоми сайёра мебошад. Зимни ин, тибқи изҳори Сарвари Тоҷикистон «вақти он расидааст, ки дар ин ҷо ба барқарор кардани ҳаёти осоишта ёрӣ расонда шавад».

Дар партави чунин ҳидоятҳои сулҳофарини Сарвари давлат масъалаи бороҳҳои сиёсӣ ҳал намудани зиддиятҳои мусаллаҳонаи дохилии Афғонистон дар меҳвари тамоми кӯшишҳои дипломатии Тоҷикистон қарор дорад. Тоҷикистон аз оғози кори «Гурӯҳи ҳамсоягон ва дӯстони Афғонистон» («гурӯҳи 6+2») дар он фаъолона иштирок намуда, минбаъд низ, тамоми тасмимҳои ҷомеаи ҷаҳонӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавиро, ки ба ҳалли мусолиматомези қазияи Афғонистон равона шудаанд, дастгирӣ менамояд. Дар Вохӯрии VII сарони кишварҳои узви Созмони Конфронси исломӣ (13-14 декабри соли 1994, Касабланка) Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ҷонибдории кишварашро аз Баёнияи ниҳоӣ ва Қатъномаи ҷаласаи ҳафтуми фавқулодаи вазирони корҳои хориҷии узви ин созмон оид ба Афғонистон изҳор сохта, таъкид намуда буд, ки «мо тачрибаи талхи ҷанги ҳамватаниро чашидем ва ба ҳеҷ ваҷҳ ҳалли мушкилии ба вуҷудомадаи мардуми Афғонистонро бо роҳи зӯроварӣ ва яроқ намехоҳем».

Ҳалли мусолиматомези қазияи Афғонистон барои Тоҷикистон аҳамияти принсипиалӣ дошта, ҷумҳурӣ иқдоми мазкурро василаи ягонаи расидани ин кишвари ҷангзада ба сулҳу субот медонад. Аз ин рӯ, дар вохӯрии ғайрирасмии вазирони корҳои хориҷии Иттиҳоди Аврупо оид ба мавзӯи "Афғонистон ва ҳамсояҳои он", ки 14 декабри соли 2008 дар Париж баргузор гашта буд, ҷониби Тоҷикистон бо назардошти тачрибаи худ пешниҳод намуд, ки истифодаи механизми истикрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар ҷумҳурӣ, барои барқарор намудани сулҳу амният дар Афғонистон мавриди истифода қарор дода шавад.

Тоҷикистон дар давраи раисии худ дар Созмони Конфронси исломӣ дар соли 2010 ҷиҳати фаъол намудани иштироки кишварҳои аъзои ин созмон дар ҳалли масъалаи Афғонистон кӯшиши зиёд ба харҷ дод. Дар доираи ҷаласаи 37-уми Шӯрои Вазирони корҳои хориҷии СКИ, ки 5 майи соли 2010 дар Душанбе баргузор гашт, қабул намудани Қатъномаи алоҳида оид ба вазъи Афғонистон далели роҳандозии босамари сиёсати созандаи Сарвари Тоҷикистон дар ин ҷода мебошад.

Бешубҳа, бидуни барқарор намудани сулҳу субот дар Афғонистон таъмини амнияти воқеӣ дар минтақа низ имкон надорад. Бино бар ин, Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамеша кӯшиш менамояд, ки имкониятҳои тамоми кишварҳои манфиатдор, пеш аз ҳама кишварҳои минтақа ба мӯътадил гардидани вазъи Афғонистон ҷалб карда шаванд. Дар ин росто, бо ташаббуси ҷумҳурӣ дар давоми даҳсолаи сипаришуда, оид ба масъалаи мазкур силсилаи чорабиниҳо сурат гирифтанд. Аз ҷумла, 22 октябри соли 2001 дар Душанбе мулоқоти сеҷонибаи сарони кишварҳои Тоҷикистон, Афғонистон ва Россия роҷеъ ба авзои Афғонистон баргузор гардид, ки зимни он ҷонибҳои Тоҷикистон ва Россия омодагии худро барои ҳалли бӯҳрони тӯлкашидаи Афғонистон изҳор намуданд. Чунин мулоқотҳо минбаъд дар доираи вохӯриҳои сеҷонибаи Тоҷикистон-Афғонистон-Покистон, Тоҷикистон-Эрон-Афғонистон ва чорҷонибаи Тоҷикистон-Афғонистон-Россия-Покистон доир гашта, дар доираи онҳо ҷиҳати ҳалли масоили мубрами Афғонистон ва минтақа натиҷаҳои муайян ба даст оварда шуданд.

Аз нигоҳи Тоҷикистон таъмини рушди босуботи Афғонистон зарурат ба он дорад, ки ин кишвар ҷиҳати таҳкими минбаъдаи ҳамкории сиёсӣ ва тиҷоративу иқтисодии минтақавӣ тавассути созмонҳои манфиатдор, аз қабили Созмони ҳамкории иқтисодӣ, Созмони ҳамкории Шанхай, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо ба равандҳои ҳамгироӣ ҷалб карда шавад. Ин буд, ки соли 2003 Шӯрои доимии Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо бо пешниҳоди Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар бораи ба Афғонистон додани мақоми ҳамшарик оид ба ҳамкорӣ бо САҲА қарор қабул намуд.

Тоҷикистон соли 2001 маъракаи байналмилалии зидди-террористии ИМА ва кишварҳои НАТО-ро дар Афғонистон дастгирӣ намуда, то кунун ҷиҳати муваффақона амалӣ намудани чораҳое, ки барои ба эътидол овардани вазъи Афғонистон равона шудаанд, кумаки ҳамаҷониба мерасонад. Дар баробари ин, бо назардошти вазъи воқеии ҷомеа, таркиби мураккаби қувваҳо ва ҷараёнҳои сиёсиву мазҳабии ин кишвар, Тоҷикистон итминон дорад, ки низоъҳои дохилии Афғонистони мусибатзадаро танҳо тавассути василаҳои комплексӣ ва фарогир метавон ба эътидол овард. Бо назардошти ин, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон 26 сентябри соли 2008 зимни суханронии худ дар мубоҳисаҳои умумии сиёсии Иҷлосияи 63-юми Маҷмааи Умумии СММ изҳор намуда буд, ки Афғонистон

алҳол на ба зиёд кардани ҳузури низомии мамлакатҳои хориҷӣ дар қаламрави худ, балки ба кумакҳои мушаххаси иқтисодӣ, техникӣ ва гуманитарӣ ниёзманд аст.

Тоҷикистон бар он назар аст, ки эҳёи Афғонистон пеш аз ҳама ба ҷалби бевоситаи ин кишвар ба лоиҳаҳои гуногуни инфрасохтории нақлиётӣ ва энергетикии минтақавӣ, аз ҷумла, сохтмони роҳҳои мошингард ва оҳан, бунёди хатҳои интиқоли газ ва барқхатҳои баландшиддат (ЛЭП), аз ҷумла, татбиқи лоиҳаи CASA-1000 вобастагӣ дорад. Ҳамзамон ҷониби Тоҷикистон дар конфронсҳои Истанбул (с. 2010) ва Бонн (с. 2011) оид ба Афғонистон таваҷҷӯҳи ҷомеаи ҷаҳониро ба аҳамияти бузурги масъалаи фаро гирифтани кишоварзони афғон ба барномаҳои кишоварзӣ, ки метавонанд ба парваришу истеҳсоли маводи мухаддир хотима бахшанд, ҷалб намуд. Дар ин ҷода низ, Тоҷикистон мусоидати худро ба кишвари ҳамсоя, аз ҷумла, ҷиҳати таъмини обёрии заминҳои корам пешниҳод намуд.

Инкишофи захираҳои инсонӣ тавассути баланд бардоштани сатҳи маърифат низ метавонад дар таъмини эҳёи Афғонистон нақши созанда дошта бошад. Дар ростои ин нукта соли 2011 дар конфронси Бонн оид ба Афғонистон ҷониби Тоҷикистон бо ташаббуси ташкили маркази таълимии бисёрсоҳаи касбӣ-техникӣ барои хоҷагии халқи Афғонистон баромад карда, аз кишварҳо ва созмонҳои ҳамёр даъват ба амал оварда, ки барои татбиқи ин лоиҳа мусоидат намоянд.

Бо хуруҷи қувваҳои Эътилофи байналмилалии зиддитеррористӣ дар соли 2014 мундариҷаи сиёсати ҷомеаи байналмилалӣ нисбат ба равандҳои эътидоли вазъи Афғонистон сифатан тағйир хоҳад пазируфт. Дар ин қарина, Тоҷикистон талош меварзад, ки мазмуни ин сиёсат ба мисли пеш боқӣ монда, расонидани кумакҳои башардӯстонаи байналмилалӣ ба Афғонистон идома ёбад. Зимни ин, лоиҳаҳои барқарорсозии иқтисодии Афғонистон бояд ба унсури асосии ин кӯмакҳо табдил ёбанд, зеро танҳо бо ҳамин роҳ ҷомеаи ҷаҳонӣ метавонад ба ҳадафи ниҳоии худ – таъмини сулҳу субот дар ин кишвар ва ҳаёти арзанда барои мардуми он ноил гардад.

Дар пайгирӣ аз ин тасмимҳо 26-27 марти соли 2012 дар ш. Душанбе Конфронси панҷуми ҳамкориҳои минтақавии иқтисодӣ оид ба Афғонистон (RECCA-V) доир гардид, ки дар кори он ҳайатҳои баландмақоми 46 кишвар, 30 созмони байналмилалӣ ва олимону муҳаққиқон, инчунин намояндагони доираҳои

соҳибкорӣ иштирок доштанд. Дар санади ниҳоии Конфронс – Эъломияи Душанбе 17 лоиҳаи мушаххас дар соҳаҳои инфрасохторӣ барои омӯзиш ва татбиқ муайян карда шуд.

Тоҷикистон аз татбиқи натиҷаҳои Конфронси панҷуми ҳамкории минтақавии иқтисодӣ оид ба Афғонистон ба таври ҷиддӣ пайгирӣ менамояд. Дар ин росто, Иҷлосияи 67-уми Маҷмааи Умумии Созмони Милали Муттаҳид дар иртибот ба масъалаи вазъи Афғонистон ҷониби Тоҷикистон диққати ҳозиринро ба натиҷаҳои Конфронси зикршуда ҷалб намуда, бори дигар аҳамияти лоиҳаҳои минтақавиеро, ки дар рафти он мушаххас шуда буданд, барои таъмини сулҳу субот ва барқарорсозии зербинои иҷтимоии Афғонистон таъкид намуд.

Масъалаи истифодаи оқилонаи захираҳои обӣ дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи хоса дорад. Дар ин қарина, тайи чанд соли охир ҷумҳурӣ аз минбари СММ силсилаи ташаббусҳоро бахшида ба истифодаи захираҳои обӣ пешниҳод намуд. Ин ташаббусҳо ба яке аз самтҳои муҳими робитаҳои Тоҷикистон бо СММ ва ҷалб намудани таваҷҷӯҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба мушкилоти ҷойдошта дар ин соҳа табдил ёфтанд.

Дар ин ҷода дар асоси пешниҳодҳои Тоҷикистон қабул шудани қатъномаҳои СММ оид ба эълон намудани соли 2003 Соли байналмилалии оби тоза ва «Даҳсолаи амалиёти байналмилалии «Об барои ҳаёт», солҳои 2005-2015» ибтикороти муҳиме мебошанд, ки дар натиҷаи баргузории онҳо Дабири кулли СММ Шӯрои машваратӣ оид ба захираҳои об ва беҳдоштро таъсис дод. Дар доираи ин ташаббусҳо дар асоси Қатъномаи Маҷмааи Умумии СММ ва ҳамкорӣ бо ниҳодҳои он дар ш. Душанбе чорабиниҳои зиёде, аз ҷумла, Форуми байналмилалии оби тоза (августи соли 2003), Конфронси байналмилалӣ оид ба ҳамкории минтақавӣ дар ҳавзаҳои дарёҳои фаромиллӣ (30 майи соли 2005), Конфронси байналмилалӣ оид ба коҳиш додани офатҳои табиии марбут ба об (соли 2008) баргузор гаштанд.

Ҳарчанд пешниҳодҳои Сарвари Тоҷикистон оид ба қабули Конвенсияи байналмилалӣ оид ба об, ташкили ҳамёрӣ дар соҳаи об, Консорсиуми байналмилалӣ оид ба истифодаи оби кӯли Сарез, гузаронидани экспертизаи фарогири низоми истифодаи об, инфраструктураи обёрикунанда ва экологияи минтақа аз минбарҳои созмону ҳамоишҳои гуногун ба ҷомеаи ҷаҳонӣ манзур шуда бошанд ҳам, ба андешаи ӯ барои ба ҳалли қатъии онҳо ноил шудан талошҳои боз ҳам фаъолтар зарур мебошанд. Бо назардошти ин Сарвари Тоҷикистон моҳи марти соли 2009 дар

Ҳамоиши V байналмилалии об дар ш. Истанбул пешниҳод намуд, ки соли 2012 Соли байналмилалии дипломатияи об эълон карда шавад. Зимни ин ӯ боварӣ изҳор намуд, ки «Соли байналмилалии дипломатияи об … ба таҳкими ҳамкорӣ ва эҷоди муносибатҳои нав миёни кишварҳои канори дарёҳо дар танзими масъалаҳои марбут ба об мусоидат хоҳад кард». Маҷмааи Умумии Созмони Милали Муттаҳид ин пешниҳодро пазируфта, соли 2010 роҷеъ ба эълом доштани соли 2013 чун Соли байналмилалии ҳамкорӣ дар соҳаи об қатънома қабул кард.

Ба мақсади татбиқи ҳадафҳои Соли байналмилалии ҳамкорӣ дар соҳаи об, ҷониби Тоҷикистон дар Иҷлосияи 67-уми Маҷмааи Умумии Созмони Милали Муттаҳид пешниҳод намуд, ки соли 2013 чанд чорабинӣ, аз ҷумла иҷлосияи Маҷмааи Умумӣ ва конфронси байналмилалӣ оид ба масъалаҳои ҳамкорӣ дар соҳаи об, баргузор карда шаванд. Дар ин росто Тоҷикистон мақсад дорад, ки ба баррасии Кумитаи дувуми Маҷмааи Умумӣ лоиҳаи қатъномаи дахлдорро пешниҳод намояд.

Риояи ҳуқуқи байналмилалӣ, таҳаммулпазирии этникию мазҳабӣ ва муколамаи байни тамаддунҳо низ аз ҷумлаи масоиле мебошанд, ки ҳамеша дар мадди ҷиддии сиёсати хориҷии Тоҷикистон қарор доранд. Дар давоми 10-15 соли охир нақши ҳуқуқи байналмилалӣ ва нуфузи маънавии созмонҳои байналмилалӣ бар асари камбуди иродаи сиёсӣ ва пайравӣ ба стандартҳои дурӯя то андозаи назаррас коҳиш ёфтаанд. Дар робита ба ин ҳолат барои аксари аҳолии дунё эътибори воқеии ҳуқуқи байналмилалӣ ва сарчашмаи нерӯи адолат будани он зери шубҳа қарор гирифтааст.

Тоҷикистон бар он назар аст, ки бидуни бознигарӣ намудани ҳуқуқи байналмилалӣ ва баланд бардоштани сатҳи он, татбиқи самараноки масоили глобалӣ, аз ҷумла, тадбирҳо бар зидди терроризми байналмилалӣ метавонад ба мушкилиҳои муайян мувоҷеҳ гардад. Аз ин рӯ, ҷаҳони имрӯза ба ахлоқи нави сиёсие, ки дар заминаи ҳуқуқи байналмилалӣ ташаккул ёфта бошад, сахт ниёз дорад. Дар пайравӣ аз чунин ахлоқи волои сиёсӣ тамоми кишварҳои ҷаҳон бидуни истисно бояд эҳтироми комили худро нисбат ба ҳуқуқи байналмилалӣ дар амал зоҳир намоянд. Онҳо бояд дарк кунанд, ки ҷаҳони имрӯза на ҷаҳони нерӯву зурӣ, балки ҷаҳони эҳтироми мутақобилаи мардумон ва фарҳангҳои гуногун мебошад.

Дар рӯҳияи фарҳанги сулҳ, муколамаи байнимардумӣ ва таҳаммулпазирӣ тарбия намудани аҳолии сайёра вазифаи

ҳатмӣ ва муқаддаси тамоми кишварҳо ва созмонҳои минтақавию байналмилалӣ мебошад. Бояд ҷомеа дарк намояд, ки терроризми байналхалқӣ аз ягон дину мазҳаб, мансубияти этникӣ ва ҷуғрофӣ манша намегирад, бино бар ин кӯшишҳои ба ҳам вобаста намудани онҳо бояд қатъиян маҳкум карда шаванд. Ҷомеаи ҷаҳониро зарур аст, ки ба ҳар гуна зуҳуроти оштинопазирӣ нисбат ба дин ё мазҳабе монеъ шавад ва барои эҷоди ҳусни тафоҳум ва ҳамкориҳои густурдаи кишварҳои гуногунмазҳаб дар заминаи арзишҳои умумиинсонӣ талош намояд.

Мутаассифона, соли ҷорӣ тавассути шабакаҳои интернетӣ филми таҳқиромезе нисбат ба дини мубини ислом иғвобарангезона пахш карда шуд, ки вокуниши шадидеро дар ҷаҳони ислом ба вуҷуд оварда, мутаасифона боиси амалҳои зӯроварӣ ва кушторӣ одамон гардид. Ҷониби Тоҷикистон аз минбари Иҷлосияи 67-уми Маҷмааи Умумии СММ ин амали номатлубро қотеона маҳкум намуд ва иброз дошт, ки тарафдори эҳтиромӣ гуногунии фарҳангиву динӣ ва гуфтугӯи байни тамаддунҳо барои таҳкими сулҳу ҳамдигарфаҳмии ҷаҳонӣ мебошад.

Дар ин росто ҷаҳон бояд садди роҳи бадном сохтани дини мубини ислом аз ҷониби доираҳои ғараздори сиёсӣ гардад. Зеро он ташкилотҳои террористие, ки дар қаламрави баъзе кишварҳои исломӣ мустақар шуда, аз он ҷо фаъолияти зиддиинсонии худро амалӣ месозанд, ба дини мубини ислом ҳеҷ алоқамандӣ надоранд. Бояд зикр намуд, ки Роҳбарияти Тоҷикистон борҳо аз минбарҳои баланди ҳамоишҳои ҷаҳонӣ масъалаи таҳаммулпазирии байни тамаддунҳо ва динҳоро бо миён гузошта, дар мавриди арзишҳои умумиинсонии дини ислом ибрози назар намуда буд.

Дастгирии кишварҳои қафомонда ва баланд бардоштани сатҳи зисту зиндагии сокинони онҳо низ дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи хоса дошта, масъалаи мазкур аз ҷониби ҷумҳурӣ аз минбарҳои созмонҳои байналмилаливу минтақавӣ, хусусан СММ пайваста барои баррасӣ пешкаш мегардад. Пешниҳодҳои Тоҷикистон дар ин самт гуногун буда, мақсад аз онҳо баланд бардоштани зарфияту имконияти кишварҳои ниёзманд ба хотири мустақилона ҳаллу фасл намудани мушкилоти мубрами онҳо мебошад. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон зимни суханронии худ дар мулоқоти сарони давлату ҳукуматҳои ҷаҳон бахшида ба масъалаи озуқа, ки 16 ноябри 1996 дар Рим баргузор шуда буд, аз иштирокдорони мулоқот хоҳиш намуд, ки ба масъалаҳои тавсеаи кӯмакҳои моддӣ-техникӣ барои зиёд кардани истеҳсоли озуқа дар чунин кишварҳо таваҷҷӯҳи ҷиддӣ зоҳир намоянд.

Дар маҷмӯъ, ба андешаи Роҳбари Тоҷикистон "Созмони Милали Муттаҳид бояд барои натиҷаи дилхоҳ додани тадбирҳое, ки ҳадафи онҳо ҳарчи камтар сохтани фарқияти дараҷаи пешрафти давлатҳои доро ва қашшоқ мебошад, аз ҷумла бо роҳи афзунтар сохтани маблағгузорӣ ба иқтисодиёти мамлакатҳои дар давраи гузариши иқтисодӣ қарордошта, ки захираҳои фаровони энергетикию сузишворӣ надоранд, саҳм гузорад". Дар ин қарина ҷониби Тоҷикистон зимни Конфронси байналмилалии сатҳи баланд оид ба шарҳи фарогири иҷрои «Даҳсолаи байналмилалии амалиёт «Об барои ҳаёт», 2010-2015» (8-10 июли соли 2010, ш. Душанбе) бо назардшти эҳтиёҷоти кишварҳои ақибмонда ва аз роҳҳои баҳрӣ маҳрум барои нимаи дуюми Даҳсолаи байналмилалии об ҳалли масъалаҳои зеринро пешниҳод намуд:

- ҳамлу нақли бемамониати молҳое, ки барои ҳалли масъалаҳои камбизоатӣ, мубориза бо фалокатҳои табиӣ, дастгирии соҳаи тандурустӣ, маориф ва ғ. нақши стратегӣ мебозанд;
- кам кардани маблағи қарзи кишварҳои камбизоат;
- бахшидани қарзҳои расмии дуҷониба, инчунин кӯмаки бештари расмӣ бо мақсади инкишоф ба кишварҳое, ки паст кардани сатҳи камбизоатиро мароми хеш қарор додаанд.

Ғайр аз ин, силсилаи дигари масъалаҳои мубрами рӯз низ дар мадди таваҷҷӯҳи хосаи Роҳбарияти Тоҷикистон қарор дорад. Аз ҷумла, масъалаи таъмини рушди устувор, ки ба баланд бардоштани сатҳу сифати зиндагии аҳолӣ равона шудааст, ҳадафи стратегии Ҳукумати Тоҷикистон буда, зимни ин ба истифодаи муассир, оқилона ва сарфаҷӯёнаи захираҳои табиӣ, ки унсури асосии иқтисоди «сабз»-ро ташкил медиҳад. Ҷониби Тоҷикистон дар Иҷлосияи 67-уми Маҷмааи Умумии СММ дар иртибот ба мақсадҳои инсонпарваронаи Конфронси Рио-де-Жанейро изҳор намуд, ки ҳамоиши мазкур метавонад дар таърих сабт гардад, зеро пойбандии ҷомеаи байналмилалиро ба масири рушди устувор ва бунёд намудани ояндаи аз нигоҳи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ устувор – «Ояндае, ки мо мехоҳем» таъйид кард.

Дастрасӣ ба энергия барои расидан ба Ҳадафҳои рушди ҳазора нақши калидӣ дошта, хусусан барои кишварҳои тараққикунанда ва кӯҳистонӣ ба масъалаи рӯз табдил ёфтааст. Ин масъала барои Тоҷикистон ҷиҳати таъмин намудани рушди иҷтимоиву иқтисодӣ ва коҳиш додани камбизоатӣ аҳамияти марказӣ дорад. Ба сабаби надоштани манбаъҳои дигари энергетикӣ, барои Тоҷикистон, ки дорои зарфиятҳои азими нирӯи барқи обӣ мебошад, рушди пайдарпай ва ҳамаҷонибаи ин соҳа ҳаётан

зарурӣ мебошад. Бо назардошти ин ҷониби Тоҷикистон дар Иҷлосияи 67-уми МУ СММ иброз дошт, ки мувофиқи санадҳои байналмилалӣ, ҳаққи комил дорад, ки захираҳои табиии худ, аз ҷумла нирӯи барқро ба манфиати мардуми худ истифода барад. Дар баробари ин бори дигар иброз гардид, ки Тоҷикистон зимни истифода аз зарфиятҳои гидроэнергетикии худ нияти пайгирӣ намудани танҳо манфиатҳои худ ба зиёни тараферо надорад ва ҷонибдори самимии ҳамкории мутақобилан судманди минтақавӣ мебошад.

Тоҷикистон тавсеаи роҳҳои нақлиётиву коммуникатсиониро ҳамчун омили муҳими рушди кишварҳо дониста, аз минбарҳои гуногуни байналмилалӣ даъват борҳо даъват намудааст, ки тамоми монеаҳои сунъӣ ва аз назари иқтисодӣ беасос дар иртибототи нақлиётиву коммуникатсионӣ байни кишварҳо бардошта шаванд. Чунин мавқеъ ба ҳадафи стратегии кишвар - баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ мувофиқ мебошад. Ҷониби Тоҷикистон дар Иҷлосияи 67-уми МУ СММ таъкид намуд, ки Тоҷикистон ҳамчун кишвари тараққикунандаи маҳсур ба хушкӣ ба сабаби мавқеи ҷуғрофии худ осебпазир аст ва набудани роҳҳои баромад ба баҳр монеаи ҷиддӣ дар роҳи рушди устувори он мебошад. Дар чунин шароит фаъолияти бемамониати роҳҳои нақлиётиву коммуникатсионӣ, ки Тоҷикистонро аз тариқи кишварҳои Осиёи Марказӣ бо ҷаҳони хориҷ мепайвандад, аҳамияти ҳаётӣ пайдо мекунад.

Ҳамин тариқ, чунин масъалагузориҳо дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойгоҳи доимӣ дошта, мусоидат ба ҳалли онҳо чун ҳадафи авлавиятнок муайян шудааст. Бино бар ин, ин мавзӯъҳо минбаъд низ аз ҷониби Тоҷикистон дар тамоми сатҳҳо ва форматҳо ба баррасӣ кашида шуда, ҷиҳати сафарбар намудани зарфиятҳои ҷомеаи ҷаҳонӣ барои ҳалли онҳо ҷиддан кӯшиш ба харҷ хоҳад дод. Зеро ҷониби Тоҷикистон мутмаин аст, ки бидуни ҳаллу фасли ин мушкилотҳои глобалӣ дастрасӣ ба рушди устувор, рафъи камбизоатӣ ва қашшоқӣ, таъмини сулҳу субот дар саросари дунё имконнопазир аст.

Шерали Джононов

Международно-правовые акты в правовой системе Республики Таджикистан (теоретические аспекты)

Стремительное развитие международных отношений, глобализация политических, экономических, социальных, культурных и других связей приводит к повышению роли международного права в международных отношениях и международной системе. Это, безусловно, влияет на развитие национальных политико-правовых систем.

В этой связи, И.И. Лукашук подчеркивал, что «развитие международного права, углубления его взаимодействия с национальным правом определяется интернационализацией общественной жизни. Взаимозависимость и единства мира требуют, чтобы национальные политико-правовые системы мира строились как части единой глобальной системы, чтобы они были способны взаимодействовать друг с другом и с системой международных отношений в целом. От взаимодействия с внешней средой в растущей мере зависит решение внутренних задач»[1].

Касаясь позиции международного права в международной системе, Г.И. Тункин отмечает, что «международное право надо рассматривать как часть международной системы»[2]. Вместе с тем, Д.Б. Левин касаясь проблемы международных отношений, считал (исходил и того что со стороны каждого государства), что «соблюдение норм международного права становится непременным основанием правомерности внешней политики и дипломатии каждого государства»[3].

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. «БЕК», 1997. С.219.
2. Тункин Г.И. Основные проблемы советской науки международного права// Советский ежегодник международного права, 1976.М.,1978,С.13
3. Левин Д.Б. Международное право, внешняя политика и дипломатия. М. «Международная политика» 1981. С.32.

Наиболее важным моментом является применение норм международного права не только в системе международных отношений, но со стороны его субъектов, что чётко обозначено в законодательстве Республики Таджикистан. Статья 10 Конституции Республики Таджикистан является важной основой, которая определяет место норм и принципов международного права в правовой системе страны и тем самым признает их важную роль в регулировании отношений в государстве, что вытекает из принципа добросовестного выполнения международных обязательств.

Конституция Республики Таджикистан констатирует, что международно-правовые акты, признанные Таджикистаном, являются составной частью правовой системы республики. В случае несоответствия законов республики признанным международно-правовым актам, применяются нормы международно-правовых актов[1].

Как следует из данной нормы, Конституция Республики Таджикистан говорит о «международно-правовых актах», а в Законе Республики Таджикистан «О международных договорах Республики Таджикистан» понятия «международно-правовой акт» и «международный договор», по своей сущности и своему содержанию требуют их исследования и раскрытия.

Изучения данной проблематики, показывает, что со времени принятия Конституции Республики Таджикистан в 1994 г., впервые закрепившей положение о международно-правовых актах, как составной части правовой системы Республики Таджикистан, как в общей теории права, так и в теории международного права не было целостного концептуального исследования данной проблемы в единстве теоретических, правовых и прикладных аспектов. Работы, которые были завершены в этой сфере, либо касаются отдельных вопросов, либо носят отраслевой характер, или содержат только теоретический или правовой анализ. Приходиться признавать, что такие исследования не опираются на достаточно обширную и доказательную практическую основу, на изучение практики действия норм.

Вопрос правовых актов относится к наименее исследованным проблемам, как в общей теории права, так и в других отраслевых науках. Сам термин «международно-правовой акт» не получил

1. Конституция Республики Таджикистан.

широкое применение в юридической литературе по международному праву.

Если на сегодняшний момент, в связи с принятием Закона Республики Таджикистан «О международных договорах», в отношении международных договоров существует установленная определённость, то другой элемент - «международно-правовой акт», требует определенного прояснения.

Существуют целый ряд вопросов, имеющих теоретическое и практическое значение, на которых, к сожалению, нет четких ответов ни в теории международного права, ни в действующем национальном законодательстве.

Также неизбежно возникает вопрос, в каком смысле в Конституции Республики Таджикистан употреблен термин «международно-правовой акт»? Поскольку общепризнанные международно-правовые акты являются частью правовой системы Республики Таджикистан, необходим не только анализ содержания и особенностей реализации норм, зафиксированных этими актами, но и конкретных специфических механизмов включения данных правил в правовую систему Таджикистана. Требуют разрешения и технико-юридические проблемы установления порядка применения норм международного права в законодательстве Республики Таджикистан, поскольку в действующих нормативных правовых актах по-разному делается ссылка на применение международных норм.

Отрадно, что ряд представителей ученых кругов Республики Таджикистан также уделили внимание этому вопросу[1].

На наш взгляд, приступая к анализу места норм международного права и международных договоров в правовой системе Республики Таджикистан, прежде всего, необходимо определить содержание и соотношение основных понятий и терминов. К таковым можно отнести следующие термины и понятия: - «международно-правовые акты», «правовая система», «международный договор» и т.д.

1. Менглиев Ш.М. Гармонизация и унификация гражданского законодательства Республики Таджикистан//Государство и право. Душанбе, 2006., №3 С. 54; Шамсиев Х.Р. Международно-правовые аспекты применения норм валютного контроля// Московский журнал международного права. М., 1997. №4 С. 20-37; Искандаров З.Х. О понятии «международно-правовые акты»//Государство и право. Душанбе,2006. №2.С.73-79; Сулаймонов Ф.С. Место и значение международно-правовых актов в правовой системе Республики Таджикистан. Душанбе, 2008. С.48-56.

Естественно, что выяснение правовых категорий в международном праве, невозможно без обращения к теории права, так как «теория государства и права призвана разрабатывать общие вопросы методологии правоведения».[1] Как отмечал А.Ф. Шебанов: «По отношению к другим правовым наукам общая теория государства и права, несомненно, выступает как общеметодологическая наука, являясь вместе с тем, наукой философской, ибо она дает научное решение основного гносеологического вопроса применительно к государству и праву».[2]

На наш взгляд, прежде всего, необходимо обратить внимание на то, каким образом данные вопросы решаются в теории права и международного права. В этом ключе разделяем позицию Д.А. Керимова, который исходит из того, что «общая теория и права государства и права является обобщающей наукой в системе юридических наук, она и приобретает методологическое значение в этой системе».[3] Л.С. Явич последовательно подчеркивает, что «высокая степень обобщения позволяет общей теории права глубоко проникнуть в сущность права и дать ответ на многие актуальные вопросы».[4]

Автор данной работы, прежде всего, исходить из необходимости исследования понятия правового акта, как ключевого элемента содержания термина «международно-правового акта».

Касательно понятия самого «правового акта» нельзя не согласиться с С.С. Алексеевым, который отмечает, что в юридической науке проблема правовых актов до сих пор не решена. [5]

С.С. Алексеев говорит, что понятие «правовой акт» в основном совпадает с понятием «официального документа, в котором выражаются и закрепляются результаты тех или иных действий и в котором, следовательно, они пребывают».[6] Ю.А. Тихомиров и И.В. Котелевская утверждают такую же идею относительно того,

1. Фельдман Д.И., Курдюков Г.И., Лазарев В.В. Теоретические проблемы методологии исследования государства и права. Казань, 1975. С.13.
2. Шебанов А.Ф. Общая теория государства и права как методологическая наука//Некоторые вопросы советской правовой науки. Кишнев,1968. С.54.
3. Керимов Д.А. Философские проблемы права. М. Издательство «Мысль». 1972. С.18.
4. Явич Л.С. Общая теория права. Ленинград. Издательство Ленинградского Университета, 1976. С.5.
5. Алексеев С.С. Общая теория права. 2-е издание. М., «Проспект», 2008, С. 428.
6. Алексеев С.С. Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. М. «Статут»,1999. С.77.

что: «правовой акт – это письменный документ».[1] Некоторые ученые считают правовые акты как средства правового регулирования.[2]

С.С. Алексеев под понятием «правового акта» обозначает:

а) действие (поведение), как правило, правомерное, т.е. юридический факт, являющийся основанием тех или иных правовых последствий;

б) результат правомерного поведения, т.е. юридически значимый содержательный элемент правовой системы (юридическая норма, индивидуальное предписание, акт «автономного» регулирования), вошедший в правовую ткань вследствие правотворческой, властной индивидуально-правовой или автономной деятельности субъектов;

в) юридический документ, т.е. внешне словесно-документально оформленное выражение воли, закрепляющее правомерное поведение или его результат.[3]

С.С. Алексеев определяет «правовой акт» надлежащим образом (словесно-документально) оформленное внешнее выражение воли государства, его органов, отдельных лиц, выступающее в качестве носителя содержательных элементов правовой системы – юридических норм, правоположений практики, индивидуальных предписаний, автономных решений лиц и они разнообразны – законы, инструкции, решения юрисдикционных органов, акты-документы администраций, договорные документы и т.п..[4]

С.С. Алексеев при этом исходит из того, что правовые акты имеют следующие общие черты:

1) выраженность в словесно-документальном виде;

2) волевой характер;

3) закрепление в акте содержательных элементов правовой системы – юридических норм, правоположений практики, индивидуальных предписаний, автономных решений лиц.

Данную позицию нельзя не поддержать, потому что, дальнейшее развитие данной теории в юридической доктрине исходило именно из этих базовых понятий.

1. Тихомиров Ю.А., Котлевская И.В. Правовые акты. М.1999.С.17
2. Казанцев М.Ф. Правовое договорное регулирование: исходные общетеоретические вопросы//Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. Выпуск 2. Екатеринбург, 2001.
3. Алексеев С.С. Общая теория права. 2-е издание. М., «Проспект», 2008., С. 428
4. Алексеев С.С. Там же.

Обращает на себя внимание и позиция В.В. Иванова о правовом акте, где он говорит, что «правовая деятельность субъектов представляет собой совершенствование правовых актов – актов правотворчества, актов правоприменения, актов толкования, актов реализации прав и обязанностей. К их общим свойствам относятся: 1) волевое содержание; 2) внешнее выражение; 3) правовая направленность».[1]

С.С. Алексеев уточняет, что «Как источник юридических явлений, правовой акт выступает в качестве инструмента конституирования и формы, обеспечивающих введение, изменение этих явлений. Правовой акт представляет собой средство воздействия на содержательные элементы правовой системы, придания им необходимых свойств».[2]

Как форма существования юридических норм, других содержательных элементов правовой системы - утверждает он,- правой акт представляет собой способ фиксирования их жизни, служит местом их пребывания, «удержания во времени».[3]

Определение правового акта в правовой доктрине было сформулировано также Р.Ф. Васильевым, который утверждает, что: «Волеизъявление управомоченного субъекта права, регулирующее общественные отношения путем установки (изменения, отмены, изменения сферы действия) правовых норм, а также установления (изменения, прекращения) конкретных правоотношений, результаты которых в виде велений, обращений, соглашений и т.п. установленных законом фиксируются в документарной форме (акты-документы)».[4]

Однако, В.В. Иванов выражая свое несогласие с этим мнением, говорит, что «при всех достоинствах приведенного определения следует признать, что оно не полностью отражает сущность понятия правового акта».[5]

Он, полемизируя с Р.Ф. Васильевым, приводит следующие аргументы относительно неприемлемости его определения. Во-первых, установление нормы предполагает прямо или опосредствованно установление («запуск») правоотношения. Во-вторых,

1. Иванов В.В. Общая теория договора. М. Юристъ, 2006.С.16.
2. Алексеев С.С. Общая теория права. 2-е издание. М., «Проспект», 2008., С. 429.
3. Алексеев С.С. Там же, с430.
4. Васильев Р.Ф. О понятии правового акта// Вестник Московского университета. Серия 11. Право.1998.№5.С.25.
5. Иванов В.В. Общая теория договора. М. Юристъ, 2006.С.16.

правильнее говорить, что волеизъявление устанавливает не правовую норму или правоотношение (правоотношения), а правовой результат. В-третьих, объектом (предметом) правового регулирования выступает воля субъектов права, т.е. в конечном счёте, их поведение. В-четвертых, не всякий правовой акт предполагает «регулирующее» волеизъявление. В-пятых, изменение, отмена правовых результатов производиться посредством установления новых правовых результатов. В-шестых, правовой акт – это не просто волеизъявление субъектов права, это волеизъявление, совершенное в соответствующей необходимой форме, диктуемой спецификой правового результата и процесса его установления.[1]

Суммируя вышесказанное, В.В. Иванов видит структурно правовой акт как совокупность шести элементов:

1) субъекта, чей статус позволяет или обязывает совершать соответствующие волеизъявления;

2) объекта – воли, т.е. как уже говорилось, в конечном счёте поведения самого субъекта акта и (или) иных субъектов права;

3) содержания, т.е. собственно волеизъявления;

4) формы, в которой совершается волеизъявление;

5) цели, т.е. волевой направленности;

6) результата – правовой нормы, индивидуального правового установления, интерпретации правовой нормы или индивидуального правового установления, правоотношения, действия, реализующего субъективного права или обязанность.[2]

Развивая свою позицию В.В. Иванов излагает свою трактовку правового акта – «это совершенное в соответствующей необходимой форме волеизъявление уполномоченного субъекта права либо направленное на регулирование поведения этого субъекта и (или) иных субъектов, устанавливающее необходимый правовой результат (правовую норму, индивидуальное правовое установление и т.д.), либо представляющее собой правомерное действие, непосредственно выступающее правовым результатом». Однако сам В.В. Иванов признает, что «это описание правового акта все же не полное».[3]

Однако следует отметить, что некоторые учёные, исследо-

1. Иванов В.В. Там же, С.20.
2. Иванов В.В. Там же, С.22.
3. Иванов В.В. Там же. С.22

вавшие теорию правового акта исходили из того, что волеизъявление не должно отождествляется с его формой, в том числе документарной, и далеко не все правовые акты, т.е. правовые результаты, требуют документарного оформления.[1]

Б.Л. Зимненко отмечает, что формами существования норм международного права являются международные договора, международные обычаи, решения международных межправительственных решений.[2]

Р.Ф. Васильев указывает, что «при определении общего понятия правового акта нельзя ограничиваться характеристикой акта только как действия, а тем более как документа».[3] А.Н. Талалаев исходил из того, что «Форма конкретного международного договора…не влияет на обязательную силу договора и его юридическую действительность. Однако и оформление …немаловажно. Договоры могут заключаться в письменной форме и не в письменной форме».[4]

Как уже подчеркивалось, в Конституции Республики Таджикистан используется термин «международно-правовые акты». Однако ни один международный акт и ни один закон в национальном законодательстве не раскрывает его понятие. Во втором подпункте 3 части 1 статьи Закона Республики Таджикистан «О нормативно правовых актах» указано, что «Настоящий Закон не регулирует отношения, связанные с порядком принятия, исполнения, признания недействительными, прекращения, денонсации и приостановления действия международных правовых актов, признанных Таджикистаном».[5] В доктрине международного права, также нет четкого ответа на то, что понимать под понятием «международно-правовые акты».

С.В. Черниченко считает, что «характерной особенностью любого нормативного акта является то, что он представляет собой действие, совершенное от имени государства, цель которого – формулирование тех или иных правовых норм».[6] С.В. Черни-

1. Васильев Р.Ф. О понятии правового акта. С.10.-11, 23-24.
2. Зимненко Б.Л. Международное право и правовая система Российской Федерации. Общая часть: Курс лекций. М. Статут. 2010. С.137.
3. Васильев Р.Ф. Акты управления (значения, проблемы исследований, понятие). М.,1987.С.132.
4. Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарий/Сост. А.Н. Талалаев. М., 1997. С.19.
5. Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан
6. Черниченко С.В. Теория международного права. М. «НИМП», Т. 1999. С.84.

ченко, также приходить к выводу, что: «Международно-правовой акт (и нормативный, и индивидуальный), обладая всеми признаками юридического акта, имеет особенность, позволяющую выделить его среди прочих юридических актов: поскольку он является либо основой, либо выражением правового регулирования взаимного поведения участников межгосударственных отношений, он всегда представляет собой совместное волеизъявление не менее двух участников. В основе как нормативного, так и индивидуального международно-правового акта лежит… соглашение участников межгосударственных отношений. Не составляют в этом отношении исключение и акты, принимаемые международными организациями. Хотя они и представляют собой внешне односторонние акты, но принимаются в соответствии с уставами данной организации, выражающим волю её создателей наделить эту организацию правом принимать решения от своего имени».[1]

Данный термин также был использован О.И. Тиуновым, который отмечал, что «признание Конституцией международно-правовых актов частью права государства может означать придание им свойств, присущих внутригосударственным правовым актам-законам и.т.п. Когда же Конституция рассматривает международно-правовые акты в качестве части правовой системы государства, она подчеркивает важность данных актов именно в их международно-правовом качестве».[2]

Исходя из вышеизложенного, мы считаем, что международно-правовые акты – это совершенное в соответствующей необходимой форме волеизъявление уполномоченного субъекта международного права либо направленное на регулирование поведения этого субъекта и (или) иных субъектов, устанавливающее необходимый правовой результат (правовую норму, индивидуальное правовое установление и т.д.), либо представляющее собой правомерное действие, непосредственно выступающее правовым результатом.

Международно-правовые акты представляют собой установленные субъектами в процессе правотворчества формы су-

1. Черниченко С.В. Теория международного права. М. «НИМП», 1999. С.84.
2. Тиунов О.И. Конституционный Суд и международно-правовые акты об обеспечении прав человека// Журнал российского права.1997.№7.С.8

ществования международно-правовых форм. Можно сказать, что они также являются источниками международного права – официально-юридическая форма существования международно-правовых норм, договор, обычай, решение международной организации, представляющий внешнюю форму, в которой воплощается нормативное содержание норм. Б.Л. Зимненко отмечает, что «международный договор РФ является одним из таких нормативных правовых актов».[1]

Как отмечал Г.И. Тункин «существуют два пути формирования, развития и изменения норм общего международного права: договорный и обычный. Вместе с тем в современном международном праве появился иной способ создания международно-правовых норм…обязательные резолюции международных организаций».[2]

Таким образом, в сумме (Суммируя) понятие «международно-правовые акты», которое указано в статье 10 Конституции Республики Таджикистан, охватывает следующее:

1. **Международные договоры;**
2. **Международный обычай;**
3. **Общие принципы международного права;**
4. **Резолюция международных организаций**

Следует отметить, что в настоящей статье была затронута только одна проблема о месте норм международного права в правовой системе Республики Таджикистан. На наш взгляд впереди еще предстоит большая исследовательская работа в этой области. Как пишет Р.А. Мюллерсон: «тот факт, что государство является элементом международной системы, свидетельствует о тесном взаимодействии между государствами … и другими элементами международной системы, в том числе между национальным и международным правом».[3]

В заключении хотелось бы отметить, что включение в Конституцию Республики Таджикистан норм, касательно международ-

1. Зимненко Б.Л. О применении норм международного права судами общей юрисдикции. М.: Статут, 2005.С.50.
2. Тункин Г.И. Теория международного права. М. 2000. С.180.
3. Мюллерсон Р.А. Соотношение международного и национального права. М. Международные отношения, 1982.С.23.

но-правовых актов, признанных Таджикистаном как составной частью правовой системы республики, можно оценить положительно, что в целом знаменует поворот к открытой правовой системе правового государства и ответственного члена международного сообщества. Однако, данное положение налагает на научное сообщество и практических работников определенные задачи, по обеспечению реализации заложенной в них идеи на пользу интересам Республики Таджикистан, и в этом направлении требуется ещё огромная работа, как в научном плане, так и в законодательном.

Фаррух Умаров

Таджикистан и международные исламские организации: проблемы и перспективы сотрудничества

В настоящее время сотрудничество с международными исламскими организациями является одним из приоритетных направлений во внешней политике Республики Таджикистан. Динамику межгосударственных отношений РТ с мусульманским миром, в том числе и международными исламскими организациями можно разделить на три этапа:

Первый этап. Этот этап охватывает период с 9 сентября 1991 года, когда основы внешней политики суверенного Таджикистана были заложены в Заявлении о государственной независимости Республики Таджикистан. Он продолжался до 1992 года, когда «некоторые иностранные представительства, открывшиеся было бы в Душанбе, стали сокращать численность своего аппарата, а то и вовсе прекращать свою деятельность и покидать страну»[1] по причине надвигающейся гражданской войны в Республике Таджикистан.

Внешняя политика на данном этапе ограничивается установлением взаимоотношений с некоторыми исламскими организациями.

Сотрудничество Республики Таджикистан в рамках данных организаций, в том числе и ОИК в основном базируется на принципе исламского братства и культурно-исторического единства. В этот период в силу усиления национально-исламских настроений в таджикском обществе действующее правительство Республики Таджикистан для своей легитимации в глазах мусульманской общины Таджикистана и мусульманских стран усилила

1. Зафар Сайидзода. Внешняя политика Таджикистана в период его становления как суверенного независимого государства (1992-1994), Душанбе, ООО, «Контраст»,2010,стр. 6.

исламский вектор своей внешней политики. Это было своего рода попыткой порвать со своим атеистическим прошлым и формирования системы международных отношений на иных, в том числе прагматичных принципах с использованием исламского фактора. На наш взгляд, именно на данном этапе впервые в истории таджикской дипломатии исламский фактор оказывает влияние на формирование внешней политики Республики Таджикистан.

Второй этап. Этот этап характеризуется началом гражданской войны в Республике Таджикистан (1992) и подписанием Общего соглашения об установлении мира и национального согласия в Таджикистане (27 июня 1997 г.).

Одной из особенностей взаимоотношения Республики Таджикистан с международными исламскими организациями в данный период состояла в том, что ещё не были определены национальные интересы молодого таджикского государства в прагматическом русле. Международные отношения Республики Таджикистан с мусульманским миром формировался в основном на принципах «исламское братство», «общность истории и наследия» и т.д.

Данный этап сотрудничества Таджикистана с мусульманскими странами отличается также тем, что некоторые международные исламские организации сыграли важную роль в урегулировании межтаджикского конфликта. Например, из 9 раундов мирных переговоров 5 были проведены в странах-членах ОИК (Тегеран, Исламабад, Алматы, Ашгабад, Бишкек).[1]

Третий этап. На этом этапе, начиная с 1997 года по настоящее время, Республика Таджикистан как полноправный субъект международных отношений и светское государство, формирует и развивает свои взаимоотношения с мировым сообществом в условиях внутренней стабильности. Особенностью данного этапа является то, что сотрудничество Таджикистана с международными исламскими организациями приобретает прагматичный характер и реализуется в рамках национально- государственных интересов страны.

Следует отметить, что сегодня в мире функционируют более 224 межправительственных и 12 961 неправительственных, в том числе легальных и нелегальных международных и региональных

1. См. подробнее: Сайид Расули Мусави. Сулхи Точикистон ба ривояти аснод. Маркази аснод ва хадамоти пажўхиши, Техрон 1382.

организаций. Они различаются по своей структуре, целям, уровню представительства, сферам и формам деятельности.

Таджикистан является членом более 50 международных организаций, в том числе региональных, тесно сотрудничая с такими легальными авторитетными исламскими структурами, как Организация Исламская Конференция (ОИК).

Как известно, цели ОИК со дня ее создания отражают новые реалии, возникающие в исламском мире и международном сообществом в целом. Эти цели включают многоплановое сотрудничество между мусульманскими государствами на основе исламской солидарности для решения важнейших проблем, в том числе обеспечение национальной безопасности этих стран. История ОИК, прежде всего, отражает процесс нахождения механизмов предотвращения религиозного экстремизма, фундаментализма и радикализма как основу исламской солидарности и создания предпосылок для социально-экономического и научно-культурного развития мусульманского мира.

Одной из главных причин создания ОИК было неприятие идеи и практики религиозного экстремизма, фундаментализма и радикализма ее государствами-учредителями. О положительной роли ОИК в укреплении стабильности и безопасности в мусульманских странах ее Генеральный секретарь Хамид Алгабид во вступительном слове на XXIII Конференции министров иностранных дел стран ОИК (Карачи, 1993 г.) сказал следующее: «Мы должны оценить по достоинству те усилия, которые прилагаются в этом направлении. Эти усилия прилагаются для преодоления трудностей и решения проблем, систематически возникающих в той или иной стране- члене нашей Уммы. Они направлены на мирное урегулирование военных конфликтов, которые оказывают деструктивное влияние на регион нашей Уммы».[1]

С другой стороны, как было отмечено, одно из направлений деятельности ОИК – обеспечение развития и стабильности в мусульманских странах, расширение экономического, научного и культурного сотрудничества. Недаром для расширения социально-экономического и научно-культурного сотрудничества в рамках ОИК созданы два специализированных учреждения: Исламский Банк Развития (ИБР) и Исламская организация по образованию, науке и культуре (ИСЕСКО).

1Мачаллаи «Кайхони хавои», Техрон, 1993, № 963

ОИК, основанная главным образом на светских принципах, решает задачи не выходящие за рамки национально-государственных интересов страны-члена. Другими словами, национальные государства являются ее основными акторами, а деятельность этой по сути светской организации направлена на разрешение возникающих проблем исламского мира. Исламский же фактор в ее создании служить лишь для объединения мусульманских стран в решении задач сугубо светского характера.

Анализ деятельности Таджикистана в рамках этой организации свидетельствует, что все проекты, осуществляемые в сотрудничестве с ОИК, вполне отвечают национальным и государственным интересам и сыграли заметную роль в укреплении экономической стабильности и в научно-культурном развитии страны. Республика с первых дней членства в ней предлагала проекты, направленные на развитие отраслей национальной экономики, а динамика сотрудничества страны с одним из специализированных институтов ОИК – Исламским Банком Развития является ярким тому примером.

В 1997 году президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон посетил с официальным визитом Саудовскую Аравию. Одним из результатов визита было предоставление Таджикистану беспроцентного кредита в размере 16,7 млн. долл. для развития здравоохранения и образования в стране. Сегодня страны-члены ОИК, совокупный экономический потенциал которых составляет 5 трлн. долл. США являются важными торговыми партнерами Таджикистана, на долю которых приходится 32 процентов всего объема товарооборота страны с внешним миром. В настоящее время Исламский банк развития в Таджикистане финансирует проекты в области образования, здравоохранения, ирригации, водоснабжения, энергетики и транспорта на общую сумму 111,4 миллионов долларов США.[1]

Необходимо отметить, что сотрудничество с ОИК, в том числе с ее специализированными институтами не ограничивается только получением кредитов. Например, в 2000 году представители Координационной группы арабских фондов ИБР- Фонда Кувейта, Фонда Саудовской Аравии и Фонда ОПЕК прибыли в Таджи-

1. Круглый стол об отношениях стран ЦА с ОИК. Выступление Чрезвычайного и Полномочного Посла Республики Таджикистан в Кыргызской Республике Саидова А.А. http;//www.tajikemb.kg/index.php?option=cjm_content&task=view&id=721&Itemid=78).

кистан для участия в работе международного «круглого стола». Он был организован под эгидой ИБР, Национального Банка Таджикистана (НБТ), регионального представительства ИБР в Центральной Азии и Европы и указанных фондов. Во время круглого стола Президент Таджикистана Эмомали Рахмон выразил надежду, что работа данного мероприятия будет плодотворной и позволит заложить фундамент для проведения в Таджикистане конференции бизнес-сообщества стран – членов ИБР, о чем у него была соответствующая договоренность с главой ИБР доктором Ахмедом Мухаммадом Али во время его визита в республику. Особенность данного мероприятия заключалась в том, что впервые предприниматели мусульманских стран встретились вместе в Таджикистане и обсудили проблемы дальнейшего развития сотрудничества в сфере частного сектора. Другими словами ОИК впервые выступила не как межправительственная организация, а как организация, выражающая мнение предпринимательских кругов, самостоятельно обсуждающих перспективы социально-экономического развития мусульманских стран. В результате этого круглого стола, через три года, т.е. в 2000 году в рамках ОИК не без участия представителей частного сектора было принято решение и подписано соглашение о создании Исламской корпорации развития частного сектора. На наш взгляд, это мероприятие было важным шагом в процессе трансформирования ОИК в сторону демократизации и либерализации, о чём часто пишут некоторые эксперты и СМИ.

ИБР также вносит весомый вклад в достижении одной из стратегических целей Республики Таджикистан - энергетической независимости. Например, правительством Таджикистана разработана долгосрочная программа по строительству малых ГЭС в период 2009-2020 годы, где наряду с малыми гидроэлектростанциями, также предусмотрено строительство трёх ветряных электростанций. «Долгосрочная программа строительства малых ГЭС до 2020 года предусматривает возведение 189 малых ГЭС, общей мощностью 101 млн. кВт/ч на сумму $ 123,1 млн. в трех этапах. Начиная с первого этапа, реализация 13 малых ГЭС, общей мощностью 9 тыс. кВт/ч, будет финансироваться за счёт Правительства республики, госэнергокомпании «Барки точик» и Исламского банка развития».[1]

1. Подробности: http: www.regnum.ru/ news/polit/1348790.html.

Данные меры будут способствовать не только обеспечению энергетической безопасности Республики Таджикистан, но и региона Центральной Азии в целом, что является ярким примером проявления исламской солидарности в рамках ОИК.

Дело в том, что в последнее время проблемы использования энергоресурсов создают конфликтогенную ситуацию в Центральной Азии. ОИК, главными целями которой являются укрепление солидарности, создание необходимых условий для расширения сотрудничества и взаимопонимания между государствами – членами, проведение необходимых мероприятий в целях поддержания мира и безопасности на принципах справедливости, может внести весомый вклад в урегулировании данной ситуации и тем самым внести свою лепту в энергетическую безопасность региона в целом. Сотрудничество Республики Таджикистан с ОИК в области энергетической безопасности может послужить хорошим примером в реализации этих целей. Более того, при рациональном использовании энергоресурсов региона выражаясь словами Генерального секретаря ОИК Экмелиддина Ихсаноглу, бывшие центрально-азиатские страны Советского Союза «станут движущей силой, укрепляющей исламскую солидарность».[1]

Другим эффективным институтом ОИК является Исламская организация по делам образования, науки и культуре (ИСЕСКО).

Как известно, 18- 20 мая 2010 г. в городе Душанбе была проведена 37 сессия Совета министров иностранных дел государств – членов ОИК. Данное мероприятие в истории ОИК было проведено впервые в Центральной Азии. В своем выступлении перед участниками сессии Президент Таджикистана подчеркнув роль образования в укреплении мира и стабильности в мусульманском мире, сказал следующее: « Сегодня всем ясно, что проблема Афганистана не имеет лишь только военного решения и этот вопрос требует от всех нас коллективных действий, в которых учитывались бы все факторы и важнее всего, реалии. Поэтому проекты и программы должны быть усилены социальной и воспитательно-просветительской составляющей».[2]

1. Рухшона Ибрагимова. В Душанбе совещаются министры иностранных дел Организации исламская конференция. http://www.centralasionline.com/cocoon/caii/xhtml/ru/features/caii/features/main/2010/05/18/feature-04

2. Выступление Э. Рахмона на 37 сессии ОИК. http://www.asiaplus.tj/articles/122/4851.html

В последние годы некоторые страны Центральной Азии сталкиваются с проблемой нелегального образования части своих граждан, особенно молодежи в мусульманских странах. На примере Таджикистана можно констатировать, что обучение молодежи в некоторых неофициальных богословских учебных заведениях за рубежом вызывает озабоченность таджикского общества. Это, прежде всего, вызвано тем, что «многие медресе не имеют официального статуса и не выдают студентам соответствующие документы»[1] и студенты, возвращаясь, остаются без работы. С другой стороны, существует угроза «талибанизации» части таджикской молодёжи в процессе обучения в некоторых неофициальных религиозных учебных заведениях. В этой связи, ИСЕСКО вносит весомый вклад в урегулировании данной проблемы. При финансовой поддержке данной организации реализован ряд программ по обучению и переподготовке таджикских студентов, ученых, преподавателей и ряд научных исследований внутри страны и за рубежом. В этом году два таджикских студента стали обладателями стипендии ИСЕСКО. Подобные меры в рамках ИСЕСКО способствуют официальному образованию граждан Таджикистана, что является важным фактором в укреплении культурной и религиозной безопасности в стране.

В этой связи инициатива Республики Казахстан как одной из ведущих стран Центральной Азии и занимающей шестое место в ОИК по прямым инвестициям может послужить образцом для подражания в укреплении исламской солидарности в сфере образования в рамках данной организации. Как известно, на брифинге во время работы 37-ой сессии Совета министров иностранных дел ОИК в городе Душанбе Госсекретарь- министр иностранных дел РК Канат Саудабаев сделал следующее заявление: «Казахстан осознает свою долю ответственности за стабильное и поступательное развитие центрально-азиатского региона и оказывает посильное содействие соседям. Я прибыл на форум из Кабула, где обсудил вопросы дальнейшей помощи, в частности, реализацию казахстанско-афганского соглашения о подготовке тысячи афганских специалистов в учебных заведениях Казахстана, на что Астаной выделено 50 млн. долл.».

Другой не менее важной проблемой для мусульманских стран является исламофобия. «Распространение исламофобии, как од-

1. Возвращение студентов – вопрос политический? Газета «ASIA-Plus», №60 (579), 24 ноября 2010.

ной из форм геноцида, вызывает беспокойство Таджикистана как и других исламских государств».[1]

В этом контексте Республика Таджикистан предпринимает конкретные меры для предотвращения таких угроз и вызовов. Проведение ряда культурных мероприятий, как 1310-летие основоположника ханафитского мазхаба Имама Абуханифы с участием деятелей науки и культуры западных и мусульманских стран являются своевременным и устойчивым шагом в диалоге цивилизаций с целью доведения до внимания мирового сообщества значения положительной роли исламской цивилизации в истории человечества.

Не случайно на 10 сессии Генеральной конференции ИСЕСКО (июль 2009 года) было принято предложение Республики Таджикистан о включении города Душанбе в список столиц исламской культуры. Таджикистан, будучи частью региона ЦА, известный в исламском мире как Мовароуннахр, является местом, где жили и творили такие выдающиеся ученые и гуманисты как Имам Бухори, Имам Абуханифа, Абуали ибн Сино (Авиценна), Абурайхон Беруни и другие не менее известные представители науки и культуры. Они внесли весомый вклад не только в исламскую, но и европейскую цивилизацию. Следовательно, объявление города Душанбе, который находится на стыке трёх мировых цивилизаций, столицей исламской культуры со стороны ИСЕСКО будет способствовать расширению диалога цивилизаций и предотвращению таких негативных явлений как исламофобия во взаимоотношениях между представителями различных культур.

На наш взгляд, важность расширения сотрудничества Республики Таджикистан с международными исламскими организациями, в том числе и ОИК определяется следующими факторами:

- углубление сотрудничества с ОИК и ее специализированных институтов способствует ограничению влияния структур экстремистско-радикального характера, действующих от имени ислама на социально-политическую жизнь Республики Таджикистан. Тем самым вносится вклад во внутреннюю стабильность страны;

1. Выступление Э. Рахмона на 37 сессии ОИК. http://www.asiaplus.tj/articles/122/4851.html

- с учетом национальных интересов стран – членов ОИК данная организация сможет содействовать урегулированию возникающих конфликтов между странами-членами;

- членство Республики Таджикистан в этой организации повышает ее авторитет на международной арене, особенно в исламском мире;

- как показывает опыт сотрудничества Республики Таджикистан в рамках данной организации, ОИК способна внести достойный вклад в социальное, экономическое, научное и культурное развитие республики и таким образом содействовать реализации ее Стратегии национального развития (СНР).[1]

Таким образом, после приобретения Республикой Таджикистан независимости, мусульманские страны и международные организации, в частности исламские, начинают занимать особое место в ее системе международных отношений. Во внешней политике Таджикистана начинается формироваться модель связей с международными организациями, особенно исламскими, и как показывает практика, сотрудничество с ними в целом соответствует национально-государственным интересам страны.

1. См.подробнее: Фаррух Умаров. Таджикистан: сотрудничество с ведущими международными исламскими организациями. Россия и мусульманский мир. Научно-информационный бюлеттень, №10 (196), 2008.

СОЛГАРД

Худобердӣ Холиқназаров

Нақши Иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ дар ҳифзи низоми дунявии давлатдорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бист сол пеш, 16 ноябри соли 1992 дар қасри Арбоб дар ноҳияи Хуҷанд Иҷлосияи XVI- уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид. Моҳияти таърихии иҷлосияи мазкур дар он буд, ки бо шарофати қабул намудани қарорҳои зарурӣ низоми давлатдории дар натиҷаи низоъҳои дохилӣ фалаҷгаштаи ҷумҳурӣ барқарор ва давлати навистиқлоли тоҷикон аз вартаи ҳалокат ва нобудшавӣ берун карда шуд.

Воқеан соли 1992 Тоҷикистон ба бӯҳрони шадиди сиёсииқтисодӣ ва иҷтимоӣ мувоҷеҳ гашта буд, ки он бовусъат ба муқовимати сиёсӣ-ҳарбии гурӯҳҳои мухталиф табдил меёфт. Дар аввалҳои моҳи сентябри соли 1992 Президенти вақти Тоҷикистон, Раҳмон Набиев дар фурудгоҳи ш. Душанбе аз ҷониби нерӯҳои мусаллаҳи мухолифин дастгир ва барои ба истеъфо рафтан маҷбур карда шуд. Ин ҳодиса ба авҷи минбаъдаи муборизаҳои низомӣ байни нерӯҳои даргир ва фалаҷ гаштани фаъолияти сохторҳои давлатии кишвар мусоидат намуд. Ҳолати мазкур ба он оварда расонд, ки моҳи октябри ҳамон сол Ҳукумати кишвар маҷбур шуд ба истеъфо равад. Пойтахти ҷумҳурӣ – ш. Душанбе ва минтақаҳои ҷанубии кишвар ба саҳнаи даргириҳои мусаллаҳона ва ҷанги бародаркуш мубаддал гаштанд.

Дар чунин вазъияти хеле хатарнок ва мудҳиш Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ягона мақомоти давлатие буд, ки фаъолияти худро идома медод ва баргузор намудани иҷлосияи он ягона имконияти пешгирии вусъати муноқишаи шаҳрвандӣ ва наҷоти кишвар буд. Ба сабаби дар ш. Душанбе мавҷуд набудани шароити таъмини амнияти вакилон ва иштирокдорони иҷлосияи даъватшаванда, Президиуми Шӯрои Олӣ қарор қабул кард, ки он дар ш. Хуҷанд баргузор карда шавад.

Дар ин Иҷлосия аз 197 вакили иштирокчӣ 186 нафар ба ҷонибдории интихоби роҳбарияти нави Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти сарварии Эмомалӣ Раҳмон раъй дода, вазифаҳои аввалиндараҷа ва самти фаъолияти сохторҳои давлатиро барои барқарорсозии сулҳу суботи кишвар ва таъмини беҳбудии зиндагии мардум, муайян намуданд.

Фаъолияти роҳбарияти навинтихоби Шӯрои Олӣ таҳти роҳбарии Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон бевосита дар доираи кори Иҷлосия бо ворид кардани муҳимтарин ва заруртарин тағйиротҳо ба қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи авфи умумӣ», «Дар бораи гурезаҳо» ва баррасии дигар масъалаҳои доғи рӯз оғоз гардид. Дар ин Иҷлосия ҳамчунин саркардаҳои гурӯҳҳои мухталифи даргир савганд ёд карданд, ки ба хотири таъмини сулҳу субот дар ҷумҳурӣ бо ҳам оштӣ намуда, ба даргириҳо хотима мебахшанд.

Бояд қайд кард, ки Иҷлосияи таърихии XVI дар раванди таъмини сулҳу субот, ризоияти саросарии ҷомеа, вусъати худогоҳиву худшиносӣ, ифтихору ҳувияти миллӣ, ватандӯстиву ватанпарастӣ, таъмини ваҳдати халқи тоҷик нақши муассир гузошт. Дар ҳамин замина минбаъд ташаккули андешаи созанда ва муосири миллии мо тадриҷан шурӯъ гардид. Ҳадафи асосӣ аз ин иқдомот амалан таҳти як парчам ва рамзҳои давлати мустақил гирд овардану минбаъд муттаҳид сохтани нерӯҳои гуногуни сиёсӣ, гурӯҳҳои силоҳбадаст ва тамоми мардуми ошуфтаву парешонгаштаи Тоҷикистон буд. Зеро дар он айём қисми зиёди омма, ки огоҳона ё ғайриогоҳона ба сиёсат гароида буданд, пойбанди талошҳои афзалият додан ба манфиатҳои маҳдуди маҳаллӣ буданд. Дар чунин шароит қабул намудани рамзҳои давлатӣ - Нишон ва Парчами миллӣ ва муайян сохтани самтҳои минбаъдаи рушди кишвар ба сӯи ҷомеае, ки ҷавобгӯи манфиатҳои кулли мардум ва мутобиқ ба меъёрҳои ҷомеаи мутамаддин бошад, аз ҷумлаи масъалаҳои умдатарини кори Иҷлосия буд.

Моҳияти таърихии Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ин нукта низ собит месозад, ки дар рафти он вакилон оид ба ҳалли маҷмӯи проблемаҳои ҷомеаи оташгирифта ва роҳҳою усулҳои ба эътидол овардани вазъияти кишвар 74 санади ҳуқуқӣ, аз ҷумла 15 қонун, 52 қарор, 6 фармон, 1 изҳорот қабул намуданд. Қабули ин санадҳо аз як тараф барҷо будани салоҳияту ваколати мақомоти қонунгузори ҷумҳуриро собит

намуда, аз ҷониби дигар иқтидори онро барои барномарезии роҳҳои барқарорсозии низоми давлатдорӣ ва муайян намудани фаъолияти он ҷиҳати ба эътидол овардани вазъият ва оғоз бахшидан ба рушди минбаъдаи кишвар нишон дод.

Роҳбарияти нави Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз анҷоми Иҷлосия дар вазъияте ба ш. Душанбе омад, ки дар пойтахт бесарусомонӣ ҳукмрон буда, вазъи ҷиноӣ дар сатҳи баланд қарор дошт. Инфраструктураи шаҳрӣ ба куллӣ аз кор монда, нақлиёти ҷамъиятӣ, корхонаву муассисаҳои хизматрасон кор намекарданд, дар шаҳр камбуди озуқа, хусусан нон мушоҳида карда мешуд.

Бо назардошти чунин шароит фаъолияти Ҳукумат пеш аз ҳама аз барқарор намудани мақомоти иҷроияи ҳукуматҳои маҳаллӣ, чи дар пойтахт ва чи дар дигар минтақаҳои ҷангзадаи кишвар, таъмини амнияти аҳолии осоишта, баргардонидани гурезаҳо ба манзилҳои доимии истиқоматашон ва ғ. сафарбар карда шуд. Бо ин мақсад кори корхонаҳо ва муассисаҳо, хоҷагиҳо дар соҳаҳои мухталиф ба роҳ монда шуд. Ҷиҳати ҳифзи дастовардҳо дар ростои сулҳу субот ва таъмин намудани амнияти давлативу ҷамъиятии кишвар Артиши миллӣ таъсис дода шуда, фаъолияти доимӣ ва бомароми мақомоти ҳифзи ҳуқуқ роҳандозӣ гашт.

Бо сайъу кӯшиши роҳбарияти давлат ҷиҳати ба роҳ мондани гуфтушунид бо мухолифин оид ба сулҳ, ба ин раванд Созмони Милали Муттаҳид, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, инчунин як қатор давлатҳои дӯст, аз қабили Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Исломии Эрон, Ҷумҳурии Қазоқистон, Ҷумҳурии Исломии Афғонистон, Қирғизистон ҷалб карда шуданд.

Раёсати Шӯрои Олӣ ва Шӯрои вазирон бо назардошти таъмини мардум, беҳбуд бахшидан ба сатҳи зиндагии аҳолии кишвар ва аз вартаи мушкилоти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ берун овардани халқ як силсила қарору фармонҳоро қабул карданд. Бештари ин қарору фармонҳо барои ҳаллу фасли масъалаҳои доғи рӯз ба монанди авфи умумӣ, халъи силоҳ, мубориза ба муқобили ҷиноятқорӣ, таъмини мардум бо хӯрокворӣ,зиёд намудани маош, мустаҳкам кардани муносибатҳои байналмилалӣ, равон карда шуда буданд. Барои пурра ба эътидол овардани вазъияти дохилии кишвар роҳбарияти Тоҷикистон кӯшиш намуд, ки мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва идорӣ, системаи судӣ ва мақомоти ҳифзи тартиботу қонунро ҳамаҷониба мустаҳкам намоянд.

Иҷлосияи таърихии XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фаъолияти қонунгузории давраи навини Тоҷикистони соҳибистиқлол ибтидо гузошт. Маҳз ба шарофати ин Иҷлосия шаҳрвандони Тоҷикистон таъмини соҳибихтиёрии давлаташонро дарк намуда, баробарҳуқуқӣ ва дӯстии тамоми миллату халқиятҳоро эътироф карда, 6 ноябри соли 1994 Сарқонуни нави мамлакатро қабул намуданд. Қабули Конститутсия ва дар асоси он интихоб намудани Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, вакилони халқ ба Маҷлиси Олӣ ва маҷлисҳои маҳаллӣ ва тасдиқу таъйини ҳамаи сохторҳои давлатӣ ҷумҳуриро ба сӯи таҳкими ҳокимият ва бунёди ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ҳидоят менамуд.

Тавре зикр шуд, Иҷлосияи XVI-уми Шӯрои Олӣ заминаи сохти давлатдории навини тоҷикон, яъне давлати демократии дунявии ҳуқуқбунёдро асос гузошт. Назари имрӯза ба мавзӯи бунёди давлатдории дунявӣ дар он давраи ҳассос тақозо менамояд, ки бо назардошти аҳамияти он дар бораи масъалаи мазкур ва сарнавиштсоз ба ҳайси масъалаи алоҳида муфассал сухан ронда шавад.

Ин ҷо саволе ба миён меояд, ки чаро роҳбарияти нав ва мардуми бузургвори Тоҷикистон дар Иҷлосияи XVI-ум маҳз ба бунёди низоми дунявии давлатдорӣ таъкид намуданд. Дар он рӯзҳо, кикишвар ба тозагӣ аз зери идеологияи томгарои Ҳизби Коммунист озод шуда буд, доираҳои муайяни хориҷӣ ҳолати муташшаниҷи сиёсию идеологии ҷомеаро истифода бурда, мехостанд ҷумҳуриро ба зери идеологияи дигар дароварда, сохти ба онҳо зарури давлатдориро дар Тоҷикистон бунёд намоянд.

Баъзе нирӯҳои аз назари сиёсӣ ҳанӯз бисёр бетаҷрибаи дохилӣ низ ин идеяро дастгирӣ намуда, шитобкорона ҷиҳати созмон додани як давлати идеологии мазҳабӣ фаъолият оғоз намуданд. Аммо онҳо ин воқеиятро дар назар нагирифтанд, ки низоми сиёсию идеологии дар назар доштаи онҳо на ба воқеияти таърихи муосири Тоҷикистони пасошӯравӣ, на ба сатҳ ва тарзи тафаккури онрӯзаи мардуми кишвар ва на ба хусусиятҳои равандҳои сиёсию геополитикии минтақа ҳеҷ созгорӣ надорад. Аз ин рӯ, агар Тоҷикистон ба ин варта фурӯ мерафт, минбаъд ҳаргиз аз гирдоби ихтилофҳои ақидавии дохилӣ ва низоъҳои беохир бо кишварҳои ҳамсоя ва ҷаҳони хориҷӣ берун намеомад. Ин буд, ки интихоби тарзи давлатдории дунявӣ як интихоби дуруст, огоҳона ва ҷиддии ҷомеаи Тоҷикистон дар он рӯзҳои мушкил буд.

Бартарии низоми дунявии давлатдорӣ дар он аст, ки дунявият худ идеология набуда, дар муқобили ҳеҷ мафкураи дигар қарор намегирад ва низои идеологӣ намеофарад. Балки, дунявият як шароит буда, аз як тараф, фаъолияти дар назди қонун баробари мафкураҳои гуногунро кафолат медиҳад ва аз тарафи дигар, имкон намедиҳад, ки як мафкура худро идеологияи давлатӣ эълон карда, намояндагони мафкураҳои дигарро зери фишор қарор диҳад. Ин моҳияти низоми дунявии Тоҷикистон дар банди ҳаштуми Сарқонуни кишвар ба таври дақиқ сабт шудааст. Дунявият ҳамчун сохти давлатдорӣ худ як идеология нест, балки шароити баробари фаъолияти мафкураҳост.

Албатта, баъзе нирӯҳои сиёсӣ ҳамеша талош доштанд, ки сохти дунявии давлатдориро ҳамчун давлати дорои моҳияти зиддидинӣ маънидод намуда, ба ин восита мардуми мусулмони Тоҷикистонро дар муқобили давлати худ қарор диҳанд, ки албатта ин як мавқеи сирфан сиёсии онҳо буд ва ба воқеият ҳеҷ иртиботе надошт. Хусусан, дар тӯли кори Комиссияи оштии миллӣ масъалаи аз Конститутсияи Тоҷикистон бардоштани мафҳуми дунявият яке аз муҳимтарин ва тӯлонитарин баҳсҳои ҷонибҳои гуфтушунидкунанда буда, ҳудуди 30 ҷаласаи кори ин Комиссия фақат дар атрофи ҳамин масъалаи ҳассос доир шудааст. Вале нерӯҳои солим қотеъона исрор доштанд, ки ин интихоби таърихии мардуми Тоҷикистон бояд дар Сарқонуни кишвар боқӣ монад, зеро мардуми мо итминон дорад, ки сохти давлатдории дунявӣ ҳаргиз моҳияти зиддиисломӣ надошта, баръакс, барои рушди озодонаи дин ва татбиқи дурусти асли озодии виҷдон барои ҳамаи шаҳрвандон шароити мусоид фароҳам меовард. Аз ин рӯ, ҷонибдории қотеъонаи мардум аз он ҳаргиз маънои мухолифат бо исломро надошт ва надорад.

Мардуми шарифи Тоҷикистон мардуми соҳибэътиқод буда, дунявиятро на ҳамчун мавқеи мазҳабӣ ва идеологӣ, балки ҳамчун механизми танзими муносибатҳои идеологӣ ва ҳамчун сохти давлатдорӣ пазируфтааст. Аз ин рӯ, ҳеҷ кас ҳақ надорад, ки эътиқоди динии шахси дигар ва эътиқоди динии мардуми мусулмони Тоҷикистонро зери шубҳа гузорад.

Моҳияти асосии низоми давлатдории дунявӣ дар он аст, ки дар он мақомоти роҳбарикунандаи ҷомеа, аз ҷумла, роҳбарияти давлат дар асоси қонун аз тарафи мардум интихоб шуда, аз тарафи мардум назорат мешаванд ва дар назди мардум ҳисоботдиҳанда

мебошанд. Яъне, дар низоми давлатдории дунявӣ роҳбари давлат ва ё мақомоти давлатӣ моҳияти муқаддас, дахлнопазир ва илоҳӣ надошта, мисли роҳбарони низомҳои теократӣ аз номи Худованд сухан намеронанд ва аз номи Худованд ҳукумат намекунанд. Албатта, дар таълимоти дини мубини ислом Паёмбар фиристодаи Худованд буда, аз тариқи ваҳӣ аз номи Худованд сухан мегӯяд. Вале дар ислом ин фақат ҳуқуқ, имтиёз ва хусусияти истисноии Паёмбар аст. Дар давраи пас аз ӯ бошад, ҳеҷ кас ҳақ надорад худро намояндаи Худо эълон намояд ва аз номи Худованд сухан гӯяд ва ҳукумат кунад.

Тавре аз таърих маълум аст, худи чор халифаи рошидин, ки пас аз Паёмбари ислом ба навбат ба сари ҳукумат омаданд, аз тариқи интихобот ва ё гирифтани байъати мардум, яъне овози мардум, ба ин мақом расидаанд. Ҳеҷ кадоме аз онҳо бо вуҷуди он, ки шахсони ботақвою донишманд ва аз саҳобагони бузурги Паёмбар буданд, мақоми муқаддаси дахлнопазир ва дараҷаи намояндагии Худовандро надоштанд ва худашон низ ба ин амр таъкид мекарданд. Агар ба забони имрӯз баён шавад, онҳо аз тариқи механизми дунявӣ ва демократӣ интихоб шуда буданд. Ҳамаи ин нишон медиҳад, ки низоми дунявӣ ҳамчун сохти давлатдорӣ ва ҳамчун механизми шаклгирии ниҳодҳои роҳбарии давлат, бо ислом, хусусан, бо мазҳаби аҳли суннат ва ҷамоат, ки аксарияти кулли мардуми Тоҷикистон пайрави он ҳастанд, низ мухолифати ҷавҳарӣ надорад. Яъне, ислом низ дар ин масъала маҳз мақоми муқаддас надоштани роҳбари давлат, аз тарафи мардум интихоб шудан ва аз тарафи мардум назорат шудани онро талаб мекунад, ки талаботи низоми дунявии давлатдорӣ низ чунин аст.

Ва ниҳоят, чун имрӯз сухан аз он низоъҳои фикрию ақидатӣ меравад, бори дигар такрор кардан зарур аст, ки ҳодисаҳои он солҳо бояд барои ҳамаи мардум дарси ибрат шуда бошанд. Зеро ҳанӯз ҳам гоҳо мушоҳида мегардад, ки дар баъзе доираҳои ҷомеа баҳсҳои идеологӣ ва дохилидинӣ ҳамчунон идома меёбанд. Албатта, будани баҳсу мунозираҳои илмии фиқҳию ақидатӣ дар муҳити динӣ як падидаи доимӣ ва то ҷое мусбат аст. Вале, вақте фарҳанги чунин баҳсҳо риоят нашуда, он ба муҳити мардуми оддӣ кашида мешавад ва ё ҷонибҳо ба муқобили ҳамдигар аз воситаҳои ахбори умумӣ истифода менамоянд, он аз чорчӯби баҳси солими илмию ақидавӣ берун рафта, моҳияти харобиовар мегирад.

Уламои исломии кишвар бояд дар баробари ҳифзи сулҳу суботи ҷомеа ва таъмини ваҳдату ҳамдигарфаҳмии мардум масъул бошанд. Онҳо бояд ҳамаи нерӯи зеҳнӣ ва маънавии худро, аз ҷумла таълимоти бузурги дини мубини исломро маҳз барои нашри покию тақво дар ҷомеа, барои некӯсозии ахлоқи мардуми худ, барои таъмини беҳрӯзии шаҳрвандон ва барои тарбияти инсони комил равона намоянд. Ин аст рисолати маънавии ҳар як шаҳрванди кишвар ҳам дар назди миллат, ҳам дар назди Ватан ва ҳам дар назди Худованд.

Хулоса, озодии виҷдон ҳаққи фитрии ҳар инсон буда, Конститутсия ва қонунҳои Тоҷикистон онро кафолат медиҳанд. Илова бар ин, дар кишвари мо заминаҳои муносиби ҳуқуқӣ ва амалии фаъолияти ташкилотҳои динӣ ва пайравони дину ақидаҳои гуногун фароҳам оварда шудаанд. Давлати Тоҷикистон иродаи қавии сиёсӣ дорад, ки ин дастоварди муҳими ҷомеаи демократиро, ки маҳз аз Иҷлосияи XVI маншаъ мегирад, минбаъд низ ҳифз намояд ва ба он рушд бахшад.

Қозидавлат Қоимдодов

Иҷлосияи сарнавиштсоз ва рушди дипломатияи истиқрори сулҳ

Соли ҷорӣ дар таърихи навини давлатдории Тоҷикистон бо ду санаи муҳим – бистсолагии Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва понздаҳсолагии Рӯзи ваҳдати миллӣ хотирмон мебошад.

Ин ду воқеаи таърихӣ ба шарофати иродаи қавӣ ва хирадии азалии халқи куҳанбунёди тоҷик марҳилаи тақдирсоз ва нуқтаи ибтидоии тағйироти созанда маҳсуб меёбанд.

Имрӯз, бо мурури вақт, воқеаҳои гузаштаро пеши назар оварда, омилҳои саршавии ҷанги шаҳрвандиро чунин собит намудан мумкин аст.

Дар ибтидои солҳои 90-уми асри XX дар арсаи ҷамъиятию сиёсӣ ҳар гуна иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҳизбҳои сиёсии сози демократӣ пайдо шуданд, ки хусусияти умумимиллӣ надошта, худ аз гурӯҳҳои хурди шахсони соҳибмаърифати дорои ақидаҳои радикалӣ иборат буданд.

Пас аз қабул гардидани Эъломия дар бораи истиқлолияти Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиолистии Тоҷикистон ва бекор кардани моддаи 6-уми Конститутсияи ИҶШС оиди «нақши роҳбарикунанда ва пешоҳанги Ҳизби коммунист», дар саҳни сиёсии кишвар Ҳизби демократии Тоҷикистон, Ҳизби Наҳзати Ислом, ки баъдан ба пояи Иттиҳоди мухолифини тоҷик табдил ёфт, инчунин дигар ҳизбу иттиҳодияҳо, ки бештар на аз рӯи нишонаҳои сиёсӣ, балки мувофиқи тақсимоти маҳаллӣ таъсис ёфта буданд, фаъолияти худро оғоз намуданд.

Ҳамаи ин тирамоҳи соли 1991 ба бӯхрони шадиди сиёсиву иҷтимоӣ оварда расонд ва бо таъсири омилҳои гуногун торафт авҷ гирифт. Дар баробари ин, омилҳои асосие, ки ба тезу тунд шудани вазъият мусоидат намуданд, инҳо буданд:

- вазъи душвори иқтисодӣ ва бӯҳрони экологӣ, ки бар асари рушди якказироати пахта ташаккул ёфта буд;

- ҷаҳонбинии маҳдуди қавмӣ, ки дар зиддиҳамоии тезутунди сиёсии байни Шимоли саноаташ пешрафта, Ҷануби аграрӣ ва Шарқи тараққиёташ маҳдуд зоҳир мегашт;

- дараҷаи баланди диндорӣ ва вусъати таъсири зуҳуроти номатлуби динӣ ба аҳолӣ.

Ғайр аз ин, муборизаи шадид миёни мансабдорони коммунистӣ ва қувваҳои миллӣ- демократии исломӣ ҳолатро боз ҳам муташанниҷ намуд.

Дар натиҷа ҳаёти сиёсӣ торафт идоранашаванда гардида, оқибат дар кишвар гирдиҳамоиҳои пайваста оғоз гардиданд, ки аксаран хусусияти гурӯҳбозиҳои минтақавию ғоявиро доштанд.

Гирдиҳамоиҳо, ахиран ба ташкили ҳокимияти муттаҳидаи «Ҳукумати ризоияти миллӣ» оварда расониданд. Аммо ин Ҳукумат низ натавонист шиддати бамиёномадаро паст намояд, ва дар ҷануби кишвар ҷанги шаҳрвандӣ аланга зад. Барои пешгирӣ намудани амалиёти васеи ҳарбӣ, намояндагони сохторҳои давлатӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ бо қумондонҳои гурӯҳҳои мусаллаҳ вохӯрда, ҳатто як қатор созишномаҳои мусолиҳаро низ имзо карданд, вале ин кӯшишҳо натиҷаҳои дилхоҳ надоданд. Дар мамлакат беҳокимиятию бесарусомонӣ ҳукмфармо гардид.

Ҳамин тариқ, дар ибтидои ташаккули соҳибистиқлолӣ, мухолифати сиёсӣ, зиддиҳамоӣ ва ҷанги шаҳрвандӣ тазоҳур ёфт. Имконияти нодири бо роҳи мусолиҳа барқарор намудани кишвар аз даст рафта, давлат на танҳо дар дами парокандагӣ, балки дар вартаи нобудшавӣ қарор гирифт. Дар ин давра аз байни ҳамаи шоҳаҳои ҳокимият танҳо мақомоти қонунбарор – Шӯрои Олии ҷумҳурӣ амал мекард.

Давлатро аз ҳалокат ва пошхӯрӣ маҳз қарорҳои Иҷлосияи XVI таърихии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки 19 ноябри соли 1992 баргузор гашт, эмин доштанд. Ҳамчун иштирокчии он воқеаҳои таърихӣ метавонам собит намоям, ки Эмомалӣ Раҳмон, ки дар рафти иҷлосия Раиси Парламент ва ҳамзамон Роҳбари давлат интихоб гардид, тавонист дар атрофи худ қувваҳои солими ҷамъиятро муттаҳид созад. Ҳаммаслакони хирадманду дурандеш шиори асосиро дар хусуси зарурати муттаҳидшавӣ ва ба ваҳдат овардани миллат дастгирӣ намуданд. Амалисозии ғояи «муттаҳидсозӣ бар хилофи муқобилият» ба Эмомалӣ Раҳмон

имконият дод, ки дар муддати кӯтоҳ мамлакатро аз бӯҳрони сиёсӣ берун барорад.

Мутобиқи қарори Иҷлосияи Шӯрои Олӣ раванди ба ватан бозгаштани гурезагони муҳоҷир оғоз гардида, фаъолияти корхонаю муассиса ва хоҷагиҳо қисман барқарор карда шуд.

Дар он давраи мураккаб Ҳизби Наҳзати Ислом, Ҳизби демократ, ҷамъиятҳои «Растохез» ва «Лаъли Бадахшон» муттаҳид шуда, дар хориҷи кишвар иттифоқи ҳарбию сиёсӣ - Иттиҳоди мухолифини тоҷикро таъсис доданд, ки муқобили сиёсати расмии ҳукумат баромад мекард.

Дар ҳудуди Афғонистон Ҳаракати эҳёи ислом фаъолияти худро оғоз намуд, Ҳизби демократ, Маркази ҳамоҳангсозии қувваҳои демократии Тоҷикистон дар кишварҳои ИДМ ва Хазинаи «Умед» («Надежда») низ ба Иттиҳоди мухолифини тоҷик ҳамроҳ гардиданд.

Ба мушкилиҳои печдарпечи иқтисодӣ ва иҷтимоию сиёсӣ, идомаи муқовимати ҳарбии мухолифин нигоҳ накарда, Тоҷикистон он рӯзҳо раванди ислоҳоти куллии сиёсӣ ва иқтисодӣ, демократикунонии ҷомеаро пеш гирифт – маҳз дар он давра интихоботи якуми Президент гузаронида шуд, Сарқонуни нав қабул гардид, парламенти нав – Маҷлиси Олӣ интихоб гардид.

Ҷанги шаҳрвандӣ, ё ба ибораи дигар, низои байни тоҷикон калонтарин ва хунрезтарин муноқиша дар минтақаи собиқ шӯравӣ маҳсуб ёфта, ба оқибатҳои вазнини иҷтимоию иқтисодӣ, сиёсӣ, маънавӣ ва қурбониҳои зиёди инсонӣ оварда, раванди сиёсати дохиливу хориҷии Тоҷикистонро куллан халалдор сохт.

Тибқи таҳлили коршиносон, хисороти иқтисодии ҷанг то 10 миллиард доллари ШМА-ро ташкил дода, зиёда аз 100 ҳазор нафар қурбонӣ, зиёда аз 1 миллион нафар хонаҳои худро тарк намуда, дар хориҷу дохили кишвар гуреза ва муҳоҷирони иҷборӣ гаштанд.

Дар чунин вазъият, роҳбарияти кишвар бо ташаббуси баргардонидани на танҳо гурезагон, балки мухолифини яроқбадаст ва бо онҳо гузаронидани гуфтушунид баромад намуд. Дар натиҷа, соли 1994 оғози музокироти байни тоҷикон ҷараён гирифта, он қариб 40 моҳ идома ёфт. Имрӯз, собит намудан мумкин аст, ки имкон дошт имзои Созишномаи сулҳ зудтар анҷом дода шавад, аммо дахолати қувваҳои «сеюм» аз хориҷ ҳар дафъа муқаррароти бадастомадаро тағйир дода, раванди танзими низоъро ба таъхир меандохт.

Дар раванди музокирот, миёни Ҳукумати қонунӣ ва Иттиҳоди мухолифин ҳамагӣ ҳашт давраи гуфтушунид ва зиёда аз бист вохӯриҳои сатҳи олӣ таҳти сарварии Президент Эмомалӣ Раҳмон ва роҳбари Иттиҳоди мухолифин Сайид Абдулло Нурӣ доир гардид.

Ин гуфтушунидҳо зери парчами Созмони Милали Муттаҳид ва бо иштироки давлатҳои нозир – Россия, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Ӯзбекистон, Туркманистон, Покистон ва Афғонистон, ки баҳри мусолиҳа ва ризоияти миллии байни тоҷикон саҳми арзанда гузоштанд, баргузор мешуданд.

Дар омода ва гузаронидани гуфтушунидҳо нақши дипломатияи тоҷикро қайд намудан ҷоиз аст, ки пайгиронаю дақиқ бо созмонҳои байналмилалӣ ва давлатҳои нозири иштирокдори раванди музокирот кор мебурд.

Раванди ҷалб намудани созмонҳои байналмилалӣ ва кишварҳои шарик ба музокироти байни тоҷикон муддате пештар аз оғози худи гуфтушунидҳо ҷараён гирифта буд. Ташаккули сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар давраи навин маҳз дар ҳамон давра ибтидо ёфт. Бо ин мақсад умури сиёсати берунӣ ҷиҳати эътироф намудани ҷумҳурӣ аз тарафи кишварҳои хориҷӣ ва воридшавии Тоҷикистон ба аксарияти созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ кӯшишҳои зиёд ба харҷ дод.

Бояд қайд кард, ки ба шарофати ҷидду ҷаҳди роҳбарияти давлат ва умури хориҷии кишвар то охири соли 1992 Тоҷикистонро 50 давлати ҷаҳон расман эътироф намуда, 1 феврали соли 1993 дар шаҳри Душанбе намояндагии Созмони Милали Муттаҳид, баъдан дафтари Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, Созмони Конфронси Исломӣ, Созмони Ҳамкории Иқтисодӣ, ЮНЕСКО, Кумитаи байналмилалии Салиби Сурх, Хазинаи байналмилалии асъор ва дигар созмонҳои байналмилалӣ ва молиявӣ кушода шуданд. Ҳайати сулҳовари давлатҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил фаъолияташро оғоз намуд. Ҳамагӣ дар солҳои 1992 то 1997 Тоҷикистон аъзои 34 созмони байналмилалӣ гардид, ки 24-тои онҳо дар ҳудуди кишвар намояндагиҳои худро таъсис доданд.

Созмони Милали Муттаҳид ва Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо дар ибтидо нисбати аксари мавқеъҳои Ҳукумати Тоҷикистон оиди вазъи мавҷуда назари танқидӣ доштанд. Тавассути саъю кӯшиши зиёди роҳбарияти кишвар ва намояндагиҳои

дипломатӣ ҳангоми омода ва доир намудани саммитҳои сарони давлатҳо ва вохӯриҳои вазирони корҳои хориҷӣ фаъолияти ҷиддӣ барои шинохти мусбати симо ва арзёбии шоёни Тоҷикистон ҷараён дошт. Вазифаи дигари муҳими дипломатияи тоҷик дар он давра – ҷалб намудани созмонҳои бонуфуз ҷиҳати иштироки баробар, холис ва адолатонаи муколамаи байни тоҷикон маҳсуб меёфт.

Дар охири соли 1992 ва аввали соли 1993 ба Тоҷикистон роҳбарони СММ, САҲА, мақомоти сохтории ин созмонҳо, ҳайатҳои давлатии Россия, Қазоқистон, Қирғизистон, Ӯзбекистон, Эрон, Афғонистон, инчунин вазирони корҳои хориҷии ШМА, Россия, Швейтсария, Норвегия, Полша, Дания, Австрия, Руминия, Португалия, Болгария, Белгия, Испания ва Финляндия ба таври расмӣ ташриф оварданд.

Маҳз дар ҳамон давраи мушкил дар Тоҷикистон намояндагиҳои дипломатии Эрон, ШМА, Британияи Кабир, Олмон, Хитой, Туркия, Покистон ва Ҳиндустон ифтитоҳ ёфтанд. Намояндагони Тоҷикистон дар СММ, САҲА, сафирони Тоҷикистон дар Россия, ШМА ва Олмон таъин гардиданд.

Аммо, мутаассифона ҳодисаҳои минбаъдаи соли 1992 ин дастовардҳои ҷумҳуриро дар сиёсати хориҷӣ зери хатар гузоштанд. Аз баҳори соли 1992 камкунии шумораи кормандони аксари намояндагиҳои хориҷӣ оғоз гардида, баъзеи онҳо ҳатто фаъолиятро хотима дода, кишварро тарк намуданд. Ҳамкориҳои байнидавлатӣ то сатҳи пасттарин расида, қариб қатъ гардиданд. Оиди муносибати давлат ба сиёсати хориҷӣ фикрҳои мухталиф ва баъзан дуҳӯра садо медоданд. Роҳбарияти давлат ва Вазорати корҳои хориҷӣ вазифадор буданд сиёсати хориҷиро ба куллӣ аз нав дида бароянд, ки дар он шароит иҷрояш хеле мураккаб буд.

Бо боварии комил зикр намудан мумкин аст, ки танҳо пас аз Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолшавии сиёсати хориҷии Тоҷикистон оғоз гардид. Чанде пас дар Иҷлосияи XVIII Шӯрои Олӣ, ки моҳи декабри соли 1993 доир гардид, аз тарафи роҳбари давлат муқаррароти консептуалӣ ва асосҳои фундаменталии раванди нави сиёсати хориҷӣ равшану возеҳ тазаккур ёфт.

Роҳбарияти давлат дар баробари барқарор намудани муносибатҳои стратегӣ бо кишварҳои минтақа, сиёсати «дарҳои боз» -ро эълом дошта, тавассути он барои Тоҷикистон аҳамият

доштани рушду таҳкими робитаҳоро бо кишварҳои дигари ҷаҳон собит намуд.

Моҳи сентябри соли 1993 аввалин маротиба дар таърихи давлат, ҳайати олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сессияи 48-уми Ассамблеяи генералии СММ иштирок кард, ки инро, аз ҷумла, ҳамчун дастоварди фаъолияти намояндагони Тоҷикистон дар ин ташкилоти бонуфуз номидан мумкин аст. Маърӯзаи роҳбари ҳайат – Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз минбари баланди СММ барои муаррифии сиёсати давлат ба ҷомеаи ҷаҳонӣ, тавсеаи доираи кишварҳои эътирофкунандаи Тоҷикистони соҳибистиқлол, барқарор намудани робитаҳои дипломатӣ бо кишварҳои дигар, ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар арсаи ҷаҳонӣ, ҷалб намудани таваҷҷӯҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба вазъи мураккаби кишвар аҳамияти хоса дошт.

Дар як вақт намояндагони ҷумҳурӣ ҷиҳати аз тарафи созмонҳои байналмилалӣ қабул гардидани ҳуҷҷатҳои муҳим оид ба чораҳои танзимкунандаи муноқишаи шаҳрвандӣ дар кишвар пайваста фаъолият менамуданд. Моҳи декабри соли 1992 вазирони корҳои хориҷии Шӯрои амнияти Аврупо оиди зарурати оғози музокироти сиёсии тарафҳои мухолиф дар Тоҷикистон даъват ба амал оврда, дар ин хусус ҳуҷҷати дахлдор қабул намуданд. Моҳи январи соли 1993 бошад, Шӯрои саронии давлатҳои ИДМ дар шаҳри Минск оид ба чораҳои иловагии танзимкунанда дар Тоҷикистон ва мустаҳкам намудани сарҳадоти берунии Иттиҳод қарор қабул кард ва моҳи июли ҳамон сол, Шӯрои Аврупо доир ба Тоҷикистон Изҳорот паҳн намуд, баъдан моҳи декабри ҳамон сол Шӯрои амнияти СММ оиди ба эътидол овардани вазъияти Тоҷикистон Қатънома қабул кард.

Дар ин давра заминаҳои асосии ҳуқуқии ҳамкории Тоҷикистон бо Созмони Конфронси исломӣ, Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва сохторҳои молиявию илмии ин созмонҳо гузошта шуданд. Ин бошад, ҷиҳати ба манфиатҳои миллӣ истифода бурдани имкониятҳои молиявӣ ва ҷалб намудани инвеститсияҳо ба кишвар мусоидат намуд.

Маҳз дар ибтидои солҳои 90-ум Тоҷикистон аҳднома ва созишномаҳои поягузори муносибатҳои дуҷониба ва бисёрҷонибаро ба имзо расонда, ба ҳуҷҷатҳои муҳимтарини СММ ҳамроҳ гардид ва онҳоро тасвиб намуд.

Ҳамаи ин дастовардҳо, бешубҳа, натиҷаи амалисозии роҳи сиёсии муайяннамудаи роҳбарияти давлат аз тарафи умури хориҷии кишвар буданд.

Дар баробари фаъолгардонии ташаккули заминаи шартномавию ҳуқуқии байналмилалӣ ва пайваста ба низом даровардани механизмҳои таъмини манфиатҳои стратегии миллӣ дар сатҳи байналмилалӣ, дипломатияи тоҷик дар ҷараёни гуфтушунидҳои байни тоҷикон фаъолона иштирок намуд.

Намояндагиҳои дипломатии Тоҷикистон дар раванди мувофиқа ва танзими лоиҳаҳои ҳуҷҷатҳо оид ба шарту шароити оташбаси муваққатӣ, мубодилаи асирони ҳарбӣ, мусоидат ҷиҳати ба танзим даровардани низоъ, баргардонидани гурезагон аз хориҷи кишвар, дастгирии моддию молиявӣ фаъолона иштирок намуданд, ки дар ҳуҷҷатҳо дарҷ гардида, дар рафти музокирот ба имзо расонида шуданд.

Тӯли ҳашт даври гуфтушунид намояндагиҳои дипломатии Тоҷикистон дар кишварҳои иқомат ва намояндагони ҷумҳурӣ дар созмонҳои байналмилалӣ ҷиҳати мувофиқаи масъалаҳои баррасишаванда, ташкили вохӯриҳо, таҳияи лоиҳаҳои ҳуҷҷатҳои дахлдор фаъолият бурда, инчунин ҷиҳати расонидани иттилооти ҷамъбастии гуфтушунидҳо бо воситаҳои ахбори омма кор мебурданд.

Дар рафти даври якуми гуфтушунид, ки зери таъсири амалиёти мухолифин наздики сарҳадоти Афғонистон, дар шароити хеле мураккаби ҳарбию сиёсӣ ҷараён гирифта буд, чораҳои ба эътидол овардани вазъи дохилии сиёсӣ, баргардонидани гурезагон, инчунин масъалаҳои асосии ҳимояи сохти конститутсионии давлат муҳокима гардиданд. Чун натиҷа, дар даври дуюми гуфтушунид Созишнома дар бораи оташбаси муваққатӣ ва қатъи амалиёти душманона дар сарҳадоти Тоҷикистону Афғонистон ва дохили кишвар ба имзо расид ва аввалин асирон озод карда шуданд.

Бояд қайд кард, ки ҳангоми гуфтушунидҳои даври дуюм ва сеюм, ки дар Техрону Исломобод гузаштанд, дар раванди мусолиҳа ва ризоият таҳаввулоти амиқ ба назар расид ва имконияти гузаронидани музокирот дар ҳудуди кишварҳои ИДМ муҳайё гардида, раванди ба Тоҷикистон ҳозир шудани нозирони СММ тезонида шуд.

Дар ин муддат Парламенти ҷумҳурӣ дар хусуси авфи сиёсӣ қарор қабул кард, ки мухолифини силоҳбадастро аз муттаҳамсозӣ ва таъқиб раҳо намуд. Боиси қайд аст, ки ин қарор аз тарафи роҳбарияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароите қабул шуд, ки дар дохили кишвар ва назди сарҳад фаъолияти бовусъати силоҳбадастон ба назар мерасид.

Умури хориҷии ҷумҳурӣ бо ҳайати нозирони СММ ва мушоҳидачиёни ҳарбӣ, ки дар кишвар ҷиҳати назорати иҷрои Созишномаи Теҳрон ҳозир буданд, ҳамкории бевоситаро ба роҳ монд. Инчунин бо ҳайати Раёсати Олии Комиссари СММ оид ба гурезагон ҷиҳати баргардонидани муҳоҷирони иҷборӣ ва гурезагони тоҷик аз Афғонистон ва ба ҳаёти осоиштаву равандҳои солими ҷамъиятӣ ҷалб намудани онҳо робитаҳои боварибахш ба роҳ монда шуданд.

Дар рафти даври чоруми гуфтушунид дар шаҳри Алмаато Протокол ба имзо расид, ки дар он принсипҳои асосии пойдории сулҳ ва аҳамияти он муайян гардиданд.

Бо пешниҳоди Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар рафти музокирот оиди эъломи авфи умумӣ, ҳалли масъалаҳои гурезагон дар мадди аввал гузошта шуда, ба сарварони мухолифин як қатор вазифаҳои роҳбарикунанда дар ҳукумат пешниҳод гардид. Ӯ, инчунин мухолифинро даъват намуд, ки ба раванди созандаи сиёсати дохилӣ ҳамроҳ шуда, ҳизбҳои худро муташаккил ва дар фаъолият воситаҳои ахбори оммаро васеъ истифода баранд.

Дар даври панҷуми гуфтушунид, ки дар шаҳри Ашқобод доир гардид, Изҳороти муштарак дар бораи қатъ намудани амалиёти ҷангӣ, риояи Созишномаи Теҳрон ва Протокол дар бораи амалиёти башардӯстона оид ба мубодилаи асирони ҳарбӣ ва маҳбусон қабул гардид.

Даври шашум, ҳафтум ва ҳаштуми гуфтушунидҳо, ки дар Теҳрону Машҳад ва Бишкеку Москва баргузор гардиданд, механизми танзими мусолиҳаро қувват бахшида, барои имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон ва Протоколи тафоҳуми он марҳилаи поягузор гардиданд.

Бояд қайд кард, ки дар натиҷаи корбарии умури хориҷӣ ва намояндагиҳои хориҷии ҷумҳурӣ дар созмонҳои байналмилалӣ ва кишварҳои ҳомӣ, намояндагони махсуси Котиби генералии

СММ дар Тоҷикистон, намояндагони САҲА, Созмони Конфронси Исломӣ, мушоҳидачиёни кишварҳои кафил – Россия, Эрон, Қазоқистон, Қирғизистон, Туркманистон, Ӯзбекистон, Афғонистон ва Покистон дар ҳамаи даврҳои гуфтушуниди байни тоҷикон иштироки фаъол доштанд.

Фаъолияти муҳими сиёсиро дар рафти гуфтушунидҳо махсусан мақомоти корҳои хориҷии Эрон, Покистон, Россия ва Туркманистон зоҳир намуданд. Қобили қайд аст, ки пеш аз даври ҳаштум ва охирини музокирот, 5 апрели соли 1997 роҳбарони умури хориҷии кишварҳои минтақа дар шаҳри Душанбе вохӯрии машваратӣ доир намуданд, ки дар он вазирони корҳои хориҷии Тоҷикистон - Т. Назаров, Қазоқистон - Қ. Токаев, Қирғизистон - Р. Отунбаева, Ӯзбекистон - А. Комилов ва муовини аввали Вазири корҳои хориҷии Россия Б. Пастухов иштирок намуданд. Ин машварат дар муайянсозии муқаррароти асосии сиёсии ҳуҷҷати ҷамъбастии байни тоҷикон - Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон саҳми босазо гузошт.

Дар асоси созишномаи мазкур Комиссияи оштии миллӣ таъсис дода шуд, ки онро роҳбари Иттиҳоди мухолифини тоҷик Сайид Абдулло Нурӣ сарварӣ намуд. Ба ҳайати Комиссия дар қатори намояндагони сохторҳои давлатӣ ва Иттиҳоди мухолифин, инчунин аъзоёни ҳизбҳои сиёсӣ низ шомил гардиданд.

Комиссияи оштии миллӣ аз 4 апрели соли 1997 то 1 апрели соли 2000 фаъолият намуда, дар маҷмӯъ 112 ҷаласаи он доир гардид. Тайи ин муддат асосан масъалаҳои сиёсӣ ҳалли худро ёфтанд.

Дар натиҷа, ба Сарқонуни (Конститутсияи) Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд, парлумони дорои ду палата – Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил шуд, дар ҳайати Ҳукумат 30 фоизи вазифаҳо ба мухолифин пешниҳод гардид, аксарияти масъалаҳои вобаста ба бозгашти гурезагон ба ватан, инчунин, ҳамроҳкунии силоҳбадастони мухолифин ба сохторҳои қудратии кишвар анҷом дода шуданд.

Дар ҷараёни татбиқи чораҳои дар Созишномаи умумии сулҳ пешбинишуда возеҳ гардид, ки барои мустаҳкам намудани дастовардҳои истиқрори сулҳ, амалисозии ҳадафҳои созанда ва ваҳдату оромӣ, муттаҳид намудани ҳамаи нерӯҳои созандаю ватандӯст, ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва созмонҳои ғайриҳукуматӣ зарурат дорад.

Чанде пас пешниҳод гардид, ки дар баробари фаъолияти Шӯрои ҷамъиятӣ, созмоне ташкил карда шавад, ки фарогири доираи васеътари аҳолӣ бошад ва дар натиҷа «Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон» таъсис дода шуд.

Мақсади асосии ташкилоти мазкур устувор намудани ғояҳои ваҳдату ягонагии миллат дар мағзу шуури зинаҳои гуногуни ҷомеа ва бо ин роҳ гузоштани таҳкурсии мустаҳкам барои муттаҳидсозии халқ маҳсуб меёфт. Имрӯз бо боварии комил изҳор намудан мумкин аст, ки ҳам Шӯрои ҷамъиятӣ ва ҳам Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон ҷиҳати ҳифзи дастовардҳои сулҳ ва ягонагии миллӣ нақши муҳим бозиданд.

Тафовути музокироти байни тоҷикон аз дигар чунин гуфтушунидҳо дар он буд, ки дар он ҷонибҳоро аз як тараф ягонагии этникӣ, мансубият ба дини ягона (ислом) ва ҳамоии манфиатҳо ба ҳам муттаҳид сохта, ҳамзамон фарқияти минтақавӣ, мавқеи гуногун оиди сохти давлатдорӣ - ҳукумат тарафдори сохти давлати дунявӣ ва мухолифин ҷонибдори сохти давлати исломӣ, байни онҳо тафриқа меандохт.

Нисбати аҳамият ва нақши муҳими Созишномаи сулҳи байни тоҷикон, умуман оиди дар таҷрибаи ҷаҳонӣ падидаи нодир ба ҳисоб рафтани он, фикру ақидаҳои зиёди таҳлилгарон ва коршиносон изҳор гардида, роҳбарони давлатҳо ва созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ ба он баҳои баланд додаанд.

Дар яке аз баромадҳои худ оиди аҳамияти Созишномаи сулҳ Эмомалӣ Раҳмон сухан ронда қайд намуд, ки «…арзиш ва аҳамияти ҳуҷҷати сулҳи тоҷикон ба Эъломияи истиқлолияти мо баробар аст. Зеро агар яке ба мо соҳибихтиёриро ато карда бошад, ҳуҷҷати дигар сулҳу истиқрор ва ваҳдати миллиро дар сарзамини азияткашидаи мо таъмин намуд».

Бояд қайд кард, ки имзои ҳуҷҷат дар бораи сулҳ, пеш аз ҳама давлат ва миллатро наҷот бахшид. Таърих борҳо гувоҳи он будааст, ки ҳангоми ба миён омадани муноқишаву низоъи дохилӣ давлатҳо ва халқу миллатҳо пурра аз байн рафта ва ё пароканда шуда, тобеи дигар давлатҳои абарқудрат мегардиданд.

Дар ин бора собиқ Дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид Кофӣ Аннан қайд намуд, ки «Тоҷикистон ба аксари давлатҳо таҷрибаи беҳамтои ҳалли муноқишаҳои дохилиро пешниҳод намуд. Фикр мекунам, ки ин саҳми Тоҷикистон дар таърихи эъмори сулҳ мебошад».

Аҳамияти нодири мусолиҳаи байни тоҷикон боз дар он аст, ки ҳукумати ҷумҳурӣ тавонист ба ин раванд мухолифини силоҳбадастро ҷалб намуда, бо он дар сари як мизи музокирот нишинад ва вазифаҳои ҳукуматиро бо ҳам дида, якҷоя давлатро идора намояд.

Вобаста ба ин Президент Эмомалӣ Раҳмон чунин қайд кардааст: «Хуб дар хотир дорам, ки дар рафти музокироти байни тоҷикон моҳи декабри соли 1996 ҳамаи кӯшишҳои ман барои моил намудани роҳбарони мухолифин ба ҳамдигарфаҳмӣ ва гузашт ба хотири манфиатҳои волои миллат, аз тарафи баъзе ҳаммаслаконам ғайри дурандешона зери танқид гирифта, онҳо чунин мешумориданд, ки намояндагони мухолифин барои ворид шудан ба сохторҳои ҳукуматӣ сазовор нестанд. Маро ҳатто дар тарс ва хиёнат гунаҳкор карданд, гӯё ман бо роҳбарони мухолифин забон як карда, дар паси сарварони ҷабҳаи халқӣ амал мекарда бошам…».

Тавре аксарияти сиёсатмадорони байналмилалӣ қайд намуданд, дар вазъияти душвори он солҳо муттаҳидсозии нерӯҳои солими ҷомеа маҳз ба шарофати иродаи қавии сиёсӣ ва сифатҳои баланди маънавии Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон амалӣ гардид. Аммо нақши мардуми Тоҷикистон, ки бо иродаи қавӣ, суботи қатъӣ барои мусолиҳа ва ҳамдигарфаҳмӣ чидду ҷаҳд намуд, алалхусус боиси сипосгузорист.

Дар раванди истиқрори сулҳи тоҷикон созмонҳои байналмилалӣ - Созмони Милали Муттаҳид ва сохторҳои он, аз ҷумла, намояндаи Комиссари олии СММ оид ба гурезагон, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, намояндагони созмонҳои байналмилалӣ оид ба тандурустӣ ва кӯмак ба кӯдакон, дигар роҳбарон ва намояндагони давлатҳои дӯст ва кишварҳои кафил саҳми назаррас гузоштанд.

Кишварҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил низ дар раванди мусолиҳаи тоҷикон нақши бузург бозидаанд. Муроҷиатнома ба унвони Раиси Шӯрои амнияти СММ дар бораи гузаронидани амалиёти фарогири сулҳовари СММ, ки онро Президентҳои Қазоқистон, Қирғизистон, Россия, Тоҷикистон ва Ӯзбекистон ба имзо расониданд, саривақтӣ ва хеле муҳим арзёбӣ мегардад.

Тавассути ин қарор ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон оиди ба қуввахои ИДМ додани

мақоми «қувваҳои сулҳофари СММ», ки 30 сентябри соли 1994 дар рафти ҷаласаи Ассамблеяи Генералии СММ пешниҳод гардид, дастгирӣ ёфт. Дар натиҷа ба Тоҷикистон барои ҳифзи сарҳадот бо Афғонистон қисмҳои махсуси ҳарбӣ аз Россия, Қазоқистон, Қирғизистон ва Ӯзбекистон фиристода шуданд. Мутаассифона, дар рафти амалиёти ин қувваҳо ҷавонмардони зиёди муҳофиз талаф ёфтанд.

Дар рафти ҷаласаи Шӯрои сарони давлатҳои ИДМ дар шаҳри Алмаато соли 1995 Меморандум дар бораи нигоҳдории сулҳ ва истиқрор дар ИДМ ба имзо расида, масъалаи таъсис додани системаи ягонаи амнияти дастҷамъӣ ҳал карда шуд. Дар нимаи дуюми моҳи октябри соли 1995 дар шаҳри Москва Шӯрои сарони давлатҳои ИДМ бо қарори худ мӯҳлати будубоши Қувваҳои муштараки сулҳофар дар Тоҷикистон ва чораҳои ба эътидол овардани вазъро дар сарҳади Тоҷикистону Афғонистон тамдид намуд.

Бояд тазаккур дод, ки иҷлосияи таърихии XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳро барои барқарорсозии сохти конститутсионӣ, эъмори давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявии Тоҷикистон боз карда, поягузори ҳамдигарфаҳмӣ, ризоияти миллӣ ва мусолиҳаи тоҷикон гардид.

Маҳз ба шарофати ду воқеаи таърихӣ - Иҷлосияи таърихии XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва имзои Созишномаи сулҳ, дар Тоҷикистон муяссар гашт, ки асосҳои давлатдорӣ ва шоҳаҳои фалаҷшудаи ҳокимият барқарор, ва пойдевори истиқлолияти давлатии Тоҷикистон мустаҳкам карда шавад. Муҳим он, ки дар кишвар ваҳдату ягонагӣ, сулҳ ва устуворию иҷтимоиву сиёсӣ, фазои озоду созанда ҳукмфармо гардид.

Аз соли 1997 сар карда, мардуми Тоҷикистон ҳамасола санаи 27 июнро ҳамчун Рӯзи ваҳдати миллӣ ҷашн мегирад. Тайи ин солҳо давлати мо узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ гардида, онро аксарияти созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ эътироф карданд. Тоҷикистон дар доираи ин созмонҳо имрӯз метавонад дар ҳалли масъалаҳои ҳаётан муҳим иштирок намояд.

Ҷумҳурии соҳибихтиёри Тоҷикистонро 147 кишвари дунё эътироф карда, бо 122 – тои он муносибатҳои дипломатӣ муқаррар гардидаанд. Ин ҳолат баланд гардидани нуфузи давлатро дар арсаи байналмилалӣ шаҳодат медиҳад.

Имрӯз Тоҷикистон узви зиёда аз 50 созмонҳои байналмилалӣ буда, дар ҳалли масъалаҳои муҳими байналмилалӣ фаъолона иштирок менамояд.

Дар ин муддат Тоҷикистон ба сифати ҳаммуаллифи ташаббусҳои гуногуни байналмилалӣ дар таҳкими сулҳ ва истиқрор, аз ҷумла дар Афғонистон баромад кард. Бо ибтикори Тоҷикистон ҳамасола 22 март ҳамчун Рӯзи байналмилалии об қайд карда мешавад.

Тоҷикистон имрӯз маркази баргузории форум в конференсияҳои байналмилалӣ гардидааст. Ҳамин тавр, соли 2010 дар шаҳри Душанбе Конференсияи байналмилалии сатҳи олӣ оид ба таҳлили миёнамӯҳлати ҷараёни иҷрои тадбирҳои Даҳсолаи байналмилалии «Об - барои ҳаёт», 2005-2015 доир гардид.

Тоҷикистон, инчунин майдони баргузории ҷаласаҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Иттиҳоди иқтисодии Евразия, Созмони ҳамкории Шанхай, Созмони Аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ гардидааст.

Дар доираи ин созмонҳо Тоҷикистон пайваста ҷиҳати ҳамгироии воқеии иқтисодиёти кишварҳои аъзо – ташаккули минтақаи савдои озод ва иттиҳоди гумрукӣ, ташкили системаи ягонаи танзими гумрукӣ таваҷҷӯҳ зоҳир менамояд.

Дар ин силсила банди асосӣ ва муҳимро дипломатияи пешгирикунада (превентивӣ) ва истифодаи моҳиронаву саривақтии имкониятҳоти он ба зима дорад. Аз назари таърих дар муддати нисбатан кӯтоҳ дипломатияи тоҷик низ ҳамаи мушкилоти дохилӣ ва берунии давраи ташаккули давлати ҷавони демократиро паси сар карда, дар инкишофи худ муваффақиятҳои муайянеро ноил гардид.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон таърихи навину навтарини дипломатияи тоҷикро бо ҳам тавъам номида, аз ҷумла чунин зикр намуд: «Таърихи дипломатияи кишвар сармояи сиёсӣ ва маънавиест, ки метавонад ва бояд судбахш бошад. …Ҳақиқати ҳол он аст, ки дар ибтидои солҳои 90-уми садаи сипаригашта мо аз варақи тоза не, балки аз саҳифаи навине кор оғоз карда будем».

Имрӯз, дар шароити ҷаҳонишавӣ, Тоҷикистон бо вусъати ҳамкорӣ бо шарикони асосии сиёсӣ ва иқтисодии худ, дар самти бозсозии сохтори иқтисодӣ, - дастгирии устуво-

рии макроиқтисодӣ, ташаккули муҳити рақобатнок барои истеҳсолкунандагон, беҳгардонии фазои инвеститсионӣ, таъмини истиқлолияти энергетикӣ ва амнияти озуқаворӣ инкишоф ёфта истодааст.

Дар кишвар имрӯз ҷиҳати таъмин намудани рушди бахшҳои саноат ва кишоварзии иқтисодӣ як қатор чорабиниҳо андешида шуда, модернизатсияи сохторҳои истеҳсолот, раванди ҷорӣ намудани технологияҳои муосири истеҳсоли маҳсулот ва коркарди ашёи хом ба роҳ монда шудааст.

Таҳлили қиёсии нишондиҳандаҳои асосии макроиқтисодии ҷумҳурӣ вусъатёбии амиқи онро дар солҳои охир нишон дод.

Дар кишвар барои инвеститсияҳои хориҷӣ шароити мусоид фароҳам оварда шудааст. Имрӯз дар соҳаҳои гуногуни иқтисодиёти миллӣ зиёда аз 60 лоиҳаҳои инвеститсионӣ ба маблағи умумии 3,5 млрд.доллари ШМА амалӣ шуда истодаанд.

Президенти ҷумҳурӣ Эмомалӣ Раҳмон нақши намояндагиҳои дипломатиро ҷиҳати ҷалби инвеститсияҳои хориҷӣ ва институтҳои молиявии ҷаҳонӣ ба кишвар таъкид намуда, онро аз ҷумлаи вазифаҳои аввалиндараҷа номид.

Ҷумҳурии Тоҷикистон, тибқи ҳисобот дар соҳаи «Соҳибкорӣ-2010»-и Бонки умумиҷаҳонӣ дар байни 183 кишвари ҷаҳон яке аз 10 давлати фаъолтарини ҷорикунандаи ислоҳот арзёбӣ гардидааст.

Бояд қайд кард, ки гарчанде иқтисодиёти имрӯзаи Тоҷикистон пурра инъикосгари хусусиятҳои иқтисодиёти давраи гузариш бошад ҳам, он ҳамчун иқтисодиёти озод, то андозае зери таъсири бевоситаи омилҳои берунӣ ва шароитҳои бозори ҷаҳонӣ қарор дорад.

Тоҷиконро аз қадим ҳамчун миллати сулҳҷӯй, созанда ва фарҳангсоз мешиносанд. Тӯли асрҳои мавҷудияташ, новобаста аз мушкилоту монеаҳое, ки мунтазам садди роҳ мегарданд, ин миллат тавонист хусусиятҳои ба худ хоси созанда ва хирадиазалиро нигоҳ дорад.

Дар шароити имрӯзаи ҷаҳони муосир, ки тағйиротҳои иҷтимоии харобиовар, задухӯрд ва хунрезиҳои шадид зиёд ба амал меоянд, таҷрибаи бо роҳи дипломатӣ ба эътидол овардани низоъ бағоят муҳим аст. Бинобар ин, аҳамияти истифодаи таҷрибаи нодири Тоҷикистон дар ҳалли низоъ торафт афзоиш меёбад.

МУНОСИБАТҲОИ БАЙНИДАВЛАТӢ

Нуриддин Шамсов

Самтҳои асосии рушди муносибатҳои дуҷониба миёни Тоҷикистон ва ШМА дар марҳилаи ҳозира

Дар солҳои охир муносибатҳои дуҷонибаи дӯстона миёни Тоҷикистон ва ШМА марҳилаи ҳамкории сиёсӣ ва иқтисодӣ-тиҷоратии худро тай намуда, имрӯз то ба сатҳи пайвандҳои шарикона такомул ёфтааст.

Ҷиҳати боло бурдани обрӯю эътибори давлат дар арсаи ҷаҳонӣ, омодагӣ ба ҷашни бистсолагии Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муаррифии самтҳои афзалиятноки кишвар дар шумораи моҳи апрели соли 2011 дар маҷаллаи бонуфузи доираҳои сиёсӣ ва дипломатии Штатҳои Муттаҳидаи Америка–«The Washington Diplomat», замимаи махсус таҳти унвони «Тоҷикистон – шарики стратегӣ дар минтақаи бӯҳронӣ» нашр гардид. Маҷаллаи мазкур аз бист саҳифаи формати 27Х37 см. иборат буда, дар он оид ба мавзӯъҳои муҳим аз қабили таърихи халқи тоҷик, рушди соҳаҳои энергетика, хадамоти бонкӣ, сармоягузорӣ, нақлиёт ва туризм мақолаҳо ҷой дода шудаанд. Дар бахши махсуси маҷалла мусоҳибаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо номи "Президент Раҳмон ба кушодани Тоҷикистон барои Ҷаҳон омода аст" ба табъ расидааст.

Ҳамзамон, дар маҷаллаи мазкур мусоҳибаи Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҳамрохон Зарифӣ бо хабарнигори он мавриди назар қарор дода шудааст. Дар мусоҳиба, аз ҷумла, зикр шудааст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқи сиёсати давлатӣ дар соҳаи озодии виҷдон ва иттиҳодияҳои динӣ дар асоси аҳкоми конститутсионии гуногунандешии сиёсӣ, принсипҳои асосии муносибати давлат ва иттиҳодияҳои динӣ, таъмин намудани хусусияти дунявии таҳсилот дар

муассисаҳои таълимии давлатӣ, таҳаммулпазирӣ ва эҳтиром гузоштан ба ҳуқуқҳои конститутсионӣ ва озодиҳои шаҳрвандон ба роҳ монда шудааст.

Моҳи марти соли 2011 дар Конгресси ШМА мулоқоти навбатии гурӯҳи ҷонибдорони кишварҳои Осиёи Марказӣ дар Конгресс доир гашт, ки зимни он мавзӯоти вобаста ба рушду тавсеаи ҳамкорӣ ва ҳамгироии минтақавӣ, нақлиёт ва коммуникатсия, таъмини амният ва бехатарии марзҳои сарҳадӣ, ҳаллу фасли мушкилоти умдаи минтақавӣ ва ғайра мавриди баррасӣ қарор гирифтанд. Зимни он Раиси Зеркумита оид ба масъалаҳои Осиё, Уқёнуси Ором ва муҳити зисти глобалии Конгресси ШМА Эни Фалеомавега қайд кард, ки минтақаи Осиёи Марказӣ мавриди таваҷҷӯҳи махсуси Конгресс қарор дорад. Намояндаи Конгресс ва аъзои Зеркумитаи сиёсати хориҷӣ дар Ховари Миёна ва Осиёи Ҷанубӣ Ден Бёртон таъкид намуд, ки "минтақаи Осиёи Марказӣ барои ШМА муҳим ва стратегӣ арзёбӣ мегардад. Бо дарназардошти ин дар фурсатҳои наздик бояд ба гурӯҳи бонуфузи аъзоёни Конгресс ба кишварҳои Осиёи Миёна, аз ҷумла, ба Тоҷикистон ба нақша гирифта шудааст".

Дар маҳфили номбурда ҷониби Тоҷикистон таъкид сохт, ки ҷонибдори вусъат додани ҳамкориҳои судманд ва гуногунҷанбаи тиҷоратӣ–иқтисодӣ, фарҳангӣ ва байнипарлумонӣ бо ШМА мебошад. Ҳайати кишвар аз баррасии мавзӯи обу энергетика дар Осиёи Марказӣ аз ҷониби Сенат ва ҳисоботи сенаторҳо Ҷ. Керри ва Д. Лугар чиҳати дастгирии лоиҳаҳои энергетикии Тоҷикистон изҳори сипосгузорӣ кард.

Моҳи апрели соли 2011 Машварати сиёсии дуюм миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Штатҳои Муттаҳидаи Америка дар шаҳри Душанбе таҳти роҳбарии Вазири корҳои хориҷии Тоҷикистон Ҳамрохон Зарифӣ ва Муовини Котиби Давлатии ШМА оид ба Осиёи Марказӣ ва Ҷанубӣ Роберт Блейк бо муваффақият кори худро анҷом дод. Рузномаи Машварати сиёсӣ рушди ҳамкории дуҷонибаро дар соҳаҳои иқтисодиёт ва савдо, энергетика, таҳкими сулҳу субот дар Афғонистон, таъмини амнияти сарҳадҳои ҷанубӣ ва муборизаи дастҷамъона бар зидди маводди мухаддир, ислоҳоти хоҷагии қишлоқ, мубодилаи донишҷӯён, ҳуқуқи инсон ва идоракунӣ баррасӣ на-

муд. Ҷонибҳо тасмим гирифтанд, ки бо мақсади вусъат бахшидан ба муносибатҳои дуҷонибаи иқтисодӣ-тиҷоратӣ дар ҳошияи чорабинии номбурда Форуми соҳибкорони ҳарду кишварро барпо намоянд.

Дар ҷараёни мулоқот намояндаи Агентии рушди байналмилалии ШМА (USAID) изҳор дошт, ки маблағгузорӣ барои дастгирии барномаҳои соҳаи маориф барои Тоҷикистон афзудааст. Дар ислоҳоти соҳаи кишоварзӣ пешравиҳо ба назар мерасанд ва агентии мазкур дар ин самт барномаҳои мухталифро барои Тоҷикистон ба маблағи 13,3 миллион доллари америкоӣ амалӣ карда истодааст.

Моҳи сентябри соли 2011 дар шаҳри Вашингтон чорабинии махсус бахшида ба баррасии натиҷаҳои машварати дуҷонибаи сиёсии номбурда барпо шуд. Роберт Блейк – Муовини Котиби Давлатии ШМА оид ба Осиёи Марказӣ ва Ҷанубӣ сатҳи муносибатҳои ШМА ва Тоҷикистонро баланд арзёбӣ намуд. Ҳамзамон, номбурда таъкид кард, ки ШМА нақши мусбии Тоҷикистонро дар таъмини субот ва амният, барқарорсозии иқтисодиёти Афғонистон муҳим мешуморад.

Зимни сӯҳбат ӯ аз мулоқоти самараноки худ бо Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҳамрохон Зарифӣ дар чаҳорчӯби иҷлосияи Маҷмаи Умумии СММ дар Ню-Йорк ёдовар шуд ва онҳоро мутақобилан судманд арзёбӣ кард. Роберт Блейк иброз дошт,ки ШМА ташаббусҳои Тоҷикистонро ҷиҳати пайвастан ба Созмони Умумиҷаҳонии Савдо дастгирӣ менамояд ва омода аст бо Ҳукумати Тоҷикистон дар ин самт ҳамкории созандаро ба роҳ андозад.

22 октябри соли 2011 дар Душанбе мулоқоти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо Котиби Давлатии Штатҳои Муттаҳидаи Америка Ҳиллари Клинтон дар чаҳорчӯби сафари расмии ӯ ба кишвар баргузор шуд. Сарвари давлат ташрифи Ҳ. Клинтонро нишонаи таваҷҷӯҳи хоссаи Америка ба Тоҷикистон ва минтақа арзёбӣ намуд. Ҳиллари Клинтон ба нақши Тоҷикистон дар минтақа, хусусан ба саъю талошҳо ҷиҳати барқарорсозӣ ва эҳёи ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоии Афғонистон баҳои баланд дода, ба роҳбарияти сиёсӣ ва ҳукумати кишвар барои мавқеъгирии созанда ва пурсамар дар ҳаллу фасли мушки-

лоти минтақавӣ арзи сипос намуд. Дар ҷараёни мулоқот ҷонибҳо доир ба маҷмӯи васеи масоили ҳамкории дуҷониба, минтақавӣ, байналмилалӣ ва ҳамгироӣ баҳри ба эътидол овардани вазъ дар Афғонистон табодули назар анҷом доданд.

Ҳиллари Клинтон иброз намуд, ки Штатҳои Муттаҳидаи Америка мусоидати амалиашонро ба Тоҷикистон баҳри таҳкими суботу амнияти минтақавӣ, аз ҷумла, тавассути кӯмак ба нерӯҳои сарҳадӣ ва дигар сохторҳои қудратӣ идома хоҳад дод. Президенти Тоҷикистон иқдоми ШМА-ро доир ба эҳёи Роҳи нави абрешим, ки ҳадаф аз он эҷоди шабакаҳои пайвастаи иқтисодию тиҷоратӣ, сармоягузорӣ, нақлиётию коммуникатсионӣ, энергетикӣ ва таъмини робитаи бемонеаи мардуми Осиёи Марказӣ ва Осиёи Ҷанубӣ мебошад, муҳим ва саривақтӣ муаррифӣ кард.

Таййи марҳилаи сипаригардида машварату музокироти дуҷонибаи мунтазам барои фароҳам овардани шароити зарурӣ ҷиҳати такони тоза додан ба робитаҳои тиҷоратӣ-иқтисодии мутақобилан судманд миёни Тоҷикистон ва ШМА замина гузоштанд. Баррасии иқдомҳои минбаъда дар ин самт, беҳтарсозии фазои сармоягузорӣ ва савдою тиҷорат дар Тоҷикистон, мусоидат ба раванди узвияти кишвар ба Созмони Умумиҷаҳонии Савдо ва ғайра мазмун ва мундариҷаи асосии рӯзномаи чорабиниҳои мазкурро ташкил доданд.

Ҷонибҳо таъкид карданд, ки заминаҳои асосии воқеӣ ва ҳуқуқӣ барои таҳкими минбаъдаи ин муносибатҳо дар чаҳорчӯби созишномаҳои гуногуни дуҷониба муҳайё карда шудааст. Ҳаҷми савдои дуҷониба миёни ду кишвар дар соли 2010 ба 93,5 миллион доллари америкоӣ расидааст, ки нишондодиҳандаи қонеъкунанда нест. Тоҷикистон мутмаин аст, ки ШМА ба мавқеи Тоҷикистон дар ин мавзӯъ баҳои вақеъбинона дода, ҷиҳати сафарбар кардани имконоти мавҷуда ва ноил шудан ба ҳадафҳои муштарак саъю талош хоҳад намуд.

Ҳайати Тоҷикистон дар ҷараёни иҷлосияи навбатии Шӯрои ТИФА оид ба бунёди хатҳои интиқол ва содироти барқ ба Афғонистон ҷониби ШМА-ро бо иқдомҳои охирини пешгирифтаи Ҳукумати кишвар барои фароҳам овардани фазои сармоягузорӣ ва савдову тиҷорат шинос кард. Ҳамзамон таъкид гардид, ки ташкили гурӯҳҳои кории дуҷониба ва бисёрҷониба

дар доираи Шӯрои ТИФА барои рушду инкишофи ҳамкории иқтисодӣ-тиҷоратӣ дар оянда мусоидат хоҳад намуд.

Ҳукумати ШМА аз иқдомҳои Тоҷикистон ҷиҳати пайвастан ба СУС ва дастовардҳои он дар ин соҳа, бахусус дар таҳия, мутобиқгардонии санадҳои ҳуқуқӣ ва қабули қонунҳои нав, татбиқи ислоҳоти сохторӣ изҳори қаноатмандӣ менамояд. Мақомоти салоҳиятдори кишвари иқомат мутмаинанд, ки ШМА бояд кӯмаку мусоидати минбаъдаашро барои вусъат бахшидан ба ин раванд идома диҳад.

Бархе аз доираҳои сиёсӣ ва коршиносони ШМА бар ин ақидаанд, ки Тоҷикистон эҳтимолан ягона кишвари минтақа аст, ки имконияти бештарро барои ҳалли масъалаҳои ғайринизомӣ дар Афғонистон дорад. Аз ин лиҳоз, шомил шудани Тоҷикистон ба барномаи «Роҳи нави абрешим» ва нақши он дар оянда дар татбиқи пружаҳои энергетикӣ ва коммуникатсионӣ дар робита бо раванди барқарорсозӣ ва эҳёи иқтисодии Афғонистон муҳим арзёбӣ мегардад.

Соҳаи кишоварзӣ яке аз соҳаҳои муҳими иқтисодиёти Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, манбаи асосии таъмини аҳолӣ бо озуқа, ашёи хом барои корхонаҳои саноатии мамлакат ва шуғли аҳолӣ мебошад. Рушди ин соҳа, пеш аз ҳама, ба беҳдошти вазъи умумии иқтисодӣ ва иҷтимоии аҳолии деҳот мусоидат мекунад. Бо мақсади таъмини рушди бемайлони соҳаи кишоварзӣ Ҳукумати Тоҷикистон то имрӯз якчанд барномаҳои соҳавиро татбиқ намуда, ҷиҳати ҳалли маблағгузории соҳаи пахтакорӣ, рушди соҳаи коркарди меваю сабзавот, ҳавасмандгардонии истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ ва содироти он чораҳои иловагиро амалӣ карда истодааст.

Мутаассифона солҳои охир поён рафтани нархи пахта дар бозори ҷаҳонӣ ба фаъолияти аксарияти хоҷагиҳои деҳқонӣ таъсири манфӣ расонд. Аз ин лиҳоз, мақомоти дахлдори Тоҷикистон ва ШМА тасмим гирифтанд, ки ба ҳамкориии дуҷониба дар доираи барномаҳои кӯмак ба соҳаи хоҷагии қишлоқ ва таъмин намудани хоҷагиҳои деҳқонӣ бо тухмии аълосифати гандум ва пахта вусъат бахшанд. Ҷониби америкоӣ дар робита ба ин мавзӯъ барои гурӯҳи коршиносони Вазорати кишоварзӣ, инчунин соҳибкорони хусусии Тоҷикистон дар доираи барномаи

КОКРАН (COCHRAN) курсҳои омӯзишӣ ва мубодилаи таҷриба пешбинӣ кардааст.

Ширкати америкоии "DACC Global" - истеҳсолкунандаи технологияи навтарини энергияи таҷдидшаванда тасмим гирифтааст, ки бо кӯмаки Агентии рушди байналмиллалии ШМА (USAID) дар кишварҳои минтақа, аз ҷумла, Тоҷикистон комплексҳои нави автономии обтаъминкуниро бо истифода аз неруи барқи офтобӣ васл намояд. Комплекси мазкур иқтидори дар як рӯз бо 32000 литр оби тозаи нӯшокӣ таъмин намудани аҳолии деҳотро дошта, ба талаботи ҳифзи муҳити зист пурра ҷавобгӯ мебошад.

Дар марҳилаи ҷорӣ Тоҷикистон ва ШМА азму иродаи қавии худро ҷиҳати идомаи ҳамкории самарабахш ва гуногунпаҳлӯ дар соҳаҳои мубориза бо терроризм ва чолишҳои амниятӣ, таҳкими амнияти марзҳои ҷанубии Тоҷикистон, татбиқи ислоҳоти демократӣ ва сохторҳои давлатӣ, мусоидат ба пешрафти иқтисодиёти миллӣ, соҳибкорӣ ва технологияи муосир, маориф ва ғайра, изҳор менамоянд. Рушди босуботи робитаҳои дуҷониба натанҳо ба нафъи кишварҳо, балки ба манфиати сулҳу субот ва тараққиёти устувор дар минтақаи Осиёи Марказӣ ва Осиёи Ҷанубӣ равона гардидааст.

Шӯҳрат Султонов

Тоҷикистон ва Украина: Идомаи муносибатҳои судманд ва боэътимод

24 апрели соли 2012 аз барқарории муносибатҳои дипломатии байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Украина бист сол сипарӣ гардид. Аз соли 1999 дар шаҳри Киев Намояндагии тиҷоратии Тоҷикистон амал мекунад ва аз моҳи декабри соли 2010 дар пойтахти Украина Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фаъолияти худ шурӯъ кард. Аз соли 2007 Сафорати Украина дар Тошканд ҳамзамон вазифаҳои намояндагии дипломатии Украина дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро иҷро менамуд. Хушнудона соли ҷорӣ намоянжагии дипломатии мустақими Украина дар ш. Душанбе ифтитоҳ гашта, 19 октябр Сафири фавқулодда ва Мухтори ин кишвар В. Никитюк эътиборномаи худро ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон супурд.

Муносибатҳои байни Тоҷикистон ва Украина мувофиқи анъанаҳо хусусияти гарму дӯстона дошта, бо эътимодонокӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ фарқ мекунанд. Тоҷикистонро бо Украина мутобиқат ва наздикии мавқеъҳо аз рӯйи масъалаҳои калидии сиёсати байналмилалӣ ва амниятӣ, инчунин иштироки ду кишвар дар ҷараёни ҳамгироии минтақавӣ ба ҳам наздик месозад.

Имрӯз пояи шартномавӣ-ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Украина аз 79 ҳуҷҷат иборат буда, он соҳаҳои васеи ҳамкориҳои ду мамлакатро дар бар мегирад. Аҳдномаи дӯстиву ҳамкорӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Украина аз 6 июли соли 2011, инчунин созишномаҳо “Оид ба принсипи асосӣ ва самтҳои ҳамкориҳои иқтисодӣ”, “Оид ба савдои озод”, “Оид ба ҷалб ва ҳифзи мутақобилаи сармоягузориҳо”, “Оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи энергетика, саноат, нақлиёт ва сохтмон” дар байни ин ҳуҷҷатҳо ҷои махсусро ишғол менамоянд.

Дар тавсеаи ҳамкориҳои ҳамаҷонибаи Тоҷикистону Украина сафарҳои расмии Сарони давлатҳо майлони мусбат бахшидаанд. 15-16 декабри соли 2011 сафари расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Украина баргузор гардид. Дар рафти сафар Баёнияи муштараки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Президенти Украина қабул гардид. Инчунин як қатор ҳуҷҷатҳои муҳим, ки ба рушд ва таҳкими ҳамкориҳои мутақобила дар самтҳои гуногун равона гардиданд, ба имзо расиданд.

Дар вохӯрии сарони ду давлат – Эмомалӣ Раҳмон ва Виктор Янукович, инчунин дар гуфтушунидҳои ҳайатҳои расмӣ баррасиҳои судманд оид ба масъалаҳои сиёсӣ, тиҷоратӣ-иқтисодӣ, ҳарбӣ-техникӣ ва фарҳангӣ-гуманитарии ҷонибҳо баргузор гардид. Қайд гардид, ки ҳаҷми гардиши мол байни Тоҷикистону Украина дар соли 2010 ба 200 млн.доллари амрикоӣ расида, назар ба соли 2009 ба қадри 65% зиёд гашта, тамоюл ба афзоиш дорад. Умуман дар гардиши савдои берунаи Тоҷикистон дар соли 2010 саҳми Украина нисбат ба соли 2009 ба қадри 1.8% зиёд гардида, дар маҷмӯъ 5,2%-ро ташкил кард, саҳми Украина дар савдои Тоҷикистон байни давлатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ба 11.6% расид.

Пушида нест, ки сатҳ ва андозаҳои ҳамкориҳои муфид пеш аз ҳама ба иштироки бевоситаи тоҷирон ва соҳибкорони ду кишвар дар лоиҳаҳои муштарак вобаста мебошад. Бинобар ин мулоқоти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Украина Виктор Янукович бо соҳибкорон ва тоҷирони ду кишвар, ки 15 декабри соли 2011 дар Киев баргузор гардид, барои тавсеа ва таҳкими чунин робитаҳо аҳамияти хоса дорад. Сарони ду давлат дар ин ҳамоиш таваҷҷӯҳи тоҷирон ва соҳибкорони ду кишварро ба иқтидори бузург ва имкониятҳои сершумори тавсеаи ҳамкориҳо, эҳтиёҷ ба ҷалби сармоягузорӣ ба лоиҳаҳои мухталиф ҷалб намуданд. Изҳори боварӣ шуд, ки созишномаи баимзорасида доир ба таъсиси Шӯрои байниҳамдигарии соҳибкорӣ ва оғози фаъолияти ин сохтор яке аз василаи самарабахши мукомлима ва пайдо кардани самтҳои нави ҳамкорӣ мебошад.

Унсури муҳими ҳамгироӣ дар таҳкими ҳамкориҳои гуногунҷабҳа Комиссияи муштараки байниҳукуматии Тоҷикистону Украина оид ба масъалаҳои ҳамкориҳои иқтисодӣ, ки соли 2003 ташкил шудааст, ба шумор меравад. Мутаассифо-

на дар муддати шаш соли охир ин Комиссия бо баъзе сабабҳо ҷамъ намешуд ва амалан аз фаъолият боз монда буд. Бо ташаббуси ҷониби Тоҷикистон 5-6 декабри соли 2011 дар шаҳри Киев ҷаласаи сеюми Комиссияи муштараки байниҳукуматӣ баргузор гардид. Аз рӯи натиҷаи ҷаласаи Комиссия ҷонибҳо оид ба як қатор масъалаҳо, аз ҷумла кушодани муассисаи муштараки истеҳсоли агрегатҳо барои НОБ-ҳои хурд ва миёна дар Тоҷикистон, корхонаи муштараки истеҳсоли трансформаторҳо, муассисаи муштараки таъмири генераторҳо ба мувофиқа расиданд ва Протоколи дахлдорро ба имзо расониданд. Инчунин дар ҷаласа масъалаҳои ба Тоҷикистон фиристодани техникаи кишоварзӣ ва таҷҳизотҳои истеҳсолии Украина барои эҳтиёҷоти соҳаи кишоварзии Тоҷикистон (аз ҷумла таҷҳизоти тухмпошӣ ва нурипошӣ аз ҶСК "Красная Звезда", тракторҳои ҶСК "Харьковский тракторный завод" ва ҶИ "Южный машиностроительный завод", техника барои коркарди замин аз ҶММ "Белоцерковмаз") баррасӣ гардиданд. Умуман роҳҳои рушди минбаъдаи робитаҳо дар тамоми соҳаҳои муносибатҳои дуҷониба баррасӣ ва муайян гардиданд.

Яке аз самтҳои афзалиятноки ҳамкориҳои иқтисодии ду кишвар соҳаи энергетика мебошад. Алҳол қариб 90% таҷҳизоти техникии нерӯгоҳҳои обии барқии Тоҷикистон, аз ҷумла НОБ-и Норак ва дигар нерӯгоҳҳои барқии силсилаи дарёи Вахш дар корхонаҳои саноатии Украина истеҳсол мегарданд. Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҶСК "Турбоатом"-и Украина ҷиҳати кушодани Корхонаи муштараки лоиҳакашии таҷҳизоти турбинаҳои обӣ барои НОБ-ҳои хӯрд ва миёна ба мувофиқа расидаанд. Имрӯзҳо дар ҳамкорӣ бо ҶСК "Турбоатом" азнавсозии таҷҳизоти НОБ-и Норак, ки иқтидори онро 10% зиёд мегардонад, идома дорад.

Ҳамкориҳо дар соҳаи энергетикаи обӣ ва мошинсозӣ низ байни идораҳои алоқаманд ва субъектҳои хоҷагидори ду кишвар давом доранд. Қайд кардан ба маврид аст, ки корхонаҳои Тоҷикистон солҳои зиёд бо муассисаҳои саноатии Украина робитаҳои мустақими истеҳсолиро нигоҳ дошта истодаанд. Масалан, танҳо КВД "Ширкати Алюминии Тоҷик" (TALKO) бо зиёда аз 10 корхонаҳои Украина, аз ҷумла ҶСК "Сумское машиностроительное научно-производственное объединение", Корхонаи мошинсозии вазнини Днепропетровск, Корхонаи шассиҳои худ-

гарди Харков, Корхонаи коркарди металлҳои рангаи Артемовск ҳамкорӣ менамояд.

Тоҷикистон барои ҷалб намудани сармоягузорони украинӣ ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ, ҷиҳати бунёди корхонаҳои саноатии муштарак, аз ҷумла барои истеҳсоли таҷҳизоти энергетикӣ, истиғроҷ ва коркарди захираҳои табиӣ ва маҳсулоти кишоварзӣ манфиатдор мебошад. Ба қатори самтҳои афзалиятноки ҳамкориҳо воридоти техникаи кишоварзӣ ва вагонҳои роҳи оҳани Украина дар асоси лизинг ва иштироки доираи соҳибкорони украинӣ дар сохтмони хатҳои нави роҳи оҳан дар Тоҷикистон дохил мешаванд.

Ҷонибҳо ба масъалаи тавсеаи ҳамкориҳо дар соҳаҳои маориф ва илм, тандурустӣ, сиёсати ҷавонон ва сайёҳӣ диққати махсус медиҳанд. Дар ин самт кушодашавии бахшҳои мактабҳои олии Украина дар Тоҷикистон ва мубодилаи омӯзгорон ва донишҷӯён, инчунин олимони ду кишвар ҷойи хосаро ишғол менамояд. Ҳарсол аз рӯи бурсияҳои ҷониби Украина ва дигар имкониятҳо теъдоди муайяни шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мактабҳои олии Украина дохил мешаванд. Байни мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Украина созишномаҳо ва шартномаҳои ҳамкорӣ баста шудаанд. Кушодашавии факултаҳои муштаракаи тоҷикӣ-украинӣ дар назди Донишгоҳи технологии Тоҷикистон ва Донишгоҳи миллии техникии Тернопол намунаи равшани вусъати ҳамкориҳо дар соҳаи маориф мебошад. Айни замон тибқи мувофиқаи сарони ду кишвар ҷиҳати дар шаҳри Душанбе ифтитоҳ намудани бахши (факултаи муштарак) Донишгоҳи миллии техникии Харков корҳои зарурӣ идома доранд.

Дар Украина барои таҳсил ва фаъолияти донишҷӯёни тоҷик тамоми шароитҳои зарурӣ муҳайё карда шудааст. Чуночи, 27-29 апрели соли 2012 дар бузургтарин маркази таҳсилӣ дар шаҳри Харков Ҳамоиши якуми донишҷӯёни Тоҷикистон, ки дар донишгоҳҳои олии Украина таҳсил мекунанд, гузаронида шуд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба иштирокчиёни Ҳамоиш Паёми махсус фиристод, ки он бо сипосгузорӣ истиқбол карда шуд. Дар ҷаласаҳои умумӣ ва дар рафти кори ду бахши илмии Ҳамоиш, ки таҳти роҳбарии олимон ва профессорони мактабҳои олии Харков баргузо гаштанд, донишҷӯён бо беш аз 30 маърӯзаҳои илмӣ оид ба масъалаҳои иқтисодиёти Тоҷикистон, рушди соҳаҳои энергетика, саноат, нақлиёт ва ком-

муникатсия, инчунин иҷтимоӣ-фарҳангӣ баромад карданд. Дар доираи Ҳамоиш Универсиадаи якуми донишҷӯёни Тоҷикистон аз рӯи 7 намуди варзишӣ, ки дар он 11 даста аз шаҳру вилоятҳо иштирок варзиданд, баргузор гардид. Инчунин дар рӯзҳои Ҳамоиш фестивали мусиқии донишҷӯёни Тоҷикистон доир гардид. Бо мақсади ҳамоҳангсозии фаъолияти рӯзмарраи таълимӣ дар Ҳамоиш Шӯрои донишҷӯёни Тоҷикистон таъсис дода шуд.

Алоқаҳо миёни олимони ду кишвар, хусусан тавассути ҳамкориҳо байни Академияи илмҳои миллии Украина (АИМ) ва Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсеа мёбанд. Қайд кардан бамаврид аст, ки Академияи илмҳои Украина танҳо дар соҳаи математика 30 номзади илм ва 15 доктори илмро аз Тоҷикистон тайёр кардааст.

Робитаҳои фарҳангии ду кишвар дар ҳоли рушди доимӣ қарор доранд. Моҳи январи соли 2012 дар Иттифоқи нависандагони миллии Украина бо дастгирии Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯнамоии китоби нависандаи машҳури украинии асри ХХ, лауреати ҷоизаи давлатии ба номи Леся Украинка, Григор Тютюнник, ки ба забони тоҷикӣ нашр шуда буд, гузаронида шуд. Дар рӯнамоии китоб роҳбарон ва аъзои Иттифоқи нависандагони Украина, намояндагони ҷомеаи эҷодкорон ва олимон, рӯзноманигорон, дипломатҳо, инчунин аъзои диаспораи тоҷикони Украина иштирок варзиданд. Иштирокчиёни рӯнамоӣ хотирнишон мекарданд, ки чопи китоби нависандаи машҳури украинӣ Г. Тютюнник ба забони тоҷикӣ бештар барои инкишофи ҳамкориҳои эҷодии нависандагон ва шоирони ду халқ, ба ҳам наздик сохтани фарҳанги халқҳои тоҷику украин мусоидат менамояд.

19 апрели соли 2012 Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Украина дар доираи чорабиниҳо бахшида ба 20 солагии барқароркунии муносибатҳои дипломатии Тоҷикистону Украина дар Донишгоҳи Миллии ба номи Тарас Шевченкои шаҳри Киев конфронси илмӣ-амалии “Тоҷикистон ва Украина дар фазои Авруосиё. Намунаи муколама”-ро гузаронид. Инчунин Сафорат намоиши китобҳои нависандагон ва шоирони тоҷикро, ки ба забони украинӣ чоп шудаанд, инчунин китобҳои муаллифони украиниро, ки ба забони тоиҷикӣ нашр шудаанд, барпо намуд.

Робитаҳо байни Академияи миллии санъати Украина, Иттифоқи рассомони Украина ва Иттифоқи рассомони

Тоҷикистон мешаванд мустаҳкам мегарданд. Дар ин самт ҷонибҳо ба масъалаҳои ташкили муштараки омӯзиши эҷодкорони ҷавон ва намоишгоҳҳои санъати таваҷҷӯҳи доимӣ зоҳир менамоянд. Дар ин росто, моҳҳои феврал-марти соли 2012 намоишгоҳи шахсии корҳои рассоми ҷавони Олеся Ҷураева, ки зодаи Тоҷикистон аст, баргузор гашт.

Ҳамчунин намунаи дигари рушди робитаи фарҳангии тоҷикистонӣ-украинӣ, фаъолияти рассоми украин Ксения Шевченко мебошад, ки бахшида ба эҷодиёти намояндаи адабиёти классикии тоҷик, шоир ва файласуфи машҳури асри XV Абдураҳмони Ҷомӣ, кори илмӣ анҷом додааст. Ксения Шевченко тавассути ҳунари худ тавонистааст ҳамасронро ба мероси бузурги Абдураҳмони Ҷомӣ аз диди нав ошно созад.

Имрӯз дар Украина теъдоди зиёди тоҷиктаборон ба таври доимӣ зиндагӣ мекунанд. Ба ҳаёту фаъолияти онҳо шинос шуда, бо боварӣ метавон гуфт, ки тоҷикон метавонанд бо ҳамватанони худ, ки имрӯз таҷассумгари ҳам ватани таърихии худ ва ҳам Украинаи бародар мебошанд, ифтихор намоянд. Аз ҷумла, лоиҳаи Бобоевҳо, ки муқими вилояти Харков мебошанд, дар ин кишвар соҳиби эҳтироми ин кишваранд. Фарзанди аввали ин оила Рустам мастери шоистаи варзиши Украина буда, дар намуди варзишии "армсрейлинг" (бозухобонӣ) 18 маротиба қаҳрамони Украина, 15 маротиба қаҳрамони Аврупо, 18 маротиба қаҳрамони ҷаҳон гаштааст. Дастовардҳои ӯро бародараш Руслан ва хоҳараш Снежана давом дода истода, аллакай чандин маротиба унвонҳои қаҳрамони Украина, Аврупо ва ҷаҳонро дар ин намуди варзиш соҳиб шудаанд. Оилаи Ҳикматулло Ҳоҷиев низ намунаи чунин оилаҳои интернатсионалии баруманд ва соҳибэхтиром мебошад. Ин шахс алҳол ҷомеаи фарҳангӣ-миллии тоҷикони Қримро роҳбарӣ менамояд. Писаронаш Тимур ба ҳайси муҳандис ва Рустам хизматчии ҳарбӣ мебошанд. Духтараш Елена ҳамчун омӯзгори беҳтарини вилояти Львов шинохта шуда, ба эҷодиёт низ шуғл дорад. Ба наздикӣ ӯ маҷмӯаи шеърҳои худро бо забони тоҷикӣ аз нашр баровард.

Қайд кардан зарур аст, ки намояндагони диаспораи тоҷикон дар инкишофи иқтисодии минтақаҳои гуногуни Украина низ саҳми арзанда мегузоранд. Чунончи, хоҷагии кишоварзии "С-Росток"-и аз вилояти Николаевск, ки роҳбараш тоҷикистонӣ Тоҳир Садриддинов мебошад, ба ҳайси яке аз хоҷагиҳои беҳтарини Украина шинохта шудааст.

Ҳамкориҳои байниминтақавии ду кишвар самарабахш инкишоф меёбанд. Дар доираи ин ҳамкориҳо дар соли 2009 ҳайати Тоҷикистон дар ярмаркаи "Слабожанский" ва ҳамоиши сармоягузорӣ-инноватсионӣ, ки дар вилояти Харков баргузор гардид, иштирок намуд. Дар рафти ин сафар Ёддошти ҳусни тафоҳум байни мақомоти иҷроияи идораи давлатии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маъмурияти давлатии вилояти Харков оид ба ҳамкориҳои тиҷоратӣ – иқтисодӣ, илмӣ-техникӣ ва гуманитарӣ ба имзо расид. Дар навбати худ 28-30 октябри соли 2009 ҳайати расмии вилояти Харков ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ташриф оварда. Хотирнишон кардан муҳим аст, ки оид ба масъалаҳои робитаҳои мутақобилаи минтақавӣ Созишномаҳои ҳамкориҳои тиҷоратӣ-иқтисодӣ, илмӣ-техникӣ, ва фарҳангӣ миёни вилоятҳои Суғд ва Днепропетровск ва созишномаи ҳаммонанд миёни вилоятҳои Хатлон ва Луганск ба имзо расидаанд. Ин созишномаҳо ҷиҳати дар сатҳи минтақавӣ ба роҳ мондани ҳамкориҳои дуҷониба дар соҳаҳои хоҷагидорӣ, саноат, энергетика, маориф, таъсиси истеҳсолоти муштарак ва ба Тоҷикистон ворид кардани технологияҳои муосир заминаҳои хуби ҳуқуқиро муҳайё намудаанд.

Ҳамзамон масъалаҳои ҳамкориҳои дуҷониба баррасии ҷиддӣ ва таҳлилро талаб мекунад. Омӯзиши ҳолати тиҷорати дуҷониба нишон медиҳад, ки барои Ҷумҳурии Тоҷикистон тиҷорат бо Украина тавозуни манфӣ. Агар аз рӯи натиҷаҳои соли 2010 воридоти молмаҳсулоти украинӣ ба Тоҷикистон дар маҷмӯъ 188,7 млн. доллари амрикоиро (94%) ташкил дода бошад, пас содирот ба ин кишвар ҳамаги ба миқдори 11,3 млн. долл. америкоӣ анҷом дода шудааст.

Мӯҳлати Созишнома "Оид ба ҳамкории дарозмуддати иқтисодии барои солҳои 2003-2013" ва "Барномаи ҳамкориҳои иқтисодии байнидавлатҳо барои солҳои 2003-2013" ба наздикӣ ба анҷом мерасад. Бинобар ин ҷониби Тоҷикистонро зарур аст, ки зимни аз нав таҳия намудан ва ба имзо расонидани ин ҳуҷҷатҳо тағйиротҳо дар иқтисодиёти ду кишварро ба назар гирифта, ҷиҳати таъмини тавозуни содироту воридот бо ин кишвар тадбирҳо андешад.

Дар хулоса гуфтан мумкин аст, ки аз нуқтаи назари таърих 20 сол – муддати на он қадар зиёд мебошад, вале дар ин муддат дар муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Украина корҳои

хеле зиёд ба анҷом расидааст. Пояҳои меъёрӣ-ҳуқуқии устувор ташкил шудааст, дар соҳаҳои иқтисодиёт, маориф ва фарҳанг ҳамкориҳо инкишоф ёфта истодаанд, робитаҳо байни минтақаҳо ва муассисаҳои истеҳсолии ду кишвар васеъ шуда истодаанд. Муҳим он аст, ки байни кишварҳои мо муносибатҳои гарму эътимодомез барқарор шудааст, ки ба таври анъанавӣ хусусияти дӯстона дошта, дар баррасӣ ва ҳалли масъалаҳои сиёсати байналхалқӣ бо ҳамдигарфаҳмӣ фарқ мекунад. Бо боварӣ метавон гуфт, сафарии корӣ ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Киев, ки 1-2 июли соли 2012 бо таклифи Президенти Украина Виктор Янукович сурат гирифт, далели чунин муносибатҳои дӯстона мебошад.

Зимни ин сафар сарони давлатҳо масъалаҳои ҳамкориҳои дуҷонибаро муҳокима карда, тамоюли инкишофи мусбии муносибатҳои тоҷикӣ-украиниро дар бисёри соҳаҳо иброз доштанд. Бо назардошти ин итминон аст, ки дар оянда муносибатҳои дуҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Украина торафт вусъат пайдо намуда, ба сатҳи боз ҳам баландтар хоҳанд расид.

Абдугани Мамадазимов

Основные этапы становления и развития двусторонних отношений между РТ и ЕС

Условно, можно выделить три основных этапов в становления и развития межгосударственных отношений между Республикой Таджикистан и Европейским Союзом.

1-й этап (1992-2001 гг.). Этап гуманитарного сотрудничества ЕС и РТ в рамках комплекса взаимоотношений ЕС – СНГ и ЦА.

Совместное заявление стран Европейского экономического сообщества (ЕЭС) от 31 декабря 1991 г., в котором было закреплено признание государственной независимости государств, возникших на территории бывшего Советского Союза, выступило основой отношений формирующего европейского Союза с этими новыми государствами, включая РТ.

Общеизвестно, что в 1992 году согласно Маастрихтского Договора было образовано Европейский Союз в составе 15 стран Старого Света, который в следующем году (1993 г.) стал полноправно функционировать. Юридическое оформление сообщества государств (ЕС), в первом случае, и усилия по координации действий для региональной кооперации государствами (ЦА), в другом, оставили свой неизгладимый отпечаток в становлении и развитии двусторонних отношений между ЕС и государствами региона, включая Таджикистан, где региональный подход до сих пор преобладает над страновом подходом или в меньшей мере взаимодополняют друг друга.

В начальном этапе (1992-93 гг.) регион Центральной Азии не рассматривался как самостоятельным направлением внешней политики Евросоюза, а рассматривался только в рамках СНГ. Свидетельством которого является разработанной уже в конце 1991 году программа ТАСИС - техническая помощь странам СНГ.

Общие цели в отношении стран СНГ в сферах ядерного нераспространения и поддержки реформ обусловили приоритетное развитие отношений ЕС с Казахстаном и Кыргызстаном.

Сложная военно-политическая ситуация в Таджикистане в первые годы налаживания двусторонних отношений не позволил их поступательного развития, включая сферы технического сотрудничества. Представительство ТАСИС, открытое в Душанбе в 1992 г. вынуждено было через несколько месяцев функционирования свернуть свою деятельность из-за угрозы безопасности его сотрудникам после возгорания гражданской войны. Именно гражданская война и ее негативные последствия (вынужденная миграция, продовольственная угроза и т.д.) стали диктовать сферу деятельности в двусторонних отношениях. После закрытия офиса ТАСИС ЕС не стал полностью сворачивать отношения с Таджикистаном. Акцент переместился в гуманитарную сферу, где Еврокомиссия стала тесно сотрудничать с ПРООН и другими организации. Через год (1993 г.) в г. Душанбе открывается региональное представительство Гуманитарного департамента Европейской Комиссии (ЕСНО) для Центральной Азии. Именно деятельность этой организации Евросоюза выступил символом первого этапа двусторонних отношений - гуманитарное сотрудничество.

Забегая вперед, отметим, что хотя в 1995 году проекты ТАСИС были возобновлены, то после убийства одного из сотрудников его представительства по истечении трех месяцев после подписания Общего соглашения о мире и национального согласия (30 ноября 1997 г.) они были заново свернуты и только в 2000 году были вновь возобновлены. Эти негативные обстоятельства не позволили полному раскрытию в Таджикистане потенциала одной из важных программ ЕС в постсоветском пространстве.

В 1994 году РТ и ЕС обмениваются нотами, где говорится, что правовыми основами двусторонних отношений будет выступать Соглашение о торговле и сотрудничества, подписанного еще между СССР и ЕС в 1989 году. Таким образом, внутриполитическая ситуация в РТ выступает основным препятствием дальнейшему углублению связей РТ с ЕС. Евросоюз тем временем из-за российского и каспийского факторов в 1994-1997 гг. вынужден был к дифференциации общей стратегии на постсоветском пространстве и к выработке собственно центральноазиатской

политики. Цели укрепления независимости и государственности стали доминирующими в подходах Евросоюза в регионе и определили наращивание двусторонних связей с центральноазиатскими странами, в первую очередь, Узбекистаном и Казахстаном. В 1998-2001 гг. доминирующей целью центральноазиатской политики ЕС становится укрепления региональных кооперационных механизмов.

После подписания Общего Соглашения о мире и национального согласия в июне 1997 году политическое руководство РТ в своих встречах на верхах и с высоких трибун (как трибуна Генассамблеи ООН) стал призывать лидеров мирового сообщества обращать внимание к обеспечении безопасности в Афганистане, в частности создания «пояса безопасности» вокруг него. В это время и в руководстве ЕС происходит переоценка значения Центральной Азии для системы общеевропейской безопасности. Это обусловлено возрастанием значимости новых «нетрадиционных угроз», среди которых резко выделялся наркотрафик, проходящий по северному маршруту (через Центральную Азию) доходил и в Западную Европу. В этом направлении особую роль играл Стамбульский саммит ОБСЕ (ноябрь 1999), в котором была принята Хартия европейской безопасности для нового столетия, существенно расширившая регион действия и усилившая институциональные возможности этой организации. Практически европейская система безопасности стала трансформироваться в евразийскую систему безопасности.

2-й этап (2001-2007 гг.). Этап тесного сотрудничества РТ и ЕС в обеспечении безопасности в Афганистане в рамках МССБ (ISAF)

Трагические события 11 сентября 2001 стремительно выдвигают проблемы обеспечения безопасности и борьбы с международным терроризмом на мировую повестки дня. Стабилизация внутриполитической ситуации к этому времени позволяет РТ наращивать внешнеполитические усилия и выступить серьезным партнером Международной коалиции в борьбе с международным терроризмом в Афганистане, возглавляемой западными странами.

1 ноября 2001 г. Президент Эмомали Рахмон принял Луиса Мишеля министра иностранных дел Королевства Бельгии, пред-

седательствующий в Евросоюзе. В ходе встречи был обсужден широкий круг вопросов, предоставляющий взаимный интерес, где вопросы усиления международного антитеррористического сотрудничества и перспектива разрешения афганского кризиса стояли в переднем плане.

А 15 ноября текущего года (2001 г.) Президент Эмомали Рахмон принял Жана Лемьера, руководителя Европейского Банка Реконструкции и Развития, в ходе встречи были обсуждены вопросы установления более тесных взаимоотношений между РТ и ЕБРР.

4 декабря 2001 года Президент Эмомали Рахмон принял верительные грамоты главы представительства Еврокомиссии в Таджикистане (с резиденцией в Казахстане) Алана Ваддамса. В ходе первой встречи президента РТ и посла Евросоюза состоялся обмен мнениями о состоянии и перспектив сотрудничества РТ и Европейского Союза. «Мы и в будущем будем придавать важное значение сотрудничества с Еврокомиссией и его институтам- говорил Эмомали Рахмон его первому послу, - в плане использования возможностей Вашей авторитетной организации для развития национальной экономики Таджикистана в условиях строительства демократического гражданского общества».

Через 2 дня 6 декабря 2001 года в Брюсселе состоялось 1 –е заседание совместного комитета ЕС-РТ, где таджикскую делегацию возглавил министр финансов С. Нажмиддинов. Деятельность данного совместного комитета, который ежегодно заседал поочередно в обеих столицах (Душанбе и Брюссель) до 2008 года (итого 8 заседаний) стал фактором оживления сотрудничества во всех взаимовыгодных областях и перевода двусторонних отношений в новый, более высокий уровень.

2 января 2002 г. Эмомали Рахмон принял министра обороны Франции Алена Ришара, прибившего в Таджикистан с визитом, в ходе встречи глава государства подтвердил неизменность позиции его государства относительно готовности к тесному практическому сотрудничеству со странами международной антитеррористической коалиции. По итогам встречи было решено о дислокации в душанбинском аэропорту ограниченного французского миротворческого контингента, участвующего в антитеррористических операциях в Афганистане.

22 января 2002 году состоялся телефонный разговор между президентом РТ Эмомали Рахмон и президентом Французской Республики Жак Шираком. Они обменялись мнениями по широкому кругу вопросов от окончательного политического урегулирования в Афганистане до условиях пребывания французских военнослужащих на территории Таджикистана. Эмомали Рахмон призвал своего французского коллеги поддержать инициативу таджикской стороны о заключении с Евросоюзом Соглашение о партнерстве и сотрудничестве (СПС). Жак Ширак заверил о своей полной поддержке Таджикистану в данном направлении.

Как было подчеркнуто выше, по объективным причинам правовой основой двусторонней отношений между РТ и ЕС долгие годы послужил Соглашение о торговле и сотрудничества, подписанного между СССР и ЕС еще в 1989 году. А три страны региона (КР, РК и РУз) подписали аналогичное соглашение в 1995-1996 годах.

Долгожданное Соглашение о партнерстве и сотрудничестве было подписано 11 октября 2004 года вовремя визита Эмомали Рахмона в Бельгию (Люксембург?), а до ратификации данного документа со стороны всех национальных парламентов действовало временное Соглашение о торговле и мерам по торговле, подписанное также в этот день.

Еще раз, забегая вперед, подчеркнем, что дальнейшее расширение состава Европейского Союза в 2004 и 2007 годах, когда еще 12 новых стран вошли в него, продлило время ратификации данного Соглашение со стороны всех 27 государств ЕС и оно вступило в силу с 1 января 2010 года.

Два объективного фактора - увеличение площадей опиумного мака в Афганистане, несмотря на усилия антитеррористической коалиции и уход российских пограничников из таджикско-афганской границы вывели сотрудничество РТ и ЕС в программах BOMCA/CADAP на передний план, которые были направлены на борьбы с наркотрафиком и усиления границы.

28 июля 2005 года Совет ЕС учреждает новую должность Специального представителя ЕС по Центральной Азии и назначает Яна Кубиша на эту должность. Позже его в этом посту меняет Пьер Морель.

Тесное сотрудничество в антитеррористической операции в Афганистане с одной стороны, и с другой стороны, создание аль-

тернативных путей транспортировки энергоносителей из Центральной Азии, а также содействие государствам региона в пути построения демократического и правового государства с рыночной экономикой, актуализирует выработки выверенной долгосрочной программы для сотрудничества с Центральной Азией.

К этому времени (2007 г.), в основном, завершая приема новых членов из числа стран Восточной Европы и успешно реализуя различные партнерские отношения (с государствами бассейна Черного моря и Южного Кавказа) Евросоюз несколько приблизился к Центральноазиатскому региону.

3-й этап (2007- по настоящее время). Этап кристаллизации двусторонних отношений в рамках регионального контекста.

Третий, нынешний этап берет свое начало с 23 июня 2007 года, когда в рамках председательствования Германии, на сессии Европейского Совета в Брюсселе была одобрена Стратегия Европейского Союза по сотрудничеству во имя развития с Центральной Азией (2007-2013 гг.).

Приняв данную Стратегию, Евросоюз стал подчеркивать растущее значение Центральной Азии, являющееся результатом ее географического местонахождения на перекрестке между Европой и Азией, Россией и Южной Азией. В основу этой стратегии заложена концепция сбалансированных двусторонних и межрегиональных отношений, учитывающие различные потребности и соответствующий потенциал каждой отдельной страны. Она консолидировала как текущие, так и планируемые проекты Еврокомиссии и государств- членов ЕС. Еврокомиссия также увеличила свой бюджет сотрудничества с государствами региона на 2007-2013 гг. до 750 млн. евро, практически вдвое превысив предварительные прогнозные бюджетные параметры.

Если анализировать первый отчет о результатах выполнения данной Стратегии, который был предоставлен Совету Европы в июне 2008г., то отчетливо прослеживается возросшая заинтересованность стран ЦА в сотрудничестве с ЕС на всех сферах и на всех уровнях.

Еще одной отличительной чертой данной Стратегии является, на мой взгляд, равное паритетное отношение ЕС всем 5 странам региона, без деления их на богатого и бедного, обладателя огромных запасов углеводородов или не имеющего таковой,

страны верховья или низовья, демократически «продвинутого» или «отсталого» и т.д., поэтому она была воспринята с энтузиазмом во всех столицах региона.

Что касается важных мероприятий двусторонних отношений то, на первый план выходит визит Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в Брюссель, состоявшийся 10 февраля 2009 года. Он встретился с Председателем Европейской Комиссии Хосе Мануэл Баррозу, Верховным представителем Хавьером Солана, и руководством Европейского Инвестиционного Банка.

1 декабря 2009 года, после вступления в силу Лиссабонского договора, Представительство Европейской Комиссии было преобразовано в Представительство Европейского Союза в Республике Таджикистан.

Как было выше подчеркнуто, 1 декабря 2010 года, после ратификации со стороны всех участников, вступает в силу Соглашение о партнерстве и сотрудничестве (СПС) между ЕС и Таджикистаном. Это соглашение несколько расширило двустороннее сотрудничество, так как были созданы профильные межправительственные структуры как Совет сотрудничества (первое заседание-13 декабря 2010 года в Брюсселе), Комитет по сотрудничеству (первое заседание-16 марта 2011 года в Душанбе) и Парламентский комитет по сотрудничеству (первое заседание -15 марта 2010 года), которые призваны дальнейшему укреплению двусторонних отношений.

18 января с прибытием г-на Эдуарда Ауэра, первого постоянного Главы Представительства, существующее подведомственное Представительство было возведено на уровень полноправного Представительства.

Необходимо особо подчеркнуть важность и острую востребованность уникального опыта, постепенно становящей добрей традицией - заседания Диалога по правам человека по различным тематикам, практикующей со стороны Представительства ЕС в Таджикистане.

Данное полноправное Представительство стало также проводить дни культуры, инвестиционные форумы и другие мероприятия, направленные на дальнейшее укрепление таджикско-европейских отношений. Несколько активизировались также проекты как ТЕМПУС, Эразмус Мундус и другие.

В заключении, позвольте изложить основные характеристики становления и дальнейшее развитие двусторонних отношений между РТ и ЕС:

- добрая воля и желание сотрудничества (без наличия необходимых нормативно-правовых основ);

- бескорыстие и взаимопомощь (гуманитарная помощь и предоставление своей территории и инфраструктур);

- терпение и толерантность (в трудном пути демократизации общества и реализации огромного потенциала и резервов двустороннего сотрудничества).

Икромиддин Неъматов

Вазъи муносибатҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо Эрон

Ҷумҳурии Исломии Эрон дар қатори аввалинҳо истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар соли 1991 ба расмият шинохт ва моҳи январи соли 1992 аввалин шуда дар Душанбе Сафорати худро кушод. Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи июли соли 1995 Сафорати худро дар Теҳрон боз кард.

Қобили тазаккур аст, ки пайвандҳои қавии таърихӣ ва фарҳангии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон аз муҳимтарин омилҳои рушду густариши муносибатҳои ду кишвари дӯст ва ҳамзабон мебошанд.

Робитаҳои дуҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон дар давоми 21 сол сарфи назар аз марҳилаҳои душвори вазъи ду кишвар, пайваста рӯ ба инкишоф ниҳоданд. Чун натиҷа, имрӯз муносибатҳои дипломатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон дар сатҳи баланд қарор доранд. Сафарҳои расмии чандинкаратии сарони ду давлат аз соли 1992 то имрӯз ба кишварҳои ҳамдигар ба таҳкими муносибатҳои гуногунсоҳаи тарафайн такони ҷиддӣ бахшиданд. Дар ин муддат байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон беш аз 90 санади муҳими байнидавлатӣ ба имзо расид, ки онҳо дурнамои муносибатҳои ду кишвари дӯст ва ҳамзабонро муайян сохта, дар бунёди асосҳои ҳуқуқӣ ҷиҳати густариши минбаъдаи муносибатҳои дуҷониба нақши ҳалкунандаро ичро намуданд.

Такони мусбат ва самаранокро дар истифодаи васеи имкониятҳо ва густариши ҳамкориҳои бунёди иқтисодӣ Тоҷикистону Эрон, ки имрӯз сатҳи баланд касб кардаанд, инчунин баланд бардоштани нақши минтақавии ду кишвар, сафарҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон ба Ҷумҳурии Исломии Эрон 26-27.03.2011 (иштирок дар

дуюмин ҷашни ҷахонии Наврӯз), 24-25.06.2011 (ширкат дар Конфронси байналмилалӣ оид ба муборизаи ҷаҳонӣ бо терроризм), сафари расмии Раиси Ҷумҳури Исломии Эрон ҷаноби оқои доктор Маҳмуди Аҳмадинажод ба Тоҷикистон 4-5 сентябри соли 2011, 24-26 марти 2012 (иштирок дар тантанаҳои идона бахшида ба сеюмин ҷашни байналмилалии Наврӯз ва Конфронси байналмилалии ҳамкории иқтисодӣ доир ба Афғонистон-RECCA), инчунин мулокотҳои сарони ду кишвар дар Душанбе, Теҳрон ва 6 июни соли 2012 дар Пекин дар ҳошияи ҷаласаи навбатии сарони давлатҳои аъзои Созмони ҳамкории Шанхай эҷод намуданд.

Зимни мулоқоти хосаи сарони ду давлат - Эмомалӣ Раҳмон ва Маҳмуди Аҳмадинажод, инчунин музокироти расмӣ бо иштироки ҳайатҳои васеи ҷонибҳо, ки рӯзи 24 марти соли 2012 дар доираи сафари Президенти Ҷумҳурии Исломии Эрон ба Тоҷикистон баргузор гаштанд, масоили ҳамкории дуҷониба ва минтақавии ду кишвар, аз ҷумла дар бахшҳои сиёсӣ, иктисодӣ ва тиҷоратӣ, энергетика, саноат, ҳамлу нақл, илму техника, фановарӣ, кишоварзӣ, маориф ва фарҳанг баррасӣ шуданд. Дар ин мулоқотҳо доир ба татбиқи амалии лоиҳаҳои сершуморе, ки дар бахшҳои сиёсат, иқтисоду сармоягузорӣ, энергетика, нақлиёт ва илму фарҳанг рӯи коранд, гуфтугӯҳои судманд анҷом дода шуданд.

Ба сохторҳои марбутаи ду кишвар дастур дода шуд, ки барои ҳарчи зудтар ва бо сифати баланд такмил додани нақби Истиқлол, ба кор даровардани чархаи дуюми Нерӯгоҳи обӣ барқии Сангтӯда - 2, оғози сохтмони нерӯгоҳи Айнӣ дар дарёи Зарафшон ва ба поён расондани имконсанҷии техникӣ ва молиявии қисмати тоҷикистонии лоиҳаи бунёди роҳи оҳани Эрон-Афғонистон-Тоҷикистон-Қирғизистон-Чин чораҳои заруририро амалӣ намоянд.

Гуфтугӯҳои судманд, ҳамчунин доир ба дигар лоиҳаҳои судбахши дуҷониба ва ҳамгироии Тоҷикистону Эрон дар чаҳорчӯби муносибатҳои сеҷониба бо Афғонистон, Созмони ҳамкории иқтисодӣ (ЭКО) ва дигар созмонҳои минтақавию ҷаҳонӣ сурат гирифт. Ҳарду ҷониб ҳавасмандии устувори худро ба густариши бештари равобити дӯстӣ ва ҳамкории гуногунпаҳлӯ таъкид намуданд.

Музокираҳо нишон доданд, ки дар муносибатҳои дуҷонибаи Тоҷикистону Эрон самти мақсадноки ҳамкориҳои судманд муайян гардидааст.

25 марти соли 2012 дар шаҳри Душанбе гуфтушуниди сеҷонибаи саронии давлатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷумҳурии Исломии Афғонистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон баргузор гардид. Зикр гардид, ки ҳамкории бунёдии иқтисодӣ самти муҳимтарин ва афзалиятноки робитаҳои дарозмуддати сеҷонибаи Тоҷикистон, Афғонистон ва Эрон мебошад.

Дар ҷараёни мулоқот ба рушди ҳамкории сеҷониба дар таъмини субботу амният дар Афғонистон ва бозсозии имконоти иқтисодию иҷтимоӣ ва нақлиётию транзитии ин кишвар таваҷҷӯҳи зиёд зоҳир карда шуд. Аз рӯи натиҷаҳои он Ёддошти ҳусни тафоҳум миёни Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷумҳурии Исломии Эрон ва Ҷумҳурии Исломии Афғонистон дар хусуси сохтмони хати роҳи оҳан, интиқоли энергия (нафт, газ, барқ) ва об ба имзо расид.

Таъкид гардид, ки масоили татбиқи ин ва дигар тавофуқотӣ Тоҷикистон ва Афғонистону Эрон дар мӯҳлатҳои наздик дар ҷаласаи нахустини Комиссияи муштараки сеҷониба баррасӣ хоҳаид шуд.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҷаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон 9 марти соли ҷорӣ Вазири корҳои хориҷии ҶИЭ Алиакбар Солеҳиро, ки бо сафари расмӣ (7-9 март) дар Душанбе қарор дошт, ба ҳузур пазируфт. Зимни мулоқот ҳолати кунунӣ ва дурнамои муносиботи гуногунпаҳлӯи Тоҷикистону Эрон баррасӣ гардида, инчунин доир ба масоили минтақавию байналмилалӣ, мусоидат ба бозсозии ҳаёти осоишта дар Афғонистон ва дигар мавзӯъҳои мавриди таваҷҷӯҳ гуфтугӯ сурат гирифт.

Дар доираи ин сафар 8 марти соли 2012 вохӯрии Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҳамрохон Зарифӣ бо Вазири корҳои хориҷии ҶИЭ Али Акбар Солехӣ баргузор гардид. Зимни мулоқот масъалаҳои муносибатҳои дуҷониба, бахусус ҳамкорӣ дар соҳаҳои тиҷоратӣ-иқтисодӣ, энергетика, нақлиёт ва коммуникатсия, маориф баррасӣ шуданд. Ҷонибҳо ҳамкориҳои судманди ду кишварро дар соҳаҳои энергетика ва нақлиёт, аз ҷумла дар самти иҷрои тарҳи нерӯгоҳи обию барқии «Сангтуда-2», сохтмони нақби мошингарди «Истиқлол», лоиҳаи пайвастшавии роҳҳои оҳани Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон, Қирғизистон ва Хитой, муҳим арзёбӣ карданд.

Дар рафти музокирот инчунин масоили мубрами минтақавӣ ва байналмиллалӣ мавриди баррасӣ ва табодули афкор қарор гирифт.

Тавсеаи ҳамкориҳои гуногунсоҳаи Тоҷикистону Эрон 9 марти соли 2012 дар мулоқоти Раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурӣ Шукурҷон Зуҳуров бо Алиакбар Солеҳӣ баррасӣ гардид. Дар мулоқот ҷонибҳо масъалаҳои густариши равобити Тоҷикистону Эрон дар заминаҳои сиёсӣ, иқтисодию тиҷоратӣ, энергетика, илму фарҳанг, сармоягузорӣ ва масъалаҳои башардӯстонаро муҳокима намуданд. Раиси Маҷлиси намояндагон Шукурҷон Зуҳуров таъкид кард, ки Парлумони касбии Тоҷикистон барои таҳкими ҳамкориҳои ҳамаҷониба байни ду кишвар саҳми худро гузошта, саъй менамояд, ки тамоми асосҳои зарурии ҳуқуқӣ дар ин замина фароҳам оварда шавад. То имрӯз, дар ин самт санадҳои зиёди танзимкунандаи ҳамкориҳои дуҷониба ба имзо расидаанд, ки равобити ду давлатро дар соҳаҳои сиёсат, иқтисод ва фарҳанг дарбар мегиранд. Аксари онҳо аз ҷониби Маҷлиси намояндагон ба тасвиб расидаанд.

Вазири корҳои хориҷии Эрон Алиакбар Солеҳӣ нахустин сафари расмии худро ба Тоҷикистон қадами устувор дар равобити гуногунсоҳаи ду кишвари дӯст ва бародар - Тоҷикистону Эрон маънидод кард ва дидору мулоқотҳояшро бо мақомоти баландпояи Тоҷикистон самарабахш ва муфид арзёбӣ намуда, натиҷаи онро барои миллат ва кишвари худ муҳим хонд. ӯ Тоҷикистонро яке аз асоситарин шарики иқтисодии кишвараш дар минтақаи Осиёи Марказӣ унвон карда, изҳор дошт, ки Эрон хостори тавсеа ва таъмиқи ҳарчӣ бештари муносиботи худ бо Тоҷикистон дар ҳамаи арсаҳо мебошад.

Масъалаи таъмини сулҳу суббот ва барқарорсозии Афғонистон дар доираи ҳамкориҳои Тоҷикистону Эрон мавқеи хоса дорад. Дар доираи ин ҳамкориҳо 14 июни соли 2012 дар шаҳри Кобул мулоқоти Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҳамрохон Зарифӣ бо Вазири корҳои хориҷии ҶИЭ Алиакбар Солеҳӣ баргузор гардид.

Зимни он, ҷонибҳо масъалаҳои рушди идома бахшидани ҳамкории тиҷоратию иқтисодии Тоҷикистону Эрон бо Афғонистон ва ҷалби ҳамтоёни минтақавӣ ва ниҳодҳои молиявии байналмиллалӣ ҷиҳати тезонидани татбиқи лоиҳаҳои дорои аҳамияти умумиминтақавӣ мавриди муҳокима қарор доданд. Дар ҷараёни мулоқот аҳамияти дар амал татбиқ, намудани лоиҳаҳои минтақавӣ бо ҷалби Афғонистон ва кишварҳои ҳамсояи он, сохтмони иншоотҳои инфрасохтории байни Тоҷикистону Эрон тавассути қаламрави Афғонистон таъкид гардид.

Роҳбарони идораҳои сиёсати хориҷӣ ҳамчунин ба Конфронси вазирони корҳои хориҷии кишварҳо тахти унвони «Қалби Осиё», ки натиҷахои он ба сулҳу суботи Афғонистон таъсири мусбат расонида, ба рушду густариши иҷтимоию иқтисодии ин кишвар мусоидат мекунанд, таваҷҷӯҳи хоса зоҳир намуданд.

Дар доираи хамкориҳои бисёрҷониба робитаҳои байнипарламентии Тоҷикистону Эрон низ тайи солҳои охир ривоҷи тоза мегиранд. Миёни Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Маҷлиси Шӯрои Исломии Ҷумҳурии Исломии Эрон гурӯҳи байнипарламентӣ фаъолият менамояд, ки нақши он дар тавсеаи ҳамкории ду кишвар муассир аст.

Робитаҳои иқтисодию тиҷоратии Тоҷикистону Эрон беш аз пеш густариш меёбанд. Миёни ду кишвар Комиссияи муштараки байнидавлатии иқтисодию тиҷоратӣ амал менамояд, ки фаъолияти назаррас дорад. Рӯзҳои 26-29 майи соли 2012 дар шаҳри Теҳрон ҷаласаи нӯҳуми Комиссияи муштараки ҳамкориҳои тиҷоратӣ, иқтисодӣ, техникӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон баргузор гардид, ки он ҷиҳати амалӣ намудани созишномаҳои дуҷониба чораҳои мушаххасро ба тасвиб расонд.

17 феврали 2011 дар доираи мулоқоти кории комиссияи Кумитаи муштараки ҳамкориҳои саноатӣ ва маъдан дар Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ширкати саҳҳомии пӯшидаи «Лион Ковон Кониҳои Симони байналмилал»-и Ҷумҳурии Исломии Эрон дар соҳаи сохтмон ва баистифодадиҳии корхонаи сементбарорӣ дар Тоҷикистон Созишнома ба имзо расид. Мутобиқи санади мазкур ширкати «Лион Ковон Кониҳои Симонӣ байналмилал»-и Ҷумҳурии Исломии Эрон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон корхонаи сементбарорӣ бунёд менамояд, ки иқтидори он истеҳсоли 2 миллион тонна дар як сол буда, он дар ду марҳила сохта ба истифода дода мешавад. Маблағи сохтмони корхона дар ҳудуди 500 миллион доллари ИМА-ро ташкил медиҳад. Созишномаро Вазири энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон Гул Шералӣ ва мудир омили ширкати «Лион Ковон Кониҳои Симонӣ байналмилал» Ғуломхайдар Иброҳимбой Саломӣ ба имзо расониданд.

Намояндагии тиҷоратии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Исломии Эрон аз 29 март то 31 марти 2011 дар «Кохи ваҳдат»-и шаҳри Душанбе нахустин намоишгоҳи тахассусии кишоварзии гулу

гиёҳҳои ороишӣ ва ниҳолҳои Эронро баргузор намуд, ки дар он ҳудуди 15 ширкати эронӣ, ки ба парвариши гулу гиёҳ, ниҳолҳои гуногун ва мурғпарварию моҳидорӣ машғуланд, иштирок намуданд. Дар доираи баргузории намоишгоҳи мазкур мулоқоти роҳбарону намояндагони ширкату корхонаҳои Тоҷикистону Эрон, ки дар бахши растанипарварӣ ва мурғпарварӣ шуғл меварзанд баргузор гардида, дар он масъалаҳои ба роҳ мондани ҳамкориҳои минбаъда баррасӣ гардид.

Дар доираи чорабиниҳо оид ба тавсеаи ҳамкориҳои тиҷоратӣ Намояндагии тиҷоратии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Исломии Эрон аз 29 март то 31 марти 2011 дар шаҳри Душанбе нахустин намоишгоҳи тахассусии кишоварзии гулу гиёҳҳои ороишӣ ва ниҳолҳои Эронро баргузор намуд. Дар ин намоишгоҳ 15 ширкати эронӣ, ки ба парвариши гулу гиёҳ, ниҳолҳои гуногун ва мурғпарварию моҳидорӣ машғуланд, иштирок намуданд. Дар доираи баргузории намоишгоҳи мазкур мулоқоти роҳбарону намояндагони ширкату корхонаҳои Тоҷикистону Эрон, ки дар бахши растанипарварӣ ва мурғпарварӣ фаъолият меварзанд, баргузор гардида, дар он масъалаҳои ба роҳ мондани ҳамкориҳои минбаъда баррасӣ гардид.

Робита ва ҳамкориҳои дуҷонибаи кишварҳо дар дигар сатҳҳо низ таҳкиму тавсеа меёбад. Дар давоми ду соли охир (солҳои 2011 - 2012), якчанд сафарҳои корияи ҳайъатҳои тоҷикистонӣ ба Ҷумҳурии Исломии Эрон ва эронӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расид, ки зимни онҳо масъалаҳои муҳими ҳамкориҳои дуҷониба баррасӣ гардида, ҳамзамон санадҳои муфиди ҳамкориҳои соҳавӣ оид ба маориф, мудофиа, нерӯи об, саноат, кишоварзӣ, сохтмон ва ғайра ба имзо расиданд. Аз ҷумла, рӯзҳои 15-26.01.2011 дар Теҳрон Конференсияи илмӣ ба муносибати ба истифода додани Пажӯҳишгоҳ - бемористони махсуси амрози занона, ки вобаста ба масъалаҳои бемориҳои занона корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва муолиҷавиро анҷом медиҳад, баргузор гашт, ки дар он ҳайати Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ширкат варзид. Ҳамчунин намояндагони Палатаи савдо ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон17-19 январи соли 2011 дар Теҳрон дар ҷаласаи 15-уми Кумитаи иҷроияи Палатаи савдо ва саноати кишварҳои узви Созмони ҳамкории иқтисодӣ (СҲИ) ширкат варзиданд.

Рӯзҳои 19-21 феврали 2011 дар Теҳрон 24-умин Конференсияи байналмиллалии Маҷмааи ҷаҳонии тақриби мазоҳиб дар мавзӯи «Роҳкорҳои андеша ва корбурди таҳқиқи тақриби мазоҳиби исломӣ» баргузор гардид, ки дар он бештар аз 150 меҳмон, тақрибан аз 50 кишвари ҷаҳон иштирок доштанд. Аз Ҷумҳурии Тоҷикистон бо даъвати ҷониби эронӣ Раиси намояндагони баландмақоми Кумита оид ба корҳои динӣ назди Ҳукумат ва Шӯрои уламои Ҷумҳурии Тоҷикистон ширкат варзиданд.

Рӯзҳои 28 феврал ва 1 марти соли 2011 дар Теҳрон нӯҳумин Иҷлосияи ноҳиявии стандарткунонии номҳои чуғрофиёӣ - гурӯҳи ҷануб ғарби Осиё (ғайри кишварҳои арабӣ) баргузор гардид, ки дар ин Иҷлосия намояндагони кишварҳои узв пазируфта шудани кишвари Тоҷикистонро ба узвияти гурӯҳи ноҳиявии ҷануб ғарби Осиё (ғайри кишварҳои арабӣ) ва низ дар гурӯҳи мутахассисони номҳои ҷуғрофиёии Созмони Милал (United Nations Group of Expert on Geographical Names) (UNGEGN) тарафдорӣ намуданд.

11 майи соли 2011 ва 7 майи соли 2012 ҳайати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иштироки намояндагони Вазорати корҳои хориҷӣ, Академияи илмҳо, зиёиён (намояндагони соҳаи фарҳанг, шоирон, нависандагон), донишгоҳҳои олии ҷумҳурӣ, инчунин кормандони ВАО-и ватанӣ ба ш. Теҳрони Ҷумҳурии Исломии Эрон ҷиҳати иштирок дар 24 ва 25-умин Намоишгоҳи байналмилалии китоби Теҳрон сафар намуданд. Ҳайъати мазкурро Сардори Раёсати итгилоот, матбуот, таҳлил ва тарҳрезии сиёсати хориҷии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон Давлаталӣ Назриев роҳбарӣ намуд. Намояндагони Тоҷикистон ҳамзамон аз шаҳрҳои қадимии Эрон, ба мисли Теҳрон, Исфаҳон ва Кошон боздид намуда, бо ёдгориҳои таърихии ин шаҳрҳои бостонӣ, ба монанди Кохи Саъдобод, Кохи Гулистон /Теҳрон/, Майдони Нақши Ҷаҳон, Масҷиди шайх Лутфулло, Манораи Ҷунбон, Кохи Чилсутун, Сиву се пул, Пули Ҳоҷу /Исфахон/ ва Боғи Фин /Кошон/ дидан намуда, бо хотироти нек ба ватан баргаштанд.

13 майи соли 2011 дар Теҳрон дар хошияи 24-умин Намоишгоҳи байналмилалии китоби Теҳрон дар толори Аҳли эҷоди намоишгоҳи мазкур бо ташаббуси Сафорати ҶТ дар ҶИЭ ва Анҷумани дӯстии Эрону Тоҷикистон маҳфили эҷодии бахшида ба 70-солагии Шоири халқии Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи А. Рудакӣ Лоиқ Шералӣ гузаронида шуд.

16 майи соли 2011 дар толори 1200-нафараи Шӯрои исломии шаҳри Карач «Ҳамоиши зодрӯзи Фирдавсӣ, шоире барои ҳамаи ҳазораҳо» баргузор гардид. Ин Ҳамоиш дар чаҳорчӯби Тафоҳумномаи фарҳангӣ, илмӣ, ҳунарӣ, ва гардишгарӣ байни Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Эрон ва устондори Албурз (ҶИЭ) аз 15 сентябри соли 2010 доир гардид, ки дар он Сафири Фавкулодда ва Мухтори ҶТ дар ҶИЭ Д.Ҳотамов, раиси Анҷумани дӯстии Эрон ва Тоҷикистон А.М.Шабистарӣ, Раиси вилоят Исо Фарҳодӣ, Раиси шаҳр Сайидалӣ Оқозода, олимони тоҷик ва эронӣ -профессорон Худоӣ Шариф ва Олимҷон Қосимӣ, ӯстод Рашид Кокованд, доктор Муҳаммадалӣ Исломии Надушан, доктор Мирҷалолиддин Каззозӣ дар бораи шахсияти Фирдавсӣ ва асари безаволаш «Шохнома» суханрониҳои пурмазмун карданд.

16.05.2011 дар Карач бо иштироки Сафири Фавкулодда ва Мухтори ҶТ дар ҶИЭ Давлаталӣ Ҳотамов ва шаҳрдори Карач Сайидалӣ Оқозода маросими кушодашавии парки ба номи «Тоҷикистон» баргузор гардид. Ҳамон рӯз байни Сафири Фавкулодда ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҶИЭ Д. Ҳотамов ва устондори Албурз (Ҷумҳурии Исломии Эрон) ва шаҳрдори Карач Тафоҳумномаи фарҳангӣ, илмӣ, ҳунарӣ ва гардишгарӣ ба имзо расонида шуд.

22 то 26 апрели 2012 бо даъвати ҷониби эронӣ Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон Шерхон Салимзода ҷиҳати иштирок дар мулоқоти прокурорҳои кишварҳои узви Созмони ҳамкории иқтисодӣ ба Теҳрон сафари корӣ анҷом дод. Дар рафти сафар Шерхон Салимзода бо Прокурори генералии Ҷумҳурии Исломии Эрон Оятулло Омулӣ Лориҷонӣ мулоқот намуда, заминаҳои тавсеа ва тақвияти ҳамкориҳои ниҳодҳои қудратии ду кишварро мавриди баррасӣ қарор доданд.

5-10 майи 2012 Вазири нақлиёт ва коммуникатсия Ҷумҳурии Тоҷикистон Низом Ҳакимов ҷиҳати ширкат дар Ҳамоиши байналмилалии «Хуросони ҷанубӣ, транзит ва тавсеаи меҳвари Шарқ» (шаҳри Бирҷанд, 7-8.05.2012) ба ҶИЭ сафар намуд. Дар ҷараёни сафар, рӯзи 06 майи соли 2012 дар Теҳрон мулоқоти Вазири нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон Низом Ҳакимов бо Вазири роҳ ва шаҳрсозии Ҷумҳурии Исломии Эрон Али Некзод Самарин баргузор гардид. Вазирони ду кишвар тасмим гирифтанд, ки лоиҳаи бунёди роҳи оҳани Қашғар - Ҳирот, ки Чин, Қирғизистон, Тоҷикистон, Афғонистон ва Эронро ба ҳам мепайвандад, то се моҳи оянда омода шавад.

Қобили зикр аст, ки бахши тоҷикистонии сохтмони ин роҳро ширкати эронии «Метро» таҳия менамояд, ки он 392 километрро ташкил дода, мушкилтарнии он, қитъаи Ваҳдат-Карамиқ (марзи Қирғизистон) мебошад, ки ҳудудан 270 км масофа дорад. Бо дар назардошти релефи маҳал, сохтмони ҳар километр роҳи оҳан, аз 8 то 10 миллион доллар арзиш хоҳад дошт. Ҳамчунин бунёди 16 километр нақб ва 47 пул низ дар назар дошта шудааст.

Ҳамкории илмию фарҳангии ду давлат яке аз саҳифаҳои дурахшони робитаҳои Тоҷикистону Эрон ба шумор меравад. Зеро табодули таҷрибаи донишмандон, устодон, донишҷуён, амалӣ сохтани барномаҳои фарҳангӣ ва мусиқӣ иштироки аҳли илму фарҳанг дар чорабиниҳои фарҳангӣ афзалиятҳои асосии ин муносибатҳо мебошанд.

Дар асоси санадҳои байнидавлатӣ ва қарордодхое, ки миёни вазоратҳои маорифи ҳар ду давлат ба имзо расидаанд, ҳамкорӣ дар ин бахш назаррас аст. Донишҷуёни тоҷик дар донишгоҳҳои олии шаҳрҳои Теҳрон, Машҳад, Қазвин, Исфахон ва Ҳамадон таҳсил менамоянд. Қисми бештари донишҷуён бо роҳҳати Вазорати маорифи Тоҷикистон ба Эрон омадаанд ва аксари онҳо донишҷуёни бахши забон ва адабиёт ҳастанд.

Ҳамзамон байни ду давлат роҳи хавоӣ вуҷуд дорад, ки парвозҳои мустақими хавопаймоҳои Корхонаи воҳиди давлатии ҳавопаймоии Тоҷикистон «Тоҷик эйр» ва ширкати хавопаймоии Эрон «Осмон» ба роҳ монда шудааст. Парвозҳо ҳафтае се маротиба бо сайрхатҳои Душанбе -Теҳрон - Душанбе ва як маротиба Теҳрон - Машҳад - Душанбе сурат мегиранд.

Шоистаи зикр аст, ки нумӯъ ва равнақи муносибот дар тамоми заминаву соҳаҳо ҳадафи муштарак ва ягонаи мост. Ҳамкориҳои гуногунсоҳаи мо ҷавобгӯи манфиатҳои миллӣ ва дарозмуддати ду кишвар мебошанд.

ОСИЁИ МАРКАЗӢ

Ахмад Саидмуродов

Внешнеполитическая стратегия США
в Центральной Азии: теория и практика
(на примере Республики Таджикистан)

Распад СССР и новая конфигурация политической карты мира начала 90-х гг. XX века оказали серьезное влияние на становление новой системы международных отношений как в мире в целом, так и в различных регионах. Постсоветское пространство ЦА не только превратилось в арену борьбы таких влиятельных государств в мировой политике, как Соединенные Штаты Америки (США), Российская Федерация (РФ), Китайская Народная Республика (КНР), но и оказалось в сфере интересов некоторых региональных держав, как, например, Исламская Республика Иран (ИРИ), Турция, Индия и стран Европейского Союза (ЕС). Одновременно с этим в политической жизни государств ЦА произошли принципиальные изменения, главным показателем которых стало проведение руководством стран региона независимой внешней политики. В этом контексте значимость стратегии США в отношении Республики Таджикистан (РТ) возросла, получив необходимое наполнение конкретными задачами в области внешнеполитического планирования.

Как подчеркнул Президент Республики Таджикистан Э. Рахмон: «Центральная Азия является важным центром геополитической и геостратегической конкуренции и эта истина требует от всех нас реализации проверенной и взвешенной внешней политики».[1] «На современном этапе США уделяют большое внимание взаимодействию с Республикой Таджикистан во всех сфе-

1. Послание Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона парламенту страны. 24 апреля 2010 года.

рах и плодотворное развитие этих отношений занимает важное место в нашем диалоге со странами мира»[1], - сказал заместитель Государственного секретаря США по делам Южной и Центральной Азии Р. Блейк.

В основе современной политики США в отношении РТ лежат интересы национальной безопасности. Интересы Вашингтона обусловлены, прежде всего, следующими геополитическими особенностями региона ЦА:

- *стратегическая значимость* Центральной Азии. Стратегическое доминирование США в регионе означает контроль над важным геополитическим узлом Евразии и способность проецировать свои политические, экономические и военные возможности на соседние регионы;

- *географическое положение* и транзитные возможности Центральной Азии играют определяющую роль в интересах США. Регион охватывает пять стран (Казахстан, Киргизию, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан), которые граничат на западе и северо-западе с Российской Федерацией (РФ), на востоке и северо-востоке - с Китайской Народной Республикой (КНР) и Монголией, на южном направлении - с Афганистаном;

- *природные ресурсы*, прежде всего, запасы углеводородов (нефти и газа) и значительный гидроэнергетический потенциал, способствовали росту интереса к Центральной Азии со стороны США. Запасы нефти и газа в регионе сосредоточены в основном в районе Каспийского бассейна[2] (Казахстан, Туркменистан), значительные запасы газа имеются на территории Узбекистана и в западных районах Казахстана. Таджикистан и Кыргызстан обладают большим потенциалом в области гидроэнергетики, урановой и горной промышленности. Так, Республика Таджикистан по объемам гидроэнергетических запасов занимает второе место в СНГ (после Российской Федерации) и восьмое в мире.

1. Blake R.. Jr.Assistant Secretary, Bureau of South and Central Asian Affairs. Interview with Asia Plus. Washington, DC. February 11, 2011.

2. По оценкам экспертов, разведанные запасы нефти в Каспийском регионе составляют более 200 млрд. баррелей, а газовые запасы колеблются в пределах 7.89 триллионов к.м, что в является больше чем разведанные запасы газа с США и Мексике вместе. Тем не менее, запасы Каспийского региона несравнимы с залежами Персидского залива. Central Asia: A Survey, The Economist, 7-13 Feb. 1998, p.6.

Теоретическая основа политики США: законодательные акты, стратегии, концепции и доктрины

США оказывают военно-политическое влияние на Центральную Азию и Таджикистан, используя целый спектр американских законодательных актов и региональных стратегий, доктрин и концепций, таких как «Закон о поддержке свободы», «Стратегия помощи и экономического сотрудничества для Центральной Азии», доктрина Дж. Буша (младшего), геоконцепции «Большая Центральная Азия» и «Новый Шелковый путь».

«Закон о поддержке свободы». Законодательной основой, регулирующей стратегию действий в политике США в отношении Таджикистана стал «Закон о поддержке свободы». Данный законопроект, принятый в октябре 1992 года Конгрессом США формировал и определял основные принципы в области предоставления помощи России и другим бывшим советским странам, включая Таджикистан. Согласно этому закону, страны Центральной Азии находятся на стадии становления и Вашингтон готов внести существенный вклад в осуществлении реформ. «Закон о поддержки свободы» задавал для стран, которым он был предназначен так называемые «переходные функции», а ключевыми критериями в политике США в рамках реализации этого закона были следующие:

- «Значительное продвижение» новых независимых государств к «демократической системе, основанной на принципах власти закона, индивидуальных свобод, представительного правления, определяемого через свободные и справедливые выборы».

- Успехи в «экономических реформах, основанных на рыночных принципах, частной собственности и интеграции в мировую экономику».[1]

«Стратегия помощи и экономического сотрудничества для Центральной Азии». В июле 1994 года опираясь на принятые законодательные акты и учитывая особенности каждой страны постсоветского пространства, Государственным Департаментом США была разработана региональная «Стратегия помощи и экономического сотрудничества для Центральной Азии», которая рассматривала в качестве своей главной цели содержание и развитие политических систем всех пяти стран в отдельности.[2]

1. Из текста закона: The freedom for Russia and emerging Eurasian democracies and open market support act of 1992. U.S. Code. Title 22. Chapter 67. См.:http://www.access.gpo.gov/uscode/title22/chapter67.html

2. United States General Accounting Office. Report to the Chairman, Committee on International Relations, House of Representatives: Foreign Assistance, U.S.

Новая региональная стратегия для Центральной Азии была поделена на 4 основные направления:

- Содействие реформам на национальном уровне.
- Поддержка неправительственных организаций.
- Развитие независимых средств массовой информации.
- Развитие и поддержка местного самоуправления.[1]

Доктрина Дж. Буша (младшего). Исследование изданных после событий 2001 года официальных доктрин США привели многих экспертов-американистов к выводам, что в применение вошла новая доктрина США, которую именуют как «Доктрину Буша». Основные положения доктрины Буша, провозгласившей необходимость «по-новому» обеспечить безопасность США, были изложены в 2002-м году в таких документах как «Доклад о положении нации», «Стратегия национальной безопасности», а также речь американского президента в Организации Объединенных Наций. Дж.Буш-младший декларировал «способность Соединенных Штатов аккумулировать такую мощь, которая сделает враждебную гонку вооружений бессмысленной»[2]. Главными авторами «доктрины Буша» являются сам бывший президент, госсекретарь кабинета республиканцев К.Райс, занимавшая в годы принятия этой доктрины пост помощника президента по национальной безопасности, руководитель Отдела планирования Государственного департамента в 2001 году Р.Хаас и другие руководящие лица республиканской администрации.

Данную военную доктрину внешней политики США анализируют разные теоретические направления, начиная от классических школ, таких как реализм и либерализм, заканчивая модернизационными. Считаем, что применительно к Центральной Азии наиболее приемлемой является «геополитическая»[3] школа мысли. Сторонники данного подхода рассматривают эту доктрину именно с геополитических позиций, т.е. геостратегических, военных и экономических, а не столько вопросов демократии и прав человека».

В настоящее время «Доктрина Буша» применима и по отношению к Центральной Азии. Расширение военного присутствия

Economic and Democratic Assistance to the Central Asian Republics. Washington, 1994. p. 4

1. Там же. С.26
2. Уткин А. Доктрина Буша: концепция, разделившая Америку //Россия в глобальной политике №4 2005.
3. Иванов О. Военная сила в глобальной стратегии США: монография – М.: Восток-Запад. 2008. с. 97

США в бывших советских странах необходимо рассматривать как неотъемлемую часть этой доктрины. Расширилось и американо-таджикское военно-техническое сотрудничество. В рамках операции «Несокрушимая свобода» Международных сил содействия безопасности в Афганистане незначительный военный контингент сил НАТО был размещен в аэропорту г.Душанбе. Были сняты ограничения на поставку военного снаряжения Республике Таджикистан.

Геоконцепция «Большая Центральная Азия». В марте 2005 года в Соединенных Штатах была разработана концепция Ф.Старра[1] «Партнерство Большой Центральной Азии для Афганистана и его соседей», опубликованный Совместным трансатлантическим центром исследований и политики Университета Дж. Хопкинса. Основным предложением автора аналитического материала является применение новой концепции для геополитического вовлечения США в Центральной Азии и обязательное решение следующих задач:

- создание нового интеграционного объединения с привлечением других стран, включая Афганистан;
- изменение структуры государственных органов США, курирующих центрально-азиатское направление;
- создание иной трансформационной модели во взаимоотношениях со странами региона;
- демократизация региона;
- разработка мер по продвижению идей «народной дипломатии» в ЦА.
- акцент на экономический аспект взаимоотношений США и стран ЦА.[2]

По нашему мнению, концепция «Большая Центральная Азия» (БЦА) в настоящее время находится на стадии становления и нацелена на переориентацию политики государств ЦА и Южной Азии в русло американской политики.

«Новый Шелковый путь». Можно сказать, что выдвинутая научным сообществом США концепция БЦА получила политическое название - «Новый Шелковый путь» в 2011 году. Данная концепция сохранила основные постулаты БЦА, а именно созда-

1. Старр Фредерик – известный американский аналитик. Возглавляет Институт Центральной Азии и Кавказа при Высшей школе международных исследований имени Пола Нитце в университете Джона Хопкинса.
2. Старр Ф. Партнерство для Центральной Азии. //Россия в глобальной политике. № 4. 2005.

ние сети экономических и транзитных связей, которая покрыла бы Центральную и Южную Азию, и центром которой должен стать Афганистан.

Таким образом, в зависимости от того, насколько приспособлены будут выдвигаемые концепции к современным реалиям государств региона и интересам этих стран, зависит и степень достижения успеха. Реализация БЦА и «Нового Шелкового пути» может предоставить широкие возможности Вашингтону в контексте закрепления в панрегионе Среднего Востока, что не может оставаться не замеченной другими державами.

Практическая основа политики США: хронология взаимоотношений, политико-дипломатические, экономические, военно-технические и гуманитарные направления

Начальные годы постсоветского существования ознаменовались для молодого таджикского государства наиболее сложным временем становления и функционирования страны в условиях сложившейся новой архитектуры политической карты мира. Становление государственности в Республике Таджикистан шло сложно и болезненно. Это вызвано регионально-клановыми противоречиями таджикского общества, которые в итоге вылились в пятилетнюю гражданскую войну с 1992 по 1997 гг. По словам Президента Республики Таджикистан Э.Рахмона, «на данном этапе страна находится на стадии постконфликтного мирного строительства и все внимание и вся деятельность руководства должна быть направлена на поиск путей выхода из глубокого экономического спада»[1].

В американском истэблишменте начала 90-х гг. XX века существовали различные оценки того, как реагировать на процессы в пространстве уже бывшего СССР. Первые шаги политики США по отношению к странам Центральной Азии, в том числе по отношению к Республике Таджикистан заключались в осторожных оценках событий окончательной трансформации Советского Союза и первоначального поиска точек соприкосновения с каждой страной региона. Очевидным показателем этого является тот факт, что быстрого признания новых независимых государств не получилось. Вашингтон решился на этот шаг лишь после того, как был официально оформлен распад СССР. Согласно офици-

1. Рахмон Э. Россия для нас главный стратегический союзник.// Независимая газета. 21 февраля 2001.

альной позиции Вашингтона, озвученной после обретения независимости РТ «администрация заинтересована в стабильном и мирном Таджикистане, которая должна сохранять свою вновь обретшую территориальную целостность».[1]

Хронология взаимоотношений. Визит в Душанбе Государственного секретаря США Дж.Бейкера, состоявшийся в феврале 1992 года имел решающее значение для развития таджикско-американских отношений. Этот визит проходил на фоне внутреннего политического кризиса в республике и, в этих условиях будущее Таджикистана в значительной степени зависело от позиции США – единственной сверхдержавы мира. Дипломатические отношения с Таджикистаном были установлены 14 февраля 1992 года. Посольство США в Республике Таджикистан было открыто в марте того же года,[2] тем самым Вашингтон стал вторым после Тегерана, назначивший в Таджикистане чрезвычайного и полномочного посла.

В сентябре 1997 года правительственная делегация Республики Таджикистан во главе с президентом Э.Рахмоном в рамках программы участия на сессии Генеральной Ассамблеи ООН провела двусторонние встречи и переговоры с госсекретарем США М.Олбрайт, с ее заместителем и со многими конгрессменами. Эти продуктивные встречи, по словам Советника Президента РТ З. Сайидзода, «были призваны в самом ближайшем будущем поднять таджикско-американские двусторонние отношения на качественно новый уровень»[3]. Высоко оценив факт подписания Общего межтаджикского соглашения о мире и отметив при этом личную роль президента Таджикистана, госсекретарь США М. Олбрайт отметила, что «отныне и всегда США готовы оказывать Таджикистану помощь в поддержку демократических преобразований»[4] и в то же время продолжится «оказание гуманитарной помощи и содействие в проведении экономических реформ»[5].

1. Nichol J. Tajikistan: recent developments and U.S. interests. Congressional research service (CRS) report for Congress – Library of Congress. Code 98-594. 2005.
2. Справка по таджикско-американскому сотрудничеству. Департамент информации, анализа и внешнеполитического планирования Министерства Иностранных Дел Республики Таджикистан. См.:www.mfa.tj
3. Сайидзода З. Внешняя политика Таджикистана в период его становления как суверенного независимого государства (1992-2004 гг.). Монография. – Душанбе: ООО «Контраст», 2010. с 28.
4. Там же
5. US Department of State, Bureau of South and Central Asian Affairs. US-Tajik relations. October. 2009. См.:http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5775.htm

Однако отметим, что в период с 1991 по 2000 гг. объем договорно-правовой базы между США и Республикой Таджикистан был незначительным. Общее число двусторонних документов составляло всего четыре официальных соглашения. Сравнительное сопоставление подписанных двусторонних соглашений Республики Таджикистан с другими странами (с Ираном - 50, с Турцией - 22, с КНР – 21) показывает, что американо-таджикское взаимодействие было минимальным. Академическое осмысление и разработка политики в отношении центральноазиатских стран ведущими аналитическими центрами США было достаточно слабым. Институт Гарримана при Колумбийской университете, Институт анализа внешней политики в Вашингтоне, Институт Центральной Азии и Кавказа при Университете Джона Хопкинса и Центр национальной безопасности при Национальном оборонном университете показали недостаточную способность своих центров оценить процессы в ЦА, не смогли дать руководству США необходимые конструктивные рекомендации во внешней политике в конце 90-х гг. XX века.

После прихода к власти администрации Джорджа Буша (младшего) в январе 2001 года, американская политика в отношении Республики Таджикистан претерпела существенные изменения. Новая администрация приняла прагматичную и динамичную повестку дня по отношению ко всем странам Центральной Азии. События 11 сентября 2001 года внесли существенные изменения в характер американо-таджикских отношений.

12 сентября Президент Республики Таджикистан Э. Рахмон направил в адрес Президента США Дж. Буша соболезнование по поводу имевших место 11 сентября 2001 года трагических событий в США. В телеграмме говорилось:

«Ваше Превосходительство,

Беспрецедентные по масштабам террористические акты на различных объектах США вызвали возмущение и негодование у всего народа Таджикистана. Не было и не может быть никакого оправдания этим бесчеловечным актам, жертвами которых стали огромное количество граждан.

Разделяя вместе с народом Соединенных Штатов боль и горечь утраты, прошу Вас, Ваше превосходительство, принять мои искренние соболезнования и передать чувство глубокого сопереживания нашего народа родным и близким погибших в постигшей их трагедии».[1]

1. Сайидзода З. Внешняя политика Таджикистана в период его становления как суверенного независимого государства (1992-2004 гг.). Монография. – Ду-

Беспрецедентные события конца 2001 года вынудили американский истэблишмент задуматься о разработке практических шагов по изменению места США в политическом пространстве стран Центральной Азии. Налицо было стремление к широкомасштабному присутствию и нарастающему влиянию в регионе. Стоит согласиться с оценкой российского эксперта М.Братерского, что «присутствие США в регионе Центральная Азия после 11 сентября 2001 года имеет все более далеко идущие последствия для структуры международных отношений»[1].

В марте 2002 года американо-таджикским дипломатическим отношениям исполнилось 10 лет. В связи с этим знаменательным событием президент США Дж.Буш направил поздравительное послание на имя президента Таджикистана Э.Рахмона. Отсутствие за 10 лет государственных визитов глав двух стран самым очевидным образом показывают, что до событий 11 сентября 2001 года двусторонние отношения находились на низком уровне. Данное обстоятельство проложило почву для назначения первого посла страны в Вашингтоне – Хамрохона Зарифи и совершения первого государственного визита Президента Республики Таджикистан в США.

8 декабря 2002 года президент Республики Таджикистан прибыл с официальным визитом в Вашингтон. На авиабазе «Эндрюс» делегацию Таджикистана встретил помощник госсекретаря США Л.Паско. В этот же день в Белом Доме в рамках первого в истории американо-таджикских отношений официального визита главы Таджикистана в США состоялась встреча Дж.Буша с Э.Рахмоном.

Исходя из этого, практические достижения целей политики США по отношению к Республике Таджикистан в 2001-2002 гг. ознаменовались а) в получении согласия руководства Таджикистана на содействие в реализации военной операции США в Афганистане и б) импульсе активному старту двусторонних отношений, который выразился в открытии здании посольства США в Душанбе и проведение первых в истории официальных переговоров между странами на высшем уровне.

Очередным подтверждением переоценки Соединенными Штатами процессов, происходящих в Центральной Азии, стало

шанбе: ООО «Контраст», 2010, с 198.

1. Братерский М. США и проблемные страны Азии: обоснование, выработка и реализация политики в 1990-2005 гг. – Москва: 2005, с 180.

создание в структуре Госдепартамента самостоятельного Бюро по вопросам Южной и Центральной Азии. Если присмотреться к географической зоне охвата ответственности нового бюро, можно сказать, что в геостратегическом плане стратегия США в регионах Южной и Центральной Азии в целом схожи (см. приложение). Главой бюро был назначен Р.Баучер, также он одновременно был возведен в ранг заместителя госсекретаря США.

Представляется, что возведение главы вновь созданного бюро в Госдепартаменте в должности заместителя госсекретаря США говорит о желании Вашингтона рассматривать значение стран Центральной и Южной Азии в рамках единой стратегии. Данный шаг получил новые черты и существенную переоценку (Стратегии Национальной Безопасности 2002 г. – «Доктрина Буша») после 2001 года и начала операции в Афганистане. Первый визит в Таджикистан Р. Баучера состоялся в мае 2006 года.

В начале 2009 года в аппарате Госдепартамента США произошли кадровые перестановки. На должность главы Бюро по Южной и Центральной Азии был назначен Р.Блейк, тем самым, став помощником госсекретаря. Одними из главных особенностей нахождения Р.Блейка на должности главы Бюро по Южной и Центральной Азии стали попытки провозглашения Вашингтоном рассматривать «каждую страну в отдельности» и строить «конструктивные двусторонние отношения»[1].

В июле 2009 года состоялся визит и первый политический контакт нового чиновника с руководством Республики Таджикистан. Р.Блейк провел переговоры с президентом Таджикистана Э.Рахмоном и профильными министрами. По итогам переговоров, американская сторона подтвердила, что интерес США к Таджикистану растет и Вашингтон готов пойти на дальнейшее их развитие в обмен на сотрудничество Таджикистана в полном объеме по вопросам операции США и их союзников в Афганистане.

Таким образом, желание в 2001 году наладить более прочные и стабильные отношения в политико-дипломатическом направлении стали основой для современной внешней политики Вашингтона по отношению к Республике Таджикистан.

Политико-дипломатическое направление. Современная политика США в отношении Республики Таджикистан в поли-

1. U.S. Department of State. Bureau of South and Central Asian Affairs. Assistant Secretary Blake's introducing speech. http://www.state.gov/p/sca/index.htm

тико-дипломатической сфере имеет тенденцию к увеличению двустороннего взаимодействия. С 2001 года, со времени начала антитеррористической операции «Несокрушимая свобода» в Афганистане, во внешней политике США произошли серьезные трансформационные явления, которые, в свою очередь, привели к качественной переоценке и пересмотру роли и значения Республики Таджикистан в региональной политике.

На современном этапе Республика Таджикистан придерживается взвешенной тактики, поддерживая с США уровень отношений, способствующий укреплению государственности, одновременно не позволяя возникнуть такой ситуации, которая может привести к усложнению двустороннего взаимодействия.

Экономическое направление. Экономическое взаимодействие США и Республики Таджикистан стоит на последнем месте в спектре используемых Вашингтоном возможностей развития своей политики. США остаются сторонниками продолжения лоббирования выделения мировыми финансовыми институтами - МВФ и Всемирным банком - кредитов для развития экономики Таджикистана.

Знаковым событием стало завершение американскими строительными компаниями строительства стратегического моста через р.Пяндж, связывающий Таджикистан с афганским берегом. Сданный в 2007 г. в эксплуатацию мост, резко повысил темпы трансграничной торговли и укрепил транзитный потенциал РТ. Проект, общей стоимостью в 36 млн. долл., включил в себя также строительство необходимой пограничной и таможенной инфраструктуры на обоих берегах.

Ожидается, что экономическое содержание политики США в РТ будет выражено в поддержке участия Таджикистана в региональных энергетических проектах поставки вырабатываемой в РТ электроэнергии на рынки Южной Азии через относительно спокойные северо-восточные провинции Афганистана. Ожидается расширение деятельности представительства «Американской торговой палаты» Министерства торговли США в Таджикистане. США продолжают поддержку реализации проекта CASA 1000[1] и продолжат пользоваться территорией Таджикистана в

1. Постройка региональной линии электропередач CASA мощностью 1000 мегаватт станет первым шагом в развитии центрально-азиатского и южно-азиатского электроэнергетического рынка – CASAREM. Протяженность ЛЭП только от Таджикистана до Пакистана через Афганистан составит более 750 километров. Примерную стоимость проекта оценивают в 770 миллионов долларов.

прокладке Северного пути доставки (NDN) грузов для сил коалиции в Афганистане.

Военно-техническое направление. Военно-техническая составляющая современной политики США по отношению к Республике Таджикистан, с одной стороны, имеет ключевое значение в вопросе стабилизации обстановки в Афганистане в рамках формата Таджикистан-США-Афганистан, с другой - происходит наращивание двустороннего военно-технического сотрудничества США и Республики Таджикистан. Взаимодействие США и Республики Таджикистан в сфере военно-технического сотрудничества осуществляется в рамках двух программ: «Зарубежное военное финансирование» (Foreign Military Financing), которая финансирует вооруженные силы Республики Таджикистан и «Международная программа военного образования и подготовки» (International Military Education and Training), что подразумевает финансовые программы, позволяющие выделять денежные гранты иностранным государствам в области военного сотрудничества и безопасности. Соединенные Штаты Америки продолжают оказывать Таджикистану прямую техническую помощь. В рамках Программы экспортного контроля и безопасности границ оказывается помощь Таджикистану в деле укрепления пограничного потенциала.

Гуманитарное направление. Гуманитарное направление играет большую роль в политике США. Оно сводится к продолжению линии финансовой помощи Душанбе в различных областях государственного развития посредством Американского Агентства по Международному Развитию – ЮСАИД (USAID). Другое направление гуманитарной политики США в Таджикистане реализуется в пропаганде американского образа жизни и западных ценностей. Эта политика направлена на создание в РТ качественно нового образа жизни. Помимо ЮСАИД, в Таджикистане активно действуют такие неправительственные организации США, как «Фонд Евразия Центральной Азии» (Eurasian Foundation of Central Asia), «Каунтерпарт Интернэшнл» (Counterpart International), корпорация «Прагма» (Pragma Corporation) и др.

Проект CASA-1000 включает в себя строительство новых ЛЭП из Кыргызстана в Таджикистан и из Таджикистана до Пакистана с последующим присоединением к южно-азиатскому направлению, а также преобразующих электрических подстанций в Кабуле, Пешаваре и Сангтуде. Всемирный банк, Азиатский банк развития и Агентство США по международному развитию (USAID) заявили о своем намерении инвестировать этот проект.

Основной аудиторией при реализации проектов являются молодежь и граждане Республики Таджикистан, окончившие американские ВУЗы, а также получившие образование по различным образовательным программам США. Представляется, что будет увеличено число НПО США, ориентированных на создание и развитие местных гражданских ассоциаций и независимых органов самоуправления.

Таким образом, исходя из американской стратегии в Центральной Азии и, в частности в отношении Республики Таджикистана, следует сделать вывод о том, что происходит постепенный процесс наращивания как двусторонних отношений в политико-дипломатическом, экономическом, военно-техническом и гуманитарном направлениях, так и в рамках международных организаций касательно вопросов региональной и международной безопасности, борьбы в новыми вызовами и угрозами.

Приложение

Карта географического охвата созданного в 2006 году самостоятельного Бюро по делам Южной и Центральной Азии в Государственном Департаменте США[1]

1. Госдепартамент США. Отдел по делам Южной и Центральной Азии. См.:http://www.state.gov/p/sca/ci/index.htm

Имомиддин Сатторов

Назаре ба сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Федеративии Олмон ва муносибатҳои он бо кишварҳои Осиёи Марказӣ

Дар давоми 20 соли охир Ҷумҳурии Федералии Олмон дар баробари саҳмгузорӣ дар рушди иқтисодиёти ҷаҳонӣ, ба тадриҷ нақшу нуфузи худро дар ҳалли муҳимтарин масоили сиёати ҷаҳонӣ ва минтақавӣ боло мебарад. Дар иртибот ба ин, дар давраи кунунӣ дар сиёсати хориҷии ҳукумати Олмон масъалаҳои зерин нақши калиди пайдо намудаанд:

1. Таъмини нақши муассири Олмон ҳамчун пешбарандаи сиёсати фаъоли Иттиҳоди Аврупо дар арсаи байналмилалӣ, таъмини муҳовараи баробарҳуқуқи ИА бо қудратҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ дар баррасии масоили мубрами ҷаҳонӣ, фароҳамсозии заминаҳои устувор барои таъмини амнияти энергетикӣ ва рушди минбаъдаи иҷтимоию иқтисодии Иттиҳоди Аврупо;

2. Таҳкими робитаҳои сиёсию иқтисодии Иттиҳоди Аврупо бо ИМА ва рушди бештари «шарикии трансатлантикӣ»;

3. Ҳалли мушкилоти Шарқи Наздик ва фаъол сохтани ҳамкории Иттиҳоди Аврупо бо ИМА, Созмони Милали Муттаҳид ва Россия дар раванди истиқрори сулҳ дар ин минтақа;

4. Барқарорсозии Афғонистон бо роҳи омезиши талошҳои низомию ғайринизомӣ;

5. Сиёсати ҳамҷавории нек ва татбиқи барномаҳои ҳамкории Иттиҳоди Аврупо бо Осиёи Марказӣ, Россия, кишварҳои назди Баҳри Сиёҳ ва минтақаи Балкан;

6. Ҳалли мушкилоти глобалии муҳити зист ва пешгирии офатҳои табиӣ;

7. Пешгирии бӯҳрони иқтисодию молии Иттиҳоди Аврупо, ба хусус ҳалли бӯҳрони қарзии кишварҳои узви ҳавзаи «евро»;

Дар қатори масоили мазкур ҳалли мушкилоти халъи силоҳ ва пешгирии паҳншавии силоҳи қатли омм низ аз муҳимтарин масъалаҳои сиёсати хориҷии Олмон маҳсуб мешаванд. Дар ин росто ҳукумати Олмон асосан бо шарикони стратегии худ дар доираи НАТО ва ниҳодҳои марбути Созмони Милали Муттаҳид ҳамкории фаъол дорад.

Дар оғози соли 2012 Президенти федералии Олмон Кристиан Вулф дар ҳузури сафирони кишварҳои хориҷӣ ва роҳбарони созмонҳои байналмилалии муқими Олмон мухтасар дар бораи паҳлуҳои асосии сиёсати дохилию хориҷии Олмон ва мавқеи кишвараш нисбати масъалаҳои мубрами ҷаҳонӣ суханронӣ кард. Аз ҷумла, Президенти федералӣ таъкид намуд, ки Олмон дар ростои пиёдасозии сиёсати худ дар сатҳи минтақаву байналмилалӣ мавзӯҳои зеринро мавриди пайгирӣ қарор медиҳад:

- Кишварҳои зиёди ҷаҳон барои рушди худ бештар ба принсипҳои умумии демократия ва ҳуқуқи башар арҷ мегузоранд ва муборизаи ҷомеаҳои онҳо, ба хусус олами араб, дар ин роҳ идома дорад. Ҷунбишҳои демократихоҳона дар бисёре аз кишварҳои ҷаҳон нишоне аз афзоиши адолатталабӣ ва тамоюли қишри зиёди ҷомеаи онҳо, ба хусус ҷавонон, барои мушоракат дар тасмимгириҳои ҳукумат аст. Олмон шаҳрвандони бесилоҳи ин кишварҳоро дар мубориза баҳри демократия танҳо нахоҳад гузошт.

- Олмон дар баробари нерӯҳое мавзеъгирӣ мекунад, ки ислоҳоти демократиро бо роҳи осоишта дар низоми кишварҳои худ роҳандозӣ хоҳанд кард;

- Эҳтироми ҳукуқи инсон бояд дар ҳамбастагӣ ба принсипи «Ягонагӣ дар гуногунӣ» таъмин карда шавад ва муҳовара байни фарҳангу тамаддунҳо ва эҳтироми ҳамдигар новобаста аз нажод, қавм ва диёнат бояд муҳаррики асосии рушди ҷомеа дар ҳамаи кишварҳои ҷаҳон бошад;

- Ксенофобия, миллатгароӣ ва экстремизми сиёсӣ зуҳуроти таҳаммулнопазир мебошанд ва ҳукумати Олмон амнияти ҳамаи касонеро, ки дар Олмон зиндагӣ мекунанд таъмин хоҳад кард ва дар ин кишвар ҷое барои нажодпарастӣ вуҷуд надорад. Кишварҳои ҷаҳон бояд бар зидди ингуна омилҳои номатлуби замон иқдомҳои муассирро роҳандозӣ кунанд;

- Барқарории сулҳ, муборизаи бар зидди таҳдидҳои нави амнияти ҷаҳонӣ, эҷоди назми навин дар бозорҳои молӣ, ҳамгироии

иқтисодӣ, таҳкими робитаҳои башарӣ, пешгирӣ аз тағйирёбии иқлим ва ҳифзи муҳити зист бояд вазифаҳои асосии ҷомеаи башарӣ бошанд;

- Созмони Милали Муттаҳид ҳамчун саҳнаи қонунии умумиҷаҳонӣ, бояд дар рушди минбаъда ва таъмини сулҳу суботи ҷаҳон нақши ҳаётиро бозад. Олмон ҳамчун узви ғайридоимии Шӯрои амнияти СММ кори худро дар самти фаъолтар намудани нақши ин созмон идома хоҳад дод.

- Олмон бояд рисолати худро дар сатҳи минтақавию ҷаҳонӣ ҳамчун шарики мунсиф ва қобили эътимод нигоҳ дорад.

Дар оғози моҳи феврали соли 2012 ҳукумати Олмон барномаи нави кишвар дар арсаи сиёсати хориҷиро тасвиб кард. Тибқи ин барнома, робитаҳои Олмон бо кишварҳое, ки иқтисодашон босуръат пеш меравад ва ё дар остонаи саноати шудан карор доранд, бояд таҳкиму густариш ёбанд. Дар ин маврид 8 феврали соли 2012 дар шаҳри Берлин Вазири корҳои хориҷии Олмон Гидо Вестервелле низ суханронӣ намуд. Ӯ изҳор дошт, ки Олмон бояд пайвандҳои худро бо кишварҳое мустаҳкам намояд, ки дар арсаи иқтисодӣ ва ё сиёсӣ босуръат инкишоф меёбанд. Вестервелле гуфт, ки «ҷаҳон дар ҳоли дигаргунии фундаменталӣ қарор дорад ва қутбҳои наве дар ҳоли шаклгирӣ ҳастанд ва Олмону Аврупо набояд аз қофила ақиб бимонанд». Аз ин дидгоҳ ӯ таъкид дошт, ки сиёсати хориҷии Олмон бояд бо муносибатҳои нави ҷаҳонӣ мутобиқ карда шавад.

Дар ин росто Вазорати корҳои хориҷии Олмон ният дорад, кори гурӯҳҳоеро фаъол созад, ки стратегияи муносибатҳои Олмонро дар баробари кишварҳои дигар тарҳрезӣ менамоянд, то ҳукумати Олмон бар ин асос битавонад сиёсатҳои худро дар арсаи байналмилалӣ ва минтақавӣ беҳтар муайян созад. Бо мақсади муҳайё намудани шароит ҷиҳати барпо намудани муносибатҳои муттаносиб бо «қудратҳои нави таъсиргузор, ки иқтисодашон босуръат рушд меёбад ва дар арсаи сиёсати ҷаҳонӣ низ нақши таъйинкунанда бар ӯҳда мегиранд», Ҳукумати Олмон пешниҳоди Вестервеллеро тасвиб кард. Вазорати корҳои хориҷии Олмон кишварҳои Бразилия, Россия, Хитой, Африқои ҷанубӣ, Мексика, Индонезия, Ветнам, Колумбия, Миср ва ҳатто Қазоқистонро ҷузъи қутбҳои нав дар муносибатҳои байналмилалӣ медонад. Аз нигоҳи Гидо Вестервелле, кишварҳое, ки роҳи инкишофи босуръатро пеш гирифтаанд, дорои се хусусият ҳастанд:

1. Дар арсаи иқтисод муваффақанд;

2. Ба далели муваффақияти иқтисодӣ дар арсаи сиёсат нақши таъйинкунанда доранд;

3. Дар миёни кишварҳои атрофи худ нақши ҳидояткунандаро бар ӯҳда мегиранд.

Дар баробари ин, барномаи мазкур пешбинӣ менамояд, ки кишварҳои мазкур бояд ҳамчунин ҳайси миёнарав ҷиҳати ҳалли низоъҳои ҳамсоягони худ ҳидоят карда шаванд, дар соҳаи халъи силоҳ фаъол бошанд ва дар арсаи кӯмакҳои инсондӯстона ҳам аз назари иқтисодӣ ва ҳам ғайри иқтисодӣ нақши пуррангтареро бар ӯҳда бигиранд. Фароҳам овардани ҷойҳои корӣ нав ва омӯзиш низ аз бахшҳое ҳастанд, ки Олмон мехоҳад дар ин самтҳо бо шарикони худ ҳамкорӣ намояд. Ба гуфти Вазири корҳои хориҷии Олмон, ҳуқуқи башар, принсипҳои демократия ва давлати ҳуқуқбунёд низ шартҳое ҳастанд, ки Олмон дар ҳамкориҳои худ аз онҳо истисно нахоҳад кард.

Олмон дар таъмини вазъи босуботи сиёсӣ дар кишварҳои Аврупои Шарқӣ манфиати зиёд дорад, зеро 53% содироти маҳсулоти кишвар маҳз ба ин минтақа рост меояд. Дар ҳоли ҳозир раванди ташкил намудани корхонаҳои муштараки Олмон бо Полша, Венгрия ва Чехия босуръат идома дорад, ҳарчанд нисбати ин масъала дар дохили Олмон миёни доираҳои сиёсӣ ихтилофи назар мавҷуд аст. Намояндагони баъзе доираҳои сиёсии Олмон ва бештари шаҳрвандони оддии Олмон бар ин ақидаанд, ки расонидани кумакҳои молӣ ва хароҷоти зиёд барои рушди иқтисодиёти кишварҳои Аврупои Шарқӣ ва баъзе кишварҳои Иттиҳоди Аврупо, ба хусус Юнон, иқтисодиёти худи Олмонро дар оянда ба мушкилоти зиёд дучор хоҳад кард.

Дар сиёсати хориҷии Олмон ба масъалаи робита бо Россия низ аҳамияти аввалиндараҷа дода мешавад. Олмон ба воридоти нафту гази ин кишвар манфиатдор аст ва кӯшиши зиёд ба харҷ медиҳад, ки ба истихроҷ ва интиқоли ин маҳсулот аз Россия ширкатҳои олмонӣ фаъолтар ҷалб карда шаванд.

Солҳои охир ҳамкории иқтисодию тиҷоратии Олмон бо Хитой ва Ҳиндустон низ ба тадриҷ тавсеа меёбад. Дар ду кишвари мазкур корхонаҳои зиёди муштарак созмон дода шуданд ва шумораи намояндагиҳои тиҷоратии Олмон низ зиёд гаштааст. Сармояи олмонӣ ба иқтисодиёти кишварҳои минтақаи Осиёи Ҷанубу Шарқӣ фаъолона ворид мешавад. Таваҷҷӯҳи Олмонро

дар ин минтақа пеш аз ҳама коркардҳои нави технологии Япония ва Кореяи Ҷанубӣ ба худ ҷалб мекунанд.

Робитаҳои Олмон ҳамчунин бо Туркия низ фаъолтар мегарданд. Ин кишварро Олмон ба ҳайси шарики муҳими иқтисодии худ ва чун «дарвоза» барои вуруди сармояи олмонӣ ба минтақаи Ховари Наздик ва Миёна эътироф мекунад.

Фаъолияти Олмон ва сармояҳои он дар минтақаи Африқо яке аз муҳимтарин ҷузъҳои ҷаҳонӣ шудани сиёсати хориҷии Олмон аст. Ҳаҷми кумаки молии Олмон ба кишварҳои ин минтақа дар доираи ҳамкорӣ барои рушд дар ду соли охир беш аз 1 млрд. евроро ташкил дод, ки аз кумакҳои молии ИМА бештар аст. Бузургтарин қабулкунандагони кумакҳои молии Олмон дар ин минтақа Миср, Тунис, Мағриб, Судон ва Танзания мебошанд. Тақрибан 2,2% гардиши тиҷорати хориҷии Олмон бо кишварҳои Африка сурат мегирад.

Ҳукумати Олмон дар самти ҳамкориҳо бо кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ ва Афғонистон робитаҳои дуҷонибаю бисёрҷонибаро пеш аз ҳама бо дарназардошти манфиатҳои кӯтоҳмуддату дарозмуддати сиёсию иқтисодии кишвари худ, пешбурди ҳадафҳои асосии сиёсати муштараки хориҷӣ ва амниятии Иттиҳоди Аврупо ва ҳимоят аз манфиатҳои созмони НАТО густариш медиҳад. Бо ин мақсад, фаъолияти бештари намояндагиҳои доираҳои сиёсию иқтисодии Олмон, созмонҳои ғайриҳукуматӣ ва бунёдҳои сиёсию тадқиқотии он дар минтақа низ ба баррасии масоили қазияи Афғонистон ва ҳузури минбаъдаи НАТО дар минтақа, тақвияти мавқеи созмонҳои ғайриҳукуматӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ, мусоидат ба муҳовараи минтақавӣ ва равандҳои ҳамгироии иқтисодӣ ва пайгирии масоили фароҳамсозии заминаҳои босубот барои таъмини амнияти энергетикии ИА ва рушди ҳамкориҳои дарозмуддат дар ростои талаботи рӯзафзуни иқтисодиёти Олмон ҷалб карда шудаанд.

Кишварҳои Осиёи Марказӣ дар сиёсати феълии иқтисоди хориҷии Олмон ҳамчун сарчашмаҳои нави ашёи хом муаррифӣ карда мешаванд. Аз ин дидгоҳ масъалаи таъмин намудани иштироки фаъол ва дарозмуддати доираҳои молию иқтисодӣ ва ширкатҳои фаромиллии Иттиҳоди Аврупо дар истихроҷу таҳвили газу нафт ва дигар ашёи хоми стратегии кишварҳои Осиёи Марказӣ яке аз самтҳои асосии сиёсати Олмон дар минтақа маҳсуб мешавад. Нақшаи ҳукумати Олмон дар мавриди

ифтитоҳи «Оҷонсии ашёи хом» дар минтақа маҳз барои татбиқи чунин сиёсат пешбинӣ шудааст.

Бархе аз коршиносони сиёсии Олмон бар ин ақидаанд, ки ноамнӣ дар Осиёи Марказӣ метавонад ба Аврупо таъсири номатлуб расонад ва монеаи ҷиддӣ дар раванди кӯшишҳои ҷомеаи ҷаҳонӣ дар барқарор кардани Афғонистон гардад. Аз ин рӯ, гуфта мешавад, ки Олмон ва Иттиҳоди Аврупоро зарур аст, ки дар баҳсу мунозираҳо бо кишварҳои Осиёи Марказӣ ба омили рушди риояи ҳуқуқи инсон диққати махсус зоҳир кунанд, то амнияти бардавом дар минтақа таъмин карда шавад. Бештари онҳо Стратегияи Иттиҳоди Аврупоро танқид намуда, изҳор медоранд, ки ин ҳуҷҷат ҳарчанд консепсияи хуб бошад ҳам, аммо барои амалӣ намудани он маблағҳои хеле кам пешниҳод гардидаанд ва аз ин ҷиҳат ин барнома на дар миқёси Иттиҳоди Аврупо ва на дар кишварҳои Осиёи Марказӣ аз аҳамияти хосса бархурдор нест.

Аз ҷониби дигар, доираҳои расмии Олмон ба ин назаранд, ки муҳовараҳои ҳуқуқи инсон бо кишварҳои Осиёи Марказӣ ҳадафҳои мушаххас набуда, балки онҳо бояд хислати дарозмуддат дошта, барои ба вуҷуд омадани тағйиротҳо мусоидат кунанд.

Дар пешорӯи мушкилоти нави НАТО ва ISAF дар Афғонистон, масъалаи мавриди истифода қарор додани иқтидори нақлиётӣ ва роҳҳои оҳани кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ барои НАТО ва Иттиҳоди Аврупо аҳамияти аввалиндараҷа касб менамояд. Аз ин лиҳоз, дар дурнамои наздик мавқеи ҷуғрофии кишварҳои минтақа ва инфрасохтори нақлиётии онҳо барои пешбурди сиёсати минтақавии НАТО (ИМА) ва Иттиҳоди Аврупо (Олмон) нақши калидиро мебозанд.

Дар робита ба масъалаҳои амниятии минтақаи Осиёи Марказӣ Олмон сиёсати худро пеш аз ҳама дар ҳошияи барномаҳои тарҳрезишудаи НАТО, ИА ва САҲА амалӣ менамояд ва чунин сиёсатро минбаъд низ идома хоҳад дод.

Олмон мекӯшад, ки дар пиёдасозии сиёсати худ дар Осиёи Миёна бо рақобати сиёсии қудратҳои минтақавию ҷаҳонӣ мувоҷеҳ нашавад. Ин кишвар талош меварзад, ки мақоми узви доимии Шӯрои амнияти СММ-ро ноил гардад ва аз ин ҷиҳат дар сиёсати ҷаҳонию минтақавии худ як навъ мувозинатро дар ростои сиёсатҳои ИМА, Россия ва Чин нигаҳ медорад.

Дар баробари ин, Олмон бо дарназардошти таҳдидҳои наве, ки Иттиҳоди Аврупо ба онҳо мувоҷеҳ шудааст, ҳамкориҳои

дуҷонибаи ниҳодҳои амниятӣ ва қудратии худро бо мақомоти марбутаи кишварҳои минтақа, махсусан дар соҳаи мубориза бар зидди созмонҳои террористӣ ва ҷиноятии фаромиллӣ, гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир, гурӯҳҳои террористӣ ва қочоқи инсон фаъолона ба роҳ мондааст. Дар ин самт Олмон кумакҳои зиёди молию техникиро барои кишварҳои минтақа пешбинӣ намудааст.

Олмон чун дигар кишварҳои Иттиҳоди Аврупо мекӯшад, ки дар ҳалли масъалаҳои баҳсноки минтақавӣ мустақиман дахолат накунад ва дар ин самт фаъолияти бунёдҳо ва созмонҳои ғайриҳукуматии кишвар бештар назаррас аст.

Олмон, дар баробари саҳмгузории мустақими молию техникӣ дар татбиқи лоиҳаҳои соҳаи рушд дар кишварҳои минтақа, ҳамчунин яке аз донорҳои асосии фаъолияти ниҳодҳои бонкию молии байналмилалӣ маҳсуб мешавад.

Дар робита ба ҳалли мушкилоти обии минтақа, доираҳои расмии Олмон аз ҳукуқи кишварҳои болооб дар мавриди итифодаи оқилонаи захираҳои обӣ барои рушди соҳаҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ҷонибдорӣ мекунанд.

Олмон аз кӯмаккунандаҳои бузурги Афғонистон аст ва ӯҳдадор шудааст, ки беш аз 2 млрд. доллар ба ин кишвар ёрии молию техникӣ расонад. Дар ин росто то кунун ба Афғонистон беш аз 700 млн. доллар кумак пардохт шудааст. Тибқи маълумоти расмии кишвар, кумакҳои он ба Афғонистон дар соли 2011 маблағи 143 млн. евроро ташкил дод, ки интиқоли он дар ду навбат амалӣ карда шуд. Дар навбати якум 43 млн. евро дар доираи ҳамкориҳои техникӣ ва 90 млн. евро дар доираи ҳамкориҳои молӣ масраф шудаанд. Дар навбати дуюм барои лоиҳаҳои ҳамкориҳои техникӣ 20 млн. евро ва барои татбиқи лоиҳаҳо дар ҳошияи ҳамкориҳои молӣ 90 млн. евро ҷудо карда шудааст. Бештари ин маблағҳо барои татбиқи лоиҳаҳои зербиноӣ дар бахшҳои маориф, тандурустӣ ва энержӣ ва дастгирии Бунёди бозсозии Афғонистон (Afghanistan Reconstruction Trust Fund -ARTF) равона шудаанд.

Дар нишасти муштараки Вазорати ҳамкориҳои иқтисодӣ ва рушди Олмон ва Вазорати молияи Афғонистон таъкид гардид, ки Олмон ҳаҷми кумакҳояшро ба Афғонистон солона аз 50 то 60 млн. евро афзоиш хоҳад дод. Мақомҳои Олмон ӯҳдадор шудаанд, ки бештари кумакҳояшонро аз тариқи буҷаи давлати Афғонистон масраф намоянд.

Афғонистон ба марҳилаи гузариш аз ҷанги дохилӣ ба раванди барқарорсозии кишвар ворид шуда истодааст ва дар ин давра масъулияти амниятӣ ба тадриҷ аз дӯши ҷомеаи ҷаҳонӣ ба зиммаи ҳукумати Афғонистон вогузор карда мешавад. Модоме ки марҳилаи гузариш то поёни соли 2014 анҷом меёбад, ӯҳдадориҳои ғайринизомии ҷомеаи ҷаҳонӣ пас аз соли 2014 низ яке аз мавзӯҳои асосии сиёсати хориҷии Олмон ва Иттиҳоди Аврупо дар Афғонистон хоҳанд буд.

Аз нигоҳи Олмон, зарурати қабули руйкардҳои бештари минтақавӣ ба миён омадааст. Табодули судманд ва муҳовараи беҳтар байни Афғонистон ва кишварҳои ҳамсояи он барои суботи минтақа ва рушди иқтисодӣ ҳаётан муҳим аст. Сиёсатмадорон ва бозигарони соҳаи рушд беҳбуди табодули фаромарзии Афғонистонро бо Тоҷикистон ва Покистон ҳамчун унсури калидии ҳамгироии минтақавӣ, рушди иқтисодӣ ва субот арзёбӣ мекунанд.

Бо мақсади амалӣ намудани чунин руйкардҳо Вазорати федералии корҳои хориҷии Олмон дар ҳамкорӣ бо Бонки рушди Олмон (KfW) соли 2010 Барномаи ҳамгироии минтақавии Покистон-Афғонистон-Тоҷикистон (PATRIP)-ро таъсис дод.

Аз нигоҳи коршиносони олмонӣ, минтақаҳои марзии Афғонистону Покистон ва Афғонистону Тоҷикистон дар ҳоли инзиво (изолятсия) қарор доранд ва дар бештари мавридҳо умдатан ноамн мебошанд. Мардум аз гурӯҳҳои қавмии мушобеҳ дар ҳар ду тарафи марзҳо зиндагӣ мекунанд. Соли ҷорӣ ҳодисаҳои убури ғайриқонунии марзҳо афзудааст. Танишҳо дар минтақаҳои марзӣ ҳануз ҳам густурда ва зиёданд. Барномаи PATRIP ҳадафҳои беҳтар кардани табодули фаромарзии қонунӣ ва бо ин роҳ ривоҷ додани ҳамгироии иқтисодии Афғонистонро дар ҳошияи минтақа пайгирӣ мекунад. Ин Барнома ба интегратсия ва мушорикати минтақаҳои марзӣ дар раванди сиёсатҳои рушди маҳаллӣ мусоидат хоҳад кард. Дар дурнамои миёнамуддат ин барнома дар раванди афзоиши рушди иқтисодӣ, беҳтар намудани меъёрҳои зиндагии аҳолии маҳаллӣ ва ниҳоятан дар таъмини суботи минтақа муассир хоҳад буд.

Тавассути Барномаи PATRIP сармоягузориҳои хурд дар миқёси миёнаи зербиноҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ ба хотири осон кардани табодули байнимарзии минтақаҳои сарҳадии Афғонистону Тоҷикистон мавриди татбиқ қарор

гирифтаанд. Лоиҳаҳо ба пайваст намудани ду кишвар тавассути пулҳо ва роҳҳо, устувор кардани заминҳо тавассути корҳои соҳилмустаҳкамкунӣ ва инчунин ба ҷоннок намудани иқтисодиёт тавассути иқдомҳои бунёдии (шолудаи) кӯчак мусоидат мекунанд. Тибқи барномаҳои рушди миллӣ ва маҳаллӣ, лоиҳаҳо аз ҷониби ҷамоатҳо ва маъмурияти маҳаллӣ ва ё созмонҳои ғайриҳукуматӣ интихоб карда мешаванд.

Ба таври умумӣ лоиҳаҳое, ки аз ҷониби Барномаи PATRIP амалӣ карда мешаванд, бояд яке аз чунин ҳадафҳоро пайгирӣ кунанд:

- Беҳбуди пайвастагии минтақавӣ тавассути тавсеаи моддии зерсохторҳо (масалан рушди инфраструктураи нақлиётӣ, пулҳо ва роҳҳои байнимарзиву наздимарзӣ);

- Боло бурдани ҳамкории минтақавӣ/фаромарзӣ ва рушди иқтисодӣ (масалан тақвияти канораи соҳилҳо, бозорҳои байнимарзӣ ва хизматрасониҳо);

- Фароҳам овардани имкониятҳо барои рушди зерсохторҳои иҷтимоӣ ва хизматрасониҳо (масалан рушди соҳаҳои тандурустӣ ва маориф);

- Фаъолтар кардан ва ё тавсеа додани барномаҳои мавҷудаи ҳамгироии байнимарзӣ ва минтақавӣ ҷиҳати роҳандозии васеи сармоягузориҳо (масалан сохтмони роҳҳо барои дастёбии аҳолии минтақаҳои наздисарҳадӣ ба бозорҳо ва хизматрасониҳо, дастгирии робитаҳои бахши тандурустӣ).

Дар ҳошияи ин барнома Покистон манфиатдори сармоягузориҳо ба сохтмони роҳҳои мошингард ва оҳан миёни Тоҷикистон, Афғонистон ва Покистон, беҳтар намудани вазъи иҷтимоии ноҳияҳои наздисарҳадӣ мебошад ва пешниҳод менамояд, ки Барномаи PATRIP бо назардошти роҳандозии лоиҳаҳо дар доираи се „Т“ – Transportation (нақлиёт), Trade (савдо) ва Technology (технология) амалӣ карда шавад. Дар соҳаи роҳсозӣ ва сохтмони даҳлезҳои нақлиётӣ Покистон ба аҳамияти татбиқи роҳи мошингард миёни се кишвар тавассути минтақаи Вахон аҳамияти хосса медиҳад.

Ҳукумати Афғонистон роҳандозии барномаи PATRIP-ро барои барқарорсозии кишвар як иқдоми муҳим ва амалӣ меҳисобад. Афғонистон ҳамкории худро бо Тоҷикистон ҳамчун намунаи шоён барои татбиқи бомуваффақияти PATRIP арзёбӣ мекунад. Ҳукумати кишвар мехоҳад, ки барно-

маи мазкур мавриди ҷонибдории ҳамаи кишварҳои ҳамсояи Афғонистон қарор гирад ва онҳо, ба хусус Эрон, ба татбиқи чунин барномаҳо ҷалб карда шаванд. Афғонистон манфиатдор аст, ки дар баробари рушди масъалаҳои иқтисодию тиҷоратӣ, мавзӯи ҳамкориҳои он дар соҳаи об низ ҷузъи муҳими роҳандозии барномаи мазкур бошад.

Қобили тазаккур аст, ки дар варақаи матбуотии ҷаласаи Бундестаг, даъвати ҳабдаҳум, Ахбори Ҳукумати федеролӣ оид ба тасмимҳои Олмон дар Афғонистон ба таври муфассал нашр гардида буд. Дар он аз ҷумла нақши кишварҳои Осиёи Марказӣ дар муътадилсозии вазъ дар Афғонистон ба таври барҷаста қайд гардидааст.

Дар охир қайд кардан зарур аст, ки сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Федеративии Олмон дар маҷмӯъ барои тавсеа ва таҳкими ҳамкориҳо бо тамоми кишварҳо ҷаҳон равона гардидааст. Дар доираи он самти муносибатҳо бо кишварҳои Осиёи Марказӣ ва Афғонистон мавқеи хоса дорад. Дар ин қарина, барои кишварҳои Осиёи Марказӣ, ба вижа Тоҷикистон тавсеаи ҳамкориҳо бо Ҷумҳурии Федеративии Олмон пеш аз ҳама дар соҳаҳои амниятӣ ва иқтисодӣ басо муҳим ба назар мерасад.

Илова бар ин, омили Афғонистон дар сиёсати хориҷии Олмон барои кишварҳои Осиёи Марказӣ дар роҳандозии чунин муносибатҳои фарогир бо ин кишвар имкониятҳои зиёд фароҳам меорад. Бешубҳа Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин ҷода барои Ҷумҳурии Федеративии Олмон мавқеи хос ва мушаххас дорад, ки аз он барномаҳои гуногуни олмонӣ, аз ҷумла PATRIP шаҳодат медиҳанд. Бо назардошти ин, марҳилаи кунунӣ ҷиҳати тасвеа ва таҳкими муносибатҳои боз ҳам фарогир ва ҳамкориҳои самаранок байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Федеративии Олмон чун марҳилаи муносиб ба назар мерасад.

Урмат Саралаев

Центрально-азиатский регион: геополитическая роль, интеграционные процессы, водно-энергетические проблемы

У стран Центрально-азиатского региона историческая общность различных народов, проживающих здесь в течение многих веков, культурно-исторические корни, язык, религия, традиции, родственные связи, разрывать которые было бы ошибкой, а также экономические проблемы, внешняя угроза.

Центрально-азиатский регион обладает огромными запасами углеводородного сырья, немалым количеством других полезных ископаемых, в том числе месторождениями цветных, редких и драгоценных металлов, а также урана. Большое экономическое значение имеет также транзитный потенциал региона. Благодаря своему расположению, регион в перспективе может превратиться в ключевой транспортный перекресток трансконтинентального товарооборота между Севером и Югом, Востоком и Западом. Геополитическая роль Центральной Азии в XXI веке будет определяться и демографическим фактором.

По прогнозу ООН, численность населения центрально-азиатских государств к 2050 году удвоится. Если в 1994 году население региона составляло 53,9 млн. человек, то к 2015 году оно вырастет до 75,5, а в 2050 - до 103,4 млн. человек.

Известно, что особенностью центрально-азиатского региона является ограниченный ресурс водного и земельного фонда. Проблема земли и воды может встать очень остро в перспективе из-за высоких темпов прироста населения в регионе, устойчиво – 3 процента в год.

Другой важнейший фактор, определяющий новую геополитическую роль региона Центральной Азии, - его энергоресурсы.

Кроме этого, наличие запасов урана в Центральной Азии, значительный потенциал ядерных технологий и специалистов определяют важную роль этого региона в поддержании и укреплении режима нераспространения ядерного оружия.

Стратегическое значение региона заключается еще и в том, что он граничит с двумя из пяти ядерных государств мира - Россией и Китаем. Регион Центральной Азии расположен на стыке евроазиатских железнодорожных магистралей. Через Иран он имеет выход к Персидскому заливу, через Афганистан и Пакистан - к Индийскому океану, через Китай - в Азиатско-Тихоокеанский регион.

Нынешний интерес мирового сообщества к Центральной Азии обусловлен ее стратегической значимостью как обладательницы важных энергетических ресурсов и удобных транспортных сетей поставки на мировые рынки.

Уникальный и имеющий высокую международную значимость феномен заключается в том, что государства Центральной Азии одновременно являются членами и европейских (Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе - ОБСЕ, Североатлантический Совет сотрудничества - САСС, Европейский банк реконструкции и развития - ЕБРР), и азиатских (Организация экономического сотрудничества - ОЭС, Организация исламского сотрудничества - ОИС, Азиатский Банк Развития - АБР, Исламский Банк Развития - ИБР), региональных международных организаций и банков.

Центрально-азиатский регион географически находится в самом сердце материка, по соседству со всеми континентальными центрами силы, что делает его крайне важным в военно-стратегическом и транспортно-коммуникационном отношениях. Находясь в «сердце» континента, Центральная Азия является своеобразными «вратами» в ряду стратегически важных регионов Евразии. На востоке расположены Китай и страны Азиатско-тихоокеанского региона; на юге - Афганистан, страны Ближнего Востока и ряд других исламских государств; на западе и на севере - Кавказ, Турция, Европа, Россия.

Если кто-то и может похвастаться, что у него много друзей, то - это Центральная Азия. Действительно, Центрально-азиатский регион сегодня отличается, если не многочисленностью своих «друзей», то, хотя бы, повышенным вниманием мирового со-

общества, влиятельных государств мира. Регион, через территорию которого в древности проходил «Великий Шелковый путь», всегда служил мостом между Востоком и Западом, был местом встречи разных народов и разных культур. Такая исторически-традиционная роль региона в наши дни еще более возрастает. Уже началось проектирование и строительство через регион новых коммуникационных линий, которые, если уже не соединяют, так в очень близком будущем соединят страны Персидского залива с бурно развивающимися государствами Юго-Восточной Азии, а через них - Восток с Западом.

Вес каждого центрально-азиатского государства в современных международных отношениях определяется его экономическим и демографическим потенциалом, географическим положением, характером взаимоотношений с другими государствами, прежде всего с соседними, ролью, которую они играют в региональных и глобальных международных организациях.

Центрально-азиатский регион с обретением независимости вновь становится экономически важным для мировой экономики, укрепляет транзитные возможности, становится поставщиком ценных на мировом рынке товаров – нефти, газа, руды и сельскохозяйственного сырья. Однако глобализация мировой экономики требует создания крупных объединенных рынков. Исходя из этого, странам региона необходимо пойти на серьезную интеграцию, а не оставаться вечным сырьевым придатком мировой экономики.

Мы должны признать перспективность и выгодность сотрудничества в Центральной Азии.

Отмеченные выше обстоятельства обусловливает повышенное «внимание» ведущих мировых и региональных держав как к каждой стране Центральной Азии в отдельности, так и ко всему региону в целом.

Как нам представляется, подходы к Центральной Азии со стороны РФ, США, КНР, ЕС, Турции, Пакистана, Ирана и Индии будут продолжать в определенной степени основываться на принципе геополитического регионализма, а также стремлении максимально использовать свои внутренние и внешние ресурсы для закрепления в регионе.

Поэтому, именно согласованные действия государств Центральной Азии во взаимодействии со всеми заинтересованны-

ми сторонами, в первую очередь такими, как РФ, США, ЕС, а также региональными лидерами в лице Китая, Турции, Ирана, Пакистана, Индии и др., позволят достичь необходимых результатов для стабильности и процветания народов региона и Евразии в целом.

К тому же, можно предположить, что в новых условиях Китай станет одним из главных внешнеэкономических, а возможно, и политических партнеров Центральной Азии. Тем самым в Центральной Азии возрастет роль китайского вектора в сочетании с возрастающим энергетическим интересом ЕС.

Поэтому, в разработке своей стратегии и ее реализации суверенные государства Центральной Азии учитывают ведущую роль в современных международных экономических отношениях США, Европейского Союза и Азиатско-Тихоокеанского региона. После развала СССР, все постсоветские государства, оказались в мощном гравитационном поле притяжения экономик этих трех основных центров мирового экономического развития.

II

Одним из главных условий стабильности в регионе является тенденция к дальнейшей внутри- и межрегиональной интеграции и сотрудничеству. В том числе, в таких сферах, как проведение согласованной политики в области транспорта и коммуникаций, использования топливно-энергетических и водных ресурсов; усиления внимания к проблеме религиозно-нравственного воспитания населения, борьбы с терроризмом и исламским экстремизмом и др.

Интеграционный процесс в Центральной Азии рассматривается как объективная необходимость, обусловленная территориальной общностью, общностью коммуникаций, базовых и ведущих отраслей экономики, необходимостью совместной эксплуатации водохозяйственных и энергетических объектов. Интеграционному процессу способствует культурная, языковая и духовная общность народов региона.

В основе интеграционного процесса в Центральной Азии лежат, прежде всего, экономические императивы. Но, интеграционные процессы в Центральной Азии выходят далеко за рамки исключительно экономики. Появляются новые аспекты - поли-

тические, правовые, гуманитарные, информационные, а также обеспечение региональной безопасности.

Кроме того, необходимость объединения усилий диктуется общностью новых угроз – международного терроризма, религиозного экстремизма, наркотрафика, нелегального оборота оружия, международной преступности, - носящих трансграничный характер, а потому требующих согласованной политики по борьбе с ними. Особую озабоченность всех Центрально-азиатских государств вызывает ситуация в Афганистане и напряженность в американо-иранских отношениях, выступающих факторами угроз безопасности на южных границах региона.

Потребность в создании новой специальной организации в Центральной Азии с целью укрепления и развития региональной интеграции ощущалась сразу же после обретения новыми независимыми государствами своей независимости, в начале 90-х годов XX века.

Заключение экономического союза стало началом интеграционного процесса центрально-азиатских государств на принципиально новой политической, экономической и правовой основе.

Казахстан, Кыргызстан, Узбекистан (в 1994 г.) и Таджикистан (в 1998 г.) подписали соглашение о создании единого экономического пространства, предусматривающее постепенный переход к беспрепятственному движению финансов, товаров и людских ресурсов между государствами.

28 декабря 2001 г. в Ташкенте Главы государств Республики Казахстан, Кыргызской Республики, Республики Таджикистан и Республики Узбекистан приняли решение о преобразовании Центрально-Азиатского Экономического Сообщества (ЦАЭС) в Организацию «Центрально-Азиатское Сотрудничество» (ОЦАС), которое было отражено в Ташкентском Заявлении Глав государств.

В соответствии с положениями Договора деятельность ОЦАС была направлена на развитие многокомпонентного сотрудничества не только в экономической, но и в политической, научно-технической, культурно-гуманитарной сферах, а также в обеспечении региональной безопасности.

6 октября 2005 года в г. Санкт-Петербург состоялось заседание Совета глав государств Организации «Центрально-Азиатское Сотрудничество» (ОЦАС), на котором главы государств ОЦАС объ-

явили о своем решении объединить в одну структуру ОЦАС и ЕврАзЭС и подписали соответствующее решение.

На заседании было отмечено, что ОЦАС прошел свой путь с пользой для всех стран, позитивно решая вопросы стабильности в регионе. Однако, после образования ОЦАС появилась еще одна организация – ЕврАзЭС, которая большей частью дублировала предыдущую, поэтому встал вопрос об их объединении, лишний раз подтверждающем, что на постсоветском пространстве интеграционные процессы усиливаются все более и более.

Все интеграционные процессы направлены на то, чтобы наилучшим образом удовлетворять именно национальные интересы, в противном случае не пришлось бы и говорить об этих процессах или говорить исключительно в негативном ключе. Поэтому были бы выгодны дальнейшие усилия по углублению интеграции между Кыргызстаном, Казахстаном, Таджикистаном и Узбекистаном в области разработки единой внешнеэкономической политики, в создании оптимальных условий для развития производственных связей на уровне конкретных предприятий, между субъектами рынка и другие меры, затрагивающие по мере возможности весь спектр экономических и политических взаимоотношений.

Как и в любом процессе, сопряженном с такого рода спецификой, одновременно с интеграционными процессами существуют, к сожалению, и дезинтегрирующие.

Можно указать на причины, обусловленные проблемами, доставшимися в наследство, как от досоветского, так и советского периода. Среди них: межэтнические и религиозные трения, проблемы, связанные с распределением земельных и водных ресурсов, проблема психологической легимитизации политических режимов и государственных границ, этнический и религиозный сепаратизм.

Но, несмотря на все существующие разногласия, настоятельная необходимость в объединении и согласовании общих усилий по созданию слаженно работающего сообщества государств, которое будет тем эффективней, чем меньше разногласий будет между его членами, приводит к интенсификации интеграционных процессов.

В то же самое время, никогда не надо недооценивать тот факт, что экономическое развитие любого региона будет преимуще-

ственным образом основываться на цельности культурной и традиционной взаимосвязанности, одним словом общности интересов его народов.

В этом плане, заслуживает внимания инициатива Президента Казахстана Н.Назарбаева по созданию Союза Центрально-азиатских государств (СЦАГ), которую он впервые высказал в феврале 2005 года. Следует отметить, что изложенная лидером Казахстана идея далеко не нова. Более того, страны региона к моменту озвучивания идеи СЦАГ уже располагали опытом интеграционного объединения (ЦАРС – Договор о едином экономическом пространстве 1994 года – ЦАС-ЦАЭС-ЦАС-ОЦАС), закончившимся, ликвидацией ОЦАС путем вхождения в ЕврАзЭС. И все же необходимо подчеркнуть, что идея о СЦАГ не возникла вдруг, она вынашивалась в ходе логического развития тех идей, рьяным поборником которых является казахстанский лидер, мыслящий не сиюминутными, а долговременными, работающими на перспективу, категориями. И разумеется, что предлагаемый Н.Назарбаевым СЦАГ не тот ЦАС образца конца 90-х годов прошедшего столетия и первых лет XXI века, основывавшегося на создании лишь единого экономического пространства и бесславно сошедшего с исторической сцены, не выполнив поставленных перед ним задач.

Отношение к инициативе по созданию СЦАГ неоднозначно. Оно было воспринято позитивно целым рядом европейских государств, США и некоторыми международными организациями, в числе которых такие авторитетные, как ООН и ОБСЕ. Их расположение объясняется тем, что идея СЦАГ созвучна принципам глобализации и «интернационализма», что, с учетом ведущей роли Запада в этих процессах, воспринимается им как положительный тренд, отвечающий его интересам.

Некоторые страны региона считают, что не все республики готовы к кооперации, в частности к созданию нового Союза. Для них было бы выгодно развивать сотрудничество в рамках двусторонних отношений.

Однако, в соответствии с требованием времени все чаще встает вопрос создания Союза Центрально-азиатских государств (СЦАГ), в составе – Республики Казахстан, Кыргызской Республики, Республики Таджикистан, Республики Узбекистан. (Речь идет о политическом и экономическом объединении в Центральной Азии).

Европейский Союз мог бы быть хорошей моделью для создания СЦАГ, так как Европейский Союз в настоящее время является стабильным политическим и экономическим Союзом, который играет большую роль в мировой политике.

Было бы очень полезно изучить мировой интеграционный опыт и межгосударственную интеграцию.

Если обратиться к истории европейского континента, то она свидетельствует о том, что Европа прошла сложный путь, насыщенный военными столкновениями, конфронтацией и перманентной угрозой безопасности самому существованию некоторых европейских государств. Однако этот же опыт свидетельствует, что решение проблемы безопасности в Европе стало возможным благодаря развитию интеграционных процессов.

Возьмем историю отношений двух крупнейших держав Европы - Франции и Германии. Эти страны вели между собой три кровопролитных войны (1870, 1914-1918, 1939-1945), которые сотрясали Европу. И только когда лидеры Франции и ФРГ де Голль и Аденауэр осознали, что решить проблему безопасности своих государств можно только отказавшись от конфронтации и встав на путь доверия и экономического сотрудничества, только тогда Европа получила новый шанс мирного развития. Начиная с подписания в 1957 году Римского договора о создании «общего рынка», интеграционные процессы в Европе набирали силу и привели к образованию Европейского Союза.

Страны Центральной Азии во все большей мере оказываются в фокусе внешней политики и в Европе все более четко осознают стратегическое значение Центральной Азии. После того, как Центрально-азиатское страны обрели независимость, ЕС развернул многообразную деятельность, однако ему требуется четко определить свои интересы и цели и на основе этого найти целостный подход, отвечающий растущему значению этого региона и его многообразию.

Запоздалую, но активную заботу о Центрально-азиатском регионе проявляют и страны Европейского Союза, в том числе Германия. Это вызвано непосредственно с событиями в Афганистане.

Тесное сотрудничество Европа предлагает Центрально-азиатскому региону в рамках «Стратегии нового партнерства с ЦА». Этот документ был разработан по инициативе Германии во время ее председательства в ЕС. Данный документ был официально

утвержден на встрече глав государств ЕС, проведенной в рамках работы Европейского Совета 21-22 июня 2007 года. На заседании Европейского Совета была и одобрена данная Стратегия.

12-15 ноября 2007 года в г.Берлин (ФРГ) состоялась конференция на тему «Центральная Азия и Европа: новое экономическое партнерство для XXI века».

«Стратегия нового партнерства с ЦА» ставит перед собой следующие цели: обеспечение стабильности и безопасности в регионе, оказание поддержки в целях углубления устойчивого экономического развития, сокращение бедности и установление более тесного сотрудничества в регионе и по отношению к ЕС.

III

После распада СССР и образования на территории Центральной Азии пяти независимых государств произошло разделение в рамках национальных границ ранее единых производственно-экономических комплексов и их изоляция друг от друга. Для того чтобы в этих условиях не произошла кардинальная ломка всех структур водного хозяйства и энергетики, для которых они строились и в которых эксплуатировались, и учитывая, что в силу большой инерционности этих отраслей они не могли не ощущать определенного давления прошлых решений, уже в начале 90-х годов все страны Центральной Азии подписали ряд соглашений, регулирующих их отношения в совместном использовании водно-энергетических ресурсов трансграничных рек.

Таким образом, можно констатировать, что уже в начале 90-х годов сразу же после образования на территории Центральной Азии пяти независимых государств, было понятно, что взаимоотношения между ними в области совместного использования водно-энергетических ресурсов трансграничных рек должны формироваться на основе специальных соглашений, в соответствии с которыми договаривающиеся стороны обязуются обеспечить строгое соблюдение согласованного порядка и установленных правил использования и охраны водных ресурсов.

Однако, этого оказалось недостаточно. В настоящее время жизнь вносит свои коррективы в водно-энергетические отношения в регионе и требуется другой подход, начиная от паритетных переговоров, до подготовки и заключения новых соглашений.

Можно отметить, что сегодня в Центральной Азии накоплен большой аналитический материал по всем вопросам, связанным с водно-энергетическим комплексом, но в то же время весь пакет региональных соглашений, регламентирующих межгосударственные отношения в водохозяйственном комплексе, недостаточно систематизирован, плохо согласован, а иногда и просто противоречив.

Сегодня идет освоение гидроэнергетических ресурсов Кыргызстана и Таджикистана.

В Кыргызстане строится ГЭС Камбарата-2, идут эффективные договоренности по строительству ГЭС Камбарата-1.

Есть положительные примеры сотрудничества Таджикистана с другими странами.

Можно отметить укрепление сотрудничества между Таджикистаном, Россией и Ираном в области электроэнергетики. С участием России в 2008 году, была введена в строй Сангтудинская ГЭС-1, Иран заканчивает строительство Сангтудинской ГЭС-2.

Имеются подвижки и в реализации региональных проектов, в числе которых CASA-1000. Всемирный Банк сейчас разрабатывает ТЭО проекта электролинии Кыргызстан – Таджикистан – Афганистан – Пакистан и далее в Индию. Сегодня в летние месяцы существует достаточно электроэнергии в таджикской и кыргызской энергетических системах на передачу энергии по линиям электропередач CASA-1000. Нет необходимости добавлять новые источники электроэнергии, чтобы обеспечить жизнеспособность проекта CASA. Тем не менее, зимний дефицит электроэнергии в Таджикистане и Кыргызстане должны восполняться другими способами. Всемирный Банк поддерживает проект CASA-1000, поскольку он является первым важным шагом в электроэнергетическом региональном рынке Центральная Азия - Южная Азия (CASAREM). Он будет поддерживать торговлю чистой электроэнергии в объеме до 1300 МВт между двумя регионами, и считается, что этот проект может служить преобразующим для регионов Центральной и Южной Азии.

Для стран Центральной Азии сотрудничество в области рационального использования водных и энергетических ресурсов являются одним из приоритетных.

Более 80% гидроэнергетического потенциала Центральноазиатского региона приходится на Кыргызстан и Таджикистан.

Водные ресурсы Кыргызстана являются одним из главных национальных богатств, играющих важнейшую роль в жизнедеятельности человека, формировании животного и растительного мира, развитии производительных сил не только нашей республики, но и ряда районов Узбекистана, Казахстана, Китая.

Огромные объемы водных ресурсов сконцентрированы в 6580 ледниках, запасы которых составляют около 760 млрд. куб.м.

В водном балансе преобладает превышение объема формируемых в республике водных ресурсов над объемом их потребления на территории Кыргызстана, поэтому они имеют межгосударственное значение.

Наиболее крупная в Кыргызстане река Нарын, которая, обеспечивая огромный сток воды, существенно влияет на хозяйственную деятельность, не только Кыргызстана, но и Узбекистана, Казахстана.

В Таджикистане формируется 55,4% поверхностных водных ресурсов в пределах бассейнов рек Амударьи и Сырдарьи, что составляет в среднем 64 куб. км. в год.

Камбаратинская ГЭС-1 в Кыргызстане – крупнейший объект из всего каскада ГЭС в среднем течении Нарына. Завершение его строительства позволит Кыргызстану вырабатывать около 5 млрд. кВт-час электроэнергии в год и покроет растущие потребности населения и экономики страны в электроэнергии.

20 сентября 2012 года в рамках официального визита Президента Российской Федерации В.Путина в Кыргызстан между правительствами двух стран подписано Соглашение о строительстве Камбаратинской ГЭС-1. По взаимному согласию сторон к реализации проекта могут привлекаться организации третьих стран.

Рогунская ГЭС – крупнейшее гидроэнергетическое сооружение в Таджикистане. После ввода в эксплуатацию Рогун будет давать 3600 мегаВатт электроэнергии на пике своей мощности. В крутой узкой долине, где будет расположен Рогун, возведут из грунта и насыпи плотину высотой 335 метров, которая перекроет реку Вахш.

По оценкам таджикских экспертов и специалистов, именно эта гидроэлектростанция может обеспечить Таджикистану энергетическую, и, в целом, экономическую независимость.

Однако, водные ресурсы, влияющие на страны верховья и низовья в Центральной Азии, являются источником постоянной

напряженности. Предполагаемое строительство Рогунского водохранилища на реке Вахш в Таджикистане стало известным очагом разногласий.

Обращаясь к любым источникам и документам региона по водным проблемам в целом, и вопросам трансграничных рек, в частности, можно прийти к выводам, что интересы так называемых стран верхнего течения, Таджикистана и Кыргызстана, не совпадают с интересами нижележащих, к примеру, когда встал вопрос возобновления Таджикистаном строительства Рогунской ГЭС и Кыргызстаном Камбаратинских ГЭС, это вызвало серьезные возражения нижележащих стран, прежде всего Узбекистана.

Основным камнем преткновения во взаимоотношениях Таджикистана и Узбекистана остается Рогунская ГЭС. Конфликт между странами обострился на всех уровнях, к его разрешению привлечен Всемирный Банк и другие международные организации.

Как известно, Узбекистан против возведения в регионе Рогунской и Камбаратинской ГЭС в Таджикистане и Кыргызстане, настаивая на необходимости проведения международной экспертизы их проектов, затрагивающих трансграничные реки.

Сародж Кумар Джа, региональный директор Всемирного Банка по Центральной Азии, считает важным поддержку Банком проводимых исследований по оценке предполагаемого проекта Рогунской ГЭС.

Всемирный банк, по согласованию с Правительством РТ, принял решение о финансировании Технико-Экономического Обоснования для проекта Рогунской ГЭС и оценку социально-экологического воздействия строительства Рогунской ГЭС, что может полностью снять озабоченность Узбекистана относительно безопасности этого проекта.

Ожидается, что оценочные исследования будут завершены в 2013 году, и затем будут рассматриваться и обсуждаться с группами экспертов и представителями прибрежных стран. Всемирный Банк осуществляет контроль над данным процессом, и призван помочь обеспечить конструктивный, основанный на фактах диалог между всеми прибрежными государствами о проекте и международном сотрудничестве в области энергетики и водных ресурсов в Центральной Азии.

Верховный представитель Европейского союза по иностранным делам и политике безопасности, вице-президент Европейской комиссии Кэтрин Эштон поддерживает усилия Всемирного Банка по обеспечению независимой технической экспертизы предложенного проекта Рогунской ГЭС в Таджикистане и ожидает её результатов.

В заключение следует отметить, что Таджикистан одно из богатейших государств по водным и гидроэнергетическим ресурсам не осталось в стороне от региональных и глобальных водных проблем, вносит свой весомый вклад в их решение.

Республика Таджикистан явилась инициатором двух глобальных водных инициатив, поддержанных Генеральной Ассамблеей ООН, это:

- объявление Международного года пресной воды, 2003 год;

- объявление Международного десятилетия действий «Вода для жизни», 2005-2015 годы.

3 декабря 2007 года в г. Беппу, Япония, на Первом Азиатско-тихоокеанском Водном Саммите Президент РТ Э. Рахмон предложил новые инициативы:

- идею разработки Международной конвенции ООН по воде. Эта идея, считают эксперты, затрагивает интересы всех стран в Центральной Азии. Этот документ позволит решить сложные проблемы использования трансграничных рек, которые теперь вызывают столько проблем и споров. Конвенция положит конец бесконечным спорам о том, кто, какие права имеет на общие для всего региона реки;

- предложение, что Таджикистан готов оказать всемерную поддержку Азиатско-тихоокеанскому Водному Форуму и предлагает разместить его Центрально-азиатский центр в г.Душанбе.

16 октября 2012 года, в Кувейте, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон, выступая на саммите Диалога по сотрудничеству в Азии подчеркнул, что Таджикистан как страна, которая в следующем году будет председательствовать в Диалоге по сотрудничеству в Азии, предлагает провести в 2013 году в Душанбе энергетический форум стран-членов Диалога, где можно было бы обсудить вопросы развития сотрудничества в сфере возобновляемой энергетики.

Выводы:

По причинам географического, исторического, экономического и политического порядка территория, на которой расположены современные государства Центральной Азии, представляет собой известную целостность. Таким образом, при всем том, что каждое государство региона имеют собственную специфику, оно является частью единой геосоциокультурной системы, что в значительной степени и по существу определяет региональную социальную, экономическую и политическую ситуацию, внутреннюю и внешнюю политику государств, образующих регион, и их взаимоотношения.

В каком направлении будет развиваться ситуация в государствах Центральной Азии, во многом будет зависеть баланс сил на обширном пространстве планеты. Любые события, происходящие в странах Центральной Азии, будут иметь свое отражение не только на региональном уровне, но и могут вызывать изменения в геополитическом балансе сил на всем евразийском континенте, который признанно остается осью мирового развития.

Все интеграционные процессы направлены на то, чтобы наилучшим образом удовлетворять именно национальные интересы, в противном случае не пришлось бы и говорить об этих процессах или говорить исключительно в негативном ключе.

В настоящее время жизнь вносит свои коррективы в водноэнергетические отношения в регионе и требуется другой подход, начиная от паритетных переговоров, до подготовки и заключения новых соглашений.

Обращаясь к любым источникам и документам региона по водным проблемам в целом, и вопросам трансграничных рек, в частности, можно прийти к выводам, что интересы так называемых стран верхнего течения, не совпадают с интересами нижележащих стран.

Следует отметить, что Таджикистан одно из богатейших государств по водным и гидроэнергетическим ресурсам не осталось в стороне от региональных и глобальных водных проблем и вносит свой весомый вклад в их решение, выходя с инициативами в международных форумах и международных организациях.

Использованная литература

1. Договор между Республикой Казахстан, Кыргызской Республикой, Республикой Таджикистан и Республикой Узбекистан об учреждении ОЦАС. 28 февраля 2002 г., г. Алматы. – // Слово Кыргызстана – Бишкек, 2002 г. 29 февраля. – С.2-3.

2. Материалы заседания Совета глав государств Организации «Центрально-Азиатское Сотрудничество» (ОЦАС), г. Санкт-Петербург, 6 октября 2005 года. //Слово Кыргызстана – Бишкек, 2005 г. 7 октября. – С.2-3.

3. Материалы заседания Совета глав государств Организации «Центрально-Азиатское Сотрудничество» (ОЦАС), г. Душанбе, 18 октября 2004 года. //Слово Кыргызстана – Бишкек, 2004 г. 19 октября. – С.2-3.

4. Материалы обзора социально-экономического развития государств Центрально-азиатского экономического Сообщества, 1998-2001 гг. –Бишкек.: Илим, 2002. – 310 с.

5. Выбор Центральной Азии в цивилизационном пространстве. Бишкек. Илим. 1996. -348с.

6. Центральная Азия: пути интеграции в мировое сообщество. - М.: ИВ РАН. 1995. - с.81.

7. Обзор социально-экономического развития государств Центрально-Азиатского Экономического Сообщества. Бишкек, 2001.

8. Бургонов О.В. Международная интеграция – тенденция XXI века. - Санкт-Петербург. Изд. Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. 1999. – 97с.

9. Джекшенкулов А.Д. Новые независимые государства Центральной Азии в мировом сообществе.- М.: Научная книга, 2000. – 306 с.

10. Исингарин Н.К. Казахстан и содружество: проблемы экономической интеграции Центральной Азии. Алматы. Издательство ОФ «БИС». 2000. -215с.,

11. Солиев Х.Х. Республика Таджикистан – 15 лет независимого экономического развития. - Душанбе. Ижод. 2007. - 560с.

12. Ablas N. Present untrest in the Soviet Central Asia //Central Asia. – Peshawar. 1991. № 28.

13. Bieber, Roland/Epiney, Astrid/Haag, Marcel, Европейский Союз, Баден-Баден, 2005.

14. Kort M. Nations in Transition: Central Asian Republics. N.Y. Facts on File. Inc. 2004.

СОЗМОНҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ

Laylee Moshiri

On the eve of 20 years of UNICEF partnership in Tajikistan

Background

The mission of the United Nations Children's Fund (UNICEF) as a global organization is to advocate for the protection of children's rights, to help meet their basic needs and to expand their opportunities to reach their full potential. In doing so, UNICEF is guided by the provisions and principles of the Convention on the Rights of the Child (CRC).

The CRC spells out the basic human rights that children everywhere have: the right to survival; to develop to the fullest; to protection from harmful influences, abuse and exploitation; and to participate fully in family, cultural and social life. The four core principles of the Convention are non-discrimination; devotion to the best interests of the child; the right to life, survival and development; and respect for the views of the child.

The Convention on the Rights of the Child is the first human rights treaty that grants a role in its implementation to a specialized United Nations agency—UNICEF. It assigns UNICEF a legal obligation to promote and protect child rights and to support the work of the United Nations Committee on the Rights of the Childin consideration of State Parties' reports and review of implementation of the Convention. Tajikistan being a party to the CRC and its Optional Protocols[1], the work of UNICEF in Tajikistan is therefore based on the situation of children's rights in the country, and onworking with the Government and other partners to implement strategies in response to the Committee's recommendations (as stipulated in the Concluding Observations), in consideration of periodic reports submitted by the Government of Tajikistan.

1. http://www.unicef.org/crc/index_protocols.html

UNICEF was established by the United Nations General Assembly on 11 December 1946 as the United Nations International Children's Emergency Fund, to be utilized and administered —for child health purposes generally, especially for children and adolescents in countries devastated by the Second World War. On 1 December 1950, the General Assembly expanded the limited mandate of UNICEF to meet —emergency and long-range needs of children and their continuing needs particularly in under-developed countries. Later in 1953, the Assembly, considering the role the Fund played for the protection of the child and in creatingfavourable conditions for the development of the long-range economic and social programmes of the United Nations and the specialized agencies, decided to continue the Fund on a permanent basis and to change the name of the organization to the United Nations Children's Fund while retaining the acronym UNICEF.

In the six decades since its founding, UNICEF has progressively expanded its work around the world, and currently has programmes of cooperation with the Governments of some 157 countries and territories, with a staff of over 10,000 worldwide, most of them based in field offices.

UNICEF operates on the basis of voluntary contributions from Governments and donations from the private sector, including the 36 National Committees for UNICEF, as well as the sale of greeting cards and gifts or other private-sector fundraising activities.

The Executive Board is the governing body of UNICEF, providing intergovernmental support and oversight to the organization, in accordance with the overall policy guidance of the United Nations General Assembly and the Economic and Social Council. The Executive Board reviews UNICEF activities and approves its policies, country programmes and budgets. It comprises 36 members, representing the five regional groups of Member States at the United Nations.UNICEF annually reports through the Executive Board to the Economic and Social Council, which in turn reports to the General Assembly. Its work is reviewed annually by the Assembly as part of its larger debate on operational activities for development.

UNICEF is administered by the Executive Director under policies, including the determination of programmes and allocation of funds, established by the Executive Board. In 1996, the Executive Board adopted the UNICEF Mission Statement. The current work of

UNICEF is guided by the extended medium-term strategic plan for the period 2006 to 2013.

Country programmes of cooperation are designed in the context of the situation of children and a rights-based analysis, Government priorities, UNICEF's mandate, strategic approach, comparative advantage and capacities, in consultation with Government and relevant partners. They are built on the achievements and lessons learned from previous programmes. The endorsement of the Government is required before submission to the Executive Board for approval, following which a Country Programme Action Plan (CPAP) is signed with the Government. At mid-term of a country programme, depending on the evolving situation of children and circumstances, revisions can be made during the consultative mid-term review (MTR) process subject to approval of the Executive Board. The CPAP of Tajikistan is signed with the Deputy Prime Minister on behalf of the Government.

UNICEF in Tajikistan
1993-1994

The activities of UNICEF in Tajikistan began in 1993 when the UNICEF Executive Board approved a two-year short duration (bridging) programme for the five Central Asian Republics and Kazakhstan under an area office established in Islamabad, Pakistan, after which sub-offices were set up in each of the five countries in 1994. The programme benefitted from a rapid assessment of the situation of children done in 1992, whereby significant challenges for the well-being of children were highlighted as a result of the transition from the Soviet system and threatened/collapsed social services, qualifying the situation of children in Tajikistan as an emergency. This was additionally compounded by the consequences of the civil war and natural disasters.

During 1993-1994, UNICEF collaborated with the Government, non-governmental organizations (NGOs) and UN agencies mainly targeting urgent human needs and focusing on emergencies. In 1993, the first delivery of UNICEF emergency assistance to Tajikistan included the provision of vitamin A supplements, as well as BP-5, a protein-enriched food, and K-mix, a therapeutic feeding mixture for infants. These supplies were distributed mainly through hospitals. UNICEF also provided vaccines, serum

and medicines to combat a severe diphtheria outbreak, in addition to medicines and other supplies for returning refugees. UNICEF provided 2 million sachets of ORS and supported a feasibility study for the local production of ORS.

A winter project assisted the Ministries of Health and Education and during the 1993-1994 winter emergency. UNICEF provided technical assistance and supplies to prevent pneumonia among children. Primary school children were provided with basic education kits. Blankets also were provided nationwide to families with young children.

Activities were aimed at strengthening capacities of organizations dealing with child health, in particular addressing high rates of pneumonia and diarrhoeal diseases and on strengthening immunization, in collaboration with the World Health Organization (WHO). Internationally accepted public health procedures and new types of community-directed messages aimed at empowering families to provide better care for their children were introduced. UNICEF provided the country with vaccines, oral rehydration salts (ORS) and drugs for acute respiratory infections, and provided training to health workers through translation and adaptation of relevant training material produced by WHO. National capacities in project planning, training, social mobilization and monitoring were strengthened through campaigns against pneumonia in winter and against diarrhoeal diseases in the summer months.

Following a serious outbreak of cholera in Afghanistan in 1993, UNICEF supported urgent requests for equipment and supplies and emergency stocks of fluids and medicines were established and reference laboratories were resupplied with required equipment and reagents.

Educational supplies and bulk paper for textbooks were provided for 100,000 children and 7,500 classrooms. High protein food was provided for schoolchildren in specific high-risk areas.

In collaboration with the Economic Cooperation Organization (ECO), UNICEF supported a series of project planning and advocacy meetings on the goals for children for the decade for the five countries. The discussions contributed to the eventual development of national programmes of action (NPAs) for children and of plans to control iodine deficiency disorders (IDD), promote breast-feeding and the Baby-Friendly Hospital Initiative (BFHI) and improve control of diarrhoeal

diseases and immunization programmes. Studies and assessments on these topics were initiated with ECO meetings serving as a basis for follow-up activities and project design. Assessment studies prepared for an international symposium on «Social Policies During Transition: Child Health, Basic Education and Social Protection.», held in Beijing in July 1994, helped to further develop the basic strategy and master plans of operations for the five country programmes and projects for the subsequent programme of UNICEF for 1995-1999 in the five countries, in consultation with government departments, research institutes, NGOs and others at the country level.

In 1993, the Supreme Soviet of the Republic of Tajikistan ratified the Convention on the Rights of the Child, thereby agreeing to undertake the obligations of the Convention and committing to protecting and ensuring children's rights and holding itself accountable for this commitment before the international community.

1995-1999

During this programme of cooperation with Tajikistan, the UNICEF office remained as a sub office under an area office in Almaty serving the Central Asian Republics and Kazakhstan, whereby area-wide and cross-country programme policies were implemented.

The period continued to demonstrate rapid changes to the lives of people, leaving large population groups vulnerable to malnutrition and illness with contraction of social safety nets imposing an immense pressure on the survival capacities of families.

The goals set out by the country programme of cooperation were: (a) to ensure that basic services for children and women are guaranteed and accessible, even in times of severe economic crisis or complex emergencies, without gender or ethnic discrimination, through delivery systems that are sustainable within frameworks secured by national and international resources; (b) to achieve and sustain the goals of the World Summit for Children; (c) to ensure that social sector systems are restructured and reformed with innovative, culturally appropriate new policies, strategies and procedures; and (d) to empower families to act more constructively towards child health, development and protection by enhancing family knowledge and initiative.

The above goals were supported through six programmes including 1) Emergency Preparedness; 2) Maternal and child health;

3) Nutrition; 4) Education; 5) Water supply and sanitation; and 6) Planning and advocacy.

The «Mother and Child Health (MCH) Forum» (MCH Forum) established amongst the five countries brought together health officials from all five countries and UNICEF technical expertise to: (a) evaluate results and establish area-wide strategies and country-specific approaches; and (b) coordinate technical meetings on issues of shared concern such as maternal and perinatal mortality, hygiene and sanitation, safe immunization practices, breastfeeding and anaemia. Specialized working groups were set up to ensure continued networking and information exchange.

UNICEF-supported publishing work produced a series of manuals and handbooks for health and education specialists covering a diverse range of issues, including children's rights, case management of the control of diarrhoeal diseases/acute respiratory infections, safe immunization practices and hygiene education. Peace education was introduced and coordinated area-wide.

The mobilization of local NGOs and local resources was pivotal in the implementation of water and environmental sanitation activities, whereby water- and hygiene-related work was adjusted to focus on vulnerable groups. Equipment and kits provided by UNICEF served as catalysts in support of water quality monitoring. International NGOs were also effective partners in this area.

Capacity-building was a key area of UNICEF technical support in training in health, hygiene promotion and peace education, based on modern child-focused teaching methods.

The programme also included a supply component aimed at bridging the gaps which was caused by the dislocation of national social sector budgets.

2000-2004

Structural reforms and political stability during this period allowed the beginnings of macroeconomic recovery and the growth of GDP, nevertheless poverty remained high, social indicators were deteriorating, and access to quality basic social services were declining.

The country programme which continued under an area-wide approach took a more development-based approach from the previous period and aimed to reduce infant and maternal mortality

and the prevalence of micronutrient deficiencies; to improve children's learning environments; to increase school attendance and reduce drop -out rates; to promote a child protection system; and to raise awareness among young people onHIV/AIDS and healthy lifestyles.

The above was supported through a life cycle approach set of programmes: 1) Mother and child survival and protection; 2) Child enrichment programme; and 3) Young people's well-being programme.

The programme supported the formulation of the National Plan of Action for Children (2003-2010), through the National Commission on Child Protection established under the Prime Minister's Cabinet. Children participated in the process through the Child reference Group, which gave children, nominated by children's clubs from different parts of the country, the opportunity to participate in discussions with government officials and to express their own views and opinions.

As part of its partnership with the Global Alliance for Vaccines and Immunization, UNICEF supplied all routine vaccines for the national immunization programme and contributed to improving the cold-chain system. As a result, the coverage rates for measles vaccine and three doses of combined diphtheria/pertussis/tetanus vaccine reached 84 per cent. Tajikistan was certified polio-free in 2002 with support to the Ministry of Health from the Government of Japan, the United States Centers for Disease Control and Prevention (CDC) and the World Health Organization (WHO).

A causal analysis of infant mortality highlighted the inconsistency in official statistics related to the use of a non -standard definition of live births. As a result, new policies were adopted on the promotion of effective perinatal care and the international definition of live births. With technical support from CDC and the United States Agency for International Development (USAID), an implementationplan was established for reliable monitoring of infant and child mortality.

UNICEF contributed to the developm

ent of a policy and strategy for vitamin A supplementation and led the efforts to provide vitamin A to all children under five years, during the supplementation campaign held in December 2003. Effectiveadvocacy supported the passage of a law on universal salt iodization in 2002.

A holistic approach of "child -to -child" hygiene education, alternative water supply systems and rural latrine technology, tested in 200 schools was adopted by the Government for expansion. Education reform based on child rightswas incorporated in the National Plan of Action for Education for All.

Resources mobilized through the Consolidated Appeals Process, contributed significantly to implementation of activities in the areas of maternal and child health, water and environmental sanitation and education.

UNICEF supported reform of the child welfare system through the establishment of two child rights departments mandated to provide social welfare support to families at the community level. This facilitated the transformation of residential care institutions for children and the establishment of alternative care services.

Studies undertakenby the Government with technical assistance from UNICEF, such as the multiple indicator cluster survey (MICS2000), assessment of water and environmental sanitation (2002), nutrition and infant mortality surveys (2003) and the girls'education study (2003), demonstrated that improved data collection and analysis to strengthen government decision making and policy formulation are necessary and powerful tools contributing to improved monitoring and evaluation aswell as planning and analytical capacities and the overall understanding of theproblems of children and women.

2005-2009

UNICEF Tajikistan Office became afull fledged country office at the start of the new Country Programme of Cooperation.

The major results pursued by the country programmefor this period were: (a) improvedpolicies and strengthened national systems, coordination and standards in keyprogrammes affecting children; (b) increased access, quality and gender parity ofbasic social services; (c) improved governmental and non -governmental capacitiesto facilitate young people's participation; and (d) supportive child -care alternativesfor a safer and more protective environment for children at the community level.

The programme components in support of the above included: 1) Maternal and child care; 2) Quality basic education for all; 3) Young people's health and participation; and 4) Social policy reform and child protection.

At national level, the strategy envisaged support to policy development and formulation, setting of technical standards and norms for service delivery and support to key nationwide service interventions such as immunization, and at subnational level, assistance targeted to 15 districts, selected based on aclear set of criteria including the rates of poverty and access to social services, and ongoing programmes and partnerships.

During this period, despite the prevailing limited resource base, the country being prone to natural disasters, the existence of gender inequalities and institutional weaknesses, some progress was observed in the reduction of infant mortality, improved immunization coverage of children, increased Vitamin A supplementation coverage and use of salt iodization.

UNICEF and the World Bank led donor coordination in the education sector, and supported the Ministry of Education with technical assistance to develop the National Strategy for Education Development, which enabled the Government to receive $19 million from the Fast Track Initiative Catalytic Fund.

The country programme of cooperation supported the Government to develop strategic directions inchild care reform, including assessment and de-institutionalization, and a greater emphasis on keeping children in a family environment, and in community-based support services. With support from the Swedish International Development Agency, 2,871 children were assessed and 1,682 were reintegrated in their families. Seven institutions were closed, and three others transformed into regular schools with extra-classes for children from very poor families.

With the support of the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, theprogramme helped the Ministry of Health to model youth-friendly health services for most-atriskadolescents (MARA). HIV/AIDS-related life skills-based health education wasintroduced in the curriculum for grades 7-9 and taught in 10 per cent of schools by the end of the programme. Inpartnership with the Global Fund and UNICEF, the Ministry of Health introduced the preventionof mother-to-child transmission (PMTCT) of HIV in 18 districts, enabling 60,000 pregnantwomen in those districts – one third – to receive voluntary counselling and testing (VCT) as of2008, compared to 11 per cent of pregnant women in 2005. Further, all officially registeredpregnant women positive with HIV received preventive antiretroviral therapy nationwide.

The MICS survey conducted in 2005 and the National Micronutrient Survey of 2009 provided substantial data on the situation of children in Tajikistan, in addition to other studies conducted[1].

2010-2015

The new Country Programmeof Cooperation started with an expanded staffing structure with additional international professionals heading the various sections, more in line with the technical requirements of the programme, with the following components:

1) Basic Education and Gender Equality to support the government and other partners to ensure quality education for all children by applying the Child-Friendly School approach. The key areas of focus include: 1) Early Learning; Girls' Education; Water, Sanitation and Hygiene (WASH) in Schools; and Life-skills-based Education.

2) Child Survival and Development to support a component in mother and child health focussing on immunization services and promotion of quality health services in particular neonatal care; a nutrition component prioritizing the promotion of infant and young child feeding and care practices and prevention of stunting and micronutrient deficiencies; andan HIV/AIDS component focusing on increasing access of the most vulnerable young people and pregnant women to quality voluntary counselling and testing and treatment, as well as prevention and reduction of sexually transmitted illnesses and HIV, specifically to newborns.

3) The Child Protection Programme with the child care system component in support of reforms toward a comprehensive set of services that rely more on community-based services, especially for children with disabilities and family substitute care; and the juvenile justice component to promote the best interests children in contact with the law, and community-based alternative practices aiming at minimising deprivation of liberty.

4) Policy and Planning programme contributes to Government's efforts to generate reliable and timely data to better inform policy and decision making. The programme aims to create an enabling social and economic policy environment that promotes child-centred policy as well as partnerships for sustained realisation of child rights.

The strategy focuses both on national level initiatives and policy work as well as subnational level activities in 12 priority districts, and

1. http://www.unicef.org/tajikistan/resources_6861.html

incorporating emergency preparedness and response into the capacity development activities of the different programme components.

In the first 3 years of the current country programme of cooperation, UNICEF has contributed to achievement of the following key results: control of the polio epidemic and renewed polio free status of the country; State Social Assistance to Children Living with HIV/AIDS and State budgeting of youth friendly health services through provision of policy support; development and piloting of alternative cost effective Early Childhood Education models together with AKDN and broadening commitment to build and expand a mixed-model preschool system; establishment of child friendly court rooms and capacity building of judges, prosecutors, police and lawyers with juvenile justice international norms and standards with a view to institutionalization of juvenile justice training in national training institutes; care for children with disabilities through a model of community based rehabilitation, and through regulation and systematization of the work of Psychological Medical Pedagogical Consultation Centers (PMPC), and their expansion with Government resources. Two important knowledge products have been developed during this period, including 'Impact of Migration on "Children Left Behind" in Tajikistan'[1] and 'Situation Analysis: Improving Economic Outcomes by Expanding Nutrition Programming in Tajikistan', jointly developed with the World Bank.[2] Using the global evidence base on the human and economic consequences of undernutrition, the latter publication examines and quantifies the scope of undernutrition in Tajikistan andhighlights the potential human and economic gains achievable by scaling up effective nutritioninterventions.

Equity focus

UNICEF has been placing a very strong and renewed focus on achieving greater equity for children, reaching the most marginalized and excluded, and addressing disparities. In this regard, extensive efforts have been placed on operationalizing the equity agenda and the achievement of the MDGs with an equity focus to reach the unreached. UNICEF Tajikistan will therefore ensure that its programmes are focusing on the most disadvantaged children and families and will sharpen its equity focus, as well as promote partnerships and advocacy around equity for a stronger role of all stakeholders, particularly the

1. http://www.unicef.org/tajikistan/resources_18660.html
2. http://www.unicef.org/tajikistan/resources_4638.html

Government in equitable social and economic development, and to leverage resources for the most disadvantaged.

Monitoring Child Well-being

One of the important contributions of UNICEF is support to monitoring children's and women's rights including through support to Situation Analysis and child-focused research, by assisting countries in collecting and analysing data, helping to develop methodologies and indicators, maintaining global databases, and disseminating and publishing data. UNICEF is also the lead agency responsible for the global monitoring of the child-related Millennium Development Goals (MDGs). In the Central and Eastern Europe and Commonwealth of Independent States (CEE/CIS), theTransmonee database was created to monitor the situation of children in the region in the transition economies. This rich database provides trend data ever since 1992 on 180 social and economic indicators across 10 subjects[1]. The Social Monitor series of the UNICEF Innocenti Research Centre reports on trends in the welfare of children, young people and women in the CEE/CIS/Baltics region, serving as a basis for advocacy and policy debate in the region.[2] Childinfo contains UNICEF's statistical information, including data used in UNICEF's flagship publications, The State of the World's Children and Progress for Children.[3]

Funding

Since the beginning of 2000, the financial resources utilized for implementation of the UNICEF country programmesof cooperation have amounted to approximately 66 million US dollars, excluding core operational costs. About 30 percent of these resources have been Regular Resources from the core budget of UNICEF and the remaining constitute funding raised locally, regionally or provided by UNICEF Headquarters from thematic funding or for earmarked purposes. Donors for the latter source have included the Governments of the Russian Federation, United Kingdom, Japan, India, Netherlands, Norway, Canada, United States, Ireland, Denmark, Italy, Finland; UNICEF National Committees of Germany, United Kingdom, United States, Norway, Netherlands, Japan and the Consolidated Funds from NatComs; and other donors includingthe Swiss Development

1. http://www.transmonee.org/
2. http://www.unicef-irc.org/publications/series/21/
3. http://www.childinfo.org/

Cooperation (SDC), Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria (GFATM), United Nations Secretariat, UN Trust Fund for Human Security, European Commission/ECHO, USAID, SIDA, CIDA, Rotary International, GAIN, CDC, ADB, Micronutrient Initiative, OPEC Fund, UNOCHA and the United Nations Foundation. The key donors for the current Country Programme of Cooperation are SDC, the Russian Federation, the Netherlands, GFATM, and ECHO, in addition to UNICEF thematic resources and Regular Resources.

Partnerships

Working in partnership and collaborative relationships is a central feature of UNICEF's efforts to achieve greater results for children and women. In addition to the direct collaboration of UNICEF Tajikistan with numerous Government Ministries and Institutions and local Government in implementation of the Country Programme of Cooperation whereby workplans are signed, other partnerships represent further attempts to strengthen the national response in addressing child rights, scaling up interventions, synergizing on advocacy and programmatic results, leveraging resources, reaching marginalized groups and empowering communities. UNICEF works with various civil society and non-governmental organizations both at national and subnational levels in order to extend the reach and effectiveness of UNICEF-assisted cooperation.Partnerships have also been forged with the media, lower house of Parliament, Ombudsman, University and research institutions, and the private sector, such as in the case of salt iodization. In the context of UN Coherence, UNICEF works in partnership with the United Nations Agencies, Funds and Programmes under the United Nations Development Assistance Framework to advance the national and Millenium Development Goals. UNICEF also works in close cooperation with partners as part of the Development Coordination Council in Tajikistan for policy dialogue and advocacy, support to development of national frameworks, leveraging resources, strengthening linkages across sectors and generating knowledge.

САРМОЯГУЗОРӢ

Парвиз Шамолов

Состояние и перспективы развития инвестиционного комплекса Республики Таджикистан

Необходимым условием стабильного функционирования и развития экономики является стабильное и эффективное развитие инвестиционного процесса. От объемов, структуры и эффективности использования инвестиций зависят результаты хозяйственной деятельности в рамках национального хозяйства, перспективы ее развития, степень конкурентоспособности экономики страны и уровень жизни ее населения.

В первые годы независимости в Республике Таджикистан значительно сократились объемы инвестиций в экономику. Глубокий инвестиционный кризис в народном хозяйстве являлся отражением системного кризиса экономики страны и был обусловлен рядом факторов, в числе которых:

-развал единого народнохозяйственного комплекса СССР, разрыв хозяйственных связей, политическая нестабильность в республике, которые в конечном итоге привели к длительному экономическому спаду;

-уменьшение валовых национальных сбережений и накоплений;

-инфляционные процессы;

-уязвимость финансовой системы, которая была связана с внутренними политическими событиями 90-х годов и становлением финансовой и банковской системы страны.

Начиная с 2001г. наблюдается улучшение ситуации в инвестиционной сфере. В 2001г. объем инвестиций в основной капитал составил 7.5%, в 2005г. - 9,4 , в 2006- 13%, а в 2011г. 4840,7 млн. сомони [1].

Позитивные тенденции в социально-экономическом развитии страны, несомненно, способствовали увеличению капитальных вложений в экономику страны. Рост инвестиций в период с 2000 по 2010 составил 45,7% и эти цифры не коррелируют с темпами роста ВВП. Разница между ростом ВВП и инвестициями отличаются слишком резко, за счет высоких темпов роста инвестиций и о причинах и качестве этой ситуации можно узнать, анализируя тенденции и структуру инвестиций по источникам.

Источники: Таджикистан: 20 лет государственной независимости. Статистический сборник-Душанбе: Агентство по статистике при Президенте РТ, 2011.-С. 353

Данные диаграммы показывают эти тенденции за период с 1992 по 2008гг. Они характеризует достаточно низкий уровень накоплений в объеме ВВП. В мировой практике считается, что необходимым уровнем, обеспечивающем экономическое развитие страны, является норма накопления в объеме 20-25%. В период суверенитета Таджикистану удалось достичь этот уровень только в 1996г., 2007 и в 2008гг.

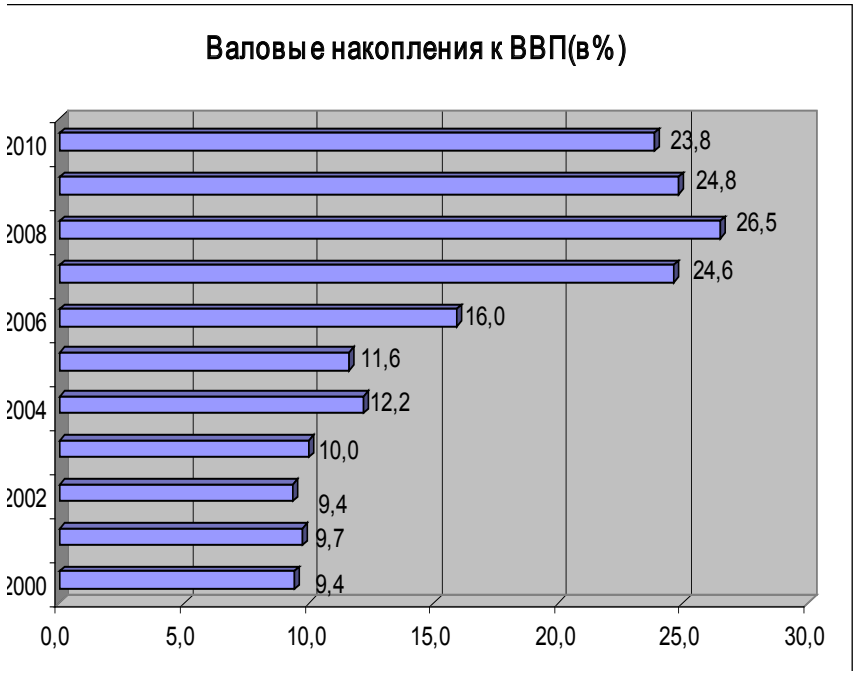

Источники: Таджикистан: 20 лет государственной независимости. Статистический сборник-Душанбе: Агентство по статистике при Президенте РТ, 2011.-С. 365

Но эти показатели не свидетельствуют об устойчивости инвестиционного потенциала страны, поскольку остальные годы объемы валового накопления очень низкие с одной стороны, а с другой, страна сильно зависит от внешних финансовых ресурсов.

Можно утверждать, что иностранные инвестиции являются определяющим элементом в формировании инвестиционного потенциала страны. Это можно интерпретировать по-разному. С одной стороны они показывают вовлеченность страны в систему международного движения капитала, но с другой стороны это свидетельствует о сильной зависимости страны от внешних финансовых ресурсов. Подтверждением вышесказанного может служить тот факт, что в 2011 г. доля иностранных инвестиций в структуре инвестиций страны в основной капитал составила 22,4%, что показывает еще и низкий инвестиционный потенциал национальной экономики. Следует отметить, что повышение роли иностранных инвесторов в экономике страны связано не с проблемами текущего потребления, а созданием прочной базы экономики РТ и ре-

ализации ее гидроэнергетических проектов, вывод страны из транспортного тупика, что способствует увеличению предпринимательского и экономического потенциала страны.

Нельзя игнорировать и тот факт что, в перспективе без повышения национального инвестиционного потенциала невозможно проводить независимую инвестиционную политику.

Отраслевая структура капитальных вложений показывает, что она не способствует увеличению воспроизводства инвестиционных ресурсов в экономике.

В 2011г. инвестиции в основной капитал за счет всех источников финансирования составили 4840,7 млн. сомони, что было больше показателя прошлого года на 336,4 млн. сомони. [3]

Анализ состояния и факторов, воздействующих на инвестиционный комплекс страны свидетельствует о формировании позитивных тенденций в инвестиционной сфере, прежде всего, за счет внешних финансовых ресурсов.

Рассматривая проблему инвестиций, необходимо отметить, что в современных условиях одной из основных проблем является, прежде всего, низкая норма накоплений и сбережений.

В Республике Таджикистан есть проблема заколдованного круга многих беднейших стран, когда низкий душевой доход обусловливает низкую долю сбережений, а она – низкую долю накоплений в ВВП, которая в свою очередь консервирует низкий душевой доход.

Денежные переводы мигрантов из-за рубежа являются одним из основных источников дохода населения страны в целом. Они неуклонно растут, составив в 2008г. – 2544 млн. долларов США (49% ВВП) по сравнению с в 2005г. и 79 млн. долларов США в 2002г. [4] По данным 2010г переводы мигрантов составили 2200 млрд. долларов США, что равняется 35% ВВП страны [5]

Денежные переводы при их правильном использовании могут стать мощным фактором инвестиций в экономику страны. Если переводы инвестируются, то они стимулируют рост производства, а если потребляются, то они также вызывают позитивный мультипликационный эффект.

Еще одна из существенных проблем инвестиционного комплекса Республики Таджикистан - это проблема бедности. За последние годы благодаря реализации Стратегии сокращения бедности, её уровень в стране продолжает сокращаться.

В 2009 г. уровень бедности в стране сократился до 47,2% по сравнению с 83% в 1999 г. Уровень крайней бедности в 2009 г. составил 17,4%. [6]

Одним из важнейших факторов, влияющих на инвестиционные возможности, является уровень инфляции.

Среднегодовые темпы инфляции за период с 2000-2010 гг. составили 15,0%, что считается относительно невысокими и в определенной степени способствовали укреплению инвестиционного потенциала страны.

Основным источником финансирования инвестиций на развитие и модернизацию производства должны стать средства предприятий.

Финансовое положение национальных предприятий является неблагополучным. Многие из них являются малорентабельными и убыточными. Однако и в этом секторе наблюдаются позитивные изменения. По данным 2009 г. 25% предприятий страны были убыточными, в том числе - 29,2% предприятий промышленного сектора. [7] Тогда как в 2001 г. эти показатели составляли 45,2 и 15 % соответственно. [8]

Денежно-кредитная система неразрывно связана с финансовой системой страны. В свою очередь от ее устойчивости зависит состояние инвестиционного комплекса страны.

Использование иностранных инвестиций, обусловленное системой участия страны в международном разделении труда, а также объективным процессом интернационализации – один из главных факторов и направлений интегрирования страны в мировое хозяйство.

В целом приток инвестиций в Таджикистан очень низкий. Так в 2009 г. составил 0,005% от общемировых объемов инвестиций [9]. При этом, по данным Всемирного банка приток прямых иностранных инвестиций на душу населения в Республике Таджикистан постепенно растёт. Если в 1992 г. Этот показатель был равен 2 долларам США, а в 1993 г. - 3 долларам США, то в 2010 г. составил 197,7 долларов США. [10]

Следовательно, важным условием обеспечения стабильного экономического роста и укрепления потенциала народного хозяйства страны является повышение инвестиционной привлекательности и эффективное использование иностранных инвестиций.

Другим немаловажным фактором низкого уровня инвестиционной привлекательности является низкий уровень экономического развития страны.

Известно, что Таджикистан одна из беднейших стран на постсоветском пространстве. По данным Всемирного банка страна отнесена к группе стран с низким уровнем дохода. По величине ВНД на душу населения (800 долларов США на душу населения в 2010г) она занимает 144 место. [11]

Один из главных показателей инвестиционной привлекательности – стабильная законодательная база, благоприятная правовая среда т.е полная правовая защита иностранных инвестиций со стороны государства и благоприятный инвестиционный режим обеспечивающий максимально эффективную защиту интересов инвестора и возможность репатриации полученных прибылей. В 1992 г. был принят закон "Об иностранных инвестициях", который составлял правовую базу регулирования иностранных инвестиций.

В последующие годы были внесены несколько изменений и дополнений в указанный закон, а в 2007 г. после принятия нового закона об инвестициях, прежний закон «Об иностранных инвестициях» утратил силу.

Принятый новый Закон Республики Таджикистан «Об инвестициях» от 12 мая 2007 года занимает важное место в улучшении инвестиционного потенциала страны и ее качественной структуры. Согласно закону РТ «Об инвестициях» иностранными инвесторами считаются:

- иностранные государства и их административно-территориальные единицы в лице уполномоченных органов;
- международные организации;
- иностранные юридические лица;
- иностранные организации, не являющиеся юридическими лицами, созданные в соответствии с законодательством иностранных государств;
- иностранные граждане и лица без гражданства.

В целях активизации притока иностранных инвестиций, повышения эффективности их использования, законом устанавливаются инвестиционные льготы по налогообложению и таможенные льготы.

Предприятия с иностранными инвестициями в размере от 500 тыс. долларов США до 2 млн. долларов США освобождаются от

налога на прибыль в течение 2 лет. Предприятия с иностранными инвестициями в размере 2 млн. до 5 млн. долларов США освобождаются от налога на прибыл в течении 3 лет.

Предприятия с иностранными инвестициями свыше 5000 тыс. долларов США освобождаются от налога на прибыл в течении 5 лет.

Таджикистан участвует в системе международных соглашений в области защиты инвестиций. В 1994 г. им подписана Вашингтонская конвенция 1965 г. «О порядке разрешения инвестиционных споров между государствами и лицами».

Также в рамках Вашингтонской конвенции учрежден Международный центр по урегулированию инвестиционных споров (МЦУИС) и Сеульская конвенция «Об учреждении многостороннего агентства по гарантиям инвестиции» (МИГА), которые обеспечивают страхования иностранных инвестиций. Данные организации являются частью группы Всемирного Банка. Целью МИГА – является поощрение вложений инвестиций в развивающиеся страны путем предоставления частным инвесторам дополнительных гарантий, а также содействие в улучшении инвестиционного климата.

Среди принятых государством мер по улучшению инвестиционного климата страны, особое место занимают принятые Закон Республики Таджикистан «О свободных экономических зонах», Национальная стратегия развития Республики Таджикистан до 2015, Стратегия сокращения бедности Республики Таджикистан на 2007-2009 годы и созданный Консультативный Совет по улучшению инвестиционного климата при Президенте Республики Таджикистан.

Более 364,7 млн. сомони ($75,9 млн.) использовано инвестиций в основной капитал за счет всех источников финансирования в январе-феврале 2012 года в Таджикистане, что на 31,8% меньше аналогичного периода 2011 года. По данным Агентства по статистике страны, приоритетным видом деятельности является энергетика, удельный вес которой составляет 32,6% от общего объема освоенных инвестиций. В строительстве объектов электроэнергетики освоено более 119 млн. сомони, из них за счет государственных и собственных средств предприятий и организаций - 104,2 млн. сомони, или 87,6%, а иностранного кредита - 14,8 млн. сомони, или 12,4%. В частности, на строительство Рогунской ГЭС при-

ходится 102,2 млн. сомони. В Рогунском проекте потрачено на 18,1 млн. меньше, чем показатели прошлого года на этот период.

В сферах транспорта и связи инвестициями в основной капитал освоена сумма в более 81,1 млн. сомони, что в 2,7 раза больше по сравнению с соответствующим периодом 2011 года, из них за счет государственных и собственных средств предприятий и организаций - 8,6 млн. сомони, или 10,6%: иностранного кредита - 72,5 млн. сомони, или 89,4%. В частности, на реконструкцию и восстановление автодороги Душанбе-граница Узбекистана использовано инвестиций на сумму 67,6 млн. сомони. В январе-феврале 2012 года по объектам производственного назначения было освоено инвестиций на сумму более 160,1 млн. сомони, или 43,9% от общего объема инвестиций в республике. [4]

Таким образом, анализ инвестиционных вкладов в экономику Таджикистана показывает, что иностранные инвестиции являются определяющим элементом в формировании инвестиционного потенциала страны. Но в этом направлении имеются некоторые проблемы, требующие решения. Нами разработаны некоторые предложения и рекомендации для улучшения развития инвестиционного климата страны:

- В настоящее время в ряде развитых стран мира функционируют посольства и представительства Республики Таджикистан. Было бы полезным для страны, если со стороны данных официальных ведомств уделялось внимание, вопросам привлечения инвесторов этих стран. То есть в процессе своей деятельности эти учреждения также осуществляли работу по пропаганде экономической и инвестиционной привлекательности страны.
- Сегодня многие отечественные инвесторы, которые проживают или работают за пределами страны, готовы инвестировать свой капитал для развития экономики Таджикистана. Поэтому им для инвестирования необходимо создание следующих подходящих условий: гарантии самостоятельности, реально действующие налоговые льготы, предусмотренные Налоговым кодексом Республики Таджикистан.
- Известно, что одним из основных факторов привлечения зарубежных инвесторов является наличие избытка и дешевой рабочей силы на внутреннем рынке труда страны. И если с одной стороны, этот фактор способствует привлечению инвесторов, то с другой стороны - обеспечит для населения новые рабочие места, и тем самым содействует снижению уровня бедности в стране.

Список литературы

1. Статистический сборник «Социально – экономическое положение Республики Таджикистан, 2011».

2. Содружество Независимых Государств в 2008 году. Статистический ежегодник, Москва - 2009, с. 569.

3. Социально – экономическое положение Республики Таджикистан в 2009. Государственный Комитет Статистики Республики Таджикистан. Душанбе -2010, с.164.

4. Социально- экономическое положение Республики Таджикистан, январь – февраль 2012 г. Агентство по статистике при Президенте РТ, с. 141

5. Материалы международной конференции: Таджикистан и цели развития тысячелетия. Душанбе - 2010.

6. Финансы Таджикистана-2010. Агентство по статистике при Президенте РТ. Душанбе -2010.

7. Содружество Независимых Государств в 2008 году. Статистический ежегодник. Москва – 2009, с. 549 и «Тоҷикистон: 15 – соли истиқлолияти давлатӣ. Маҷмӯаи оморӣ. Душанбе – 2006, с. 250.

ТУРИЗМ

Рухшона Одилова

Ключевые проблемы развития туристско – рекреационного комплекса Таджикистана

Мировой опыт свидетельствует, что туризм, в различных его формах, позитивно воздействует на национальную экономику посредством увеличения вклада в ВВП, формирования платежного баланса, роста занятости населения, развития экономики регионов, имеющих туристско-рекреационные объекты, и др.

Республика Таджикистан располагает большими ресурсами для развития туризма и рекреации.

«В Таджикистане имеются ресурсы, благоприятствующие крупномасштабному развитию горного и лечебного туризма и альпинизма. Рекреационные ресурсы Таджикистана благоприятствуют тому, чтобы ежегодно до 400-600 тыс. человек вовлекались в русло горного тренинга, 70-80 тыс. человек восстанавливали свое здоровье в санаториях и лечебницах, 2,5-3,0 тыс. человек были вовлечены в альпинизм» . Но, эти ресурсы до настоящего времени остаются мало использованными.

При наличии в республике значительных туристско-рекреационных ресурсов имеются все предпосылки для становления туристско-рекреационный комплекс (ТРК) не просто как декларативно приоритетной сферы экономики, а как межотраслевого комплекса, реально дающего экономике страны социальные, экономические, политические дивиденды и выгоды.

Развитие туристско-рекреационной деятельности в национальной экономике Республики Таджикистан, на наш взгляд, можно разбить на следующие этапы:

I этап (1924–1929) – начало создания картографии Таджикистана, в процессе которой указывались в том числе потенциальные туристские объекты как начальная информация для обоснова-

ния создания соответствующей инфраструктуры, формирование туристского рынка;

II этап (1930–1990) – формирование материальной базы для ТРК (домов отдыха, санаторий, пионерских лагерей), лимитирование выездного туризма в условиях жесткого нормирования и планирования отдыха, создание научной основы изучения туризма и рекреации;

III этап (1991– середина 90-х гг.) – связан с трансформационным спадом и политической нестабильностью. Для него характерны разрушение объектов инфраструктуры, объектов туристско- рекреационного комплекса и, конечно, значительное падение спроса на эти услуги, сильное изменение структуры собственности в санаторно-курортной сфере, динамичное изменение системы управления на макроуровне, развал прежней административной модели развития курортов. Этот период характеризуется всеми признаками системного кризиса.

IV этап (середина 90-х гг. – 2001 г.) – период начального восстановления, характеризующийся постепенным ростом потребления туристско-рекреационных услуг.

V этап (начиная с 2001г.) – связан с витком развития рыночных механизмов распределения и хозяйствования в экономике, в том числе в туристско-рекреационной сфере.

Существенные изменения последних лет в развитии туризма и рекреации в Республике Таджикистан связаны с уточнением стратегических приоритетов.

Так, например, в послании Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона Парламенту отмечается, что «…развитие туризма и его инфраструктуры в качестве одного из перспективных направлений должно быть в числе важнейших задач соответствующих органов и структур.»

Принятие «Государственной программы развития туризма в Республике Таджикистан на 2010-2014гг» подтверждает серьезность намерений по превращению туризма в конкурентоспособную сферу экономической деятельности. Реализация предусмотренного госпрограммой комплекса мер направлена на обеспечение роста как внутренних, так и международных туристических потоков, повышение привлекательности национального турпродукта. Целью программы является создание конкурентоспособной туристической индустрии для обеспечения

занятости, стабильного роста доходов государства и населения за счет роста объемов въездного и внутреннего туризма. Основными задачами определены:

- создание эффективного механизма государственного регулирования и поддержки туризма;
- развитие современной маркетинговой стратегии по разработки и последующему продвижению туристского продукта на внутреннем и внешнем рынках;
- формирование привлекательного туристского имиджа;
- развитие международного сотрудничества;
- развитие системы статистической отчетности.

В целом поставленные задачи охватывают важные ключевые условия развития туризма в республике. Тем не менее, как видно из задач, формирование зон с рекреационной хозяйственной специализацией, которая, на наш взгляд, должна стать стержневой, поскольку позволяет реализовать отраслевой принцип развития туризма, пока все еще не высвечен в должной мере. До некоторой степени данный аспект нашел отражение в Концепции развития туризма в Республике Таджикистан на 2009-2019 годы, в которой в качестве приоритетных направлений туризма в республике рассматриваются:

- санаторно-курортное лечение и отдых;
- альпинизм, горно-спортивный и экологический туризм;
- историко-познавательный и этнографический туризм;
- деловой туризм;
- рафтинг;
- горнолыжный спорт;
- иностранная туристическая охота.

В рамках данной Концепции определены ключевые направления действий:

◎ по улучшению состояния национальной туристской инфраструктуры и достижения современного уровня их деятельности:

- проведение комплексных анализов на предмет эффективности работы и соответствия организации деятельности гостиниц, зон отдыха, санаторий, кемпингов нормативным правовым требованиям сферы туризма;

- разработка инвестиционных проектов по улучшению и совершенствованию инфраструктуры туризма;

- продолжение работ по обеспечению благоприятных инвестиционных условий для внутренних и зарубежных компаний,

которые вкладывают средства в развитие туристской инфраструктуры страны;

- проведение организационно-технических мероприятий по созданию благоприятных условий для развития гостиничного бизнеса и иной туристской инфраструктуры;

- разработка и принятие новых нормативных актов по стандартизации и сертификации услуг гостиничного бизнеса, в том числе охватывающих классификацию гостиниц.

◎ по улучшению системы организации въездного и внутреннего туризма и обеспечению качественного обслуживания в секторах туристической индустрии:

- разработка предложений по упрощению системы налогообложения в сфере туризма с учётом снижения ставок налогов на прибыль и налога на добавленную стоимость для организаторов въездного и внутреннего туризма;

- изучение возможности дальнейшего упрощения и совершенствования визовой политики республики;

- развитие системы ведения реестра въезда иностранных туристов;

- создание эффективной системы спасательных работ при возникновении чрезвычайных ситуаций, в том числе санитарных рейсов;

- активизация действий по созданию благоприятных условий для увеличения международных авиарейсов в страну.

◎ по обеспечению эффективной рекламно – информационной деятельности для продвижения национального туристического продукта на внешний рынок туристских услуг:

- развитие системы по созданию рекламно-информационной продукции в сфере туризма, в том числе выпуск туристических журналов, туристских карт, специальных буклетов по туристическим регионам республики, съемка видеофильмов, создание Интернет сайта отражающего потенциал и условия туристического обслуживания, а также установлению рекламных баннеров сферы;

-создание постоянно действующей системы создания и демонстрирования цикла телевизионных и радиопрограмм по въездному и внутреннему туризму, а также повышению уровня культуры гостеприимства населения;

- организация поездок (пресс-туров) для отечественных и иностранных журналистов;

- развитие системы подготовки и переподготовки кадров с учетом разработки и внедрения государственных стандартов образования и учебных программ.

◎ по обеспечению государственного финансирования и меры по привлечению инвестиций в сферу туризма:

- разработка и принятие целевых программ для государственной некоммерческой рекламы, участия на международных туристических мероприятиях, создания инфраструктуры туризма;

- активизация деятельности по разработке и продвижению инвестиционных проектов в сфере туризма;

◎ по обеспечению межведомственной координации вопросов туризма:

- создание на уровне Правительства Республики Таджикистан межведомственного Совета по координации и решению вопросов туристской сферы;

- активизация деятельности министерств и ведомств республики по содействию органу государственного управления в сфере туризма по вопросам связанным с отраслью.

Кроме того, в республике разработан целый ряд программ, в том числе и государственных, по восстановлению и реконструкции здравниц, курортов, баз отдыха, туристических зон, источников минеральных и лечебных вод.

Учитывая важность формирования квалификационного кадрового корпуса, на наш взгляд, важна также разработка и утверждение Правил повышения квалификации работников туристических организаций, их аттестации и подготовки различных категорий туристско-рекреационных кадров, являющихся базой для обслуживания посетителей на территории страны.

Имиджовые мероприятия в основном связаны с участием Республики Таджикистан в крупнейших международных выставках и ярмарках. Так, например, в рамках «Берлинского Международного Экономического Конгресса 2011: международная конференция по вопросу о будущем национального брендинга, туризма и иностранных инвестиций в эпоху глобализации» состоялась презентация инвестиционного и туристического потенциала Таджикистана. Кроме того, подготовлены и изданы туристические путеводители на немецком и английском языках («Таджикистан: от Душанбе до Крыши мира»).

Но, по данным исследования Всемирного экономического форума в Давосе «Самые привлекательные для туризма страны»,

из 130 стран, представленных к исследованию, Таджикистан занял 110 место. Оценивался рейтинг по 13 критериям: значение, которое власти страны придают туристической отрасли; степень развития и качество транспортной инфраструктуры; наличие современных отелей и подготовка персонала; санитарные условия в стране; цены на отдых; безопасность и политическая стабильность; национальный колорит, культурное наследие; экология.

Как видно из приведённых данных, из всех вышеперечисленных позиций в Таджикистане наиболее привлекательна только ценовая конкурентоспособность.

Учитывая, что потенциально для Республики Таджикистан практический интерес по модели развития туристско-рекреационного комплекса представляет опыт Турции (которая смогла задействовать государственные рычаги управления в поддержку развития данного комплекса), России (обладающая не только значительными ресурсами, но и стремящаяся усилить потенциал по управлению туристско-рекреационным комплексом), Казахстан (где активно прорабатываются нормативно – законодатель-

Таблица 1.

Страновые примеры рейтинговых оценок степени привлекательности страны для туризма по исследованиям Всемирного экономического форума

	Турция	Россия	Казахстан	Кыргызстан	Таджикистан
Общий рейтинг	52	68	82	102	110
Деловой климат и инфраструктура	63	49	81	104	112
Человеческие, культурные и природные ресурсы	78	65	90	84	105
Экология	61	113	90	106	89
Охрана и безопасность	56	99	76	115	78
Санитарные условия	54	31	45	74	92
Значение, которое власти страны придают туристической отрасли	54	38	97	89	106
Инфраструктура воздушного транспорта	51	55	75	107	109
Транспортная инфраструктура	59	73	72	104	94
Инфраструктура туризма	99	76	100	95	124
Ценовая конкурентоспособность	86	74	51	40	27
Мин/макс. рейтинговые места	51/99	31/113	45/100	40/115	27/124

Источник: РБК.Рейтинг - Самые привлекательные страны для туризма-rating.rbc.ru›article.shtml...

ные аспекты развития туристско-рекреационного комплекса), Кыргызстан (обладающий схожими условиями развития), то исследование показывает, что для многих стран остры инфраструктурные проблемы.

В настоящее время в республике работает около 65 туристических компаний, 7 из них в ГБАО, 12 в Согде, в Хатлоне - 2, остальные 44 турагентства находятся в Душанбе.

Анализ современного состояния въездного и внутреннего туризма в стране указывает на недостаточный уровень его развития, как по качественным, так и по количественным характеристикам.

В целом, развитие туристско-рекреационных комплексов регионов республики характеризуется достаточно устойчивыми, хотя и невысокими темпами развития, что связано с рядом факторов, накладывающих ограничения на продолжение данного тренда в долгосрочной перспективе:

- неравномерность и пространственная диспропорция развития регионов республики;
- моральный и физический износ туристской инфраструктуры, отсутствие эффективных механизмов стимулирования инвестиций в ее развитие;
- отсутствие инвестиций любого масштаба в инфраструктуру туристской индустрии, что отражается на стоимости и конкурентоспособности отечественного турпродукта;
- отсутствие подготовленных инвестиционно-привлекательных площадок для создания и развития туристских объектов: решение земельных вопросов, подвод коммуникаций и.т.д.
- недостаточность экономических стимулов развития въездного и внутреннего туризма;
- отсутствие благоприятного инвестиционного климата для вложения в туристские комплексы регионов;
- недооценка туристского потенциала с точки зрения инвестиционной привлекательности территорий;
- недостаток финансирования программ развития туристских комплексов регионов;
- отсутствие инвестиционного маркетинга территорий;
- недостаточность национального рекламного бюджета на продвижение региональных туристских продуктов на внутреннем и внешнем рынках и т.д.

Неразвитость туристской инфраструктуры (как основной проблемы, тормозящей развитие в этой сфере) во многих регионах

республики для предпринимателей может быть компенсирована растущим спросом на услуги экологического туризма, в том числе в особо охраняемых природных территориях, которые являются весьма важным звеном в развитии природного туризма, поскольку для них характерны следующие преимущества:

- они базируются в рекреационных дестинациях, обладающих наиболее привлекательными в ландшафтными и культурно-историческими особенностями;
- в них, как правило, должна быть устойчивая система обслуживания туристов, разработанные туристские маршруты и технологии оказания рекреационных услуг;
- они имеют возможность использовать развитую производственную и социальную инфраструктуру по оказанию рекреационных услуг;
- население данных территорий, как правило, характеризуется относительно более высокой степенью ответственности за сохранность уникальных рекреационных особенностей как к источникам обеспечения занятости и благосостояния.

В рамках государственного регулирования особую важность приобретают два основных направления: (1) государственная поддержка (стимулирование) туристско-рекреационного комплекса; (2) совершенствование нормативно-правовой среды его функционирования.

К мерам государственной поддержки развития туристско-рекреационного комплекса целесообразно отнести, в первую очередь, меры прямой поддержки. Наиболее адекватной формой их реализации следует считать разработку и осуществление региональных программ развития туристско-рекреационных комплексов на соответствующих территориях. Особое внимание следует сосредоточить на развитие туризма.

К первоочередным мерам совершенствования нормативно-правовой базы функционирования туристско-рекреационного комплекса республики относятся такие, как:

• защита прав потребителей туристско-рекреационных услуг;

• подготовка законодательных норм прямого действия, определяющих формы поддержки развития всех форм туризма, прежде всего - социального туризма.

При решении указанных задач весьма продуктивным может быть использование зарубежного опыта государственной под-

держки развития туризма, разумеется, творчески переосмысленного и скорректированного применительно к конкретным условиям Республики Таджикистан и ее отдельных регионов.

При этом важен целый комплекс условий:

1. Политическая воля государства по формированию целевой программы развития экологического рынка услуг в рекреационной сфере.

2. Совершенствование экологического законодательства: разработка законодательных и подзаконных актов, регламентирующих льготное, налогообложение прибыли предприятий, выполняющих услуги и работы экологического характера или производящих продукцию экологического назначения, в том числе в рекреационной сфере.

3. Усиление финансирования НИР и ОКР в области охраны окружающей среды из различных источников.

4. Смена моделей традиционного природопользования и, в частности, переход на рациональное рекреационное земле-, водо- и лесопользование.

5. Совершенствование механизмов изменения форм собственности и купли- продажи земли, природных и хозяйственных объектов с учетом задач сохранения и восстановления природной среды (включая обязательства по проведению реабилитационных мероприятий в рекреационных зонах).

6. Повышение уровня экологического образования и культуры населения страны (по значимости этот пункт должен идти с приоритетом).

АЗ ТАЪРИХИ ДИПЛОМАТИЯИ ТОҶИК

Давлат Назриев

Маншури ҳуқуқи башари Куруши Кабир

Куруши Кабир бузургтарин подшоҳи Эрони қадим - нахустин империяи дунёи бостонро ба вуҷуд овард. Илова бар ин, ӯ аз фармонфармоёни камназир ва машҳури ҷаҳон аст, ки ному шахсияташро намояндагони халқу қавмиятҳои гуногун ба некиву азамат ёд кардаанд. Ӯро ба хотири поягузории нахустин империяи бисёрмиллал ва бузурги ҷаҳон, бунёд гузоштани ҳуқуқи башар, бахшандагӣ, озод кардани бардаҳо ва асирон, эҳтиром ба динҳо ва кешҳои гуногун, густариши тамаддун ва дигар иқдомҳои неку пешқадамаш шинохтаву эътироф намудаанд. Дар он замони зулмоти ҳуқуқӣ, ки кишваркушоён рисолати худро дар тасарруфу ғорати сарзамину куштори ҳамсояҳои худ медиданд, Куруши Кабир аз кули онҳо фарқ мекард, балки ӯ дар ин ҷода муносибати наверо роҳандозӣ намуд. Ӯ барои халқу сарзаминҳои тасарруфшуда баръакси чашмдошт худро чун наҷотбахшу сарпараст ва ободкору ғамхор нишон дод. Ӯ баръакси анъанаҳои мавҷуда, ки шоҳи мағлубшударо чун нишони ғалаба ба ҳалокат мерасонданд, ба рақибони худ - шоҳи Мод Иштиагу (Астиаг) ва шоҳи Лидия Крез имкон дод, ки дар дарбори ӯ мансабҳои муҳимеро соҳиб шаванд. Ин буд, ки баъзе кишварҳо бидуни муқобилату муқовимат шомили давлати муқтадири ӯ шуда буданд, Бобул бо ҳама таърихи бойи давлатдорӣ дарвозаҳои худро ба рӯи ӯ ихтиёран боз намуд, мардум бо инобат аз наҷобату адолаташ ӯро фараҳмандона истиқбол намуд. Давлате, ки ӯ таъсис дод, аз нигоҳи бузургӣ ҳамчунин беназир буд ва аз Ҳинд то баҳри Миёназамин сарзаминҳо ва халққои гуногунро зери як парчам муттаҳид кард. Дар замони ворисонаш Камбуҷияи II ва хусусан Дориюши I қудрати ин давлат ба авҷи аълои худ расид. Шӯҳрату қудрати давлатҳои қаблан номдори Лидия, Бобул, Миср дар қиёс бо давлати Ҳахоманишиҳо ба зинаи пасте фуруд омад…

Маъруфияти Куруш бар чанд поя устувор аст. Курушро китоби муқаддаси Таврот масеҳи худованд лақаб додаву ӯро мояи оромишу осоиши мардум дониста аст, паёмбарони бани Исроил ӯро сутудаанд ва барои ӯ эҳтироми зиёде қоил будаанд. Бобулиён ӯро чун намоянда ва ситояндаи Мардук – шоҳ-худо мешинохтанд. Иддае аз

муҳаққиқон, аз ҷумла Мавлоно Абулкалом Озод, файласуфи ҳиндӣ шахсияти Курушро то мақоми паёмбарӣ расонида аст. Ӯ Куруш ва Зулқарнайни Қуръони каримро як хонда, навиштааст: «Куруш ҳамон Зулқарнайни Қуръон аст. Ӯ паёмбари Эрон буд, зеро инсонияту манишу кирдори некро ба мардуми Эрон ва ҷаҳон ҳадя дод».

Куруши Кабир яке аз мардони бузурги таърихӣ аст, ки ҳамаи таърихшиносон соҳибасар, алалхусус муаррихони бобулию юнонӣ, амсоли Ҳеродот, Ксенофонт, Ктесий ва Берос аз ӯ бо эҳтирому ситоиш ёд кардаанд. Чуноне дар сарчашмаҳо омадааст, вай подшоҳи сиёсатмадор, шуҷоъ, бофутувват ва азму ирода, кишвардор ва богузашт буд. Дар шаҳрҳо пас аз футуҳот куштор намекард ва нисбат ба ақоиди динии миллати мағлуб ва муқаддасоти онҳо эҳтиром мегузошт. Шаҳрҳои вайронро дубора обод мекард ва ба мардум бахшиши бисёр менамуд ва дар ҳаллу фасли мушкилот бештар ба ақлу тадбир такя мекард. Ӯ сардоре далеру кордон ва сиёсатмадори дурандеш буд. Ҳамин тавр, шахсияти ӯ ба унвони ёдгоре аз адолати иҷтимоии ҷаҳонӣ, ба сурати тимсолу афсонае даромада аст.

Эсхил (525-456 то м.), адиб ва шоири маъруфи юнонӣ, ки соли 490-и то милод дар Марафон ва Саламин бар зидди лашкари форсҳо ҷангида буд, дар як асари худ бо номи «Форсҳо» дар бораи Куруш мегӯяд: «Ӯ марде хушбахт буд, сулҳро барои мардумонаш оварад … Худоён ӯро дӯст медоштанд, зеро дорои ақле буд саршор...» Пас аз чанд соли дигар муаррихи юнонӣ Ҳеродот (484-425 то м.) менависад: «Ҳич порсӣ ҳаргиз ҷуръат нахоҳад кард худро бо Куруш муқоиса кунад». Ксенофонт (444-356 то м.), муаррихи юнонӣ, ки муддате дар Сард дар хидмати Куруши хурдӣ буд, мегӯяд: «Куруш соҳиби малакоту фазоили ахлоқӣ ва инсонии бешуморе аст, ки хидмат ба нафъи башарро шиори худ қарор дода буд. Вай тайи даврони ҳукуматаш бо тамоми вуҷуд кӯшида аст кишварашро дар дунё ба авҷи иззату азамат бирасонад». Бар ин асос Ксенофонт ду китоби мустақил таҳти унвонҳои «Курушнома» ва «Сирати Куруш» навишта, дар онҳо хусусиёти ахлоқи волои Куруши Бузургро инъикос намудааст. Ӯ дар «Курушнома»-аш ба ҳамватанони юнонии худ Курушро ба унвони шахсияти шоистаи тақлид муаррифӣ мекунад. Ксенофонт дар муқаддимаи китобаш навиштааст: «Ба суханони Куруш ҳатто миллатҳои дурдаст ҳам аз рӯи майл гӯш фаро медоданд, ҳатто миллатҳое, ки ҳаргиз ӯро надида буданд ва медонистанд, ки ҳеҷ гоҳ ӯро нахоҳанд дид… Ба василаи қудрати номаш қаламравашро чунон густурд, ки ҳама аз ӯ бим доштанд ва ҳич кас бар зидди ӯ қиём намекард, баръакс, ҳамаи онҳо алоқаманд буданд, ки баробари майлаш амал кунанд, моил буданд, ки фармонбардори хостҳои ӯ бошанд». Муаррихи олмонӣ Ҷоҳан Готтфрид Ҳердер (1744-1803) дар асараш бо унвони «Андешаҳо дар бораи фалсафаи таърихи башар» Курушро «фарзанди худоён» хондааст. Ӯ менависад: «Агар таърихи шоҳзодае ба назари шеър бирасад, ҳамон таърихи бонии киш-

вари ҷаҳонии порсҳо Куруш хоҳад буд. Агар Ксенофонт дар бораи сунатҳои порсҳо, ки бар асоси он Куруш тарбият шуда, ҳақиқатро гуфта бошад, мо олмониҳо бояд хушвақт бошем, ки бо чунин милате эҳтимолан аз лиҳози қавмӣ хешовандем…» Файласуфи юнонӣ Арасту (384-322 то м.) Курушро аз зумраи озодкунандагон ва хайрхоҳони милатҳо медонад. Афлотун (428-348 то м.) дар асараш «Қонунҳо» менависад, ки милати Эрон таҳти фармонфармоии Куруш аз озодии нисбатан зиёде бархӯрдор буд ва ин озодӣ дар замони Камбуҷия аз байн рафт ва дар аҳди Дориюши I фақат то андозае бори дигар барқарор шуд. Ба андешаи ӯ Куруш бо майл ба назари машваратии арзандаи дигарон гӯш фаро медод ва «дар он замон бад-ин наҳв порсҳо ҳамагӣ дар хушбахтӣ шукуфон мешуданд ва ин ҳама ба хотири озодӣ, ягонагӣ ва тафоҳуми ҳамбаста ва барномадори онҳо буд».

Ҳамин тавр, дар китобҳои муқаддаси динӣ, сарчашмаҳои таърихӣ, инчунини ривояту достонҳои халқҳо ва замонҳои мухталиф ӯ фарди муассир, мусбат, некандеш, ростгуфтор ва дурусткирдор арзёбӣ мешавад ва дар таърихи ҷаҳон чун намунаи подшоҳи одил ва мудири мудаббир шинохта шуда аст. Махсусан бояд таъкид кард, ки дар бораи Куруш дар сарчашмаҳои қадимаи порсӣ хеле кам навиштаанд ва ин ҳам бозгӯи бузургии ӯст, ки намояндагони халқҳои бегона ӯро васф кардаанд.

Дар баробари ин имкон дорем, ки бо назари худи Куруши Кабир роҷеъ ба муҳимтарин масъалаҳое, ки бевосита ба эҳтироми ҳуқуқи инсон дахл доранд, шинос шавем.

Роҷеъ ба пайдоиши устувонаи Куруш ва таърихи эҷоди он

Дар ҳудуди солҳои 1879-1882 ҳангоми ковишҳои гурӯҳи англисӣ дар шаҳри бостонии Бобули Миёнрудон (Байнаннаҳрайн) дар ҷанубии Ироқи имрӯза бостоншинос Ҳурмуз Расом як устувонаи сафолини кучак аз гили пухтаро ёфт, ки ба рӯи он навиштае аз Куруши Бузург буд. Миёнаи ин сафоли устувонашакл (силиндршакл) ғафстар ва ду тарафи он каме дарун ёзида, 23 сантиметр тул ва 11 сантиметр арз дорад. Давродаври он дар ҳудуди 40 хат матне ба забони акадӣ ва мехии бобулӣ ҳаккокӣ шудааст.

Дар аввал муҳаққиқон бар он буданд, ки катибаи ёфтшуда шояд ба яке аз подшоҳони бобулӣ таалуқ дошта бошад, вале бо тарҷумаи матн маълум шуд, ки он марбут ба соли 538 пеш аз милод буда, ба дастури подшоҳи ҳахоманишӣ Куруши Кабир баъд аз фатҳи Бобул эҷод шудааст.

Ҳангоми дарёфт намудани устувона, ки шикаста будаасту ҳиссае аз он намерасид, матнаш пурра набуд. Хеле баъд маълум гардид, ки як пораи устувонаи маҳфуз дар донишгоҳи Йали (Yale) ИМА ҳамчунин ҳиссаи ҳамин катиба буда, аз сатрҳои 36 то 45 онро дар

бар мегирад. Қаблан ин пораро марбут ба Набонид - подшоҳи Бобул медонистанд. Ин қисмат низ ба осорхонаи Лондон ирсол гардида, навиштаҳои он бо лавҳаи аслӣ якҷо карда шуданд ва матни наву нисбатан комили он соли 1975 ба чоп расид.

Куруши Кабир пас аз фатҳи Лидия таваҷҷӯҳи худро ба Бобул кашид, ки дар он замон яке аз давлатҳои мутамарказу нерӯманд ба шумор мерафт. Вале вазъи дохилии Бобул он қадар хуб набуд ва мардумаш аз бетаваҷҷӯҳии подшоҳ Набонид ба ҳолати зиндагии онон ва зулмҳои, ки дар ҳақи яҳудиён асир анҷом медод, бисёр норозӣ буданд. Дар чунин шароит Куруш бо лашкари бузурге ба сӯи Бобул ҳаракат кард.

Дар бораи Куруш, ки сарвари боистеъдод, давлатмарди тавоно, лашкаркаш нотарс ва ҳамзамон шахси олиҳиммату саховатманд ва хоксору барои муомила бо раияташ дастрас буд[1], сокинони Бобул шунида буданд ва ҳангоми наздик омадани лашкари ӯ дарвозаҳои шаҳрро боз карданд. Ҳамин тариқ, пойтахти давлати дигаре бидуни муқовимат ба дасти эрониён афтод. Куруш пас аз ворид шудан ба Бобул ба маъбади худои Мардук рафт ва дар он ҷо худро подшоҳи ҷадиду ҳомии мардум номид ва дастури озодсозии яҳудиёни асирро содир кард. Ин ҳодиса соли 539 то м. ба вуқӯъ пайваст.

Катиба маълумоти бисёр муҳими таърихиро дар бар гирифта, ки дурустии онҳо ҳангоми муроҷиат ба китобҳои таърихӣ ва мазҳабӣ, аз қабили Таврот исботи худро ёфтааст[2]. Ҳатто дар сарчашмаҳои яҳудӣ омадани Куруш аз ҷониби пайғамбарони онҳо пешгӯӣ шудааст. Масъалаи дигар он аст, ки катиба сифатҳои волои инсонии Курушро равшан месозад ва муқоисаи онҳо бо мундариҷоти катибаҳои подшоҳони ошурӣ ва бобулии солҳои наздик ба фармонравоии асосгузори империяи ҳахоманишӣ дақиқан ахлоқи хуб ва маниши неки охириро намоиш медиҳад.

Имрӯз моро аз санаи сабт ёфтани маншури ӯ биступанҷуним аср ҷудо мекунад. Барои дарки аҳамияти ин нахустсанади ҳуқуқи башар боз ба замони Куруш ва пеш аз ӯ баргашта, қиёс кардан лозим, ки ҳангоми забт кардани сарзамине шоҳони дигар нисбати мардуми соҳибватан чи гуна рафтор мекарданд. Инро дар мисоли чанд намуна аз катибаҳое, ки то Куруш ҳодисаҳои таърихӣ ва аъмоли шоҳонро аз забони худи онҳо инъикос мекунанд, дидан мумкин аст:

1. Подшоҳи Ошур (Ассирия) Ошурнасирапали II (884-860 то м.): «Ба фармони Ошур ва Иштор - худоёни бузург ва ҳомиёни ман 600 нафар аз лашкари душманро бидуни мулоҳиза сар буридам. Се ҳазор нафар аз асиронро зинда дар оташ сӯзондам. Ҳокими шаҳрро ба дасти худам зинда пӯст кандам ва пӯсташро ба девори шаҳр

1. Ладынин И.А. и др. История древнего мира: Восток, Греция, Рим / И.А.Ладынин и др. – М.: Филол. о-во «СЛОВО»; Изд-во Эксмо, 2004. – С. 151.
2. Тураев Б. История Древнего Востока. – Мн.: Харвест, 2004. – С. 509.

овехтам. Бисёреро дар оташ кабоб кардам ва гӯшу бинии зиёдеро буридам. Ҳазорон чашмро аз коса ва ҳазорон забонро аз даҳон берун кашидам ва сарҳои буридаро ба дарахтони шаҳр овехтам….»[1]

2. Подшоҳи Ошур Синахериб (689 то м.): «… вақте ки шаҳри Бобулро тасарруф кардам, тамоми мардуми шаҳрро ба асорат бурдам. Хонаҳояшонро чунон вайрон кардам, ки ба сурати тале аз хок даромад. Ҳамаи шаҳрро чунон оташ задам, ки рӯзҳои бисёр дуди он ба осмон мерафт. Наҳри Фуротро ба рӯи шаҳр ҷорӣ кардам, то об ҳатто вайронаҳоро низ бо худ бибарад»[2].

3. Подшоҳ Ошурбанипал (640 то м.) пас аз тасарруфи шаҳри Шуш: «…Ман Шуш, шаҳри бузурги муқаддасро ба хости Ошур ва Иштор фатҳ кардам… ман зигуроти Шушро ки бо оҷарҳои аз санги лоҷувард, луоб шуда буд, шикастам… маъбади Эламро бо хок яксон кардам ва худоён ва олиҳаҳояшонро ба боди яғмо додам. Сипоҳиёни ман вориди бешаи муқаддасаш шуданд, ки ҳич бегонае аз канораш нагузашта буд, онро диданд ва ба оташ кашиданд. Ман дар фосилаи як моҳ ва биступанҷ рӯз роҳ, сарзамини Шушро табдил ба як вайрона ва саҳрои барҳут кардам. Нидои инсонӣ ва … фарёдҳои шодӣ… ба дасти ман аз он ҷо рахт барбаст. Хоки он ҷоро ба тубраҳ кашидам ва ба морҳо ва уқобҳо иҷоза додам он ҷоро ишғол кунанд»[3].

4. Подшоҳи Бобул Набукаднасари II, (560 то м.): «… Фармон додам, ки сад ҳазор чашм дар оваранд ва сад ҳазор соқи поро бишкананд. Ҳазорон духтар ва писари ҷавонро дар оташ сӯзондам ва хонаҳоро чунон вайрон кардам, ки дигар бонги зиндае аз он ҷо барнахезад»[4].

Дар пасманзари ҳамаи ин Куруш вақте бар кишвару мардуме ғолиб мешавад, боз онҳоро мавриди муҳаббату маниши инсонӣ қарор дода, бо отифати тамом муносибат мекунад. Бешак, маншури Куруш ҳосили тафаккури арзишмандест, ки мутаасифона, пас аз сари ӯ низ олами тираро дигар накард ва қатли ом кардану калламанораҳо сохтани аксари кишваркушоён усули асосии пешрафти онҳо буд. Аз ин хотир, ҷои Маншури Куруш то сари кор омадани Созмони Милали Муттаҳид холӣ буд. Ба андешаи мутахассисон ҳатто он Эломияи ҳуқуқи башар, ки қаблан тавассути инқилобиюни фаронсавӣ дар аввалин маҷмаи миллии Фаронса қабул гардид, дар навъи худ – дар робита бо баён ва сохтор бисёр қобили таваҷҷӯҳ аст, аммо маншури озодии Куруши Кабир, ки 23 қарн қабл аз он содир шуда буд, бисёр пурбортар мебошад.

1. Маншури Куруши Ҳахоманишӣ (нахустин баёнияи ҳуқуқи башар). Пажӯҳишу гирдоварии Заҳро Нуроипур (ба забони форсӣ). Шероз, Интишороти «Тахти Ҷамшед», 1390. – 72 с.

2. Ҳамон ҷо.

3. Ҳамон ҷо.

4. Ҳамон ҷо.

Аз мазмуни катиба бармеояд, ки он баъди гузаштани фосилае аз Бобулро таҳти итоати худ даровардани Куруш сабт ёфтааст. Далели ин тавсифи ҳукуматдории Куруш ва зикри баъзе корҳоест, ки анҷоми онҳо як фосилаи вақтро талаб мекард. Агар Куруш дар соли 539 то м. ба Бобул ворид шуда бошад, аз воқеият дур нест, ки катиба пас аз як соли ин воқеа иншо гардидааст. Чигунагии фатҳ шудани Бобул аз ҷониби Куруш дар сарчашмаҳои юнонӣ, қабл аз ҳама «Таърих»-и Ҳеродот[1] ва «Киропедия»-и Ксенофонт[2] ба таври дигар инъикос ёфтааст, вале ин ҷо мақсад баррасии сарчашмаест, ки аз иштирокдорони он воқеа ба мерос монда, аз ҳама ҷиҳат арзиши бештаре дорад.

Назаре ба мазмуну мундариҷаи маншури Куруш

Матни катиба бо назардошти иншокунандагони он аз ду қисм иборат аст. Қисми якуми он, ки 19 банди аввалро дар бар мегирад, шояд аз тарафи мӯъбадон ё бузургони Бобул тартиб дода шуда бошад.

Дар ин қисм вазъияти Бобул дар замони Набонид шарҳ ёфта, омадани Куруш чун хости худои Мардук, инчунин олиҳиммативю адолатпарварии шоҳи ҳахоманишӣ қаламдод шудааст. Дар ин қисмат раванди ҳодисаҳо чунин инъикос ёфтааст:

1. Набонид - «марде ношоист фармонравои кишвараш шуда буд», ки «ойини гузаштагонро аз байн бурд ва корҳои нодуруст ба ҷой гузошт». Ӯ «маъбади шабеҳи ниёишгоҳ (аз Гило) барои шаҳри Ур ва шаҳрҳои дигар сохт» ва «кори ношоисти қурбонӣ карданро, ки пеш аз он анҷом намешуд роиҷ кард» ва «ҳар рӯз корҳои нописанди ӯ чун хушунат ва бадрафторӣ такрор мешуд». Ӯ «бо қавонини худ ба дахолат ба зиндагии мардум пардохт ва мардумро норозӣ ва ношод кард. Ӯ парастандаи худои бузург Мардук набуд». «Ӯ зиндагиро бар мардум сахт кард ва онҳоро озор медод. Корҳои норавои ӯ» «ҳамагонро ба самти нобудӣ савқ медод». «Додхоҳии мардум боиси нороҳатии Анлил - худои бузург шуд» «ва изадон аз он сарзамин рафтанд»[3].

2. Дар натиҷа мардум «аз худои бузург дархост карданд, ки ба ҳоли мардум, ки рӯз ба рӯз вазъашон бадтар мешуд, таваҷҷӯҳ кунад. Иродаи Мардук - худои бузург бар он шуд, ки изадон ба Бобул баргарданд». «Мардук ба ҳоли мардуми сарзамини Шумер ва Аккад, ки дар ҳоли аз байн рафтан буданд, назари лутф ва иноят кард. Мар-

1. Геродот. История. В 9 кн. /Геродот; Пер. Г.А. Стратановского. – М.: ООО «Издательство АСТ», «Ладомир», 2002. – 752 с.;

2. Ксенофонт. Сократические сочинения. Киропедия /Ксенофонт. М.: ООО «Издательство АСТ», «Ладомир», 2003. – 757 с.

3. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – 310 с.

дук ба ҳама кишварҳо дар ҷустуҷӯи фармонравои додгар, ки ӯро ёрӣ диҳад, назар кард. Ва номи Куруш, подшоҳи Аншонро хонда ва ӯро ба номи подшоҳи ҷаҳон ёд кард. Ӯ саросари кишвари Гутӣ ва Модро ба Куруш дод ва ӯ дар ҳама ҷо ба додгарӣ пардохт. Куруш бо ростӣ ва додгарӣ кишварро идора мекард. Мардук, худои бузург аз кирдору андешаи неки ин пуштибони мардум шоду хурсанд буд»[1].

3. «Бинобар ин Курушро ба ҳаракат ба сӯи Бобул барангехт ва душодуши ӯ ҳамчун ёваре гом бардошт. Лашкари бузурги ӯ ҳамчун оби рудхонаи бузург ва мусаллаҳ ба анвоъи ҷанг, афзорҳо дар канори ӯ буданд. Мардук ирода кард то Куруш бидуни ҷангу хунрезӣ ба шаҳри Бобул ворид шавад ва Бобул аз ҳар балое дар амон бошад ва Набонид шоҳиро ба Куруш супорад. Мардуми Бобул ва тамоми сарзамини Шумер ва Аккад ва ҳама фармонравоёни манотиқ ба фармони Куруш даромаданд ва аз подшоҳии ӯ хушҳол шуданд ва бо рӯи боз ва шод ба ӯ табрик гуфтанд. Мардум ба амире, ки онҳоро аз чанголи маргу нороҳатӣ наҷот дод, шодбош гуфтанд ва ба зиндагӣ умедвор шуданд, ҳама изадон ба ситоишу гиромидошти номи ӯ пардохтанд»[2].

Ин бахши матн бозгӯи он аст, ки Куруш қабл аз ворид шудан ба Бобул ҳангоми ба қаламрави кишвараш ҳамроҳ кардани сарзаминҳои нав, аз қабилӣ Гутӣ ва Мод бо адолатпешагии худ ном бароварда будааст ва муаллифони ин бахши катиба омадани ӯро чун хости худои худ Мардук қабул кардаанд. Инчунин ҳукмронии Куруш чун шоҳи додгар, ки «мардумро аз чанголи маргу нороҳатӣ наҷот дод», тасвир шудааст.

Қисми дуюми катиба, ки бандҳои боқимондаи онро аз 20 то 45-ум дар бар гирифтааст, аз забони Куруш навишта шудааст. Куруш дар оғоз худро муаррифӣ намуда, сипас ҳолати ба Бобул ворид шудан ва муносибаташро нисбати мардуми шаҳр ва расму оини онҳо, корҳои кардааш дар бахши ободонии кишвар инъикос намудааст.

Шоҳи ҳахоманишӣ худро чунин муаррифӣ кардааст: «Ман Куруш, шоҳи ҷаҳон, шоҳи бузург, шоҳи додгар, шоҳи Бобул, шоҳи Шумер ва Аккад, шоҳи чаҳор гӯшаи ҷаҳон, писари Камбуҷия, шоҳи бузург, шоҳи Аншон, наваҳи Куруш, шоҳи бузург, шоҳи Аншон, набераи Чишпиш, шоҳи бузург, шоҳи Аншон ҳастам». «Ман аз хонадоне ҳастам, ки ҳамеша будаанд ва фармонравоии онҳоро Бал ва Набу гиромӣ дошта ва бо хурсандӣ қалби подшоҳии ӯро хостаанд»[3].

Дар идомаи матн дар чанд маврид амалу андешаи Куруш инъикос шудааст, ки онҳоро мушаххас кардан зарур аст.

1. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – 310 с.
2. Ҳамон ҷо.
3. Ҳамон ҷо.

1. Бидуни муқовимат зери итоати Куруш даромадани Бобул. Куруш тариқи ворид шуданашро ба Бобул чунин шарҳ додааст: «Он ҳангом, ки бидуни пайкор ба Бобул даромадам, мардум бо хушҳолӣ ба пешвозам омаданд, дар кохи подшоҳони Бобул бар тахти шоҳӣ нишастам. Ба иродаи Мардук дилҳои поки мардуми Бобул хоҳони ман шуданд… Чун ман ӯро гиромӣ доштам. Сипоҳи бузурги ман бидуни он, ки ба мардуми Бобул ранҷу садамае ворид шавад, вориди Бобул шуд»[1].

Тавре аз ин матн бармеояд, Куруш на танҳои бидуни ҷангу хунрезӣ ба Бобуд ворид шудааст, балки мардуми шаҳр ӯро бо хушнудӣ пешвоз гирифтааст ва чун «ба иродаи Мардук дилҳои поки мардуми Бобул» хоҳонаш шуда буданд, ӯ ба тахти шоҳӣ менишинад. Бояд зикр кард, ки ба вуқӯъ пайвастани чунин ҳодиса дар он замон падидаи нав буда, аз он пас ҳам назири худро надошт.

Ҳамчунин Куруш қаноатмандии шоҳони зердасташро аз муваффақиятҳои ӯ дар Бобул зикр намудааст: «ҳама подшоҳони ҷаҳон, аз дарёи боло то дарёи поён ва тамоми сарзаминҳои дурдаст ва ҳама подшоҳони Омурӣ, ҳатто чодарнишинон ба ман хироҷ доданд ва дар Бобул ба ман шодбош гуфтанд. Ҳама аз…. то Ошур ва Шуш»[2]. Қабл аз ҳаракат ба сӯи Бобул қаламрави ду давлати бузург – Мод ва Лидия, инчунин ба эҳтимоли зиёд давлатҳои Осиёи Миёна аллакай ба давлати форсҳо шомил гардида буданд ва дар ин катиба Куруш ишора ба онҳо дорад.

2. Таҳаммулпазирии Куруш нисбати расму ойини мазҳабии мардуми Бобул. Куруш менависад, ки «ман аз дидани вазъи Бобул ва ҷойгоҳҳои муқаддасаш нороҳат шудам». Ин ҷо ғарази Куруш шояд ҳамон харобкориҳоест, ки Набонид нисбати расму оини мазҳабӣ анҷом дода буд ва дар қисми аввали катиба зикраш рафтааст. Дар идома Куруш фармудааст: «Ба фармони ман ҳама мардум дар парастиши худои худ озод шуданд ва касе онҳоро наёзурд ва ҳич кас ба ҳақи мардум дастдарозӣ накард. Мардук аз рафтори ман хушнуд шуд». Ҷои дигар дар матн омадааст, ки «фармон додам тамоми ниёишгоҳҳоеро, ки баста буданд, дубора боз кунанд ва эҳтироми изадонро ба ҷой оваранд». «Ва низ пайкари яздони Шумер ва Аккадро, ки Набонид бар хилофи назари Мардук ба Бобул оварда буд, бо хурсандӣ ва барои ризоияти Мардук ба ниёишгоҳҳои мардум бозгардонам»[3].

Маълум аст, ки ҳахоманишиён мазҳаби худро доштанд, вале Куруш дар Бобул нисбати Мардук эҳтиром гузошта, худро ситоишгари ӯ хондааст ва ба подшоҳӣ расидани худро дар Бобул аз баракату иродаи ӯ медонад. Дар катиба омадааст: «Мардук ба ман, ки ситоиш-

1. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – 310 с.
2. Ҳамон ҷо.
3. Ҳамон ҷо.

гари ӯ ҳастам ва ба Камбуҷияи писарам ва ба сипоҳиёни ман баракат дод. Мо ҳама дар сулҳ ва дӯстӣ ва ба шодӣ ӯро сутудем. Ба фармони ӯст, ки ҳама подшоҳон бар тахти подшоҳӣ нишастаанд». Куруш ҳамчунин ичрои орзуҳои худро ба хости худоёни ин сарзамин вобаста медонад: «Умедворам, ки ҳама дилҳо шод шаванд, умедворам, ки ҳама изадон, ки ҷойгоҳҳои онҳоро эҳтиром кардам, ҳар рӯз дар пешгоҳи худои бузург зиндагонии дарозро бароям орзӯ кунанд ва орзӯи баракат барои ман дошта бошанд ва маротиби эҳтироми Куруш шоҳ ва писараш Камбуҷияро ба Мардук эълом кунанд. Бидуни шак мардуми Бобул бо ин иқдомот шоҳро гиромӣ доштанд»[1].

3. Аз байн бурдани бардагӣ (ғуломӣ). Куруш навиштааст, ки «Набонид бо мардуми дармондаи Бобул чун бардагон рафтор мекард, коре, ки асло сазовор набуд». Тавре бармеояд, Куруш чун бо барда муносибат кардани шоҳи Бобулро бо мардуми худ маҳкум карда, идома медиҳад: «ман бардадориро барандохтам ва ба бадбахтиҳои онон поён додам»[2]. Зиёда аз ин, тавре аз катиба бармеояд, Куруш роҳ надодани худро ба паймол кардани ҳуқуқи сокинони шаҳри Бобул таъкид намудааст: «ҳич кас ба ҳақи мардум дастдарозӣ накард».

4. Кӯшишҳои Куруш барои сулҳ ва ризоияти ҷомеа. Куруш навиштааст, ки «ман барои барқарории сулҳ кӯшидам». Шоҳи ҳахоманишӣ дар банди дигар ин фикрро чунин тақвият бахшидааст: «Ман барои ҳама ҷомеаи пур аз оромиш омода кардам ва дӯстиву меҳрро ба тамоми мардум ҳадя додам»[3]. Дар мавриди дигар, тавре зикр гардид, Куруш нисбати Мардук изҳори эҳтиром намуда, «мо ҳама дар сулҳ ва дӯстӣ ва ба шодӣ ӯро сутудем». Яъне, сулҳ, меҳру дӯстӣ ва шодиро Куруш ҳамчун шартҳои муҳими ҳаёти кишвар донистааст.

5. Иқдомҳои Куруш барои обод кардани шаҳрҳои харобшуда, ғамхорӣ нисбати мардум. Ҷиҳати дигари фарқкунанда дар фаъолияти Куруш обод кардани шаҳрҳои харобгардида буд, ки ин масъала дар ин катиба низ аз мадди назар берун намондааст. Дар ин маврид дар маншури Куруш навишта шудааст: «Ман шаҳрҳои Огода, Ашнуно, Замбон, Матурну, Дир, сарзамини Гутиҳо ва ҳамчунин шаҳрҳои он сӯи Даҷларо, ки вайрон шуда буд, аз нав сохтам». Чизи дигаре, ки дар мавриди ободкорӣ дар катиба равшан ба назар мерасад ва ниёз ба маънидод кардан надорад, ғамхории шоҳи ҳахоманишӣ нисбати мардум аст: «Тамоми мардумонеро, ки овора шуда буданд, ба ҷои худ боз гардондам ва хонаҳои вайрони онҳоро дубора сохтам». Куруш дар бандҳои 38-40 дар бобати сохтмонҳояш дар шаҳри Бобул маълумот додаст, ки матни он қисман, хусусан дар банди 38 бештар хароб шудааст. Аз ҷумла, омадааст, ки «девори оҷарии хандақи

1. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – 310 с.

2. Ҳамон ҷо.

3. Ҳамон ҷо.

шаҳрро, ки подшоҳон гузашта бо барда кардани мардум сохта буданд… тамом кардам», «дарвозаҳои бузург бо дарҳое аз чӯби садр ва рӯкаши муфаррағ барои онҳо гузоштам…»[1].

Ҳамин тариқ, дар маншури Куруш ҳатто аз нигоҳи имрӯз муҳимтарин масъалаҳое, ки барои ҳаёти сазовор ва озодонаи инсонҳо заруранд, инъикоси худро ёфтаанд. Вале бояд гуфт, ки дар ин катиба на ҳама тадбирҳое инъикос ёфтаанд, ки он вақт Куруш дар Бобул анҷом дода буд. Масалан, иқдомҳое, ки нисбати яҳудиён сурат гирифтанд, озод кардани онҳо, баргардондани зарфҳое, ки аз ниёишгоҳҳои онҳо мусодира шуда буданд, ба Байтулмуқаддас баргардондани яҳудиён ва дар бораи аз нав бунёд кардани маъбадашон дар ин шаҳр фармон содир кардан – аз ҷумлаи ин иқдомҳои башардӯстонаи Куруш мебошанд, ки дар Таврот ва дигар сарчашмаҳо инъикос ёфтаанд. Бо чунин иқдомоти худ Куруш аз шоҳони ошурию халдей фарқ мекард[2].

Вазъи ҳуқуқи башар дар аҳди ворисони Куруш ва сулолаҳои баъдии эронӣ

Дар бораи вазъи ҳуқуқи инсон дар аҳди ворисони Куруши Кабир - шоҳони ҳахоманишӣ аз катибаҳои бақомондаи онҳо баъзе хулосаҳо баровардан имкон дорад. Хусусан аз Дорои I (солҳои ҳукмрониаш 522-486 то м.) ва писари ӯ Хашоёршо (486-465 то м.) катибаҳои бештар боқӣ мондаанд, ки аз онҳо дар бораи паҳлӯҳои гуногуни давлатдории ҳахоманишиҳо маълумот гирифтан мумкин аст. Аз сангнабиштаҳо, хусусан катибаи Бесутун бармеояд, ки Дорои I нисбати шӯришгарон чораҳои қатъӣ андешида, дар ҷангҳо онҳоро мағлуб ва саркардагонро мувофиқи хости худаш ҷазо додааст[3]. Вале чунин ҳолатҳо истисноӣ буданд ва дар маҷмӯъ шоҳоне, ки пас аз Куруш сари қудрат омаданд – Камбуҷияи II, Дорои I идомадиҳандаи анъанаҳои шоҳи аввалӣ буданд.

Аз мазмуни катибаҳо бармеояд, ки Камбуҷияи II ва Дорои I дар мавриди ба ҷо овардани эҳтироми халқҳои зердаст анъанаҳои Курушро ба пуррагӣ риоя кардаанд.

Камбуҷия пас аз он ки Мисрро забт кард, мувофиқи расму оини мардуми ин кишвар – чун фиръавн ба тахт нишаст. Дар осорхонаи Ватикан муҷассамаи бидуни сари шоҳзодаи мисрӣ аз замони ҳахоманишиҳо мавҷуд аст, ки болои он катибае бо хати ҳироглиф

1. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – 310 с.

2. Косидовский З. Библейские сказания; Сказания евангелистов: Пер. с пол. – М.: Политиздат, 1990. – С. 253.

3. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – 310 с.

ҳак шудааст. Дар ин катиба, ки муҳимтарин сарчашма дар бораи фатҳ шудани Миср аз тарафи Камбуҷия ба шумор меравад, омадааст: «Ҳангоме, ки Камбуҷия, шоҳи бузург ва шоҳи ҳамаи кишварҳо ба Миср омад, мардони бисёре аз кишварҳои мухталиф бо ӯ буданд. Пас аз он, ки ӯ дар ин сарзамин ба тамомӣ подшоҳӣ ёфт, ба маъбади Тоис рафт ва дар баробари Худои бузург ба хок афтод… Ӯ маро пизишки аъзам номид ва ман ба дастури подшоҳ заминҳои хуб ба коҳинон додам, ба кӯдакон ғизо додам, корҳои судманд барои тангдастон ва ятимон анҷом додам ва ба фармони подшоҳ ҳамаро аз гирифториҳои бузург раҳонидам»[1]. Чуноне, ки Куруш ҳангоми музаффарият бар давлатҳои дигар, шоҳони онҳоро қатл намекард, Камбуҷия ҳам баъд аз фатҳи Миср фиръавн Псамметихи III-ро накушта, балки дар сари ҳукумат нигоҳ дошт. Вале Псамметих бошад пас аз муддате зидди форсҳо шӯриш бардоштанӣ шуд ва ҳангоме, ки ин тавтеа фош гардид, ӯ худкушӣ кард. Сипас Либия ихтиёран ба итоати Камбуҷия даромад. Ҳангоми ба Миср лашкар кашидан кишварҳои ҳамсоя ба ӯ ёрӣ расонида буданд, флоти Финикия ӯро дастгирӣ кард.

Дорои I ҳам дар Миср бо риояи расму оини ин кишвар ба тахт нишаст. Зиёда аз ин, бо фармони ӯ канали бузург Таръа (Суетс) аз дарёи Нил ба баҳри Сурх канда шуд, ки тавассути он киштиҳо ҳаракат мекарданд[2]. Дар катибаҳои худ Дорои I сарчашмаи подшоҳӣ ва кору амали худро аз иродаи «худои бузург Аҳурамаздо» дониста, баъзан дар радифи Аҳурамаздо «ва худоёни дигар» навиштааст, ки ба андешаи баъзе муҳаққиқон ин нишонаи политеизми Дориюш не, балки эҳтиром гузоштан ба худоёни халқҳои сокини қаламрави империатриаш мебошад. Гузашта аз ин, дастгирии Аҳурамаздоро низ аз он медонад, ки росткор ҳақрафтор будааст. Дар катибаи Бесутун Доро навиштааст: «Аз он ҷиҳат Аҳурамаздо маро ёрӣ кард ва худоёни дигаре ки ҳастанд, бевафо набудам, дурӯғгӯ набудам, дароздаст набудам. На ман, на дудмонам мувофиқи ҳақ рафтор кардам. На ба заъиф, на ба тавоно зӯр наварзидам. Марде ки ба хонадони салтанатиам ҳамроҳӣ кард, ӯро нек навохтам. Он ки зиён расонид, ӯро сахт кайфар додам»[3].

Ҳамчунин дар чанд катибаи Дорои I ба масъалаҳои гуногуни нигоҳ доштани тартибу низом дар ҷомеа ишораҳо шудааст. Масалан, дар катибае, ки аз харобаҳои Шуш пайдо шудааст, Доро бо ишора ба он ки қаблан кишварҳо ҳамдигарро, зур нотавонро мезад,

1. Муҳаммадпаноҳ Беҳном. Кӯҳандиёр (ба забони форсӣ). Теҳрон, Сабзон, 1385. – с. 55.

2. История Древнего Востока. Тексты и документы: Учеб. Пособие / Под ред. В.И. Кузищина. – М.: Высш. Шк., 2002. – С. 401.

3. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – С. 60.

зикр мекунад, ки бо хости Аҳурамаздо он кореро ба иҷро расондааст, ки «ҳич як дигареро назанад» ва «саросар ҳар касе дар ҷои худ аст». Дар идома Доро зикр кардааст, ки аз қонуни ӯ метарсанд, «то тавонотар заъифро назанад (ва) ҳалок насозад»[1].

Аз мазмуни катибае, ки ба Хашоёршо таалуқ дораду ҳангоми ковишҳои бостоншиносӣ дар Тахти Ҷамшед ёфт шуд ва онро «катибаи девҳо» низ ном мебаранд, хулоса кардан мумкин аст, ки ин шоҳ дар мавриди паҳн кардани дини зардуштӣ шояд ислоҳотеро роҳандозӣ карданӣ будааст. Зеро Хашоёршо сарзамини наверо ба давлати худ ҳамроҳ накарда буд ва аз лиҳози динӣ агар кишваре мушкилоте медошт дар аҳди шоҳони қаблӣ пеш меомад. Хашоёршо дар катибаи ёдшуда нигоштааст: «Ҳангоме, ки ман шоҳ шудам дар миёни ин кишварҳое, ки дар шӯриш буд пас аз он Аҳурамаздо ба ман ёрӣ арзонӣ фармуд. Ба хости Аҳурамаздо он кишварро задам ва дар ҷояш нишондам. Ва дар миёни ин кишварҳо ҷое буд, ки қаблан девҳо парастиш карда мешуданд. Пас аз он ба хости Аҳурамаздо ман он маъбади девҳоро хароб кардам ва эълон намудам девҳо парастиш карда нахоҳанд шуд. Ҷое, ки қаблан девҳо парастиш карда мешуданд, дар он ҷо ман Аҳурамаздо ва (Арута)-ро бо фурутанӣ парастиш кардам»[2].

Масъалаи дигар муносибати шоҳони ҳахоманишӣ бо ғуломдорист. Назари Куруш дар маншури ӯ оварда шуд. Роҷеъ ба шоҳони дигар маълумоти асосӣ дар сарчашмаҳои юнонӣ мавҷуд буд ва аксари муҳаққиқон бар он буданд, ки иморатҳои бошукӯҳи Тахти Ҷамшед ва дигар осори боқимондаи аҳди ҳахоманишӣ ба дасти ғуломон сохта шудаанд. Вале пас аз кашфи чанд ҳазор кулчаҳои гилин бо катибаҳо дар хазинаи Тахти Ҷамшед равшан гардид, ки ҳунармандони ба сохтмон ҷалбшуда ҳаққи заҳмат мегирифтаанд ва ғулом набуданд.

Бояд зикр намуд, ки анъанаҳои давлатдории ҳахоманишиҳо барои давлатдориҳои минбаъдаи эронӣ, хусусан сосониён ва сомониён мавриди пайравӣ ва истифода қарор доштанд. Аз ҷумла чандин шоҳи сосониро метавон ном бурд, ки бо адолатпешагию халқпарварии худ ном бароварда буданд ва миёни онҳо Хусрави I Анушервон, ки дар адабиёт бо номи Анушервони одил низ ёд мешавад, ба сатҳи намуна расид. Роҷеъ ба раиятпарварии шоҳони сосонӣ далелҳои таърихӣ зиёданд. Барои мисол, дар замони ҳукмронии Фирӯзи I (459-483) дар кишвараш қаҳтию хушксолии сахте рух дод, ки ба қавле ҳафт сол давом ёфт. Муаррихон менависанд, ки Фирӯз дар ибтидо аҳкоме содир кард, то мардуми сарватманд ба фақирон кумак намоянд ва ҳокимон масъули маоши аҳолӣ бошанд. Бо давом ёфтани қаҳтӣ аҳолиро аз ҳар гуна молиёт озод

1. Тарҷумаи катибаҳои ҳахоманишӣ (Тахти Ҷамшед, Нақши Рустам, Посоргод, Бистун, Шуш ба инзимоми Маншури Куруш). Тадвин ва гирдоварии Муҳсин Зиёӣ (ба забони форсӣ). Марвдашт, «Фотеҳони роҳи дониш», 1387. – С. 60.
2. Ҳамон ҷо.

кард. Сипас дарҳои хазинаи худро кушода, мискинонро дастгирӣ намуд. Дар ҳамон аҳвол аз Юнон, Мовароуннаҳр ва Ҳабашия ғалла ворид кард. Ӯ чандин шаҳр бунёд кард ва исавиёнеро, ки аз мамлакати Рум хориҷ шуда буданд, ба кишвари худ паноҳ дод[1].

Аз рӯи маълумоти мавҷуд дар бораи шоҳони сомонӣ дар фаъолияти онҳо низ адолатпешагию раиятпарварӣ мақоми хосае дошт. Низомулмулк дар «Сиёсатнома»-и худ аз рӯзгори «амири одил» Исмоили Сомонӣ, ки «сахт одил будааст ва ӯро сиратҳои некӯ бисёр будааст, бо худои таоло эътиқоди софе дошт ва дарвешбахшое буд» воқеаеро дар бораи муносибати ӯ бо Яъқуби Лайс нақл карда, дар охир одатеро аз шоҳи сомонӣ овардааст: «Исмоилро одат чунон будааст, ки рӯзе ки сармои сахт будию барф бештар омадӣ, танҳо барнишастӣ ва ба майдон омадию то намози пешин бар пушти асп будӣ. Гуфтӣ, ки мутазаллиме ба даргоҳ ояд ва ҳоҷате дошта бошад ва ӯро маскане набошад, чун ба узри сармою барф моро дар хона бинад ва ба мо расидани вай душвор бошад ва чун бубинад, ки мо истодаем, биёяд ва кори худ бигузораду ба саломат бозгардад. Ва монанди ин ҳикоят бисёр аст…»[2].

Ҳамин тариқ, дар вобастагӣ ба маншури Куруши Кабир, амалкарди ин шоҳаншоҳи додгар ва пайравони ӯ ду мавридро махсус зикр кардан лозим аст. Яке он аст, ки анъанаи адолатпешагӣ дар давлатдории сулолаҳои эронӣ чун амри зарурӣ қабул шуда буд ва то ҳадди имкон онро риоя кардаанд. Ҳатто дар замони ҳукмронии бегонаҳо (арабҳо, туркҳо, муғулҳо) вазирони эронии онҳо (Бармакиён, Низомулмулк, Ҷувайнӣ, Рашидуддин Ҳамадонӣ) кӯшиш ба харҷ додаанд шоҳонро мӯътақид созанд, то давлатдорӣ бар пояи адолат устувор бошад. Мавриди дигар – дар адабиёт ба вуҷуд овардани образи «шоҳи одил» аст, ки аз ҷониби муҳаққиқон тариқи гуногун маънидод мешавад. Дар ин бобат низ ҳамчунон метавон зикр кард, ки Маншури Куруш то ба вуҷуд омадани чунин адабиёт арзи вуҷуд карда буд ва дар таҷрибаи давлатдории халқҳои тоҷику форс ин масъалаи ҳалшуда ба шумор мерафт.

Беҳуда нест, ки дар соли 1971 Созмони Миллали Муттаҳид китибаи Курушро ба унвони «нахустин маншури ҳуқуқи башар» эътироф намуда, тарҷумаи онро ба тамоми забонҳои расмии созмон мунташир сохт. Нусхаи устувона дар мақари асосии СММ дар шаҳри Ню-Йорк нигаҳдорӣ мешавад ва асли он ҳоло дар Осорхонаи Британия, воқеъ дар Лондон маҳфуз аст.

1. Куллиёти таърихи Эрон. Аз оғоз то машрутият бо зикри аснод ва маохизи он. Таълифи доктор Азизуллоҳ Баёт. (ба забони форсӣ) – Техрон, Муассисаи мутолиот ва интишороти таърихӣ, 1380. - С.88; Ганҷинаи таърихи Эрон (Подшоҳони сосонӣ). Гирдоваранда Саид Қонеӣ.(ба забони форсӣ) 1389. – С. 57.

2. Низомулмулк. Сиёсатнома (Ба чоп тайёркунанда А.Девонақулов). Муҳ. А. Султонова. – Душанбе: Адиб, 1989. – С. 24.

АЗ БОЙГОНИИ ВАЗОРАТИ КОРҲОИ ХОРИҶӢ

Имсол аз баргузории Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки масъулияти ояндаи кишварро бар души худ гирифта, раванди ҳодисаҳоро ба маҷрои қонунӣ бозгардонд, 20 сол сипарӣ гашт. Ҳар як ҳуҷҷате, ки дар ин Иҷлосияи сарнавиштсоз қабул карда шуд, ҷиҳати комёб шудан ба чунин мақсади волои аҳамияти хосса дошт. Мутаасифона шакли маҷалла ва ҳаҷми бахши мазкур имконият намедиҳанд, ки ҳар яке аз онҳо нашр карда шавад. Аз ин рӯ, ҷиҳати инъикоси миқёси фаъолияти пурмӯҳтавои вакилони мардумӣ, ки ҳангоми баргузории ин ҷаласа сурат гирифт, номгӯи қарорҳоеро, ки дар рафти он қабул гардиданд, ба хонанда пешниҳод менамоем.

Ҳамзамон, аксҳое, ки пешкаши хонандагон мегарданд, рӯҳия ва фазоеро, ки зимни Иҷлосия дар толори ҷаласаҳои умумӣ ва музокираҳо дар ҳошияи он миёни вакилони халқ ҳукмрон буданд, беҳтар аз ҳама таҷассум месозанд.

Дар шумораи мазкур инчунин матнҳои Эъломия дар бораи усулҳои ҳамкорӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Покистон аз 1 июни соли 1992 ва Эъломияи усули ҳамкориҳои дӯстона миёни Ҷумҳурии Исломии Эрон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 1992, ки ба ҳамкориҳои мутақобилан судманди ҷумҳурӣ бо ин кишварҳои дӯсту бародар огоз гузоштанд, манзури хонандагони арҷманд мегарданд.

Идораи маҷаллаи
"Сиёсати хориҷӣ"

Номгӯи санадҳои ҳуқуқие, ки дар Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (даъвати дувоздаҳум) кабул шудаанд

1. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи рӯзномаи Иҷлосияи шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум.
2. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи даровардани тағйирот ба рӯзномаи Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум.
3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси даровардани тағйирот ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи статуси депутатхои халқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон".
4. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи пеш аз мухлат кать гардидани ваколати депутатхои халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз хавзаи алохидаи инти- хоботй.
5. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи истеъфои раисони кумитаҳо, комиссияҳои доимй ва аъзоёни Раёсати Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
6. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи интихоби Комиссияи ҳисоб барои гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ оид ба бозхонди Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
7. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи бозхонди Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон А. Искандаров
8. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи натиҷаи овоздиҳии пинҳонӣ оид ба бозхонди Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
9. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Комиссияи ҳисоб барои гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ оид ба интихобоги Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
10. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи интихоби Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

11. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи натиҷаи овоздиҳии пинҳонӣ оид ба интихоби Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

12. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муроҷиат ба мамлакатҳои ИДМ оид ба дохил кардани қувваҳои сулҳхоҳ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон.

13. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аризаи Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон Набиев Р.Н. аз 7 сентябри соли 1992.

14. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аризаи Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон Набиев Р.Н.

15. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муовини Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб кардани Қоимдодов Қ.

16. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муовини Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб кардани Хидиралиев Х.

17. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аз вазифаи Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон озод кардани Мирзоев А.

18. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи изҳороти аъзоёни Девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

19. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тартиби гузаронидани овоздиҳӣ оид ба тасдиқи Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон.

20. Қдрори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон.

21. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба рӯзномаи Иҷлосияи шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум дохил кардани масъалаи дастгоҳи ҳокимияти президентӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

22. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи интихоби раисони кумитаҳо ва комиссияҳои доимии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

23. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси дохил кардани тағйирот ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи андози даромади шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахрвандони хориҷӣ ва шахсони бетабаа” аз 6 январи соли 1992.

24. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи даровардани тағйирот ба Кодекси оид ба никоҳ ва оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон.

25. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи Созишномаи авиатсияи шахрвандии байналхалқӣ, ки 7 декабри соли 1944 дар Чикаго ба имзо расидааст.

26. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аз андози иловашуда озод кардани роҳхатҳо ба табобатгоҳҳои санаторию курортӣ, истироҳатгоҳҳо ва лагерҳои солимгардонии тобистона.

27. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аризаи Раиси Кумитаи назорати конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон Имомов А.

28. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи дохил кардани тағйирот ба рӯзномаи Иҷлосияи шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум.

29. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи гурезагон.

30. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Раиси Кумитаи қонунбардорӣ, тартиботи ҳуқуқӣ ва ҳуқуқи инсони Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб кардани Раҷабов С.

31. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Раиси Комиссияи одоби депутатии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб кардани Бобоев Б.

32. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи шартнома оид ба бехатарии коллективонаи давлатҳои иштирокчии ИДМ.

33. Фармонҳои Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон

34. Фармони Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи барҳам додани ширкати давлатии телевизион ва радиои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

35. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ратификатсияи шартномаи бехатарии коллективонаи давлатҳои иштирокчии ИДМ.

36. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси тасдиқи фармони и.в. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷорӣ кардани вазъияти фавқуллода ва қоидахои шабгардӣ дар ҳудуди шаҳри Душанбе".

37. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аз ҷавобгарии ҷиноӣ, интизомӣ ва маъмурӣ озод кардани шахсоне, ки дар давраи аз 27 март то 25 ноябри соли 1992 ҷиноят ва амалҳои ғайриқонунӣ содир кардаанд.

38. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Муроҷиатномаи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба аҳзоби сиёсӣ, ҳаракату созмонҳо, ба тамоми шаҳрвандони Ҷумҳурӣ. Муроҷиатномаи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба аҳзоби сиёсӣ, ҳаракату созмонҳо,

39. ба тамоми шаҳрвандони Ҷумҳурӣ.

40. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи изҳороти Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

41. Изҳороти Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

42. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Рӯзи сулҳ ва ризоияти миллии халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон кардани 26 ноябри соли 1992.

43. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Раиси Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

44. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи барои гуфтушунид бо тарафхои мухолиф ба посёлкаи Айваҷ фиристодани гурӯҳи депутатҳои халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон.

45. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳимояи иҷтимоии шахсоне, ки дар мухолифати мусаллаҳона дар минтақаҳои ҷудогонаи Ҷумҳурӣ зарар дидаанд.

46. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи дохил кардани тағйирот ба рӯзномаи Иҷлосияи шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум.

47. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи дохил кардани тағйирот ба ҳайати кумитаю комиссияҳои Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

48. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси даровардани тағйироту иловаҳо ба баъзе санадҳои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон.

49. Фармони и.в. Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Вакили Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Давлати Исломии Афгонистон таъйин кардани Мерганов Савлатшо.

50. Фармони и.в. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси беэътибор донистани фармони и.в. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 ноябри соли 1992 № ФП- 223 “Дар бораи таъсиси Шӯрои Давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”.

51. Фармони и.в. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи дар вазифаи Раиси кумитаи иҷроияи Шӯрои депутатҳои халқи шаҳри Душанбе барқарор намудани Икромов М.М.

52. Фармони и.в. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Вакили Мухтори ҶУМҲУРИИ Тоҷикистон дар Штатҳои Муттаҳидаи Америка таъин намудани Мирзоев М.

53. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба рӯзномаи Иҷлосияи шонздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум дохил кардани масъалаи институти ҳокимияти президентӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

54. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба узвияти Захираи арзи байналхалқӣ, Бонки байналмилалии тағдиду тараққиёт, Ассотсиатсияи байналмилалии тараққиёти Корпоратсияи байналмилалии молия ва Агентии бисёрҷабҳаи замонати пасандозҳо дохил шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон.

55. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси амалӣ гардонидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ба узвияти Захираи арзи байналхалқӣ, Бонки байналмилалии тағдиду тараққиёт, Ассотсиатсияи байналмилалии тараққиёти Корпоратсияи байналмилалии молия ва Агентии бисёрҷабҳаи замонати пасандозҳо дохил шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон”.

56. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи даровардани тағйирот ба Конститутсия (Қонуни Асосии) Ҷумҳурии Тоҷикистон.

57. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи Низомномаи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

58. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқи Низомномаи Нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

59. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи даровардани тағйироту иловахо ба Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон.

60. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси тадбирҳои пурзур намудани ҷавобгарии ҷиноӣ барои содир кардани ҷиноятҳои вазнине, ки бар зидди саломатӣ ва ҳаёти шахрвандон, ҳуқуқи амволи онҳо ва барои хароб кардани пояҳои иқтисодию сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шудаанд.

61. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи сохтори Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

62. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муовинони Раиси Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

63. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Додситони кулли Ҷумҳурии Тоҷикистон.

64. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Мудири корҳои Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

65. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба Шӯрои Олии Ҷумҳурии Қирғизистон фиристодани намояндагони Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

66. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба Шӯрои Олии Ҷумҳурии Узбекистон фиристодани намояндагони Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

67. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба Шӯрои Олии Ҷумҳурии Қазоқистон фиристодани намояндагони Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

68. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба анҷумани депутатҳои халқи Федерасияи Россия фиристодани намояндагони Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

69. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муовинони Раиси Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

70. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи аъзоёни Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

71. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи сармуҳаррири рӯзномаи “Садои мардум”.

72. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Конститутсияи (Сарконуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон.

73. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ташкил намудани вилояти Хатлон дар ҳайати Ҷумҳурии Тоҷикистон.

74. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи интихоби муовини Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

75. Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тасдиқ кардани Грамотаи дохилшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба бонки Аврупоии таҷдид ва тараққиёт.

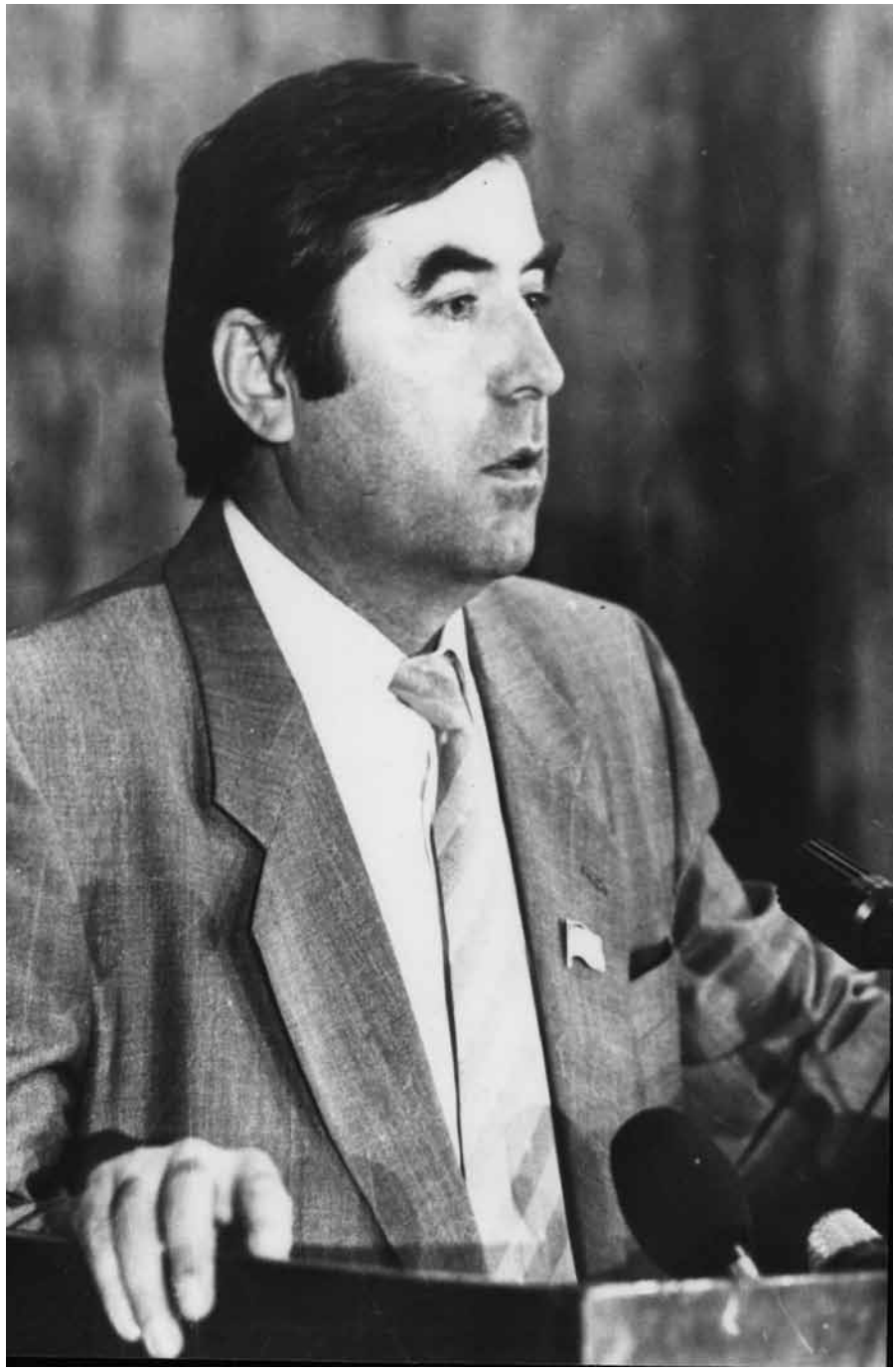

Раиси тозаинтихоби Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, 19 ноябри соли 1992

Собиқадорони меҳнат, ду карат Қаҳрамони меҳнати сотсиалистӣ Абдулҳамид Самадов ва вакили куҳансолтарин Миралӣ Маҳмадалиев ҳангоми танаффуси Иҷлосия

Ҳангоми музокира

Вакили халқи Тоҷикистон Қ. Тураев ҳангоми музокира

Аз толори иҷлосия

Ҷараёни овоздиҳӣ

Дар раёсати иҷлосия Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳмон Набиев ва Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, 19 ноябри соли 1992

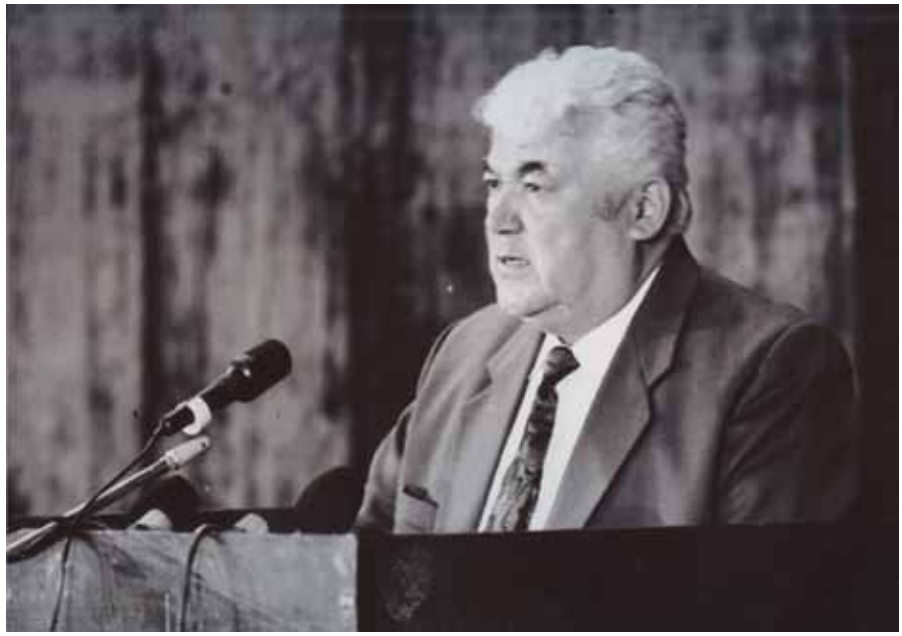

Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳмон Набиев, 19 ноябри соли 1992

Акси хотиравии иштирокчиёни Иҷлосия

Гирди мизи оши оштӣ

Гурӯҳе аз иштирокчиёни Иҷлосия

Раиси ширкати ҳавопаймоии Тоҷикистон, вакили халқ Мирзо Мастонгулов ҳангоми музокира

Вакили халқи Тоҷикистон Руслан Абдураҳмонов ҳангоми музокира

Ҳангоми музокира

Гирди мизи оши оштӣ

Вакили халқи Тоҷикистон Ҳикмат Шарипов ҳангоми музокира

Иштирокчиён ва меҳмонони Иҷлосия

Ҳангоми музокира

Иштирокчиёни Иҷлосия ҳангоми танаффус

Вакили халқи Тоҷикистон Абдулмаҷид Достиев ҳангоми музокира

Иштирокчиёни Иҷлосия Маҳмудҷон Собиров ва Абдураҳмон Мухтошев ҳангоми табодули андеша

Ҳамгоми танаффус. Вакилони халқ М. Илолов ва Ш. Шодавлатов

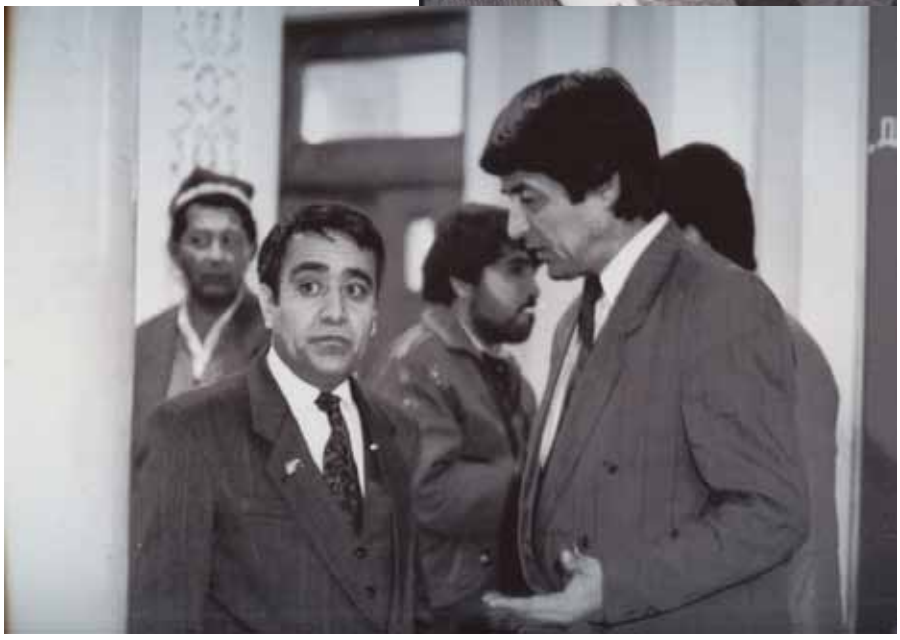

Сӯҳбати вакилони халқ Акбаршо Искандаров ва Сайфиддин Тураев ҳангоми танаффус

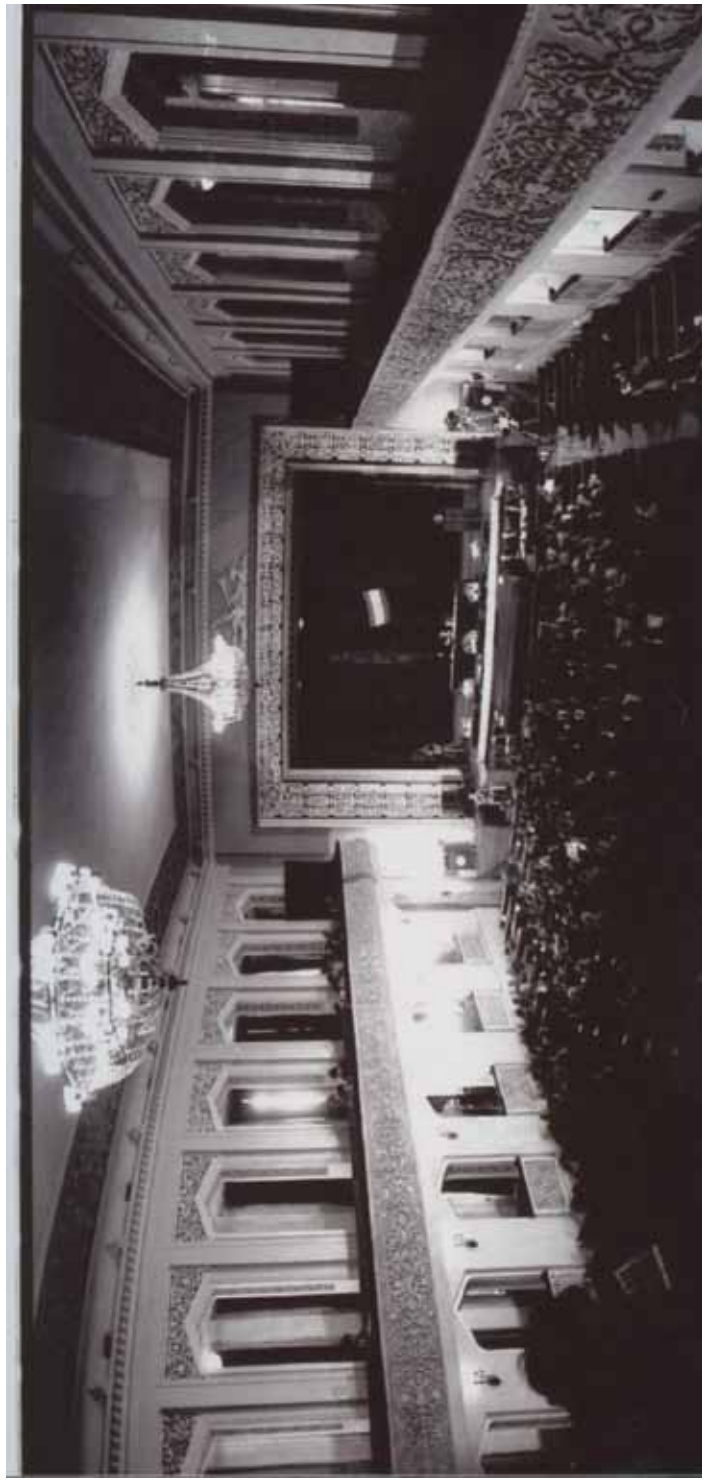

Толори асосии Қасри Арбоб дар рафти иҷлосияи таърихӣ

Иштирокчиёни Иҷлосия ба парчами миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон арҷ мегузоранд

Дар назди микрофон Саломиддин Шаропов

Вакилон дар толори Иҷлосия

Аввалин мусоҳибаи Эмомалӣ Раҳмон бо рӯзноманигорон

Вакилон дар толори Иҷлосия

Суханронии ректори Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон, профессор Юсуф Исоқӣ аз минбари Иҷлосия

Вакилон аз Қасри Арбоб ба танаффус мебароянд

Вакилони халқ дар рафти Иҷлосия

Сӯҳбати Шодӣ Шабдолов – вакили халқ, Раиси Ҳизби коммунистии Тоҷикисон бо хабарнигорон

Академик Муҳаммад Осимӣ тарҳи нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба вакилони халқ муаррифӣ мекунад

Иштирокчиёни Иҷлосия

Э Ъ Л О М И Я

дар бораи усулҳои ҳамкорӣ байни
Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии
Исломии Покистон

Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Покистон, ки минбаъд Тарафҳо номида мешаванд,

бар пояи робитаҳои амиқи таърихӣ ва ҳарҳангии ду кишвар,

бо содиқ мондан ба манфиатҳои сулҳ, устуворӣ ва пешрафт ҳам дар минтақа ва ҳам дар тамоми ҷаҳон,

бо хоҳиши мусоидат ба мустаҳкам намудани муносибатҳои дустӣ ва ҳамкории мутақобилан судманд миёни мардумони ду кишвар бо тасдиқи вафодории худ ба меъёрҳои шинохташудаи муносибатҳои байнидавлатие, ки аз усулҳо ва мақсадҳои Оинномаи Созмони Милали Муттаҳид бармеоянд, ба қарорҳои зерин расиданд:

1. Тарафҳо муносибатҳои мутақобиларо дар ҳазои дусти, ҳусни ҳамҷаворӣ ва ҳамкории мутақобилан судманд дар тамоми соҳаҳо бар асоси эҳтироми истиқлолият, соҳибихтиёрӣ, баробарҳуқуқӣ, тамомияти арзӣ ва мудохила накардан ба корҳои дохилии якдигар инкишоф ва мустаҳкам менамоянд.

2. Тарафҳо мувофиқи усулҳо ва мақсадҳои Оинномаи Созмони Милали Муттаҳид, ки он талабгори таъмини сулҳу амнияти халқҳо мебошад, райтор намуда бо якдигар ва дигар мамлакатҳо дар амри нигоҳдори ва таҳкими сулҳ дар минтақа ва дар тамоми ҷаҳон ҳамкорӣ хоҳанд кард.

3. Тарафҳо ба ҳамкори дар арсаи байналмилали аҳамияти муҳим дода бо якдигар оид ба масъалаҳои муҳими минтақавӣ ва байналмилалие, ки ба манфиатҳояшон дахл доранд, машваратҳо анҷом хоҳанд дод. Онҳо инчунин қарор намуданд, ки дар ташкилотҳои байналмилали ҳамкорӣ менамоянд.

4. Тарафҳо қарор намуданд, ки дар сатҳҳои гуногуни сиёсӣ, дипломатӣ ва расмӣ аз ҷумла мулоқотҳои роҳбарони ду кишвар, тамосҳои муназзамро анҷом дода инкишофи доими

2.

ва мустаҳкам намудани робитаҳои мутақобиларо таъмин менамояд.

5. Ду Тараф дар асоси усулҳои баробарҳуқуқи, фоидаи мутақобила ва режими мусоидати аъло ба ҳамкории ҳамачониба дар иктисод, савдо, илм ва мубодилаи технология, наклиёт (аз ҷумла ҳавои, автомобили, наклиети роҳи оҳан ва истифодаи бандарҳои баҳри дар Покистон) мусоидат мекунанд. Онҳо инчунин робитаҳо ва тамосҳоро байни худ дар соҳаҳои иттилоот, маориф, матбуот, радио ва телевизион, кино, туризм ва варзиш инкишоф медиханд.

6. Тарафҳо кушишҳои худро дар мубориза ба мукобили терраризми байналмилали, ҷинояткории муташаккил, муомилоти ғайриконунии маводи нашъаманди ва инчунин дар соҳаи муҳофизати муҳити зист ҳамоҳанг намуда бо ин максад дар ташкилотҳои серсоҳаи минтақавию байналмилали ҳамкори мекунанд.

7. Тарафҳо бар асоси дарки мутакобилаи он, ки инкишофи робитаҳои дуҷониба ва байналмилали ба ҳеч гуна тариқ ба муносибатҳои онҳо бо кишварҳои саввум набояд дахл намуд, амал менамоянд.

8. Эъломияи мазкур аз лаҳзаи ба имзо расиданаш дорои эътибор хоҳад гашт. Ин Эъломия то замоне, ки яке аз Тарафҳо Тарафи дигарро қаблан дар бораи қатъи амали он огаҳ насозад қобили эътибор хоҳад буд.

Ин Эъломия дар шахри Исломобод I июни соли 1992 дар ду нусха ба забонҳои тоҷики ва англиси, ки ҳарду дорои эътибори яксон мебошанд, таҳия гардида ба имзо расидааст

АЗ ТАРАФИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

РАХМОН НАБИЕВ

АЗ ТАРАФИ ҶУМҲУРИИ ИСЛОМИИ ПОКИСТОН

МУҲАММАД НАВОЗ ШАРИФ

Э Ъ Л О М И Я И

усули ҳамкорихои дӯстона миёни Ҷумҳурии Исломии Ирон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бинобар даъвати ҷаноби оқои Акбар Хошимии Рафсанҷонӣ – Раиси Ҷумҳурии Исломии Ирон, ҷаноби оқои Раҳмон Набиев – Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар роҳбарии як ҳайати олирутба аз таърихи 7 то 8 моҳи тири соли 1371 баробар бо 28 то 29 июни соли 1992 ба Ҷумҳурии Исломии Ирон сафари расмӣ намуд.

Зимни ин сафар ҳайати олирутбаи Тоҷикистон бо ҷаноби оқои Хошимии Рафсанҷонӣ – Раиси Ҷумҳурии Исломии Ирон ди – дор ва музокирот анҷом дод. Дар ин музокирот, ки дар фазои дустона, бозътимод ва ҳамдигарфаҳмии том сурат гирифт, Ҷумҳурии Исломии Ирон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки баъдан Тарафҳо номида мешаванд, бар асоси усули дӯстӣ ва ҳамкорӣ дар соҳаҳои гуногуни сиёсӣ, тичоратӣ, иқтисодӣ, илмӣ, саноатӣ ва фарҳангӣ чиҳати поягузории робитаҳои Тарафайн иқдом намуда, ба ин мақсад доираи робитаҳо ва ҳамкорихои дучониба-ро дар заминаҳои гуногун муайян карданд ва ба мувофиқати зерин расиданд:

Моддаи 1.

Ҷумҳурии Исломии Ирон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон робитаҳои байниҳамдигарро ҳамчун кишварҳои ба ҳам дӯст ва барабарҳуқуқ ривоҷу равнақ хоҳанд дод. Ду кишвар дар асоси усули эҳтироми соҳибихтиёрӣ, тамомияти арзӣ ва мудохила накардан ба умури дохилии якдигар, ишора накардан ба зӯрӣ ё таҳдид накардан ба истифода аз зӯровари, ҳаллу фасли мусолиматомези ихтилофот, риояти ҳуқуқи башар, озодиҳои асосӣ ва риояи уҳдадорихои байналмилали амал хоҳанд намуд.

Моддаи 2.

Ду Тараф барои муносибатҳои ҳамачониба аҳамияти зиёд доштани гуфтушунидҳоро дар олитарин сатҳ зарур дониста, барои инкишофи онҳо дар оянда розигии худро таъкид мекунанд.

Моддаи 3.

Бо таваҷҷух ба таъсиси кишварҳои мустақили ташкилдиҳандаи Иттиҳоди Шуравии собиқ, Тарафҳо бар асоси шароити нав оид ба омода сохтан ва бастани мувофиқатномаҳои дарозмуддати ҳамкори бар асоси усули баробари ва дусти иқдом хоҳанд намуд.

Моддаи 4.

Тарафайн қарор карданд, ки вазирони корҳои хориҷии ҳарду кишвар соле камаш як бор бо яқдигар бо навбат дар Техрон ва Душанбе мулоқот ва музокира намоянд.

Моддаи 5.

Тарафҳо ба кори муҳофизат ва таҳкими сулҳ дар саросари ҷаҳон, муборизаи бар зидди гун кардан ва истифода намудан аз силоҳи қатли ом, аслиҳаи хастаи, кимиёи ва микробиологи аҳамият хоҳанд дод.

Моддаи 6.

Тарафҳо ба густариши робитаҳои парламентии миёни ду кишвар аҳамият дода, барои ташкили гуруҳҳои ҳамкории парламентии ду мамлакат саъю кушиш мекунанд.

Моддаи 7.

Тарафҳо қарордоданд, ки робитаҳои дӯстонаи ду кишвар бар пояи умумияти таърихӣ, фарҳангӣ, қавмӣ, мазҳабию забонӣ ба унвони робитаҳои дӯстона дар сатҳи байналмилалӣ татбиқ гардад.

Моддаи 8.

Тарафҳо ҳамкориҳои тиҷорати ва иқтисодии байни ҳамдигарро мувофиқи қонунҳои амалкунандаи худ ва ҳамаи қоидаҳо ва ӯҳдадориҳои байналмилалӣ инкишоф дода, дар бобати ин ҳамкорихо қарордодҳои зарурӣ хоҳанд баст.

Моддаи 9 .

Тарафҳо зарурат ва аҳамияти иҷрои шартномаҳои байни Ҷумҳурии Исломии Ирон ва Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бораи ҳамкорихо оиди нафту газ, умури иқтисодӣ, тиҷоратӣ, бонкӣ ва саноатӣ, инчунин дар заминаҳои дигаре, ки манфиатҳои ду Тарафро ифода мекунанд, таъкид намуда, ба ин мақсад, ба - рои имзо кардани мувофиқатномаҳои лозима иқдом менамоянд.

Моддаи IO.

Тарафҳо карор менамоянд, ки ба қадри имкон дар кори мубориза бо ҷиноятҳои табиӣ ва кӯмакрасонии ҳамачониба ба якдигар дар ин бобат кушиш намуда, саъй мекунанд, то сохторҳои муштаракеро бо мақсади пешгирӣ аз ҳодисаҳои ғайричашмдошт ва бартараф кардани окибатҳои онҳо ташкил диҳанд.

Моддаи II.

Ду Тараф хоҳони онанд, ки Осиёи Миёна ва Шарқи Наздик минтақаҳои сулҳ ва озод аз силоҳи ҳастаӣ ва кимиёӣ эълон гарданд ва даъват мекунанд, ки кишварҳои минтақа дар таъмини сулҳ ва оромӣ дар минтақаҳои зикршуда ва саросари ҷаҳон иштирок намоянд.

Моддаи I2.

Тарафҳо карор намуданд, ки назар ба истиқлоли Ҷумҳурии Тоҷикистон ва зарурати осонтар сохтани равобит, ки худ ҷа - вобгӯи дархостҳои шахрвандони ду кишвар аст, қарордоди мах- сусеро оид ба умури консулӣ аз тарафи вазоратҳои умури хо - ричӣ ба имзо расонанд.

Моддаи I3.

Ду Тараф мувофикат намуданд, ки барои ҳамкорихои ҳама- ҷонибаи муштарак шароити мусоиди ҳуқуқи, молияви ва тиҷорати- ро фарохам оваранд ва ба кори мубодилаи иттилооту таҷри- баҳо ва дониши техникии миёни ду кишвар, аҳамият диханд.

Моддаи I4.

Бо мақсади ҳамкории амалӣ дар хусусои мавзуъҳои дучони- ба ва байналмилалии ба Тарафайн ҷолиб дар Созмони Милали Муттаҳид, ташкилотҳои байналмилалӣ ва минтақавии ду Тараф музокироту машваратҳоро дар сатҳҳои гуногун анҷом медиханд.

Моддаи I5.

Ду Тараф ба таври мутақобил ва ҷомеъ дар соҳаҳои сие- сӣ, тиҷорати, иқтисодӣ, илмӣ, технологӣ ва экологи бар асо- си баробарии манфиатҳо бо яқдигар ҳамкори хоханд кард.

Моддаи I6.

Тарафҳо ҷонибдори ҳалли мушкилоту ихтилофоти байни давлатҳои мустақили ташкилдиҳандаи Иттиҳоди Шуравии собиқ танҳо аз тариқи музокироти сиёсӣ ва дигар роҳҳои сулҳомез буда, дар ин бобат аз ҳалли мусолиматомези бухрони Қаробог химоят намуданд. Тарафи Тоҷикистон талошҳои миёнравии Ҷум- ҳурии Исломии Ирон ро оид ба сулҳу салоҳ овардани ин минта- ка тарафдори менамояд.

Моддаи I7.

Тарафҳо дар кори ба роҳ андохтани алоқаҳои байниҳамдигарӣ дар заминаҳои илмӣ, ҳунарӣ, адабиёт, умури тиббӣ, танду - рустӣ, эътиқодоти мазҳабӣ, матбуъот, радио ва телевизион, кино ва театр, туризм ва варзиш иқдом намуда, ҳоиди муболилаи ҳайатҳои ба ин соҳаҳо алоқаманддуда иқдом хоҳанд кард.

Моддаи I8.

Тарафҳо қарор доданд, то ду кишвар барои беҳтар истифода кардани имконияту тавоноии мавҷудаи ду мамлакат бо мақсади густариши ҳамкориҳои илмию техникӣ ба марказҳои таҳқиқо - тии якдигар бештар мусоидат намоянд.

Моддаи I9.

Тарафҳо дар соҳаи мубориза ба мукобили чиноятҳо, тер - роризм, қочоқи маводи нашъаманнӣ, роҳзании хавоию бахрӣ ва ғайриқонуни баровардани ашеи дорои арзиши фарҳанги табодули таҷриба намуда, дар масъалаҳои граждани ва чиноӣ ҳамкорӣ хоҳанд кард.

Ин Эъломия дар таърихи 9 моҳи тири соли I37I ҳичрии шамсӣ баробар бо 30 июни соли I992 милодӣ дар Теҳрон таҳия шуда, дар ду нусха, ҳар як аз он ба забонҳои форсӣ ва точикӣ, ки ҳарду эътибори яксон доранд, ба имзо расидааст.

АЗ ТАРАФИ
ҶУМҲУРИИ ИСЛОМИИ ИРОН

АКБАР ҲОШИМИИ РАФСАНҶОНӢ
РАИСИ ҶУМҲУРИИ ИСЛОМИИ
ИРОН

АЗ ТАРАФИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

РАҲМОН НАБИЕВ
ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН

Маълумотнома
дар бораи муаллифони мақолаҳо

Ҳамрохон Зарифӣ – Вазири корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои сиёсӣ;

Шералӣ Ҷононов – Сардори Раёсати шартномавӣ–ҳуқуқии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

Фаррух Умаров – Сармутахассиси Раёсати корҳои хориҷии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон;

Худойбердӣ Холиқназаров – Муовини аввали Директори Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илми таърих;

Қозидавлат Қоимдодов – Сафири Фавқулода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Беларус, номзади илмҳои кишоварзӣ;

Нуриддин Шамсов - Сафири Фавқулода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Штатҳои Муттаҳидаи Америка;

Шуҳрат Султонов - Сафири Фавқулода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Украина;

Абдуғанӣ Мамадазимов - Дотсенти Кафедраи муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, номзади илмҳои сиёсатшиносӣ;

Икромиддин Неъматов - Мушовири фиристодаи Сафорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Исломии Эрон;

Аҳмад Саидмуродов - корманди Раёсати созмонҳои байналмилалии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои сиёсӣ;

Лайли Моширӣ – Намояндаи Хазинаи кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;

Имомиддин Сатторов - Сафири Фавқулода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Федеративии Олмон;

Урмат Саралаев - Сафири Фавқулода ва Мухтори Ҷумҳурии Қирғизистон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои сиёсӣ;

Парвиз Шамолов - мутахассиси Раёсати пажӯҳишҳои макроиқтисодии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон;

Рухшона Одилова - корманди илмии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон;

Давлаталӣ Назриев - Сардори Раёсати иттилоот, матбуот, таҳлил ва тарҳрезии сиёсати хориҷии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

МУНДАРИҶА

Ҳамрохон Зарифӣ - Тоҷикистон
ва масоили глобалии ҷаҳони муосир 4

Шерали Джононов - Международно-правовые акты
в правовой системе Республики Таджикистан
(теоретические аспекты) 18

Фаррух Умаров - Таджикистан и международные
исламские организации: проблемы
и перспективы сотрудничества 29

Худобердӣ Холиқназаров - Нақши Иҷлосияи XVI
Шӯрои Олӣ дар ҳифзи низоми дунявии
давлатдорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 38

Қозидавлат Қоимдодов - Иҷлосияи сарнавиштсоз
ва рушди дипломатияи истиқрори сулҳ 45

Нуриддин Шамсов - Самтҳои асосии рушди
муносибатҳои дуҷониба миёни
Тоҷикистон ва ШМА дар марҳилаи ҳозира..... 59

Шӯҳрат Султонов - Тоҷикистон ва Украина:
Идомаи муносибатҳои судманд ва боэътимод..... 65

Абдугани Мамадазимов - Основные этапы
становления и развития двусторонних
отношений между РТ и ЕС 73

Икромиддин Неъматов - Вазъи муносибатҳои дуҷонибаи
Тоҷикистон бо Эрон 81

Ахмад Саидмуродов - Внешнеполитическая стратегия
США в Центральной Азии: теория и практика 90

Имомиддин Сатторов - Назаре ба сиёсати хориҷии
Ҷумҳурии Федеративии Олмон ва муносибатҳои
он бо кишварҳои Осиёи Марказӣ 103

Урмат Саралаев - Центрально-азиатский регион:
геополитическая роль, интеграционные процессы,
водно-энергетические проблемы 113

Laylee Moshiri - On the eve of 20 years of
UNICEF partnership in Tajikistan..... 128

Парвиз Шамолов - Состояние и перспективы развития
инвестиционного комплекса Республики Таджикистан ....…..... 141

Рухшона Одилова - Ключевые проблемы развития
туристско–рекреационного комплекса Таджикистана 150

Давлаталӣ Назриев - Маншури ҳуқуқи башари Куруши Кабир 159

Аз бойгонии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ... 172

Номгӯи санадҳои ҳуқуқие, ки дар
Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
(даъвати дувоздаҳум) қабул шудаанд 173

Силсилаи аксҳо аз рафти Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии ҶТ 179

Эъломия дар бораи усулҳои ҳамкорӣ
байни Тоҷикистон ва Покистон..... 198

Эъломияи усули ҳамкориҳои дӯстона
миёни Эрон ва Тоҷикистон 200

Маълумотнома дар бораи муаллифони мақолаҳо 205